



TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ  
İNSAN HAKLARI MERKEZİ

# İNSAN HAKLARI RAPORU (2017 - 2018)

Türkiye Barolar Birliği Yayınları: 362

*İNSAN HAKLARI RAPORU*  
(2017 - 2018)

ISBN: 978-605-9446-92-1

Yayıncı Sertifika No: 15566

© Türkiye Barolar Birliği

Birinci Baskı: Aralık 2018, Ankara

Türkiye Barolar Birliği  
Oğuzlar Mah. Barış Manço Cad.  
Av. Özdemir Özok Sokağı No: 8  
06520 Balgat - ANKARA  
Tel: (312) 292 59 00 (pbx)  
Faks: 312 286 55 65  
[www.barobirlik.org.tr](http://www.barobirlik.org.tr)  
[yayin@barobilik.org.tr](mailto:yayin@barobilik.org.tr)  
Baskı

Şen Matbaa  
Özveren Sokağı 25/B  
Demirtepe-Ankara  
(0312. 229 64 54 - 230 54 50)

Sertifika No: 14251

**İNSAN HAKLARI**  
**RAPORU**  
**(2017 - 2018)**

## İÇİNDEKİLER

<b>ÖNSÖZ .....</b>	<b>9</b>
<b>CEZAEVİ SORUNLARI İZLEME, ARAŞTIRMA VE İŞKENCEYİ ÖNLEME KOMİSYONU.....</b>	<b>19</b>
SÖZBAŞI.....	21
I) MEKTUPLAŞMA HAKKI ve KAPSAMI .....	24
II) İNSAN HAKLARI MERKEZİNE CEZAEVLERİNDEN YAPILAN BAŞVURULARA İLİŞKİN GENEL BİLGİLER .....	28
A.Cezaevlerinde Bulunan Mahpuslar Tarafından Aktarılan Şikayet ve Talepler.....	29
1. Konu Bakımından İhlal İddiaları.....	29
İşkence ve Kötü Muamele Yasağına Aykırılık .....	29
Sağlık Hakkına Erişime Yönelik Şikayetler; .....	30
Cezaevlerinin Fiziksel Kapasitelerine Yönelik Şikayetler; .....	30
Etkili Başvuru Hakkına Yönelik Şikayetler;.....	30
Kaynaklara Erişim Hakkına Yönelik Şikayetler; .....	31
2. Ceza İnfaz Kurumları Bakımından İhlal İddiaları .....	31
1) Elazığ Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumuna yönelik iddialar; .....	31
2) Manisa Akhisar T Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumuna yönelik iddialar;.....	32
3) Bolu F Tipi Ceza İnfaz Kurumuna yönelik iddialar; .....	32
4) İzmir T Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumuna yönelik iddialar;.....	32
5) Tokat T Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumuna yönelik iddialar; .....	33
6) Silivri 1 No.lu – 5 No.lu – 9 No.lu L Tipi Kapalı İnfaz Kurumlarına yönelik iddialar; .....	33
7) Kandıra T Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumuna yönelik iddialar;.....	33
III) DEĞERLENDİRME ve SONUÇ .....	39

**MÜLTECİ HAKLARI ÇALIŞMA GRUBU.....41**

1. 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ve 1136 Sayılı Avukatlık Kanunu Uyarınca Adli Yardım .....	43
2. Adli Yardımda Vekaletname.....	44
3. Yetki Aşımı .....	45
a) Mülteci yada sığınmacı aleyhine alınan sınır dışı kararlarında çoğu zaman yetki aşımı ile ya il göç idaresi müdürlükleri ya da geri gönderme merkezleri, sınır dışı kararı vermektedir. ....	45
b) Başvurunun Geri Çekilmiş Sayılması .....	47
c) Yaptırım Kararı .....	48
4. Usule Aykırılık .....	48
5. İdari Para Cezaları .....	50
6. Geri Gönderme Merkezleri .....	51
7. SINIR DIŞI KARARININ TEDBİREN DURDURULMASINA YÖNELİK AYM KARARLARINA, İDARE ELİ İLE VE DE SULH CEZA MAHKEMELERİ KARARLARI İLE DAHİ UYULMAMASI .....	52
MEVZUAT .....	52
8. Konuyla İlgili İçtihat.....	56
1. Eğitimler .....	59

**ADİL YARGILAMA ÇALIŞMA GURUBU .....63**

Hukuk Eğitimi : .....	66
Tarafsız ve bağımsız mahkeme : .....	69
Savunma Hakkı : .....	70
İddia ve yargılama makamlarının bütünleşmesi: .....	70
Savunmanın dışlanmaya çalışılması : .....	71
Savunmaya Müdahale ve Savunmanın baskı altına alınmaya çalışılması : .....	72
Silahların eşitliği: .....	73
Duruşmada hazır bulunma hakkı SEGBİS sistemi : .....	74
Yargı dışı kişilerin Yargılamayı etkilemeye çalışması : .....	75
Olağan üstü halin kalkması: .....	76

<b>İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ ÇALIŞMA GRUBU .....</b>	<b>77</b>
Giriş .....	79
Kapsam, Sınırlandırma ve Yöntem .....	79
1. MEVZUATTAKİ İFADE ÖZGÜRLÜĞÜNE İLİŞKİN GÜNCEL DEĞİŞİKLİKLER .....	80
2. BİREYSEL BAŞVURULARDA TÜRKİYE'NİN İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ .....	87
a. Anayasa Mahkemesi'ne İfade Özgürlüğü Kapsamında Yapılan Bireysel Başvurular .....	87
b. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne İfade Özgürlüğü Kapsamında Yapılan Bireysel Başvurular .....	92
3. ULUSLARARASI KURULUŞLARIN RAPOR VE GÖRÜŞLERİ .....	97
4. BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ, İNTERNETE ERİŞİM VE MEDYA KURULUŞLARINA İLİŞKİN UYGULAMALAR .....	106
5. BİLİM VE SANAT AÇISINDAN İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ .....	114
SONUÇ .....	117
EK 1. AYM KARARLARININ TASNİFİ.....	119
<b>TOPLANTI VE GÖSTERİ YÜRÜYÜŞÜ HAKKI ÇALIŞMA GRUBU .....</b>	<b>127</b>
2935 SAYILI OLAĞANÜSTÜ HAL KANUNUNDA BULUNAN HÜKÜMLERDEN; .....	132
2911 SAYILI TOPLANTI VE GÖSTERİ YÜRÜYÜŞLERİ KANUNUNDA BULUNAN HÜKÜMLERDEN; .....	132
<b>TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ ÇALIŞMA GRUBU .....</b>	<b>137</b>
Toplumsal Cinsiyet nedir? .....	139
Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği .....	139
Küresel Cinsiyet Eşitliği Raporu .....	140
Sonuç .....	141
Değerlendirmeler .....	142
GİRİŞ .....	155
İşgücü Piyasasında Kadın .....	156

<b>ENGELLİ HAKLARI ÇALIŞMA GRUBU .....</b>	<b>169</b>
ENGELLİ KİMDİR? .....	171
I- ENGELLİ RAPORLARIYLA İLGİLİ YAŞANAN SORUNLAR .....	171
ENGELLİ SAĞLIK KURULU RAPORU .....	171
UYGULAMA VE SORUN : .....	173
TALEP VE ÖNERİLERİMİZ:.....	175
II- ENGELLİ KİMLİK KARTI .....	176
UYGULAMA ve SORUN.....	176
TALEP ve ÖNERİLER.....	176
III- SOSYAL GÜVENLİK KURUMU İLE İLGİLİ SORUNLARA İLİŞKİN RAPOR .....	177
A- 5510 SAYILI SOSYAL SİGORTALAR VE GENEL SAĞLIK SİGORTASI KANUNU İLE İLGİLİ YAPILACAK DÜZENLEMELER.....	177
1- Genel Sağlık Sigortasına İlişkin .....	177
SORUNLAR ve ÇÖZÜM ÖNERİLERİ: .....	177
2- Emeklilik İşlemlerine İlişkin.....	178
SORUNLAR ve ÇÖZÜM ÖNERİLERİ: .....	178
3- Vergi İndirim Belgesine İlişkin .....	178
4- Engelli Mevzuatını Bilmeyen Bürokratlara İlişkin .....	178
SORUNLAR ve ÇÖZÜM ÖNERİLERİ: .....	178
B- SAĞLIK UYGULAMA TEBLİĞİNE İLİŞKİN SORUN ve ÖNERİLER .....	179
IV- ÇALIŞAN ENGELLİLER İLE İLGİLİ SORUNLARA İLİŞKİN RAPOR.....	180
1- ENGELLİLERİN KENDİ MESLEKLERİYLE İLGİLİ KADRODA ÇALIŞTIRILMALARINA İLİŞKİN .....	180
2- KİŞİNİN ENGELİNE UYGUN İŞ VERİLMESİ VE GEREKLİ ARAÇ GEREÇİN TEMİN EDİLMESİNE İLİŞKİN .....	180
3- BELEDİYE, ÜNİVERSİTE VE TAŞRA TEŞKİLATI OLMAYAN KURUMLARDA TAYİN HAKKINA İLİŞKİN.....	181
4- ENGELLİLERİN ÖZEL SEKTÖRDE ASGARİ ÜCRETLE ÇALIŞTIRILMASINA İLİŞKİN.....	181

<b>HUKUK GÜVENLİĞİ VE MÜLKİYET HAKLARI ÇALIŞMA GRUBU .....</b>	<b>183</b>
KIYI-KENAR ÇİZGİSİ VE ORMAN ARAZİSİ İÇİNDE KALAN TAŞINMAZLARDA MÜLKİYET HAKKI İHLALLERİ VE AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİNİN YAKLAŞIMI .....	188
3402 SAYILI KADASTRO KANUNUNUN 12. MADDESİNDEN KAYNAKLANAN HAK İHLALLERİ (HAK DÜŞÜRÜCÜ SÜRE SORUNU VE İDARİ KARARLA MÜLKİYET HAKKINA SON VERİLMESİ) .....	194
ACELE KAMULAŞTIRMANIN GÜNCEL AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ ....	199
ANAYASA MAHKEMESİ'NİN VE DANIŞTAY'IN ACELE KAMULAŞTIRMA İLE İLGİLİ İÇTİHATLARINDAN KESİTLER .....	207



## ÖNSÖZ

İnsan hakları; insanlar arasında ırk, din, dil, renk, yaş, cinsiyet, yetenek ya da diğer özellikler açısından ayırım yapılmaksızın, sadece insan olarak doğmakla elde edildiği kabul edilen ve tüm yönleriyle insani değerleri korumayı ve geliştirmeyi amaçlayan evrensel ilke ve kurallar bütünüdür.

İnsan haklarının temelinde “insan onuru” vardır. İnsan Hakları Evrensel Bildirisi, “insan onuru”na vurgu yaparak başlar ve temel hakları sıralarken de “insan onuru”nu esas alır.

İnsan onurunu güvenceye alan bu ilkeler ve kurallar bütünü, dünya genelinde yaşanan acı deneyimlerin sonucunda devletlerin iç meselesi olmaktan çıkarılarak evrensel koruma altına alınmıştır.

Hiç kimse, hiçbir kuruluş ya da devlet, “insan hak ve özgürlükleri yok etme” özgürlüğüne sahip değildir.

Hukukun üstün değerlerini kucaklayan ve toplumların demokratik gelişmişlikleri ölçüsünde yaşama geçirilebilen insan hakları, uluslararası düzlemde dünya barışı ve adaletini sağlama idealine ulaşmanın yol haritasıdır.

Nasıl ki hukukun üstün değerlerini esas alan evrensel hukukun temelinde insan hakları varsa, bütün insan hakları ihlallerinin temelinde de hukuksuzluk vardır.

Hukukun üstünlüğü ilkesinden her bir sapmanın insan hakkı ihlalleriyle sonuçlanması kaçınılmazdır.

Hukuk devletinden her bir uzaklaşma; adil yargılanma hakkının, savunma hakkının, çalışma ve eğitim hakkının, mülkiyet

hakkının, ifade özgürlüğünün, kadın haklarının, çocuk haklarının ihlaline zemin hazırlar.

İnsan haklarının korunmasında birinci derecede sorumluluk uluslararası belgelerin muhatabı olan devlete aittir. Devlet, egemenlik yetkisi altında bulunan herkesin insan haklarını tanıma, uygulama ve koruma yükümlülüğü altındadır.

Bir başka ifadeyle hukuk insan haklarını yaratmaz, sadece tanıır ve güvence altına alır.

Antidemokratik rejimlerin güçlerini ikame etmek için uyguladıkları ayrımcı politikalar uzun vadede mutlaka ters teper. Çünkü hiçbir devlet; toplumu katmanlara ayırarak, cinsiyet eşitsizliğini teşvik ederek, kanun önünde eşitlik ilkesini çiğneyerek; ırkçılıkla, mezhepçilikle, ifade özgürlüğünü engelleyici yasaklarla iç barışını koruyamaz, refaha ulaşamaz. Hiçbir devlet eğitim ve çalışma hakkını ihlal eden uygulamalara geçit vererek, insan onurunu zedeleyen işkence suçlarına gözlerini kaparak adalete olan güveni tesis edemez. Olsa olsa korku toplumu yaratır. Korku toplumlarında iç barış olmaz, adalet sağlanmaz. Oysa hepimizin çok iyi bildiği gibi devletin temeli adalettir. Adalet çökerse, devlet çöker.

Türkiye Barolar Birliği olarak barolarımız ve meslektaşlarımızla birlikte toplumu insan haklarını merkeze alan hukukun üstü değerleri etrafında birleştirmeyi hedef edindik. Ülkemizi çoğulcu-katılımcı demokrasinin vaat ettiği refaha çıkarmak için nerede bir insan hakkı ihlali varsa oraya koştuk. Aklimızla, bilgimizle, yüreğimizle, inancımızla ve kararlılığımızla bizi daha demokratik, daha güçlü, daha refah bir Türkiye'ye çıkaracak tek yol olan hukukun yolunu bir kutup yıldızı gibi aydınlatmayı görev bildik.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin kabulünden yıllar önce, "Biz kimsenin düşmanı değiliz, yalnızca insanlığın düşmanı

olanların düşmanıyız” diyen Mustafa Kemal Atatürk’ün kurduğu Türkiye Cumhuriyet’in temelini oluşturan “insan haklarına saygılı, demokratik, laik sosyal hukuk devleti” ilkeleri vazgeçilmezimizdir.

Bu çerçevede İnsan Hakları Merkezimizin her yıl büyük bir emekle hazırladığı insan hakları raporlarını, toplumun tamamını hukuk paydasında kucaklaştırma mücadelemizde bir yol haritası olarak görüyoruz.

2017-2018 İnsan Hakları Raporu’nu hazırlamak için özveriyle çalışan her bir meslektaşımın gurur duyuyorum. İnsan Hakları Merkezimizin Koordinatör Yönetim Kurulu Üyesi Sayın Av. Eyyüp Sabri Çepik ve Başkanı Sayın Av. İzzet Varan’ın şahıslarında Merkezimize ve bu çalışmaya emek veren tüm dava arkadaşlarıma yürekten teşekkür ediyorum.

İnanıyorum ki, bu mücadele var oldukça, insan haklarını coşkuyla kutlayacağımız günler de gelecektir.

Saygılarımla.

**Av. Prof. Dr. Metin FEYZİOĞLU**  
**Türkiye Barolar Birliği Başkanı**



10.000 yıllık Anadolu ve Önasya toprakları Eşitlik ve Hak kavramlarının ilk tohumlarının düştüğü yerdir.

### **Büyük Usta Aşık Veysel**

“Beni hor görme kardaşım

Sen altınsın ben tunç muyum?

Aynı vardan var olmuşuz

Sen gümüşsün ben sac mıyım?” derken insanlar arası eşitliğin ölümsüz mısralarını söylemiştir.

Ancak Hak ihlallerinin en çok yaşandığı yerler Hak savunucuları için en uygun iklimleri oluşturmuştur. Sert zalim ve acımasız bir iklimdir bu.

İnsan hakları ve hak savunucuları olan Avukatlar bu hakları savunurken ve her türlü eşitsizlik,

Nefret söylemi ve şiddeti red ederken ne kadar zor bir yükün altında olduğunu biliyorlar.

Avukatlar Adaletin silahsız şövalyeleri olarak Zorun karşısında hakkın,

Zulmün ve şiddetin karşısında barışın

Çoğun haklarının yanında azın haklarının da savunucusudurlar.

Bu iklimde

“Gök çok puslu

Vakit çok geç

Menzil çok uzak olabilir.”

Ancak yine de bu dikenli yol Barışa Kardeşliğe ve Eşitliğe çıkacak ve insanlık Onuru Başaracaktır.

**Av. Eyyüp Sabri ÇEPİK**

**TBB Yönetim Kurulu Üyesi**

**TBB İnsan Hakları Merkezi Koordinatörü**

Yeryüzünde yedi buçuk milyar civarında insanın yaşadığı düşünülüyor. Devam eden savaşlar, salgın hastalıklar, kıtlık ve uygunsuz koşullar sebebiyle bazı insanlar yaşama erken veda etmek zorunda kalıyor.

Dünya üzerinde her yıl yaklaşık yüz otuz milyon bebek hayata gözlerini açıyor. Buna rağmen her yıl yaklaşık iki milyon altı yüz bin bebek ölü doğuyor. Doğum sonrası ilk yirmi sekiz gün içindeyse iki milyon yedi yüz bin yeni doğan ölümü gerçekleşiyor.

En temel ihtiyaçlardan olan beslenme dünyadaki pek çok insan için büyük bir sorun olabiliyor. Yılda üretilen yaklaşık dört milyar ton yiyeceğin dörtte birinden daha fazlası israf ediliyor. Dünyada bir tarafta obezite problemi varken, diğer tarafta yetersiz beslenen sekiz yüz milyon insan bulunuyor.

İnsan Hakları ihlali deyince ilk akla gelen işkence ve kötü muamele oluyor. Dünyadaki hemen her ülkede maalesef işkence olayları görülüyor. Bazı ülkelerde sistematik hale gelen işkenceler sebebiyle insanlar başka ülkelere kaçmak zorunda kalıyor.

Birleşmiş Milletler Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi, Çin’de bir milyona yakın Uygur Türkünün kitlesel olarak gizli bir şekilde toplama kamplarını andıran yerlerde tutulduğuna dair güvenilir birçok rapor geldiğini bildirdi. Bu kamplarda yoğun işkence yapıldığına dair iddialara karşı ise Çin yönetimi sessizliğini koruyor.

Rusya’da yaklaşık bine yakın cezaevinde altı yüz bin civarında mahkûm ve tutuklu bulunmakta. Bu ülkede geçen yıl farklı

gerekçelerle dört bin kişinin cezaevlerinde hayatını kaybettiğini bildirildi.

Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Örgütü tarafından geçtiğimiz yıl hazırlanan Küresel Eğitim İzleme Raporunda iki yüz altmış dört milyon çocuğun eğitime erişemediği bildiriliyor. Türkiye’de on iki yıllık zorunlu eğitim uygulanmasına rağmen, mülteci ailelerin çocukları için eğitim alanındaki problemleri halledilebilmiş değil. Eldeki en son güncellemeye göre halen yarım milyona yakın Suriyeli mülteci çocuk okullara kayıt yaptırmış durumda ama en azından üç seksen bin çocuk henüz okula gitmiyor.

Myanmar ya da bilinen adlarıyla Burma veya Birmanya’da Arakan Eyaletindeki Müslüman halka yönelik soykırıma varan sistematik şiddet ve baskılar sebebiyle çok sayıda insan komşu ülkelere sığınmak zorunda kaldı.

Birleşmiş Milletlere göre, 25 Ağustos 2017’den sonra Arakan’dan kaçmak zorunda kalan ve Bangladeş’e sığınmaların sayısı yedi yüz bini aştı.

Türkiye ise dünyada en yüksek sayıda mülteciye ev sahipliği yapan ülke olmaya devam ediyor. Türkiye’deki üç buçuk milyon mültecinin çoğunluğu Suriye’den geliyor, ancak Türkiye Afganistan’dan, Irak’tan ve başka ülkelere gelen sığınmacılara da ev sahipliği yapıyor. Öte yandan her ülke sığınmacılara şefkatle kucak açmıyor. Amerika Birleşik Devletleri, politikalarına ters düşmesi nedeniyle göçmen ve mülteci durumlarını iyileştirmeyi amaçlayan Birleşmiş Milletler sözleşmesinden çekildiğini geçtiğimiz yıl duyurdu.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne yapılan başvurularda da ilk sırada 9.920 başvuruyla Romanya bulunuyor. İkinci sırada 7. 747 başvuruyla Rusya, üçüncü sırada da 7.500 başvuruyla Türkiye yer alıyor. Ancak dünyadaki diğer ülkelerin insan hakları karnesine baktığımızda da pek de iyi durumda olduk-



ları söylenemez. Özetle, Dünyanın patronluğunu üstlenen belli ülkeler silah ticaretlerini devamlı kılmak için bir gazetecinin dünya kamuoyu önünde kaybedilmesine bile gözlerini kapamaya, savaşları teşvik etmeye ve insan hakları kavramını sadece kendi birinci sınıf vatandaşlarının hakkı olarak görmeye devam ettiği müddetçe İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi pek çok insan için temenni olmaktan ileri gidemeyecek gibi görünüyor.

10 Aralık İnsan Hakları Günü etkinlikleri kapsamında yayınladığımız bu raporun içindekiler keşke bir masaldan ibaret olsaydı.

Emeği geçen herkese sonsuz teşekkürler.

**Av. İzzet VARAN**

**İnsan Hakları Merkezi Başkanı**



CEZAEVİ SORUNLARI  
İZLEME, ARAŞTIRMA VE  
İŞKENCEYİ ÖNLEME KOMİSYONU



**CEZAEVİ SORUNLARI  
İZLEME ARAŞTIRMA VE  
İŞKENCEYİ ÖNLEME KOMİSYONU**

Başkan: Av. Yasemen Öztürkcan  
İstanbul Barosu

Üyeler: (Soyadı Alfabetik Sırasıyla)  
Av.Özgür Cevat Altuntaş  
İstanbul Barosu

Av.Elif Lale AYZ  
Trabzon Barosu

Av.Hakan BOZKURT  
Van Barosu

Av.Gamze KAYA  
İzmir Barosu

Av. Tuğçe Duygu KÖKSAL  
İstanbul Barosu

Av. Ahmet Özmen  
Diyarbakır Barosu

## CEZAEVLERİNDE YAŞANAN SORUNLAR: I

### “MAHPUSLAR TARAFINDAN GÖNDERİLEN MEKTUPLAR”

25 Kasım 2018, İstanbul

#### SÖZBAŞI

Cezaevi Sorunları İzleme ve Araştırma Komisyonu, TBB İnsan Hakları Merkezi Yürütme Kurulu'nun kararı ve TBB Yönetim Kurulu'nun olurları ile, Eylül 2016 tarihinde, duayen hukukçu Av. Hüseyin Erkenci başkanlığında kurulmuştur. Cezaevlerinde yaşanan hak ihlallerini daha yakından incelemek ve mahpus haklarının uluslararası ve ulusal mevzuat uyarınca eksiksiz temin edilmesini sağlamak için kurulan Komisyonumuzun ilk çalışması, “**2015-2016 yılı Cezaevleri Raporu**” olmuştur. <sup>1</sup> Genel bir değerlendirme ile temel mevzuata yer verilmiş, güncel istatistiki bilgilerin aktarılmasının ardından cezaevlerinde sıklıkla karşılaşılan başlıca sorunlar aktarılmıştır. Nisan 2017 tarihinde basılan rapor, çevrimiçi olarak da paylaşılmıştır.

Cezaevi Sorunları İzleme ve Araştırma Komisyonu, yeni dönem çalışmalarına 24 Eylül 2017 tarihinde başlamıştır. Komisyonumuzun ikinci rapor çalışması, “**Cezaevlerinde Yaşanan Sorunlara İlişkin Ön Raporu**” başlığı ile, İnsan Hakları Merkezi bünyesinde yer alan tüm Komisyonların da katkılarını sunduğu **2016 - 2017 yılı İnsan Hakları Raporunda** yer almıştır. <sup>2</sup> Kitap olarak basılan bu çalışmamız ilk olarak, Türkiye Barolar Birliği İnsan Hakları Merkezi'nin 9 Aralık 2017 tarihinde

---

<sup>1</sup> <http://tbbyayinlari.barobirlik.org.tr/TBBBooks/605.pdf> (Son Erişim Tarihi, 25.11.2018 )

<sup>2</sup> Türkiye Barolar Birliği 2016 - 2017 yılı İnsan Hakları Raporu, TBB Yayınları, syfa

düzenlediği “**İnsan Hakları Elden Gitmeden**” etkinliğinde kamuoyunun ilgi ve bilgisine sunulmuştur. <sup>3</sup> Raporun Sözbaşında belirtildiği üzere zaman kısıtlılığı nedeniyle, ikincil kaynaklar derlenerek hazırlanmış, belli başlı hususlar çok kısıtlı olarak ele alınılabilmektedir. Ceza İnfaz Kurumlarına gerçekleştirilecek ziyaretler, eğitimler, Kamu Kurum Kuruluşları ve Sivil Toplum Kuruluşları ile yapılacak temaslar şeklinde çalışmaların derinleştirilip dönemsel raporların, yayın dizisi olarak kamuoyunun ilgi ve dikkatine sunulacağı öngörülmüştür.

Hedeflendiği üzere yayın dizisi olarak tasarlanan dönemsel raporların ilki, elinizde bulunan “**Cezaevlerinde Yaşanan Sorunlar I : Mahpuslar Tarafından Gönderilen Mektuplar**” başlıklı çalışmamızdır.

Türkiye Barolar Birliği İnsan Hakları Merkezi’ne yapılan başvuruların büyük bir çoğunluğu, cezaevlerinde bulunan mahpuslar ve yakınları tarafından gönderilen mektuplardır. Gönderilen mektuplar ve yapılan başvurular, öncelikle Merkez Kordinatörü Av. Eyüp Sabri Çepik, Merkez Başkanı Av. İzzet Varan, Merkez Genel Sekreteri Av. Özge Görel ve Av. Mustafa Kemal Karahan tarafından hassasiyet ve titizlikle okunmaktadır. Belirtilen ihlallerin tespiti ve giderilmesi için ivedilikle, ilgili mercülere üst yazı ile yönlendirilmektedir. Türkiye Barolar Birliği İnsan Hakları İzleme Raporlama ve Arşivleme Projesi (İHİRAP) kapsamında kayıt altına alınarak, sorunların çözümüne katkı sunmasını amacıyla raporlama çalışmasında değerlendirilmektedir.

Bu itibarla elinizde bulunan rapor, Türkiye Barolar Birliği İnsan Hakları Merkezi’ne 2017 – 2018 Faaliyet Dönemi içerisinde, cezaevlerinde bulunan mahpusların ve yakınlarının ilettiği 60 adet mektup ve başvurular üzerinden oluşturulmuştur.

---

<sup>3</sup> <https://www.barobirlik.org.tr/Haberler/tbb-insan-haklari-merkezi-tarafindan-insan-haklari-elden-gitmeden-etkinligi-duzenlendi-79746>. ( Son Erişim Tarihi, 25.11.2018)

Haricinde başka bir kaynağı, dayanağı ve aktarımı bulunmamaktadır.

Rapor, Av. Yasemen Öztürkcan, Av. Tuğçe Duygu Köksal, Av. Gamze Kaya, Av. Hakan Bozkurt başta olmak üzere tüm komisyon üyelerinin değerli emek ve katkıları ile kaleme alınmıştır. Çalışma metodu; tek tek okunan mektupların içeriğinden elde edilen veriler doğrultusunda, ilk aşamada “mahpusun bulunduğu cezaevi”, “koğuş”, “iddia olunan hak ihlali”, “tutuklu / hükümlü olup olmadığı”, “tarih”, “isim”, “kim tarafından bildirildiği” ana başlıkları altında tasnifi; ikinci aşamada ileri sürülen hak ihlali iddialarının ve şikayetlerin genel başlıklar altında özetlenmesi şeklindedir. Çalışma süresi, 29 Eylül 2018 - 25 Kasım 2018 tarihleri arasındadır. Mektupların asılları, TBB İnsan Hakları Merkezi Cezaevi Sorunları Araştırma İzleme ve İşkenceyi Önleme Komisyonu arşivinde saklanmaktadır.

Komisyonumuzca 2018 - 2019 Faaliyet Döneminde yapılacak öncelikli çalışma, Ceza İnfaz Kurumlarına gerek bireysel gerek heyet olarak düzenli ziyaretler gerçekleştirmektir. Mektupları gönderen mahpuslar ile görüşerek iddia olunan ihlallerin tespiti ve sorunların çözümü amacıyla başlatılacak sürecin takibi hedeflenmektedir. Bu amaçla Ceza Tevkifevleri Genel Müdürlüğü ve Adalet Bakanlığı’ndan gerekli izinleri almak üzere temaslar gerçekleştirilmiş ve taleplerimiz halihazırda sunulmuştur.

Aktardığımız sorunlar ile hak ihlallerinin en kısa zamanda giderilerek adalet ve barışın kalıcı olarak tesis edilmesine katkı sunabilmeyi temenni ederiz.

## I) MEKTUPLAŞMA HAKKI ve KAPSAMI

Hükümlü ve tutukluların yakınları ve avukatları ile mektuplaşması, mektuplarını alıp okuyabilmesi, mektup gönderebilmesi uluslararası ve ulusal mevzuatta ayrı bir made olarak düzenlenmekte ve korunmaktadır.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) 8. maddesi kapsamında garanti altına alınan *haberleşme özgürlüğünün* içinde korunan temel bir haktır.

### *AİHS madde 8 Özel ve Aile Hayatına Saygı Hakkı*

1. Herkes özel ve aile hayatına, konutuna ve yazışmasına saygı gösterilmesi hakkına sahiptir.

2. Bu hakkın kullanılmasına bir kamu makamının müdahalesi, ancak müdahalenin yasayla öngörülmüş ve demokratik bir toplumda ulusal güvenlik, kamu güvenliği, ülkenin ekonomik refahı, düzenin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için gerekli bir tedbir olması durumunda söz konusu olabilir.

5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunu ile Ceza İnfaz Kurumlarında bulunan Hükümlülere yönelik bir hak olarak düzenlenmektedir.

*Madde 68 - Hükümlünün mektup, faks ve telgrafları alma ve gönderme hakkı :*

(1) Hükümlü, bu maddede belirlenen kısıtlamalar dışında, kendisine gönderilen mektup, faks ve telgrafları alma ve ücretleri kendisince karşılanmak koşuluyla, gönderme hakkına sahiptir.

(2) Hükümlü tarafından gönderilen ve kendisine gelen mektup, faks ve telgraflar; mektup okuma komisyonu bulunan kurumlarda bu komisyon, olmayanlarda kurumun en üst amirince denetlenir.

(3) Kurumun asayiş ve güvenliğini tehlikeye düşüren, görevlileri hedef gösteren, terör ve çıkar amaçlı suç örgütü veya diğer suç örgütle-



*ri mensuplarının haberleşmelerine neden olan, kişi veya kuruluşları paniğe yöneltecek yalan ve yanlış bilgileri, tehdit ve hakareti içeren mektup, faks ve telgraflar hükümlüye verilmmez. Hükümlü tarafından yazılmış ise gönderilmmez.*

*(4) Hükümlü tarafından resmî makamlara veya savunması için avukatına gönderilen mektup, faks ve telgraflar denetime tâbi değildir.*

20.03.2006 tarihli ve 2006/10218 Karar Sayılı Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi İle Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük uyarınca Hükümlülerin avukatları, noterler ve resmi kuruluşlarla yazışma hakları ve içeriklerinin gizli olması gerekliliği düzenlenmiştir. Tüzüğün 84. maddesi ve 91. maddesi uyarınca özellikle savunma hakkına saygı duyulması açısından sayılan tahdidi haller ve ölçülülük ilkesi doğrultusunda sınırlandırılmalıdır.

**Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi İle Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük**

*Madde 84 : Avukat ve Noterle Görüşme Hakkı*

*(1) Hükümlü, kurumda avukat ve noterle görüşme hakkına sahiptir.*

*(2) Hükümlülerin avukat ile görüşmesinde aşağıdaki kurallar uygulanır:*

*a) Hükümlü, avukatlık mesleğinin icrası çerçevesinde avukatları ile vekâletnamesi olmaksızın en çok üç kez görüşme hakkına sahiptir,*

*b) Avukatlar, vekâletnameleri olsa da aynı anda birden fazla hükümlü ile görüşme yapamaz,*

*c) Avukatların savunmaya ilişkin belgeleri, dosyaları ve müvekkilileri ile yaptıkları konuşmaların kayıtları incelemeye tâbi tutulamaz.*

*1. Hükümlü ile görüşmek üzere kuruma gelen avukatların, yanlarında bulundurdıkları belge ve dosyaların savunmaya ilişkin olup olmadıkları konusunda kendilerinden yazılı beyanları alınır. Savun-*

*maya ilişkin olduğu beyan edilen belge ve dosyalar, her ne suretle olursa olsun incelenemez. Hükümlü ile doğrudan ilişkisi olmak koşulu ile avukatın yanında getirmiş olduğu ve bir hukuki uyuşmazlık konusunu oluşturan belge ve dosyalar hakkında da aynı hükümler uygulanır.*

*2. 5237 sayılı Kanununun 220nci maddesinde, İkinci Kitap Dördüncü Kısım Dördüncü ve Beşinci Bölümlerinde yer alan suçlardan mahkûm olan hükümlülerin avukatları ile ilişkisinde avukatın savunmaya ilişkin olduğunu beyan ettiği belge ve dosyalar fiziki olarak aranabilir. Konusu suç teşkil eden fiilleri işlediğine, infaz kurumunun güvenliğini tehlikeye düşürdüğüne, terör örgütü veya diğer suç örgütleri mensuplarının örgütsel amaçlı haberleşmelerine aracılık ettiğine ilişkin bulgu veya belge elde edilmesi halinde, Cumhuriyet başsavcılığının istemi ve infaz hâkiminin kararıyla, bir görevli görüşmede hazır bulundurulabileceği gibi bu kişilerin avukatlarına verdiği veya avukatlarınca bu kişilere verilen belgeler infaz hâkimince incelenebilir. İnfaz hâkimi belgenin kısmen veya tamamen verilmesine veya verilmemesine karar verir. Bu karara karşı ilgililer, 4675 sayılı Kanuna göre itiraz edebilirler.*

*3. Avukatların hükümlü ile kurumda yapmış olduğu görüşme sırasında konuşmaları yansıtan ve bizzat avukat tarafından elle tutulan kayıtlar hakkında da bu bent hükümleri uygulanır.*

*d) Türkiye Cumhuriyetinin taraf olduğu uluslararası sözleşmelere ve karşılıklılık esasına uygun olmak koşuluyla; yabancı ülkelerde haklarında soruşturma veya kovuşturma yapılmakta olan, yabancı ülke veya uluslararası yargı mercilerinde dava açmak isteyen, leh veya aleyhine açılmış davası olan Türk vatandaşı veya yabancı uyruklu hükümlülerle yabancı uyruklu avukatları, bu soruşturma ve kovuşturma, açılacak veya açılmış davalarla sınırlı olmak ve vekâletname sunmak koşuluyla görüşebilirler. Vekâletnamesi olmayan yabancı uyruklu avukatlar, hükümlü ile Türkiye barolarına kayıtlı bir avukatla birlikte görüşme yapabilirler,*

*e) Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine başvuracak olan veya baş-*

*urusu bulunan Türk vatandaşı veya yabancı uyruklu hükümlüler; Türkiye Cumhuriyeti mahkemelerinde yetkili olan avukatlar ile soruşturma, kovuşturma veya dava konusuyla ilgili bilgi ve belgelerin tercümesinin kurum en üst amirine ibrazı koşuluyla görüşebilir.*

*(3) Avukat ve noter ile görüşme, meslek kimliklerinin ibrazı üzerine, tatil günleri dışında ve çalışma saatleri içinde, bu iş için ayrılan görüşme yerlerinde, konuşulanların duyulamayacağı, ancak güvenlik nedeniyle görüşmenin görülebileceği bir biçimde yapılır.*

*(4) Kurumlarda, avukat ve noter ile hükümlünün görüşmeyi yapacağı mekanlar, bu hakkın kullanımına uygun şekilde kurum idaresince düzenlenir.*

#### **Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi İle Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük**

*Madde 91 : Hükümlünün mektup, faks ve telgrafları alma ve gönderme hakkı*

*(1) Hükümlü, kendisine gönderilen mektup, faks ve telgrafları alma ve ücretleri kendisince karşılanmak koşuluyla, gönderme hakkına sahiptir.*

*(2) Hükümlü tarafından gönderilen ve kendisine gelen mektup, faks ve telgraflar; mektup okuma komisyonu bulunan kurumlarda bu komisyon, olmayanlarda kurumun en üst amirince denetlenir.*

*(3) Kurumun asayiş ve güvenliğini tehlikeye düşüren, görevlileri hedef gösteren, terör ve çıkar amaçlı suç örgütü veya diğer suç örgütleri mensuplarının örgütsel amaçlı olarak haberleşmelerine neden olan, kişi veya kuruluşları paniğe yöneltecek yalan ve yanlış bilgileri, tehdit ve hakareti içeren mektup, faks ve telgraflar hükümlüye verilmmez. Hükümlü tarafından yazılmış ise gönderilmez.*

*(4) Hükümlü tarafından resmî makamlara veya savunması için avukatına gönderilen mektup, faks ve telgraflar denetime tâbi değildir. Ancak, hükümlünün savunması için avukatına gönderilen mektup, faks veya telgraflar 84 üncü maddenin ikinci fıkrasının (c) bendinin*

(2) numaralı alt bendinde belirtilen hâllerin gerçekleşmesi hâlinde, bu gönderiler hakkında da 84 üncü maddenin ikinci fıkrasının (c) bendinin (2) numaralı alt bendinde belirtilen esas ve usuller uygulanır.

## II) İNSAN HAKLARI MERKEZİNE CEZAEVLERİNDEN YAPILAN BAŞVURULARA İLİŞKİN GENEL BİLGİLER

Türkiye Barolar Birliği İnsan Hakları Merkezi'ne 2017 - 2018 faaliyet dönemi içerisinde mahpuslar tarafından gönderilen mektupların büyük çoğunluğu bireysel talep ve şikayetleri içermektedir. Bazı mektuplar tek bir mahpus tarafından kaleme alınmakla birlikte koğuşta yer alan diğer mahpusların da isim ve imzalarını içeren toplu talep ve şikayetler de iletilmektedir.

Başvuralardan 30 tanesi doğrudan mahpusun kendisi tarafından münferit bir talebi ve şikayeti için iletilmiştir. 2 adet başvuru mahpusların aileleri tarafından, 1 adet başvuru gözcüde bulunan şüphelinin avukatı tarafından, 1 adet başvuru hükümlünün avukatı tarafından iletilmiştir. 26 başvuruda ise mahpuslar toplu olarak imzalayarak şikayet ve taleplerini iletilmiştir.

Sonuç olarak işbu rapor çalışması kapsamında, münferit ve toplu olarak yapılan başvuruların muvacehesinde 60 adet mektup ve 224 mahpusun şikayet ve talepleri incelenmiştir.

Başvuruların ekseriyetle çoğunluğu erkek mahpuslar tarafından yapılmıştır.

Bir kurumda süregelen ihlalin ortadan kaldırılması için aynı gün içerisinde müteaddit kere mektup gönderildiğine rastlanmıştır.

Gönderilen mektuplar ve yapılan başvurular, öncelikle Merkez Kordinatörü Av. Eyüp Sabri Çepik, Merkez Başkanı Av. İzzet Varan, Merkez Genel Sekreteri Av. Özge Görel ve Av.

Mustafa Kemal Karahan tarafından hassasiyet ve titizlikle okunmaktadır. Belirtilen ihlallerin tespiti ve giderilmesi için ivedilikle, ilgili mercilere üst yazı ile yönlendirilmektedir. Türkiye Barolar Birliği İnsan Hakları İzleme Raporlama ve Arşivleme Projesi (İHİRAP) kapsamında kayıt altına alınarak, sorunların çözümüne katkı sunmasını amacıyla raporlama çalışması için Cezaevi Sorunları İzleme Araştırma ve İşkenceyi Önleme Komisyonumuza ulaştırılmaktadır.

## **A. Cezaevlerinde Bulunan Mahpuslar Tarafından Aktarılan Şikayet ve Talepler**

### **1. Konu Bakımından İhlal İddiaları**

#### **İşkence ve Kötü Muamele Yasağına Aykırılık**

Merkezimiz ve Komisyonumuza iletilen mektuplarda en yoğun görülen şikayetler, işkence ve kötü muamele yasağına aykırılık teşkil eden yerleşik uygulamalar ve neticesinde yaşanan yoğun hak ihlallerine yönelik iddialardır.

İnsan hak ve özgürlüklerine, ulusal ve uluslararası mevzuatlara aykırılık teşkil eden darp, şiddet, ters kelepçe, hücre hapsi, keyfi disiplin cezaları uygulamaları, insan onuru ile bağdaşmayan çıplak arama uygulamasına devam edildiği, muayene esnasında kelepçeli muayene konusunda inisiyatifin kurum doktorunda olsa dahi genel uygulamada kelepçelerin hiç açılmadığı, daha önceki yıllara nazaran disiplin cezası uygulamasına daha sık başvurulduğu, Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan ve mahpuslara gösterilmeyen genelge ile odalarda arama yapıldığı, bu aramalar sırasında bazı odalarda zor kullanmak suretiyle arama gerçekleştirildiği, en küçük bir hususta bile disiplin cezası uygulamasına gidildiği ve yargı mercilerine yapılan itirazlar sonrasında da etkili bir sonuca ulaşamadığı, bazı kurumlarda koşuların 24 saat kamera ile izlenmekte olduğu bu nedenle mahpuslar üzerinde sistematik psikolojik baskı kurulduğu, baskı domuz

bağı ve süngerli oda uygulamasının özellikle F Tipi İnfaz Kurumlarında varlığını sürdürdüğü, mahpusların askeri düzen içerisinde teknil vermeye zorlandığı ve kabul etmeyenlerin hücre hapsi ile tecrit edildiği iddiaları iletilmiştir.

### **Sağlık Hakkına Erişime Yönelik Şikayetler;**

Sağlık hizmetlerinde aksamalar yaşandığını, doktor muayenelerine 15 gün sonra ancak sıra geldiğini, hastane sevklerinin aylar sonraya kaldığını, hasta ve hastalığının cezanın infazına engel olduğu düşünülen hasta mahpusların taleplerinin değerlendirilmediği, kurum dışı sevk taleplerinin yerine getirilmediği veya geç getirildiği, hastalık teşhisi ve gereken tedavinin sağlanması, ilaç temini ve tedavi ücretlerinin karşılanması, hastaneye sevk, düzenli doktor ve sağlık personeli, sosyal hizmetler uzmanı ve psikolojik destek hizmetinin sağlanması, hijyenin sağlanması aşamalarında ciddi sorunlar yaşandığı ve İdareye sunulan çözüm taleplerinin yok sayıldığı iddiaları iletilmiştir.

### **Cezaevlerinin Fiziksel Kapasitelerine Yönelik Şikayetler;**

Mahpusların yetersiz yeme, içme, barınma ve hijyen konularından şikayetçi olduğu, sıcak suyun verilmiş saati ve miktarının cezaevi barınma kapasitesinin çok fazla aşılması nedeniyle uygunsuz yetersiz olduğu, havalandırma, açık hava, gün ışığı, sıcak-soğuk su temini gibi fiziksel koşulların sağlanmadığı, koğuşların kalabalık olması nedeniyle dönüşümlü olarak yatakların paylaşıldığı, ıslak çamaşırların koğuş içinde kurutulmasından ve yine kalabalık olmasından kaynaklı temiz havanın yetersizliği başta olmak üzere şikayetler iletilmiştir.

### **Etkili Başvuru Hakkına Yönelik Şikayetler;**

Dilekçelerinin işleme alınmadığı, alınsa dahi sakıncalı görülmesi suretiyle belirtilen adreslere postalanmadığını bu nedenle mahpusların hak arama özgürlüklerini kullanamadıkları,

aileleri ve avukatları ile görüşmelerinin keyfi olarak engellendiği iletilmiştir.

### **Kaynaklara Erişim Hakkına Yönelik Şikayetler;**

Eğitim materyallerine, kitaplara erişimlerinin, kültür sanat etkinliklerine, ıslah ve iyileştirme programlarına katılmalarının engellendiği, cezaevlerinde dayatılan kapatılma psikolojisi ile toplumsal alandan tamamen koparılarak içsel bir çöküntüye uğranıldığı iletilmiştir.

## **2. Ceza İnfaz Kurumları Bakımından İhlal İddiaları**

Komisyonumuza 2017 - 2018 Faaliyet Yılı içerisinde ulaşan mahpus mektuplarının istatistiki sıralama ve analizinden yola çıkarak, ihlal iddiası bulunan Ceza İnfaz Kurumlarının, dönemsel ya da bölgesel bir haritalandırma yapılmaksızın, genelle yayıldığını söylemek mümkündür.

İddia olunan ihlallere ilişkin eldeki veriler ışığında bir tasniflendirme yapılacak olunursa, birden fazla mahpus tarafından birlikte veya ayrı ayrı iletilen mektuplarda ;

### **1) Elazığ Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumuna yönelik iddialar;**

R Tipi İnfaz Kurumunun Adalet Bakanlığının talimatı ile Kadın Kapalı Cezaevi olarak değiştirilmesi sonucunda, hasta mahpusların ihtiyaçlarına yönelik inşa edilen koşulların iç mimarisinin kameralar ve gözetleme pencereleri ile çevrili olmasının ve bu kameralarının 24 saat açık olmasının özel hayatın gizliliği başta olmak üzere birçok hak ihlalini ve sorunları beraberinde getirdiği iddiası vardır. Devamla kadın mahpusların sağlığa erişim hakkı ve havalandırma hakkının kısıtlanması, hücre cezası, kötü muamele iddiaları da sıralanmıştır. Adalet Bakanlığı, Savcılık ve İnfaz Kurumu Müdürlüğü'ne de başvuruda bulunduğu iletilmiştir.

## **2) Manisa Akhisar T Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumuna yönelik iddialar;**

5275 sayılı İnfaz Yasasında düzenlenen Kültür ve Sanat Etkinliklerine Katılma, Kütüphane ve Kurslardan Yararlanma, Beden Eğitimi ve Boş Zaman Etkinliklerinden Yararlanma, Bireyselleştirme ve İyileştirme Programları, Eğitim Programlarına Katılma, Dışarıdan Gönderilen Hediyeyi Kabul Etme, Havalandırma Haklarını mahpusların hiçbir şekilde kullanmadıkları, taleplerinin yoksayıldığı iddiaları bulunmaktadır. Bu nedenle gerek fiziksel gerek ruhsal olarak sağlık sorunları yaşanmaya başlandığı, sağlığa erişim hakkının ayda bir kez revire giderek kullanılabilirdiği, kapatılma psikolojisinin infaz sürecini daha da zorlaştırdığı iletilmiştir.

## **3) Bolu F Tipi Ceza İnfaz Kurumuna yönelik iddialar;**

N.S. isimli mahpusun sistematik işkenceye maruz kaldığı, ölümle tehdit edildiği, çıplak arama yapıldığı, disiplin cezaları ile hücre hapsi cezasının sıklıkla verildiği, mahpusun can güvenliği olmadığı ayrı ayrı ve toplu başvurularda müteaddit kere iletilmiştir.

Devamla mahpusların genel olarak kötü muameleye maruz kaldığı, hak arama özgürlüğünün engellendiği, etkili başvuru hakkının kullandırılmadığı, sağlığa erişim hakkının etkin olarak kullanılmadığı, kurum içi doktor ve psikolog ile iletişimde ciddi sorunlar yaşandığı, kurum dışı hastaneye sevklerin yapılmadığı, kaynaklara erişim hakkının kullanılmadığı, kitapların toplatıldığı, sınırlama getirildiği, eşyalara el konulduğu, özel hayatın ihlal edildiği iddiaları yoğunlukla iletilmiştir.

## **4) İzmir T Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumuna yönelik iddialar;**

Mahpusların hem bireysel hem toplu olarak ilettikleri şikayetleri arasında hak arama özgürlükleri ve etkili başvuru haklarını kullanamadıkları, nakil taleplerinin iletilmediği, İnfaz Ko-



ruma Memurlarının kötü muamelelere varan davranışlarına maruz kaldıkları, mektuplarına el konularak haberleşme özgürlüklerinin engellendiği iddiaları yer almaktadır.

**5) Tokat T Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumuna yönelik iddialar;**

Tek tip kıyafet uygulamasından doğan sorunlara ilişkin iddialar iletilmiştir.

**6) Silivri 1 No.lu – 5 No.lu – 9 No.lu L Tipi Kapalı İnfaz Kurumlarına yönelik iddialar;**

Mahpusların hem bireysel hem toplu olarak sundukları şikayetleri arasında, darp, ters kelepçe, çıplak arama başta olmak üzere işkence ve kötü muamele yasağına aykırı uygulamalarla karşılaştığı, S.A. isimli ağır kanser hastası mahpusun hastaneye sevki sırasında kötü muamele edildiği, koğuşların 24 saat kamera ile izlenmesi nedeniyle özel hayatın gizliliğinin ihlal edildiği, havalandırmaların tel kafesle kapatıldığı, eğitim hakkına ve sağlık hakkına erişimlerde ihlallerin yaşandığı iddiaları iletilmiştir.

**7) Kandıra T Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumuna yönelik iddialar;**

Kadın koğuşundan iletilen münferit ve toplu şikayetlerde, böbrek nakli yapılan kadın mahpusun hastaneye sevki sonrası başka yere nakil edilmesi, reçeteli ilaçların temin edilmesinde yaşanan sıkıntılar başta olmak üzere sağlığa erişim haklarının ihlal edildiği, sevk sonrası kabulde çıplak arama uygulamasının yapılması başta olmak üzere kötü muameleye maruz kalınması, tek tip kıyafet uygulaması, kadınların ihtiyaçlarının (cimbız vs) karşılanmaması, sohbet hakkına getirilen kısıtlamalar, havalandırmaya çıkmada farklı uygulamalar getirilmesi, açlık grevi nedeniyle disiplin cezaları verilmesi ve dilekçelerinin engellenerek etkili başvuru haklarının ihlal edildiğine ilişkin iddialar iletilmiştir.

Görüldü :

TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİNE

Müratlı SEMO arkadaşımıza yazıyla 4 ay önce bulduğumuz Davi F tipi Casseine getirdi. Casseine girişinde herseye mura ve stonle bedelit edildi. Casseine geldikten bu yana hadis hep tek yazılı olarak tutuldu.

Son iki haftadır sadece eşyalarımızla birlikte SEMO arkadaşımıza yazılı olarak yazdığımız belgeleri Ciddi şekilde herseye mura tutuldu ve stonle bedelit edildi. Herkesin can güvenliği için. Bunun için Davi F tipini bulduğumuz Casseine. bir yazıt gönderdik. Herkesin can güvenliği için. Davi F tipini bulduğumuz SEMO arkadaşımıza yazarak yazdığımız belgeleri getirdik.

Davide olan herseyi Casseine bir yazıt göndererek yazarak yazdığımız belgeleri getirdik. Davi F tipini bulduğumuz SEMO arkadaşımıza yazarak yazdığımız belgeleri getirdik.

İstemi ve tevlendirmesi...

16.09.2018

TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ GENEL MERKEZİNE

Müratlı SEMO arkadaşımıza yazılı olarak yazdığımız belgeleri getirdik. Davi F tipini bulduğumuz SEMO arkadaşımıza yazarak yazdığımız belgeleri getirdik. Davi F tipini bulduğumuz SEMO arkadaşımıza yazarak yazdığımız belgeleri getirdik.

Davide olan herseyi Casseine bir yazıt göndererek yazarak yazdığımız belgeleri getirdik. Davi F tipini bulduğumuz SEMO arkadaşımıza yazarak yazdığımız belgeleri getirdik. Davi F tipini bulduğumuz SEMO arkadaşımıza yazarak yazdığımız belgeleri getirdik.

16.7.2018  
F.4.23

MERHABALAR

Kalınca dağın civarında oturma alanı bir konuyu Sizinle paylaşmak istiyorum. Müratlı SEMO arkadaşımıza yazılı olarak yazdığımız belgeleri getirdik. Davi F tipini bulduğumuz SEMO arkadaşımıza yazarak yazdığımız belgeleri getirdik. Davi F tipini bulduğumuz SEMO arkadaşımıza yazarak yazdığımız belgeleri getirdik.

16.07.2018

Türkiye Barolar Birliğine,

Şu bilgiyi size bildirmeye istiyorum. Müratlı SEMO arkadaşımıza yazılı olarak yazdığımız belgeleri getirdik. Davi F tipini bulduğumuz SEMO arkadaşımıza yazarak yazdığımız belgeleri getirdik. Davi F tipini bulduğumuz SEMO arkadaşımıza yazarak yazdığımız belgeleri getirdik.

Merhabalar

İki emama ile ilgili olarak. Kurumumuzun görevlerine ilişkin bir durumla ilgili olarak. Davi F tipini bulduğumuz SEMO arkadaşımıza yazarak yazdığımız belgeleri getirdik. Davi F tipini bulduğumuz SEMO arkadaşımıza yazarak yazdığımız belgeleri getirdik.

TEKİRNE BAROLAR BİRLİĞİNE

Müratlı SEMO arkadaşımıza yazılı olarak yazdığımız belgeleri getirdik. Davi F tipini bulduğumuz SEMO arkadaşımıza yazarak yazdığımız belgeleri getirdik. Davi F tipini bulduğumuz SEMO arkadaşımıza yazarak yazdığımız belgeleri getirdik.

Not : Mahpusların kişisel verileri gizli tutulmaktadır. Araştırma ve raporla çalışması kapsamında içerikler, özetleme ve çeviri yöntemi methodu kullanılarak aktarılmıştır. Mektupların asılları Komisyon Arşivinde muhafaza edilmektedir.

Mektubat incelendikten sonra, en çok şikayet alan Ceza İnfaz Kurumları ve ihlal iddiaları sıralanmıştır.

Tablo 1:

Sayı	Cezaevi	Koşuş	İhlal	Mahpus	Tarih
1	Bolu F Tipi	---	İşkence	---	7/16/2018
2	Bolu F Tipi	C1-70	İşkence	---	7/16/2018
3	Bolu F Tipi	B-49	İşkence- Kötü Muamele	---	10/3/2016
			Sağlık- Kaynaklara Erişim- Ödüllendirme		
4	Tekirdağ 2 Nolu T Tipi	---	İşkence- Kötü Muamele- Ödüllendirme	Hükümlü	---
			Sağlık- Haberleşme- Disiplin C.		
5	---		HUKUKİ YARDIM TALEBİ	Hükümlü	7/23/2018
6	---		HUKUKİ YARDIM TALEBİ	Hükümlü	
7	Silifke M Tipi	C-11	HUKUKİ YARDIM TALEBİ (Av. Şik)	Hükümlü	7/30/2018
8	İzmir 2 Nolu T Tipi		HUKUKİ YARDIM TALEBİ (HHB Av. İçin)		7/23/2018
9	İzmir 4 Nolu T Tipi		Nakil- Haberleşme	Hükümlü	7/6/2018
10	İzmir 4 Nolu T Tipi		Nakil - Haberleşme	Hükümlü	5/15/2018
11	İzmir 4 Nolu T Tipi	A-14	Kötü Muamele- Haberleşme	Hükümlü	9/20/2017
12	Bitlis E Tipi		HUKUKİ YARDIM TALEBİ	Tutuklu	8/6/2018
13	Sincan 2 Nolu F Tipi		Kötü Muamele	Tutuklu	8/4/2018
14	Sincan 2 Nolu F Tipi		Kötü Muamele- Kısıtlama	Tutuklu	6/5/2018
15	Akhisar T Tipi	C-14	Nakil- Ödüllendirme- Haberleşme		9/4/2018
			HUKUKİ YARDIM TALEBİ		
16	Akhisar T Tipi	C-8	Kaynaklara Erişim- Ödüllendirme		7/9/2018
			Sağlık		
17	Şanlıurfa	Gözaltı	İşkence	---	8/22/2017
18	Elazığ T Tipi		Sağlık- Kısıtlama- Özel hayat		8/27/2018
19	Silivri 5 Nolu L Tipi		Sağlık	---	8/6/2018
20	Silivri 5 Nolu L Tipi	Hast.	Sağlık- Kötü Muamele	---	---
21	Giresun E Tipi Kapalı		Ohal sonrası açık görüş/sohbet/atölye/etkinlik/aktivite kısıtlamaları/mektup-faks el koyma/genelge ile Kurban Bayramı açık görüş engelleme/ziyaret yasağı/doktor/revir/hastane sevk gecikmeleri/9/11/2016 tarihli Koşuşta kötü muamele iddiaları		9/25/2017
22	Trabzon E Tipi Kapalı		Ohal uygulamaları avukat görüşü kısıtlaması, avukata hafta sonu erişim engeli, keyfi izin verilmeme, segbise çıkartılmama, dışarıdan kitap/dergi/yayın verilmemesi	Tutuklu	8/7/2017
23	Kars T Tipi Kapalı		Kuruma kabul sırasında arama insan onuruna aykırı muamele, koşuş kapasitesi, nakillerde aileye bilgi verilmemesi, ısınma sorunu, acil/haftasonu sağlık hizmetine erişim yavaşlığı/gecikmeler, ilaç verilmemesi, keyfi uygulamalar, sayım ve aramalarda psikolojik şiddet, su kotası/yetersizlik, Bayram açık görüşlerinin yaptırılmaması, etkinliklere izin verilmemesi, kütüphaneye erişimde yaşanan sıkıntılar , havalandırmanın geç açılıp erken kapanması, bazı gazetelere kısıtlama, koşuşlarda kapasite yoğunluğu, hijyen eksikliği		9/13/2017

## İNSAN HAKLARI RAPORU (2017 -2018)

24	Bandırma 2 Nolu Ceza Infaz		Koşuş kapasitesi, cezaevine kabulde çıplak arama, üst aramaları sırasında kötü muamele, telefon görüşmesinde kısıtlama, açık ziyaretlerde kısıtlama, dilekçelere geç cevap verilmesi/hic cevap verilmemesi, kitaplara erişim kısıtlanması, kurs/faaliyet yasakları, hastaneye sevk gecikmeleri	Tutuklu	8/16/2017
25	Bandırma 2 Nolu Ceza Infaz		Tecrit	Hükümlü	8/16/2017
26	Tokat T Tipi		Tek tip kıyafet		1/12/2018
27	Tokat T Tipi		Tek tip kıyafet		1/10/2018
28	Tokat T Tipi	A-2/6	Tek tip kıyafet		
29			Koşuş kapasitesi	Hükümlü (SSÇ)	
30	Silivri 5 Nolu L Tipi	C-18	Sevk/transfer sırasında kötü muamele,		2/26/2018
30	Silivri 5 nolu L Tipi	C-18	Kampüste sevk sırasında kötü muamele		2/26/2018
30	Silivri 5 Nolu L Tipi	C-18	Ağır kanser hastası hastaneye sevk sırasında kötü muamele		2/26/2018
31	Silivri 5 Nolu L Tipi		Kampüste sevk sırasında kötü muamele		
	Silivri 5 Nolu L Tipi		Kampüste sevk sırasında kötü muamele		
32	Silivri 5 Nolu L Tipi		Ağır kanser hastası hastaneye sevk sırasında kötü muamele		
	Silivri 5 Nolu L Tipi		Ağır kanser hastası hastaneye sevk sırasında kötü muamele		
33	Silivri 1 Nolu L Tipi	F-7	Sağlık muayenesi haftada 1, MR çekilmesinde gecikme, Eğitim hakkı(sınırlara giriş engeli), havalandırmada tel kafes, bazı dilekçelerin işleme konmaması, telefon/açık görüş sınırlamaları, koşuş kapasitesi, yemek yetersizliği, tuvalet yetersizliği, su yetersizliği, kurs/eğitim izni verilmemesi, tek tip kıyafet, bazı suçlar açısından ayrımcı uygulamalar (kuş/çipek/enstruma izni verilmemesi), savunma hazırlanması bakımından bilgisayar erişiminin izni verilmemesi, bazı gazetelerin yasaklanması, keyfi koşuş değişiklikleri, avukat görüşmesinin kayda alınması, saç/sakal zorla kesilmesi, kabul sırasında çıplak arama, savunma hazırlığı evrakına el konması, kütüphaneden alınan kitaplara sınırlama, dışarıdan gönderile eşyalara/kitaplara sınırlama uygulanması, hastaneye/ adliye sevkte kullanılan araçların şartları, kelepçeli sevk, bazı tutuklulara pembe oda uygulamasına sınırlama, dilekçelerin işleme konmaması/gecikmeler	Tutuklu	
34	Kandıra 1 Nolu E Tipi		Tek tip kıyafet, kabulde çıplak arama uygulaması, sağlık hizmetinde yaşanan problemler/reçeteli ilaçların temini sıkıntısı, havalandırmaya çıkmada farklı uygulamalar, cam kavanozdaki yiyeceklerin plastik kaplara aktarılması, paslı ve hijyenik olmayan tezgah ve dolaplar, mobilyalar eski, sohbet hakkına uygulanan kısıtlamalar, dilekçelerle ilgili yaşanan sıkıntılar, kadınların ihtiyaçları (cmbiz..)		
	Kandıra 1 Nolu E Tipi		Açlık grevi nedeniyle disiplin cezası/sevk sonrası Kuruma kabulde çıplak arama		
	Kandıra 1 Nolu E Tipi		böbrek nakli yapılan kadın mahpusun hastaneye sevk sonrası başka yere nakil		
35	Bitlis E Tipi Kapalı	D Blok M-6 /E Blok E-7	tuvalet/havalandırma/ışık sıkıntısı, keyfi koşuş değişiklikleri (görüş günlerini etkiler biçimde), koşuş kapasitesi (özellikle Çatı Katı) ve hijyen sıkıntısı		9/6/2017
36	Batman M Tipi Kapalı		Savunmaya ilişkin olarak bilgisayar erişimindeki kısıtlama, fotokopi sıkıntısı, koşuş kapasitesi, tuvalet/duş imkanının yetersizliği, tutuklular için açık görüş, avukata erişim kısıtlanmaları		10/26/2016
37	Silivri 1 Nolu L Tipi		Açık cezaevine çıkma TALEBİ var (yüksek lisans eğitimi için)	Hükümlü	
38	Trabzon E Tipi Kapalı		(Mektup tarihinde) 17 gün hücrede tutulma	Hüküm özü	4/27/2018

İNSAN HAKLARI RAPORU (2017 -2018)

39	Bafta T Tipi		Kızı lösemi hastası olduğundan 4 yıldır Kars ya da yakınına nakil talebi var		9/18/2017
40	Silivri 1 Nolu L Tipi Kapalı	F-10	Eğitim Hakkı, yüksek öğrenim için başkalarına tanınan ek tercih imkanının tanınmaması		10/16/2017
41	Denizli T Tipi Kapalı		Çocuklarının ve ailesinin yaşadığı Isparta'ya NAKİL talebi var	Tutuklu	11/9/2017
42	Ankara Açık Ceza İnfaz	F Blok F-9	Aşırı kalabalık koşullar, revir/doktora sevkte kötü muamele iddiaları, firar edenlere kötü muamele iddiaları ve Kurumun bu şikayetlere ilişkin kararları	Hükümlü	10/30/2017
43	Siirt E Tipi Kapalı		Tutukluluk koşulları (tuvalet, nem/hijyen/kalabalık), radyo yasağı, görüş, aktivite ve sportif faaliyet sınırlamaları, tek tip kıyafet, sınavlara girişin engellenmesi	Tutuklu	10/11/2017
44	Sivas E Tipi Kapalı	B-15	9 günlük bebek ile tutuklu, 40 m2 kapasitede 41 kadın ve iki bebek mahpus	Tutuklu	10/31/2017
45	Bolu F Tipi		Haftalık telefon görüşmesinde kısıtlama (güvenlik kaygısıyla getirilen sınırlamalar)		10/26/2017
46	İzmir Şakran 4 Nolu T Tipi	A-14	Avukata erişim/hukuki yardım sınırlı, can güvenliği nedeniyle sevk talebi ve şikayeti geri çekmeye yönelik kötü muamele iddiası		Hükümlü
47			(Yargılandığı dosyaya ilişkin iddialar, işkence altında alınan ifadenin kullanıldığına ilişkin şikayet)	Hükmen tutuklu	10/23/2017
48	İskenderun T Tipi	C-2	Telefon görüşme zamanlarına ilişkin planlama nedeniyle yaşanan sıkıntılar, telefonla belirli zamanda görüşme talebinin reddine ilişkin şikayet		11/23/2017
49	İskenderun T Tipi	C-2	Avukatı olmadığından Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruya ilişkin hukuki bilgilendirilme talebi		10/2/2017
50	Silivri 9 Nolu		(Basından) Ring aracında darp/ters kelepçe/çıplak arama/24 saat kamera ile izleme/havalandırmanın tel kafesle kapalı olması		
50	Tekirdağ 2 Nolu F Tipi		(Basından) Domuz bağı ve süngerli oda iddiaları		Hükümlü
50	Edirne F Tipi		(Basından) Domuz bağı ve süngerli oda iddiaları		Hükümlü/ Tutuklu
50	Bolu		(Basından)Tekmil vermeye zorlama/Kötü muamele		
50	Kırkkale F Tipi		(Basından) Kötü muamele		

Hem başvuru sahipleri hem Kurumların Yetkili İdari Personeli ile yüzyüze görüşmek, saha ziyaretleri ile bilgi alabilmek, yerinde tetkik etmek, incelemelerde bulunmak, görüş ve istişareleri paylaşmak, işbu rapora ve sonraki çalışmalara dayanak sağlamak amacıyla ziyaret ihtiyacı doğmuştur.

29 Eylül 2018 tarihli Komisyon Toplantısında alınan karar uyarınca, 5 kişiden müteskkil alt çalışma grubu oluşturulmuştur. İnsan Hakları Merkezi Yürütme Kurulu ile TBB Yönetim Kurulu'nun onayı ve olurları alınmıştır.

Öncelikli olarak belirlediğimiz Ankara F Tipi Ceza İnfaz Kurumu ve Bolu F Tipi Ceza İnfaz Kurumlarının, 30 Ekim 2018 – 2 Kasım 2018 tarihleri arasında uygun bulunan günlerde ziyaret

edilebilmesi için gerekli izinlerin verilmesi, Cezaevleri yetkililerinin bilgilendirilmesi ve gerekli kolaylıkların sağlanması hususlarını içeren ziyaret talebi yazımız 10.10.2018 tarihinde Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'ne sunulmuştur.

T.C.  
ADALET BAKANLIĞI  
Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü

Sayı : 81509476-209.03.99.00-2018-E.3123/156688  
Konu : Ceza İnfaz Kurumu ziyaret talebi

25/10/2018

TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ  
İnsan Hakları Merkezine  
(Oğuzlar Mahallesi Barış Manço Caddesi Av.Özdemir Özek Sokak No:8  
BALGAT/ANKARA)

İlgi : 10/10/2018 tarihli ve 52482138-622.01-18344 sayılı yazı.

Türkiye Barolar Birliği İnsan Hakları Merkezince yürütülmekte olan 'Yıllık İnsan Hakları' Raporu çalışmaları doğrultusunda Cezaevi Sorunları İzleme ve İşkenceyi Önleme Çalışma grubu tarafından duyulan ihtiyaç ile İnsan Hakları Merkezine ceza infaz kurumlarında yapılan başvurular uyarınca Ankara ve Bolu F Tipi Yüksek Güvenlikli Kapalı Ceza İnfaz Kurumlarından bilgi alabilme ve yerinde incelemelerde bulunmak üzere; Cezaevi Sorunları İzleme ve İşkenceyi Önleme Çalışma grubu üyeleri Av.Yasemen ÖZTÜRKCAN, Av. Tuğçe Duygu KÖKSAL, Av.Gamze KAYA, Av. Hakan BOZKURT ve Av.Özgür Cevat ALTUNTAŞ'dan oluşan bir heyetin 30 Ekim -2 Kasım 2018 tarihleri arasında uygun görülecek bir tarihte anılan ceza infaz kurumlarını ziyaret edebilmeleri için gerekli iznin verilmesi talebini içeren ilgi yazı incelenmiştir.

Bu itibarla;

Söz konusu ziyaret talebi 5275 sayılı Kanun'un 85'inci maddesi ile Hükümlü ve Tutukluların Ziyaret Edilmeleri Hakkında Yönetmeliğin 26'nı maddesi uyarınca uygun görülmemiştir.

Bilgilerini rica ederim.

rafından 15.10.2018 tarihinde gönderilen cevap yazısında, söz konusu ziyaret talebimizin 5275 sayılı Kanun'un 85'inci maddesi ile Hükümlü ve Tutukluların Ziyaret Edilmeleri Hakkında Yönetmeliğin 26'ncı maddesi uyarınca uygun görülmediği belirtilmiştir.

Bu itibarla talebimiz Adalet Bakanlığı'na tekiden sunulmuştur. Halihazırda cevap yazısı beklenmektedir.

### III ) DEĞERLENDİRME ve SONUÇ

Çalışma neticesinde en öncelikli yapılabilecek değerlendirme, Ohal süresince alınan tedbir ve sınırlamaların, Ohal kalktıktan sonra da sürdürülmekte olduğudur. Yasalarla temin edilen haklar yerine yasakların getirildiği görülmektedir.

KHK'lar aracılığı ile temel ceza kanunlarımıza ve ceza infaz rejimimize getirilen değişiklikler ve son günlerde gündemde yer bulan af tartışmaları, Ceza İnfaz Sistemimizi adeta bir deneme yanılma alanına, yap boz tahtasına çevirmektedir. Uygulamadan kaynaklanan sorunların çözümünün, infaz yasaının ve mevzuatın günlük toplumsal hezeyanlar doğrultusunda değiştirilmesinde aranması, isabetli bir yaklaşım değildir. Hukuksal zeminin takibi ve tatbikini de zorlaştırmakta, adalete olan güveni sarsmaktadır.

Fiziksel yetersizlik, idarenin yaklaşımı, mahpuslar arasında yapılan ayrımcı yaklaşımlar, temel hak ve özgürlüklerin yok sayılması ve her kurumun birbirinden farklı uygulamalar geliştirmiş olması Türkiye'de cezaevlerinin, yoğun hak ihlalleri ile şiddet, işkence, tecrit, istismar yerleri olarak anılmasının birincil sebepleridir.

Mahpuslar tarafından iletilen talep ve şikayetlerin aktarılması, sorunların görünür kılınması, Ceza İnfaz Sistemimizin uluslararası ve ulusal mevzuat ışığında iyileştirilmesi, insan hakları

temelli politikaların geliştirilmesi, mağduriyetlerin en aza indirilmesi amacını taşımaktadır.

Sözbaşında olduğu üzere sonsözde de, hak ihlallerinin en kısa zamanda giderilerek adalet ve barışın kalıcı olarak tesis edilmesine katkı sunabilmeyi temenni ederiz.



**MÜLTECİ HAKLARI  
ÇALIŞMA GRUBU**



## MÜLTECİ HAKLARI ÇALIŞMA GRUBU

Başkan:

Av. Bedia Ayşegül Tansen  
İstanbul Barosu

Üyeler: (Soyadı Alfabetik Sırasıyla)

Av. Mehmet Fuat ÇEPİK  
Şanlıurfa Barosu

Av. Ayşegül Yalçın ERİŞ  
Ankara Barosu

Av. Tefik KARAHAAN  
Diyarbakır Barosu

Av.Nail KARAKUŞ  
Edirne Barosu

Av. Sefer KURT  
Van Barosu

Av. Helin MENTEŞE  
Ankara Barosu

Av. Şafak YILMAZ  
Ankara Barosu

## I. MÜLTECİ HUKUKU ALANINDA SIKLIKLA KARŞILAŞILAN HUKUKA AYKIRILIKLAR İLE GÖRÜŞ VE DEĞERLENDİRMELERİMİZ

### 1. 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ve 1136 Sayılı Avukatlık Kanunu Uyarınca Adli Yardım

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 81 inci maddesinin 2 inci fıkrası uyarınca, avukatlık ücretlerini karşılama imkanı bulunmayan mülteci ve benzeri statülerdeki kişilere YUKK kapsamındaki iş ve işlemler ile yargı önündeki başvurularında 1136 Sayılı Avukatlık Kanunu'nun adli yardım hükümleri çerçevesinde avukatlık hizmeti sağlanması düzenlenmiştir. Bu açık düzenlemeye rağmen, uygulamada Baroların başvuru sahiplerine adli yardım hizmeti sağlamaktan imtina ettiği veya Göç İdaresi İl Müdürlüğü tarafından talep edilmedikçe adli yardım hizmeti sağlamadığı görülmektedir.

YUKK Madde 81 - Avukatlık hizmetleri ve danışmanlık

(1) Başvuru sahibi ile uluslararası koruma statüsü sahibi kişiler, bu Kısımda yazılı iş ve işlemlerle ilgili olarak, ücretleri kendilerince karşılanması kaydıyla avukat tarafından temsil edilebilir.

(2) Avukatlık ücretlerini karşılama imkanı bulunmayan başvuru sahibi ve uluslararası koruma statüsü sahibi kişiye, bu Kısım kapsamındaki iş ve işlemlerle ilgili olarak yargı önündeki başvurularında 1136 sayılı Kanunun adli yardım hükümlerine göre avukatlık hizmeti sağlanır.

(3) Başvuru sahibi ve uluslararası koruma statüsü sahibi kişi, sivil toplum kuruluşları tarafından sağlanan danışmanlık hizmetlerinden faydalanabilir.

Ancak YUKK ve 1136 sayılı Avukatlık Kanunu'nun 2 ve 176 nci maddeleri çerçevesinde "Avukatlık ücretlerini ve diğer yargılama giderlerini karşılama olanağı bulunmayanlara Avu-

katlık Kanunu’nda yazılı avukatlık hizmetlerinin sağlanması” bireyin hak arama özgürlüğü ile adil yargılanma hakkının bir gereğidir. Avukatlık Kanunu’nun bu ilgili hükümleri kapsamında avukatlık hizmetlerinin “Her türlü hukuki sorunun ve anlaşmazlıkların adalet ve hakkaniyete uygun olarak çözümlenmesi ve hukuk kurallarının tam olarak uygulanmasını her derecede yargı organları, hakemler, resmi ve özel kişi, kurum ve kurumlar nezdinde sağlama” amacı taşıyan hizmetler olarak tanımlandığı ve dolayısıyla dava takibi ile birlikte hukuki danışmanlık hizmetlerini içerdiği açıktır.

## 2. Adli Yardımda Vekaletname

Meslektaşlarımızca bilindiği üzere, Noterlik Kanunu’nun 72 inci maddesi uyarınca noterler vekaletname tanzim edecek kişilerin kimlik ve adreslerini öğrenmekle yükümlüdür. Bu husus Noterlik Kanunu Yönetmeliği’nin 90 ıncı maddesinde de perçinlenmiş ve noterlerin, başvuruda bulunan kimselerin kimliğini tespit edebilmek için nüfus hüviyet cüzdanı, buna dayalı olarak resmi mercilerden verilmiş pasaport, ehliyet, fotoğrafı kimlik kartı vesaire kimlik belirten belgeleri aramak zorunda” olduğunu ifade etmiştir.

Buna karşın, başta uluslararası koruma ve ikincil koruma talebinde bulunacaklar olmak üzere, Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi Kimlik Belgesi bulunmayan yabancıların bu belgeye sahip olması beklenmemektedir.

Nitekim Ankara 1. İdare Mahkemesi ilk olarak 2014/2012 E. Sayılı dosya çerçevesinde 6100 sayılı HMK m. 77/1 sayılı hükmünü uygulamaya koymuş ve avukatın vekaletname ibraz etmeden dava açmasının önünü açarak, avukata ara kararın kendisine tebliğinden itibaren 10 günlük süre vermiş; Bu süre içinde vekaletname verilmediği taktirde ise, asıl tarafın yapılan işlemleri kabul ettiğini dilekçeyle mahkemeye bildirmesini kabul etmiştir.

İstanbul 1. İdare Mahkemesi ise, 2016/2536 E. ve 2017/932 K. Sayılı kararı ile İstanbul Barosu Adli Yardım Görevlendirmesine İlişkin Yönetim Kurulu Kararı aslını vekaletname olarak kabul etmiştir. Bu karardan itibaren gerek İdare Mahkemeleri nezdinde gerekse Sulh Ceza Hakimlikleri ile Anayasa mahkemesi nezdinde Adli Yardım Görevlendirmesine İlişkin Yönetim Kurulu Kararı vekaletname olarak kabul edilmektedir.

Bu açıdan sonuç olarak; adli yardım görevi alan meslektaşların mutlaka vekaletname tanzim etmesine ihtiyaç bulunmadığı gibi, bu husus vekalet harçları ve yeminli tercüman bedeli gibi masrafların Barolar tarafından karşılanma yük ve yükümlülüğünü de ortadan kaldırmaktadır.

Göç İdaresi İl Müdürlükleri açısından Adli Yardım Görevlendirme Belgesi'nin vekaletname olarak tüm ülkede kabul edildiğini söylemek kolay olmasa da, yargı mercileri kararları emsal gösterilerek, ilgili belgenin kabul edilmesi yönünde meslektaşların girişimde bulunması son derece önemlidir.

### 3. Yetki Aşımı

**a) Mülteci yada sığınmacı aleyhine alınan sınır dışı kararlarında çoğu zaman yetki aşımı ile ya il göç idaresi müdürlükleri ya da geri gönderme merkezleri, sınır dışı kararı vermektedir.**

Oysa, 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun "Sınır Dışı Etme Kararı" başlıklı 53 üncü maddesinde "(1) Sınır dışı etme kararı, Genel Müdürlüğün talimatı üzerine veya resen valiliklerce alınır"

MADDE 53 - (1) Sınır dışı etme kararı, Genel Müdürlüğün talimatı üzerine veya resen valiliklerce alınır.

(2) Karar, gerekçeleriyle birlikte hakkında sınır dışı etme kararı alınan yabancıya veya yasal temsilcisine ya da avukatına tebliğ edilir. Hakkında sınır dışı etme kararı alınan yabancı,

bir avukat tarafından temsil edilmiyorsa kendisi veya yasal temsilcisi, kararın sonucu, itiraz usulleri ve süreleri hakkında bilgilendirilir.

(3) Yabancı veya yasal temsilcisi ya da avukatı, sınır dışı etme kararına karşı, kararın tebliğinden itibaren on beş gün içinde idare mahkemesine başvurabilir. Mahkemeye başvuran kişi, sınır dışı etme kararını veren makama da başvurusunu bildirir. Mahkemeye yapılan başvurular on beş gün içinde sonuçlandırılır. Mahkemenin bu konuda vermiş olduğu karar kesindir. Yabancıların rızası saklı kalmak kaydıyla, dava açma süresi içinde veya yargı yoluna başvurulması hâlinde yargılama sonuçlanıncaya kadar yabancı sınır dışı edilmez.” hükmü ve de yer almaktadır.

Sınır dışı etme kararı alınacaklar MADDE 54 - (1) Aşağıda sayılan yabancılar hakkında sınır dışı etme kararı alınır:

h) Türkiye’ye yasal giriş veya Türkiye’den yasal çıkış hükümlerini ihlal edenler” hükmü yer almaktadır.

5442 sayılı İl İdaresi Kanunu’nun 9 uncu madde hükmü ise, “Vali, ilde Devletin ve Hükümetin temsilcisi ve ayrı ayrı her Bakanın mümessili ve bunların idari ve siyasi yürütme vasıtasıdır. Bu sıfatla : B) Bakanlıklar ve tüzelkişiliği haiz genel müdürlükler, il genel idare teşkilatına ait bütün işleri doğrudan doğruya valiliklere yazarlar. Valilikler de illere ait işler için ilgili Bakanlık veya tüzelkişiliği haiz genel müdürlüklerle doğrudan doğruya muhaberede bulunurlar. Ancak **valiler hesabata ve teknik hususlara ait işlerde idare şube başkanlarına vali adına imza yetkisi verebilirler.**” düzenlemesi yer almaktadır.

Yetki kuralarının, dar ve özel anlamda kamu düzenine ilişkin hükümlerden olduğu, idari işlemin en önemli unsurları arasında yer aldığı, yetki unsurundaki sakatlıkların sonradan verilecek onay ve izin ile giderilemeyeceği, bu sebeple idarenin

yetki kurallarına sıkı biçimde uymak zorunda olduğu ve yetki ilkelerinin dar yorum ve uygulama yöntemlerine bağlı tutulması gerektiği bilinen ilkelerindedir.

Dar anlamda yetki unsuru denilen karar alma yeteneği; konu, yer ve zaman itibari ile Anayasa ve yasalar ile belli organ, makam ve kamu görevlilerine tanınmış bir güçtür. Yetki devrinin hukuken geçerli olabilmesi, bu devrin daha önce kanunda açıkça öngörülmüş olmasına bağlıdır. Ancak kamu hukukunda yetkiler ait olduğu organ, makam ve görevlilere bizzat kullanılmak üzere verildiğinden yetki devri ancak istisnai durumlarda söz konusudur.

İlgili kanunda yabancılar hakkında sınır dışı etme kararının Genel Müdürlüğün talimatı üzerine veya resen valiliklerce alınacağı belirtilmiştir. Hal böyleyken ilgililerin hukuki durumlarına etki edebilecek kesin ve yürütülmesi zorunlu işlemlerin kanunda açıkça hangi makam, organ ve görevliler tarafından tesis edilebileceğinin belirtilmesi durumunda işlemin kanunda belirtilen bu organ, makam, görevliler tarafından tesisi edilmesi kanuni bir zorunluluktur.

Ancak uygulamada İl Göç İdareleri tarafından alınan sınırdışı kararına karşın valilik Olur'unun olmadığı ayrıca da valilik sadece **hesabata ve teknik hususlara ait işlerde idare şube başkanlarına vali adına imza yetkisi verebilirler ilkesi gereği bu verilen Olur da kanuna aykırı olacaktır.**

#### **b) Başvurunun Geri Çekilmiş Sayılması**

Yine 6458 sayılı YUKK'un 77 inci maddesi başvurunun geri çekilmiş sayılmasını düzenlemektedir. Bu maddeye göre sayılan durumlardan biri ancak kişinin "*mazeretsiz olarak; bildirim yükümlülüğünü üç defa üst üste yerine getirmemesi, belirlenen ikamet yerine gitmemesi veya ikamet yerini izinsiz terk etmesi*" durumunda başvurusunun geri çekilmiş sayılmasıdır.

Ancak uygulamada bazı İl Göç İdarelerinin takdir yetkisini kötüye kullanarak imza yükümlüğünü, idari gözetim alınmışçasına günde iki kez imza yükümlülüğü getirdiği de sık sık görülmektedir.

#### c) Yaptırım Kararı

İl Göç İdaresi uygulamalarında sık sık Kabahatler Kanunu aykırı davranıldığı ve 6458 no'lu kanunun 71 inci maddesine aykırılık gerekçeleri ile (şahıs bildirim yükümlülüğünü yerine getirmeyerek verilen emirleri yerine getirmeme fiilini işlediği) 5326 sayılı Kanunun 32 inci maddesi düzenlemesi ile aleyhe idari Yaptırım Kararı tesis edilmektedir.

Kabahatler Kanununun 32 inci madde düzenlenmesi aşağıdaki gibidir:

Madde 32 - (1) *Yetkili makamlar tarafından adli işlemler nedeniyle ya da kamu güvenliği, kamu düzeni veya genel sağlığın korunması amacıyla, hukuka uygun olarak verilen emre aykırı hareket eden kişiye yüz Türk Lirası idarî para cezası verilir. Bu cezaya emri veren makam tarafından karar verilir.* (2) **Bu madde, ancak ilgili kanunda açıkça hüküm bulunan hallerde uygulanabilir.**

Kanunun yukarıda da yer alan açık emrine rağmen, idare, 6458 no'lu kanunda açıkça bir hüküm bulunmamasına rağmen Kabahatler Kanununun 32. maddesini uygulayarak kanuna aykırı biçimde kararlar vermektedir.

#### 4. Usule Aykırılık

a) 6458 Sayılı Kanuna tabii olarak İl Göç İdarelerine kayıt olmak için başvuran veya statü sahibi olan mülteci ve de sığınmacılarla ilgili alına kararlar, Tebligat Kanununa ve ilgili yönetmeliğe aykırı biçimde tebliğ edilmektedir.

6458 sayılı Kanunun, Tebligat başlıklı 100 üncü maddesi – (1) Bu Kanuna ilişkin tebligat işlemleri, 11/2/1959 tarihli



ve 7201 sayılı Tebligat Kanunu hükümlerine göre yapılır. (2) Bu maddenin uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar **ilgilinin yabancı** olduğu ve varsa özel durumları da dikkate alınarak yönetmelikle düzenlenir. hükmüne amirdir.

Bu maddede yer aldığı gibi ilgili düzenlenme yapılmış ve de aynı kanunun uygulama yönetmeliğinde **Bilgilendirme ve Tercümanlık başlığı ile aşağıdaki madde düzenlenmiştir:**

MADDE 102 - (1) Başvuru ve statü sahipleri, hak ve yükümlülükler, yükümlülüklere uymama ya da yetkililerle işbirliğinde bulunmamanın yaptırımları ve itiraz usullerine ilişkin konularda bilgilendirilir. Bilgilendirmenin hangi usul ve esaslar çerçevesinde yapılacağı Genel Müdürlük tarafından belirlenir.

(2) **Başvuru, kayıt ve mülakat ile idare tarafından gerekli görülecek diğer süreçlerde, tercüman olmaksızın istenilen düzeyde iletişim kurulamayacağını anlaşılması durumunda tercümanlık hizmetleri ücretsiz olarak sağlanır.**

(3) Başvuru sahibinin, talebini destekleyici Türkçe olmayan yazılı belgeler sunması halinde, bu belgelerin yetkili kişiler tarafından tercüme edilmiş kopyaları istenir. Başvuru sahibi tarafından bu belgelerin tercümelerinin temin edilememesi durumunda idare, sivil toplum kuruluşları ile işbirliği dâhil kamu kurum ve kuruluşları ile uluslararası kuruluşların imkânlarından yararlanabilir.

**(4) ULUSLARARASI KORUMA İŞLEMLERİNİN HER AŞAMASINDA, BAŞVURU SAHİBİNE VATANDAŞI OLDUĞU ÜLKENİN DİLİNDE VEYA ANLAYABİLECEĞİ BAŞKA DİLDE BİLDİRİMDE BULUNULMASI ESASTIR.**

(5) Uluslararası koruma işlemlerinin her aşamasında verilen tercümanlık hizmetleri, Genel Müdürlük veya il mü-

dürlüğü tarafından, kendi personeli eliyle veya hizmet alımıyla sağlanabilir.

(6) Tercümanlık hizmetleriyle ilgili olarak idare, kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşları ve uluslararası kuruluşlarla işbirliği yapabilir.

Ancak uygulamada, kanunun ve de yönetmeliğin ilgili hükümlerine aykırı olarak kararlar, mültecilerin ana dilinde tebliğ edilmemekte ve de ilgili kararlara itiraz yolları, itiraz için hak düşürücü süreler ve de sonuçları anlatılmamaktadır. Sadece farsça konuşabilen İran uyruklu bir mülteciye Türkçe yada sadece Kürtçe bilen bir mülteciye Arapça karar metni tebliğ edilmektedir.

**b) ALINAN KARARLARIN GEREKÇESİ**, tebliğ ve tebellüğ tutanağında yer alan “Tebellüğ Konusu” başlıklı bölümden yer aldığı kadarı ile sadece birkaç satırlık bir paragraf ile yer almaktadır. Bu tutanağın ekinde veya devamında alınan kararın gerekçeleri detayları yer almamaktadır.

**c)** Başvurusu geri çekilmiş sayılan başvuru sahipleri, yeniden İl Göç İdarelerine başvurdukları zaman yasa gereği “hızlandırılmış prosedür kapsamında başvurunun yeniden değerlendirilmeye alınması” hükmü uygulanmamaktadır.

## 5. İdari Para Cezaları

Sığınma amacıyla girilen *Türkiye topraklarına, henüz makul bir süre içerisindeyken, yasa dışı girilmesi sebep gösterilerek idari para cezası kesilmesi kanuna ve uluslararası sözleşmelere aykırıdır.*

1951 Birleşmiş Milletlerin Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Cenevre Sözleşmesi'nin 31 inci maddesi uyarınca da; **“Taraf Devletler, hayatlarının veya özgürlüklerinin, madde 1’de gösterilen şekilde tehdit altında bulunduğu bir ilkeden doğruca gelerek izinsizce kendi topraklarına giren veya bu top-**

**raklarda bulunan mültecilere, gecikmeden yetkili makamlara başvurarak yasadışı girişlerinin veya bulunuşlarının geçerli nedenlerini göstermeleri koşuluyla, yasadışı yollardan girişleri veya bulunuşlarından dolayı ceza vermeyeceklerdir”.**

Yine yukarıda da yer verildiği üzere, İl Göç İdaresi uygulamalarında sık sık Kabahatler Kanunu aykırı davranıldığı ve de 6458 no’lu kanunun 71 inci maddesine aykırılık gerekçeleri ile (şahıs bildirim yükümlülüğünü yerine getirmeyerek verilen emirleri yerine getirmeme fiilini işlediği) 5326 sayılı Kanunun 32 inci madde düzenlemesi ile aleyhe idari Yaptırım Kararı tesis edilmektedir.

Kabahatler Kanununun 32 inci maddesine ilişkin düzenleme aşağıdaki gibidir:

*Madde 32 - (1) Yetkili makamlar tarafından adlî işlemler nedeniyle ya da kamu güvenliği, kamu düzeni veya genel sağlığın korunması amacıyla, hukuka uygun olarak verilen emre aykırı hareket eden kişiye yüz Türk Lirası idarî para cezası verilir. Bu cezaya emri veren makam tarafından karar verilir. (2) **Bu madde, ancak ilgili kanunda açıkça hüküm bulunan hallerde uygulanabilir.***

**Kanunun yukarıda da yer alan açık emrine rağmen, idare, 6458 nolu kanunda açıkça bir hüküm bulunmamasına rağmen Kabahatler Kanununun 32. maddesini uygulayarak kanuna aykırı biçimde kararlar vermektedir.**

## **6. Geri Gönderme Merkezleri**

**Geri Gönderme Merkezleri hemen hemen tüm uygulamaları ile gerek başta YUKK olmak üzere CMUK, Avukatlık Kanunu gerek ise Uluslararası mevzuatta düzenlenen ve de güvence altına alınan tüm haklar aleyhine uygulamalar geliştirmektedir.**

**a) GGM’de idari Gözetim altında tutulan şahıslar, vekaletleri**

olmadığı gerekçesi ile avukat ile görüştürülmemekte; vekalet ikmalı için Noter eşliğinde GGM ziyaretine gidildiğinde ise dahi içeri alınmamaktadır. CMUK'ta yer alan tüm düzenlemelere aykırı biçimde başta savunma hakkı olmak üzere, Uluslararası Koruma Başvuru Hakkı da ihlal edilmektedir.

GGM'lerde kanuna aykırı biçimde düzenlenen uygulamaya yönelik bilgilendirici posterler de asılmaktadır. Örneğin, Bir avukatın vekaleti dahi olsa en çok 3 yabancı ile görüşebileceği yer alan bir yazının örneği ekte yer almaktadır.

- b) GGM'lerde İdari Gözetim Süresi, kanunun en fazla iki kez uzatılmak kaydı ile 6 ay sınırlamasına karşın uzun sürelerle varmaktadır. Bu konuda mahkemelere yapılan kararın iptali itirazları ise usuli eksikliklerle gerekçe gösterilerek – karar sayı no yer almaması gerekçesi ile – ya da yasa uygulayıcıların takdir yetkilerini kullanması ile kabul görme-  
mektedir.
- c) **GGM'lerde tutulanlar arasında YUKK düzenlemesinden farklı olarak çocuk, hasta, gebe ve de yaşlılar yer almaktadır.** Üstelik salı verilenler arsında çocuk var ise, sınır dışı etme kararı da içeren, idari gözetimin sonlandırılması kararı henüz reşit olmamış 3 yaşındaki çocuklara dahi parmak izi alınmak sureti ile imzalatılmaktadır.

## 7. SINIR DIŞI KARARININ TEDBİREN DURDURULMASINA YÖNELİK AYM KARARLARINA, İDARE ELİ İLE VE DE SULH CEZA MAHKEMELERİ KARARLARI İLE DAHİ UYULMAMASI .

### MEVZUAT

- a) 6458 sayılı YUKK'un 4 üncü maddesi “geri gönderme yasağı”nı düzenlemektedir. Bu maddeye göre; “bu Kanun

kapsamındaki hiç kimse, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulacağı veya ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatının veya hürriyetinin tehdit altında bulunacağı bir yere gönderilemez”.

- b) 6458 sayılı YUKK’un 62 inci maddesi “şartlı mülteci statüsü”nü düzenlemektedir. Bu düzenlemeye göre; “Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında şartlı mülteci statüsü verilir. Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye’de kalmasına izin verilir.”
- c) 6458 sayılı YUKK’un “idari itiraz ve yargı yolu” nu düzenleyen 80 inci maddesinin (ç) bendine göre, 68 inci maddede düzenlenen yargı yolu hariç olmak üzere, 72 inci ve 79 uncu maddeler çerçevesinde alınan kararlara karşı, kararın tebliğinden itibaren on beş gün, alınan diğer idari karar ve işlemlere karşı kararın tebliğinden itibaren otuz gün içinde ilgili kişi veya yasal temsilcisi ya da avukatı tarafından yetkili idare mahkemesine başvurulabilir. Aynı maddenin (e) bendi uyarınca göre itiraz süreci boyunca ülkede kalmama izin verilmelidir.
- d) 6458 sayılı YUKK’un 77 inci maddesi başvurunun geri çekilmiş sayılmasını düzenlemektedir. Bu maddeye göre sayılan durumlardan biri ancak kişinin “*mazeretsiz olarak; bildirim yükümlülüğünü üç defa üst üste yerine getirmemesi, belirlenen ikamet yerine gitmemesi veya ikamet yerini izinsiz terk*

*etmesi”* durumunda başvurusunun geri çekilmiş sayılmasıdır.

- e) 6458 sayılı YUKK’un 54 üncü maddesinin (i) bendi uyarınca uluslararası koruma başvurusu reddedilen, uluslararası korumadan hariçte tutulan, başvurusu kabul edilemez olarak değerlendirilen, başvurusunu geri çeken, başvurusu geri çekilmiş sayılan, uluslararası koruma statüleri sona eren veya iptal edilenlerden haklarında verilen son karardan sonra bu Kanunun diğer hükümlerine göre Türkiye’de kalma hakkı bulunmayanlar hakkında sınır dışı etme kararı alınır.
- f) 6458 sayılı YUKK’un 55 inci maddesinin 1 inci fıkrası 54 üncü madde kapsamında olsalar dahi hakkında sınır dışı etme kararı alınamayacak kişileri saymıştır.Bu fıkranın (a) bendine göre sınır dışı edileceği ülkede ölüm cezasına, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleyle maruz kalacağı konusunda ciddi emare bulunanlar; (b) bendine göre ciddi sağlık sorunları, yaş ve hamilelik durumu nedeniyle seyahat etmesi riskli görülenler;(c) bendine göre hayati tehlike arz eden hastalıkları için tedavisi devam etmekte iken sınır dışı edileceği ülkede tedavi imkânı bulunmayanlar;(d) bendine göre mağdur destek sürecinden yararlanmakta olan insan ticareti mağdurları;(e) bendine göre tedavileri tamamlanıncaya kadar, psikolojik, fiziksel veya cinsel şiddet mağdurları bu kapsamda sayılmıştır.
- g) 6458 sayılı YUKK’un “Başvuru sahibinin bilgilendirilmesi ve tercümanlık” başlıklı 70 inci maddesinin 1 inci fıkrası şu şekildedir: “Başvuru sahibi, başvurusuyla ilgili takip edilecek usuller, başvurusunun değerlendirilmesi sürecindeki hak ve yükümlülükleri, yükümlülüklerini nasıl yerine getireceği ve bu yükümlülüklere uymaması ya da yetkililerle iş birliğinde bulunmaması hâlinde ortaya çıkabilecek muhtemel sonuçlar, itiraz usulleri ve süreleri konusunda kayıt esnasında bilgilendirilir.”

- h) T.C. Anayasası 90 ıncı madde gereğince “.....usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası antlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası antlaşma hükümleri esas alınır”.
- i) Türkiye'nin taraf olduğu *Birleşmiş Milletler Kişisel ve Siyasal Hukuklara İlişkin Uluslararası Sözleşme*'nin 12 ve 13 üncü maddeleri “ülkede bulunan yabancıların, ulusal güvenliğin zorunlu kıldığı haller istisna olmak üzere, sınırdışı etme kararına karşı itirazlarını ileri sürme ve kararı yetkili makama incelettire hakkına sahip” olduğunu vurgulamaktadır.
- j) Türkiye'nin taraf olduğu, *Birleşmiş Milletler İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme*'nin 3 üncü maddesi, taraf devletlerin bir kişiyi, işkenceye maruz kalma tehlikesinin bulunduğu bir devlete **sınır dışı** veya iade etmeyeceğini, ayrıca **yetkili mercilerin sınırdışı veya iadenin yapılacağı devletin sistemli bir biçimde, yaygın, açık-seçik veya genel insan hakları ihlalleri bulunup bulunmadığı dâhil tam hususları göz önünde tutacağını** hüküm altına alınmıştır.
- k) Türkiye'nin taraf olduğu, *Mülteciler Hukuki Durumuna İlişkin 1951 Cenevre Sözleşmesi*'nin, 32 inci maddesi uyarınca taraf devletlerin, ülkelerinde bulunan mültecileri sınırdışı etmeleri sınırlandırılmıştır. 32 inci madde, mültecilerin ancak ulusal güvenlik ya da kamu düzeni gerekçesiyle sınırdışı edilebileceklerini düzenlemektedir ve mültecinin bir suçla itham edilmesi durumunda bile “acil emniyet mülahazaları mani değilse, mültecinin, suçsuzluğunu ispat eylemesine salahiyetli makam tarafından hususi surette seçilmiş bir veya birkaç kimse nezdinde itiraz etmesine ve bu maksatla temsil olunmasına müsaade edilmesi'ni öngörmektedir. 1951 Sözleşmesi'nin 33 üncü maddesi ise mültecilerin geri gönderilmesini ve iadesini sınırlamaktadır. Buna göre, **“HİÇBİR AKİD DEVLET BİR MÜLTECİYİ, IRKI, DİNİ,**

**VATANDAŞLIĞI, MUAYYEN BİR İÇTİMAİ ZÜMREYE MENSUBİYETİ VEYA SİYASİ FİKİRLERİ DOLAYISIYLA HAYAT VE HÜRRİYETİNİN TEHDİT EDİLECEĞİ ÜLKELERİN HUDUTLARINDANHER NE ŞEKİLDE OLURSA OLSUN SINIR DIŞI VEYA İADE EDEMEZ**” denilmiş ve aynı maddenin 2 inci fıkrasında da bunun istisnası olarak ancak “*bulunduğu memleketin emniyeti için tehlikeli sayılması hususunda ciddi sebepler mevcut olan veya bilhassa vahim bir cürümden dolayı katilemiş bir hükümle mahkumolan*”ların sınır dışı edilebileceğini belirtilmiştir.

- 1) Türkiye'nin taraf olduğu *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi*'nin 3. maddesi işkence ve insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele ve ceza yasağını düzenlemektedir.
- m) Türkiye'nin taraf olduğu, AİHS'e Ek 4 ve 7 numaralı Protokollerde, yabancıların sınırdışı edilmesi usulü güvencelere bağlanmıştır. *AİHS' ye Ek 7 inci Protokol*'ün 1. maddesi yabancıların sınırdışı edilmesine ilişkin usulü güvenceleri ele almakta, maddenin I. bendine göre, taraf devletler, sınırdışı edilmesi kararı verilen yabancıya usulü güvenceleri (sınırdışı nedenlerinin kendisine bildirilmesi, hakkındaki kararın yeninden incelenmesi talebine imkân sağlanması ve yetkili bir merci ve kişi önünde gerektiğinde temsil imkânı verilmesini sağlamakla) yükümlüdür.

## 8. Konuyla İlgili İçtihat

- a) AİHM içtihatlarına göre, *sınırdışı edilen kişinin, gönderileceği ülkede işkence ve benzeri kötü muamelelere maruz kalma riski veya ölüm cezasına mahkûm edilmesi tehlikesi konusunda ciddi endişeler varsa*, sınır dışı etme işlemi AİHS'e aykırılık oluşturur. Ayrıca, işkence yasağının ihlalinin sadece bu nedenlerle değil, kişilerin genel ve ayırım gözetmeyen şiddetin hüküm sürdüğü ülkelere gönderilmesi şeklinde de ortaya çıkabileceği açıklanmıştır.



- b) AİHM, “Jabari / Türkiye” (40035/98) kararında, İranlı bir mülteci olan başvuruçunun sınır dışı işlemi sonucunda Sözleşmenin 2 inci ve 3 üncü maddedeki haklarının riske girme ihtimalinin yüksek olması nedeniyle Sözleşme’nin ihlal edildiğine karar vermiştir. Keza, “Mamatkulov ve Abdurrasilovic / Türkiye”(46827/99 ve 46951/99) kararında, Özbek asıllı iki mültecinin riskli olmasına rağmen kendi ülkelerine gönderilmesi nedeniyle Sözleşme’nin ihlal edildiğine karar verilerek, Türkiye aleyhinde tazminata karar verilmiştir.
- c) AİHM’in Türkiye’ye ilişkin çok yakın bir zamanda verdiği karar, sınır dışı etme olaylarında başvuruçuların durumunun çok özenle ele alınması gerektiğini belirtmektedir. AİHM, 22 Haziran 2006 tarihinde karara bağlanan “D. Ve Diğerleri / Türkiye”(24245/03) davasında BMMYK tarafında iltica başvurusu reddedilen fakat ülkeleri İran’a göndermeleri halinde kırbaç cezasıyla karşılaşacak olan başvuruçuların davasını kabul ederek Türkiye aleyhinde tazminata karar vermiştir. Bu karar göre; **“3. maddede yer alan yasaklama, sınır dışı edilmesi konusunda da kat-tidir. AİHM, bu hükme aykırı olan hukuki fiziksel cezalar da dahil olmak üzere ceza şekillerine başvurmanın hiçbir şekilde kabul edilmeyeceği konusunun üzerinde durmaktadır. Böylece kimsenin gideceği ülkede böyle bir MUAMELEYE MARUZ KALMA RİSKİNİN BULUNDUĞUNA İNANMAK İÇİN KESİN VE CİDDİ GEREKÇELERİN BULUNDUĞU HER DEFASSINDA, SÖZLEŞMECİ DEVLET’İN SORUMLULUĞU sınır dışı edilme durumunda söz konusu olmaktadır.** (Bkz. Mutatistmutandis, adı geçen Müslim, §66, Vilvarajah ve diğerleri – Birleşik Krallık, 30 Ekim 1991 tarihli karar, A serisi n’’215, s. 34, §103, Chahal-Birleşik Krallık, 15 Kasım 1996-ı, s.1855, §80 ve Tyrer-Birleşik Krallık, 25 Nisan 1078, A serisi n’’ 26, s. 15-16, §31 ve 33) Böylece AİHM’ ye göre **Türk makamlarının konuya gerekli özeni göstererek**

*başvuranların davasının bütün girdisi çıktısını değerlendirip değerlendirmediklerinden çok (örneğin sözü edilen Jahari, 339) bu davada söz konusu cezanın niteliğini göz önüne alıp almadıklarının incelenmesi söz konusudur.” (Vurgular tarafımızca yapılmıştır).*

- d) Anayasa Mahkemesi 2013/293 numaralı bireysel başvuru sonucunda verdiği 17.07.2014 tarihli kararında AİHM’in kişinin kötü muamele göreceği bir yere sınır dışı ya da iade edilmesinin insanlık dışı muamele olarak nitelendirdiğini belirtmiştir ve bu muamelenin Anayasa’nın 17 inci maddesinin 3 üncü fıkrası bağlamında “eziyet” olarak nitelendirilebileceğini karara bağlamıştır.
- e) Danıştay uygulamasında da, sığınmacı ve mültecinin sınır dışı edilmesi ile ilgili açılan davalarda, kişinin sınır dışı edileceği ülkede zulme maruz kalma ihtimali nedeniyle idarenin sınır dışı etme kararı, Cenevre Sözleşmesi’ ne ve Türk Mevzuatı’na aykırı olduğu gerekçesiyle iptal edilmektedir. Danıştay uygulamasında, MÜLTECİLER HUKUKU İLE İLGİLİ KONULARDA idarenin ülkeye sığınmacı olarak giren kişiler aleyhinde bir karar almadan önce, bu kişilerin gerçek durumunu ortaya koyabilmek açısından gerekli araştırmayı yapmak ve bunun için DİKKAT VE ÖZEN GÖSTERMEK mecburiyeti olduğu vurgulanmaktadır. ( Danıştay 10. Dairesi, 20.01.2000, E. 1998//1481, K. 200/131; Danıştay 10. Dairesi, 25.05.2000, E. 1999/154, K. 2000/2576; Ankara 4. İdare Mahkemesi 17.7.1997 tarih ve E.1997/286-K.1997/824; Ankara 8. İdare Mahkemesi 9.10.1997 tarih ve E. 1997/276-K. 1997/967 vs.)
- f) 1194/6196 Yönetmeliğinde öngörülen süre koşuluna uymadığı gerekçesiyle İçişleri Bakanlığı tarafından verilen sınır dışı edilme kararları idari yargı organları tarafından Cenevre Sözleşmesi 31. maddesine uygun olarak iptal edilmektedir. (Danıştay 10. Dairesi, 20.01.2000, E. 1998/1481,

K. 2000/131; Danıştay 10. Dairesi, 25.05.2000, E. 1999/154, K. 2000/2756).

- g) Konya 1. İdare Mahkemesi, idarece kişinin YUKK'un 77. maddesi çerçevesinde bir mazereti olup olmadığına bakılmaksızın doğrudan verilen uluslararası koruma başvurusunun geri çekilmiş sayılmasına ilişkin kararda hukuka uyarlık bulunmadığına karar vermiştir. (14.01.2015; Esas No: 2014/1238 Karar No: 2015/34)
- h) Aksaray 1. İdare Mahkemesi, Anayasa'nın 90 ıncı Maddesi gereği Kanunlardan daha öncelikli uygulanma zorunluluğu olan 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna ilişkin Cenevre Sözleşmesi uyarınca mültecilere ikamet mahallerini seçmek ve serbestçe seyrüsefer etmek hakkı tanınmasının bir zorunluluk olduğuna hükmetmiştir. Buna ek olarak, davacı tarafın imza yükümlülüğünü yerine getirmemesi ve semti meçhule gitmesinin, başvurunun geri çekilmiş sayılmasını gerektirecek nitelik ve ağırlıkta olmadığı ve dolayısıyla idari işlemin orantılılık ilkesiyle uyuşmadığına karar vermiştir. (12.03.2015; Esas No:2015/136 Karar No: 2015/159)

## II. MÜLTECİ HAKLARI

### ÇALIŞMA GRUBU ÜYELERİNİN KATILDIĞI EĞİTİMLER VE TOPLANTILAR

#### 1. Eğitimler

Türkiye Barolar Birliği'nin tarafından yürütülen Uluslararası Koruma ve Mültecilere Yaklaşım eğitimleri kapsamında, çalışma grubu üyelerimiz tarafından Mayıs 2018 - Aralık 2018 döneminde yoğun bir eğitim programı yürütülmüş ve yaklaşık 2000 meslektaşımıza yönelik olarak toplam 16 ilde ikişer günlük mülteci hukuku eğitimleri verilmiştir.

Eğitim verilen iller ve tarihleri aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

<b>TBB Uluslararası Koruma ve Mültecilere Yaklaşım Eğitimleri</b>	
<b>İl</b>	<b>Tarih</b>
Gaziantep & İstanbul*	26-27 Mayıs 2018
Çanakkale	02-03 Haziran 2018
Trabzon	09-10 Haziran 2018
Kayseri	30 Haziran- 1 Temmuz 2018
Ankara & Erzurum*	08-09 Eylül 2018
Aydın & Edirne*	15-16 Eylül 2018
Bursa & Mersin*	29-30 Eylül 2018
Adana & Hatay-Kilis*	03-04 Kasım 2018
Denizli	10-11 Kasım 2018
Şanlıurfa & Van*	24-25 Kasım 2018
İzmir	08-09 Aralık 2018
* Aynı tarihlerde farklı illerde yapılan eğitimler, eşzamanlı olarak planlanmış ve ikişer gün sürmüş eğitimlerdir.	

Mülteci Hakları Çalışma Grubu üyelerinin katılımıyla verilen eğitimler, mülteci hukukuna ilişkin uygulamalarda meslektaşların ve Baroların yaşadığı sorunların çözümüne yönelik olarak planlanmıştır. Bu çerçevede sunulan eğitimlerin içeriği, “Adli Yardım”, “6284 sayılı Kanun ile 5395 sayılı Refakatsiz Çocuklar Yönergesi çerçevesinde Kadın ve Çocukların Korunması”, “Mültecilerle İlgili olarak Medeni Hukuka ve İş Hukukuna İlişkin Sorunlar (MÖHUK m.4, evlenme, boşanma, velayet, doğum kaydı, ölüm, iş piyasasına erişim)” ve “Anayasa Mahkemesi İçtihadı Işığında İdari Gözetim ve Sınırdışı & Geçici Tedbir” başlıklarından oluşmuştur.

## 2. Toplantılar

- İşçileri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Uyum ve İletişim Daire Başkanlığı tarafından düzenlenen ve yabancıların ülkemize uyumu konusunda yapılan çalışmaların istişare edilmesi ve güncel çalışmaların takibi ve koordinasyonu amacıyla 6-7 Kasım 2017 tarihinde düzenlenen toplantı.
- İşçileri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Göç Politika ve Projeleri Daire Başkanlığı tarafından, “Türkiye’nin Göç Yönetimi Çalışmalarının Desteklenmesi” projesi kapsamında ve IOM Türkiye ile işbirliği halinde, göç yönetim sisteminin yasal ve idari yapısının, ulusal ve yasal çerçeve ile Avrupa Birliği müktesebatıyla uyumlu şekilde güçlendirilmesi konusunun ele alındığı, 9-10 Ağustos 2018 ve 16-17 Ağustos 2018 tarihlerinde gerçekleştirilen ve çeşitli illerden mülteci hukuku alanında çalışan 20 avukat ile Mülteci Hakları Çalışma Grubu üyelerinin yer aldığı iki adet toplantı.

### III. MÜLTECİ HUKUKUNA YÖNELİK YASA DEĞİŞİKLİKLERİ HAKKINDA BİLGİ NOTU

7148 Sayılı Karayolları Trafik Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun kapsamında (R.G., 26.10.2018 Tarih, 30577 Sayı) Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nda (YUKK) bir takım bazı değişiklikler yapılması öngörülmüştür. Söz konusu Kanun, Türkiye’ye gelmeden dahi - vekaletname ile- Yabancı Kimlik Numarası (YKN) verilebilmesi ve Uluslararası Koruma Kayıt Belgelerinin ikametmen muaf belgeler listesinden çıkartılması yasalaşmıştır. İlgili değişiklikleri işbu raporda takdim ederiz.

**MADDE 32-** 25/4/2006 tarihli ve 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanununun 8 inci maddesi başlığı ile birlikte aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“Yabancıların kayıtlarının tutulması

MADDE 8- (1) 4/4/2013 tarihli ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu kapsamındaki yabancılara kimlik numarası vermeye, bunları yabancılar kütüğüne kaydetmeye ve herhangi bir işlem sebebiyle Türkiye’de bir kamu kurumuna veya dış temsilciliklerimize müracaat eden yabancılara, talep etmeleri hâlinde yabancı kimlik numarası (YKN) vermeye Bakanlık yetkilidir. Diplomatik misyon mensupları bu hükmün kapsamı dışındadır.

(2) Yabancı kimlik numarasının geçerlilik süresi, başvuru esnasında ve sonrasında istenilecek belgeler ile diğer hususlar İçişleri Bakanlığınca çıkarılacak yönetmelikle belirlenir.”

**MADDE 35-** 4/4/2013 tarihli ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun 20 nci maddesinin birinci fıkrasının (g) bendinde yer alan “69 uncu maddesinin yedinci fıkrası ile” ibaresi madde metninden çıkarılmış, 69 uncu maddesinin yedinci fıkrası yürürlükten kaldırılmış ve 76 ncı maddesinin birinci fıkrasının birinci cümlesinde yer alan “Mülakatı tamamlanan” ibaresi “Kayıt işlemleri tamamlanan” şeklinde değiştirilmiştir.

ADİL YARGILAMA  
ÇALIŞMA GURUBU



## **ADİL YARGILAMA HAKKI ÇALIŞMA GRUBU**

Başkan:  
Av. Zeki Ekmen  
Batman Barosu

Üyeler: (Soyadı Alfabetik Sırasıyla)  
Av. Melik Ataş  
Antalya Barosu

Arş. Gör. Irmak Koruculu  
Sakarya Üniversitesi

Av.Ezgi Küçüker  
Adıyaman Barosu

Yrd.Doç.Dr. Sadullah Özel  
Batman Üniversitesi

Av. Nurettin Tanış  
Adana Barosu

Av. Barış Yavuz  
Diyarbakır Barosu



## ADİL YARGILAMA ÇALIŞMA GURUBU

### 2017 ÇALIŞMA RAPORUNA EK RAPOR.

Adil Yargılama Çalışma gurubu 2017 yılı ile ilgili raporunu hazırlamış ve bu rapor TBB. tarafından 2016-2017 İnsan Hakları raporu olarak kamuoyuna duyurulmuştur.

Adil Yargılama çalışma gurubu olarak; 2018 yılı içerisinde adil yargılama açısından ülkemizde yaşanan gelişmeler raporumuzda değerlendirilmiş ve aşağıda belirttiğimiz tespitler yapılmıştır.

Adil Yargılama en temel insan haklarındanıdır. Yargılamanın adil bir şekilde yapılması kişi temel hak ve özgürlüklerinin özünü oluşturur. Bu özelliği nedeni ile adil yargılama hakkı, Anayasalarda ve Uluslararası Temel İnsan Hakları belgelerinde önemli yasal düzenlemelere konu olmuştur. Ülkemiz açısından İnsan Hakları Evrensel bildirisi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Medeni ve Siyasal Haklar sözleşmesi, İnsan Hakları alanında Uluslararası düzenlemeler ve Türkiye Cumhuriyeti Anayasası Adil Yargılamanın koşulları açısından temel düzenlemelerdir. Anayasamızın 90/son maddesinde yer alan düzenlemede, "...Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası anlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeni ile çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası anlaşma hükümleri esas alınır." hükmü yer almaktadır. Bu Anayasal düzenleme İnsan hakları açısından önemli ve ileri bir düzenlemedir.

Adil Yargılama standartları ile ilgili detaylı açıklama 2017 yılı İnsan Hakları Adil Yargılama gurubu raporunda ayrıntılı olarak açıklanarak değerlendirilmiştir.

Bir ülkede yargıya olan güven, yargının işleyişinin ve yasaların demokratik hukuk devleti kurallarına uygun olması ile doğru orantılıdır. Yargının demokratik kurallar içinde işlemesi ülke demokrasisinin gelişimine de katkı sağlar. Adil yargılama koşullarının sağlanmasında etkili olur. İçinde bulunduğumuz süreçte Yargı sistemimiz ve işleyen Yargımızda ciddi sorunlar mevcut bulunmaktadır. Bu sorunların giderilmesi sorunların temelden başlayarak değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır.

Geçtiğimiz bir yıl içinde Adil Yargılama açısından; ülkemizde meydana gelen Adil Yargılamayı olumlu ve olumsuz gelişmeler aşağıda bilginize sunulmuştur.

### **Hukuk Eğitimi :**

Ülkemiz genelinde Hukuk Eğitimi ciddi bir sorun haline gelmiş bulunmaktadır. Sayıları hızla artan Hukuk Fakültelerinde nitelikli bir eğitim yapıldığını söylemek olanaksızdır. Hukuk Fakültesi açabilmek, bir özel lise açmaktan farksız hale gelmiş bulunmaktadır. Eğitim veren Hukuk Fakültelerinde Öğretim üyesi açığı çok fazladır. Yeterli öğretim üyesi olmadığı gibi, bu açık hızla büyümektedir. Bu açık yanında hukuk fakültelerinde yeterli ve nitelikli hukuk eğitimi verecek bilim adamları yetiştirilememektedir. Şimdilerde hukuk eğitimi, geçmişte Hukuk Fakültelerinde öğretim üyesi olarak görev yapan bilim adamlarının katkısı ile yürütülmeye çalışılmaktadır. Nitelikli ve bilimsel açıdan donanımlı bilim adamlarının çoğu yaş haddi itibarı ile emekliliklerini çoktan doldurmuş bulunmakta ve sayıları her geçen gün azalmaktadır. Ancak bu saygın ve nitelikli bilim adamlarının yeri doldurulamamaktadır.

Hukuk Fakültelerinde verilen eğitim sisteminde yanlışlıklar ve eksiklikler mevcuttur. Hukuk Fakültesinde öğretim elemanı olarak görülen hocalar birkaç üniversitenin hukuk fakültesinde ayrı ayrı ders vermektedir. Dersini veren öğretim üyesi dersini verip ayrılmakta asıl görev yaptığı üniversitesine

dönmektedir. Hukuk Fakültelerinde taşınmalı eğitimde olduğu gibi, taşınmalı öğretim üyesi sistemi ile hukuk eğitimi yürütülmeye çalışılmaktadır. Ders veren hocalar dersini verdikten sonra uçağa nasıl yetişeceğini düşünmektedir.

Bu Hukuk Fakültelerinde öğrenci ile öğretim üyesi arasında bağlar son derece zayıf, hatta yok denecek kadar azdır. Hukuk eğitimi gören öğrencinin öğretim üyesine ulaşımı son derece zordur. Öğretim üyesi yerleşik olmadığı için öğrenci karşılaştığı sorunları iletememekte ve bu sorunlara tek başına çözüm bulamamaktadır.

Hukuk Fakültelerinde uygulamaya yönelik eğitim son derece sınırlı bir haledir. Uygulamaya yönelik pratik çalışmalar çok yetersizdir. Öğrenci öğretim üyesinin yüzünü ancak ders sırasında görmektedir. Böylece hukuk eğitimi, derste hocayı dinlemek, sınava girmek ve hukuk kitabını okumakla sınırlı kalmaktadır. Öğrenci açısından bir hukuk adamı gibi düşünme, olayları değerlendirme, bilimsel metotlarla sonuca ulaşma konusunda eğitim son derece yetersiz bulunmaktadır. Bunun yanında verilen hukuk eğitiminin yetersizliği nedeni ile öğrenciler hukuk dili ile konuşmayı bile öğrenememekte, hukuki kavramları yanlış bir şekilde telaffuz etmektedirler.

Hukuk Fakültelerinde, öğrencilerin ileride kendi alanlarında görev yapacakları branşlar ile ilgili bir eğitimde verilmemektedir. Mevcut sistem içinde yargı yapılanması devam ederse ek olarak, mutlak surette öğrencinin tercih edeceği meslek dalı ile ilgili ciddi bir eğitim verilmelidir. Yargıdaki branşlaşmanın temeli hukuk fakültelerinde atılmalıdır. Nasıl olsa bu öğrencilere fakülteyi bitirdiklerinde staj eğitimi verilmektedir mantığı ile hareket edilmemelidir.

Türkiye Avrupa Birliğine aday ülkelerin en kıdemlisi olarak Avrupa coğrafyasında yer almaktadır. Hukuk Eğitiminde fakültelerde mukayeseli olarak, Avrupa Birliği Hukukunun öğrencilere öğretilmesi gereklidir. Avrupa Birliği Hukukunun

öğretilmesi sırasında yabancı dil eğitimine de önem verilmedir. Bir Hukuk Fakültesi mezunu kişinin, asgari bir yabancı dili gayet iyi konuşabilmesi sağlanmalıdır.

Hukuk Fakültesi bitirildikten sonra, Hakimlik ve savcılık sınavını kazananlar hakim ve savcı olmak üzere, adalet Bakanlığı Adalet Akademisinde eğitim stajına başlamaktadır. Bu staj eğitimini kazananlar kura usulü hakim ve savcı olarak atanmaktadırlar. Adalet akademisindeki staj eğitimi de eleştiri konusudur. Hakin ve Savcı adaylarının yetiştirilme tarzı, toplumsal yaşam koşulları, sosyal hayatlarındaki yaşama koşullarının şekillendirilmeye çalışılması eleştiri konusudur. Ayrıca Bu staj sırasında hakim bağımsızlığı, tarafsızlığı konularında eğitimimin yetersiz olduğu gözlenmektedir. Stajı bitiren kişilerin kura sonucu hakimlik sınıfına atanmaları ve direkt olarak yargılamaya katılarak, yargı faaliyetini yürütmeleri adil yargılama koşullarının gerçekleştirilmesi açısından eleştirilmektedir. Hukuk eğitimi almış bir kişinin Hakim olarak kürsüye çıkıp yargılama faaliyetinde bulunması için belli bir deneyimi kazanması ve Yargı faaliyetleri alanında bir süre Savcı, Avukat olarak çalışması faydalı olacaktır. Bu konunun uygulamada karşılaşılan sorunlar nedeni ile ciddi bir şekilde değerlendirilmeli ve gerekli önlemler alınmalıdır.

Hukuk Fakültelerindeki sayısal artış ve buna bağlı olarak bu fakültelerden mezun olanların sayısındaki artış özellikle Avukatlık mesleğinde olumsuzluklara yol açmaktadır. Avukatlık mesleğine kabul konusunda yasal düzenlemelerde mevcut sorunlar, avukatlık mesleğinde ciddi sorunlara yol açmaktadır. Avukat sayısındaki ciddi rakamsal artışlar meslekteki sorunları giderek arttırmaktadır. Avukatlık stajında yeterli eğitim verilememesi, staj sonrasında Baroya kayıt için hiçbir sınavın olmaması meslekteki kaliteyi düşürmektedir. Meslek kalitesinin istenen seviyede olmaması, doğru orantılı olarak Savunma mesleğinin yeterli düzeyde olmaması sonucunu doğurmaktadır.

### **Tarafsız ve bağımsız mahkeme :**

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasınının 138. Maddesi gereğince yargı bağımsızdır. "...Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hakimlere emir ve talimat veremez; genelge gönderemez, tavsiye ve telkinde bulunamaz". Hakim ve savcılar azlonulamaz. Yasal olarak Hakim ve Savcılara gerekli teminatlar sağlanmış bulunmaktadır. Ancak uygulamada ve mevcut yapılanmada, bu teminatın ve sağlanan güvencelerin tam olduğunu söylemek güçtür. Toplumda Yargıya olan güvenin alt seviyelere düşmüş olması bunun göstergesidir.

Adalet Bakanlığınının Yargı mensupları üzerindeki etkisi ve uygulamaya yansıyan olumsuzluklar, Adalet Bakanlığı bürokratları kademesinde bulunan kişilerin yargıya müdahale çabaları, İsteklerine cevap alamayan bu kişilerin etkileyemedikleri hakimleri, görev yeri ve unvanlarında değişikliğe giderek rızası dışında başka bir yere atamaları, bağımsız olması gereken yargıyı olumsuz yönde etkilemekte ve bağımsız yargıya darbe olarak nitelenmektedir.

Yargının içinde bulunduğu bu durum Hakim ve Savcılar tarafından da endişe konusu olmaktadır. Hakim ve savcılarının bası altında alındığı algısı yaratmaktadır. Adaletin işleyişinde bir deformasyon olduğu yargı mensupları tarafından da dile getirilmekte, görevlerini yerine getirirken geleceklerinden endişe duyar duruma gelmelerine yol açmaktadır. Yargıda bu sorunların devam etmesi yanında, yargıda gizli ellerin dolaştığı endişesi mevcuttur. Bu gizli ellerin yargının içinden çekilmemesi halinde, Yargı alanında mevcut sorunların daha da derinleşerek artması kaçınılmaz bir hale gelecektir. Bu konuda aşağıda daha detaylı açıklama yapılmıştır. Hakim bağımsızlığı ve güvencesininin mutlak surette sağlanması zorunlu bulunmaktadır. Zira bağımsız, tarafsız ve güvenceli yargı herkesin yararınaadır.

### **Savunma Hakkı :**

Savunma hakkı çağlar boyunca önemsenmiş bir haktır. Dünyanın ve İnsan Haklarının geldiği noktada Savunma Hakkı en önemli insan hakları arasında yer almakta ve kutsal sayılmaktadır. Ancak ülkemizde kabul edilemez bulduğumuz 15 Temmuz darbe girişiminden sonra, bu hak önemli ölçüde geriye gitmiş durumdadır. 2017 yılı İnsan hakları raporunda belirttiğimiz savunma hakkına saldırılar daha da artmıştır. Yargılama makamları arasında bulunan Karar Makamı ve İddia Makamları Savunmaya karşı bir bütünlük görüntüsü sergilemektedirler. Savunmayı dışlamaya çalışan İddia ve Yargılama makamlarının bu davranışlarına, savunmayı sınırlama, baskı altına alma ve şekillendirme çabaları başlamıştır. Bireysel olsa da bu alanda yaşanan olumsuzluklar kabul edilemezdir. Yaşanan ve Savunma hakkının kullanılmasından duyulan hoşgörüsüzlüklerin, savunma avukatının tutuklanmasına kadar vardırılması son derece vahim ve Türk yargısına sürülmüş bir kara leke olarak nitelendirilmektedir.

### **İddia ve yargılama makamlarının bütünlüşmesi:**

Yargılama aşamasında İddia ve Yargılama makamlarının bir bütünlük içinde görünmesi, savunmayı dışlar haldeki tutum ve davranışları, adil yargılamanın gerçekleşmesi önünde bir engeldir. Yasal düzenlemelere rağmen Savunma Makamının taleplerinin göz ardı edilmesi, yok sayılmaya çalışılması, özellikle Ceza yargılamasında maddi gerçekliğe ulaşmanın önünde ciddi bir engeldir. CMK. 177 Maddesinde Savunma makamı açısından önemli bir düzenleme içermektedir. Bu maddeye göre “ (1) Sanık, Tanık veya bilirkişinin davetini veya savunma delillerinin toplanmasını istediğinde, bunlara ilişkin olduğu olayları göstermek suretiyle bu husustaki dilekçesini duruşma gününden en az 15 gün önce mahkeme başkanı veya hakime verir. (2) Bu dilekçe üzerine verilecek karar, kendisine derhal bildirilir. (3) Sanığın kabul edilen istemleri, Cumhuriyet Savcısına da bildirilir.” Bu yasal düzenlemeye rağmen,

mahkemelerden bu konuda yapılan taleplere ve verilen dilekçelere çoğu zaman cevap verilmemekte, mahkeme kararlarının gerekçelerinde bile bu taleplerde bulunulduğuna dair bilgi olmadığı gibi, değerlendirilmeme sebeplerine ve gerekçelerine değinilmemektedir. Hatta taleplerin reddi konusunda gerekçe de gösterilmemektedir. Bu şekilde yapılan yargılama- lar da gerçek anlamda maddi gerçekliğe ulaşıldığı ve sonuçta verilen kararlarda adil yargılama koşullarının oluştuğundan söz edilebilir mi?

### **Savunmanın dışlanmaya çalışılması :**

Savunma açısından Yargının işleyişindeki sorunlar bir sorunlar yumağı haline gelmiş bulunmaktadır. Mevcut yapı ve yargının işleyişi içinde bu sorunların kolayca ve kısa sürede aşılması mümkün gibi görünmemektedir. Savunma açısından Yargıda Karar ve İddia Makamlarına ulaşma konusunda sorunlar yaşanmaktadır. İddia Makamlarını temsil eden savcılar ile dosya ile ilgili görüşme konusunda sorunlar kısmen aşılabilmektedir. Ancak Yargılama makamını temsil eden Hakimler ile Savunmayı Temsil eden Avukatlar arasında; dosyalar ile ilgili görüşme, bilgi sunma ve taleplere cevap alma konusunda ciddi sıkıntılar mevcuttur. Bir Savunma Avukatı, dosyası ile ilgili olarak duruşma dışında hakim ile iletişim kurup görüşemiyorsa, bu konuda ciddi sorun var demektir. Uygulamada adliye binalarının fiziki oluşumu açısından da sorunlar vardır. Hakimler şifreli kapılar arkasına kapatılmış durumdadır. Dosya ile ilgili acil konularda bile hakimlere ulaşmak sorun yaratmaktadır. Bazı hakimler ise dosya konusunda avukatlar ile görüşme kabul etmemektedir. Bu sorunun çözülmesi gerekli bulunmaktadır.

Yargı kararı, İddia, Savunma ve Karar Makamı üçlüsünün ortaklaşma çalışması sonucu ortaya çıkan bir sentezdir. Yargılama faaliyetini salt duruşmaya indirgemek, sağlıklı bir yargılamaya engel oluşturur.

### **Savunmaya Müdahale ve Savunmanın baskı altına alınmaya çalışılması :**

Yukarıda Savunma ile Yargılama makamları arasındaki olumsuzluklar aktarılmıştı. Yargı Makamı ile İddia Makamının birlikte bir görüntü vererek, savunmayı dışlama çabalarının yanında; yakın zamanda Yargı Makamının Savunma avukatının savunma şekline müdahale ederek, Savunma avukatını tutuklatmasına varan akıl almaz bir olay yaşanmıştır. Bu olayda Yargı makamı ile İddia Makamının ortaklaşa bir birliktelik içinde hareket ederek savunmayı şekillendirmeye çalışmaları, Türk Yargı sistemine kara bir leke olarak düşmüştür.

SAVUNMA 1136 sayılı Avukatlık Kanununun 1. Maddesinde YARGININ KURUCU UNSURU OLARAK nitelenmiş ve AVUKATLAR TARAFINDAN TEMSİL EDİLECEĞİ HÜKÜM ALTINA ALINMIŞTIR. Yasal düzenlemede yer aldığı gibi, savunma bağımsızdır. Savunma ne Yargı Makamının nede İddia Makamının emrinde değildir. Savunma yapan avukat, temsil ettiği kişiyi savunurken bağımsız hareket etme hakkına sahiptir. Bu hakkı kullanan Avukat, savunmasını yaparken, tutuklanacağı, savunmasını yaptıktan sonra başına bir iş gelecek endişesi içinde olmamalıdır. Görevini özgürce ve korkmadan yerine getirebilmelidir. Bu görev yerine getirilirken, kürsüde yer alan hakimlerin kendisini tutuklatacağı endişesi içinde olmamalıdır. Yargı Makamının İddia Makamı ile işbirliği içinde avukata yönelik olarak savunmasını yaparken sarf ettiği sözlerden dolayı tutuklanmasını sağlamaları, savunmayı açık bir şekilde şekillendirmeye, savunmayı temsil eden avukata gözdağı vermeye yönelik bir eylemdir. Bu olay Türkiye’de Yargının içinde bulunduğu durumu açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Türkiye yargıya güvenin niçin dip noktalarda olduğunun da açık örneğidir.

Savunma yapan avukatın savunma tarzı, yargı makamında bulunan kişi tarafından beğenilmeyebilir, düşünce ve ifadeleri



yargı makamında bulunan kişileri rahatsız edebilir, ancak bu Yargı makamına avukatın tutuklanmasını sağlamaya yönelik bir eylem içinde olmaya yönelme hakkı vermez. Hele avukatın tutuklanmasına karar verilirken, avukatın yerine geçerek onun savunma sırasındaki maksadını yorumlamaya yönelik bir hakkı hiç vermez. Bu olay Türk Yargı sisteminde kara bir leke olarak kalacaktır.

### **Silahların eşitliği** :

Türk Yargı sistemi; sav, savunma ve karar üçlüsünden oluşmaktadır. Bu üç makamın bir birinden bağımsız makamlardır. Sav İddia makamı tarafından ortaya konur, savunma ise bunun karşısında anti tezini ortaya koyar. Yargı Makamı ise her iki tarafın ortaya koyduğu görüşleri yasa süzgecinden geçirerek sentezi ortaya koyar. Böylece yargı kararı oluşur. Bu yargı kararının sağlıklı ve adil oluşması için yargı süjeleri olan sav, savunma ve karar üçlüsü arasında adil bir dengenin olması gerekli bulunmaktadır. Yargı sistemimizde bu denge sağlıklı değildir. Genellikle sistemde denge savunma aleyhine işlemektedir. Özellikle Ceza Yargılamasında İddia Makamına tanınan yetkilere karşı Savunmaya tanınan yetkiler sınırlı bulunmaktadır. Savunma ile İddia arasında etkili bir denge mevcut değildir. Bu denge halende sağlanamamıştır. Savunmanın delil toplama yetkisi yoktur. Savunma delillerini ancak İddia Makamı vasıtası ile sunabilmektedir. Bu konuda delillerin araştırması soruşturma aşamasında C. Savcısında, kovuşturma aşamasında Mahkemede bulunmaktadır. Bu konuda denge savunma aleyhinedir.

Ceza Yargılamasında duruşma salonlarının fiziki koşulları da savunmanın aleyhine bir görüntü vermektedir. İddia makamında yer alan Cumhuriyet Savcıları kürsüde hemen hakimin yanında yer almaktadır. Savunma makamına göre daha yüksek bir platformda yer bulunmaktadırlar. Görüntü itibari ile

yargı makamı ve iddia makamının savunmanın üzerinde bir makam olduğu intibayı verilmektedir. Yargıda dengeğin oluşması açısından İddia Makamı ile Savunma makamının aynı seviyede olması gerekli bulunmaktadır. 2003 yılında Adalet Bakanlığının Avrupa Konseyi İstişare raporunda, Bu eşitsizliğin giderileceği ve yeni yapılan adliye binalarında Savunma ile İddia Makamının aynı konuma getirileceği teminatı verilmişti. Ancak bu teminat unutulmuş, halende yerine getirilmiştir. Aksine durum daha da kalıcı hale getirilmiştir. Bu görüntü mutlak surette giderilmelidir.

### **Duruşmada hazır bulunma hakkı SEGBİS sistemi :**

Ceza infaz kurumlarındaki aşırı doluluk nedeni ile tutuklular genellikle yargılamanın yapıldığı yerden başka infaz kurumlarına nakledilmektedir. Yargılama sırasında tutuklu kişinin mahkeme ile iletişimi ve yargılamaya katılması SEGBİS adı verilen bir uygulama ile sağlanmaktadır. Bu sistem ile Tutulu kişi görüntülü olarak Mahkeme ile iletişim kurmaktadır. Görünürde kişinin yargılamaya katıldığı görüntüsü verilen bu uygulamada tutuklu açısından ciddi sıkıntı ve sakıncalar oluşmaktadır. Zaman zaman görüntülerde ve iletişimde meydana gelen aksaklıklar nedeni ile tutuklu kişi kendisini tam olarak ifade edememektedir. Tutuklu kişinin yargılama sırasında duruşmada bulunma talebi genellikle kabul görmektedir. Yargılanan kişinin duruşmada hazır bulunması, savunması, sözleri ve mimikleri ile birlikte, mahkeme heyetine bir kanaat vermesi, mahkemenin kanaati açısından önemlidir. Bu sistem, yargıda yüz yüzelik ilkesini ihlal edici bir durumdur. Mahkemede hazır bulunma hakkını ihlal eder mahiyette bulduğumuz bu durumun giderilmesi gereklidir. Tutuklunun Duruşmada hazır bulunma talebi mutlaka kabul edilmelidir. Uygulamada Tutuklunun masrafı kendisine ait olmak üzere duruşmada hazır bulunma talebi bile, çoğu zaman kabul edilmemektedir.

### **Yargı dışı kişilerin Yargılamayı etkilemeye çalışması :**

Yargılama hakkını etkileyen en önemli unsurlardan biri de, idarenin ve yargı dışı güçlerin yargının işleyişine etki etmeleri ve adil yargılamayı etkilemeye çalışmalarıdır. Yargının bağımsız ve tarafsız olması Yargılamada asıldır. Ancak Ülkemizde Yargının işleyişinde bu kuralın sağlıklı işlediğini söylemek zordur. Yargıya yapılan bu müdahaleler hakim tarafsızlığı ve bağımsızlığını da ortadan kaldıracak derecede etkili olmaktadır. Etki altına alınmaya çalışılan hakim ve savcılara yargı dışı güçler, nüfuz alanlarını da kullanarak ulaşmakta ve taleplerini bir şekilde dikte ettirip, açıkça suç işlemiş olan kişileri kurtarmaya çalışmaktadırlar. Bu müdahalelere direnen ve bunu kabul etmeyen kişilere karşı nüfuzlarını kullanarak gözdağı verme yönüne gidilmektedir. Anayasada ifadesini bulan hakim teminatı hiçe sayılarak, hakimlerin iradeleri dışında görev yerleri değiştirilerek görevden alınmakta görev ve unvanları değiştirilerek, başka bir alt göreve atanarak yeri değiştirilmektedir. Yargı dışı güçlerin başarılı olduğu bazı uygulamalarda mevcuttur. Bir süre önce kamuoyuna da yansıyan ve Gaziantep Milletvekili Şamil Tayyar'ın dillendirdiği, milyon dolarlık çıkarlar karşılığı tahliye iddiaları hafızalarda durmaktadır. Özellikle ceza davalarında , yargıda kirli eller dolaşmaktadır. Bu kirli ellerin tuzağına düşen bir kısım yargı mensupları da bulunmaktadır. Sürekli olarak belli konulardaki taleplerin reddi yönünde görüş bildiren Cumhuriyet Savcılarının hiçbir delil değişikliği olmamasına rağmen bu kirli ellere sahip olan kişilerin taleplerinin olumlu karşılanmasını istemektedirler. Bu kirli ellerin emellerine alet olmayan Hakimler ise, talepleri olmamasına rağmen görevden alınarak, görev yerleri değiştirilerek eşdeğer olmayan bir mahkemeye atanmaktadırlar. Bu açık bir şekilde Yargıda dolaşan kirli eller olduğunu, Devletin etkin makam ve kademelerinde yer alan kişilerin yargıda dolaşan kirli elleri ile işbirliği içinde olduğunu göstermektedir.

**Olağan üstü halin kalkması :**

Geçtiğimiz süreç içinde Olağanüstü halin kalkmış olması yargının işleyişini olumlu yönde etkilemiştir. Özellikle Ceza Yargılaması sırasında yaşanan sıkıntıları kısmen ortadan kaldırmıştır.

Yargı makamında bulunan Hakim ve Savcıların değerlendirmeleri :

Yargılama makamında bulunan Hakimlerde adil yargılamanın sağlanması ve etkili bir şekilde işleminde yasalarda demokratikleşmenin sağlanmasını, daha sağlıklı bir yargılamanın oluşmasını istemektedirler. Ayrıca Donanımlı Savunma temsilcisi Avukatlar, Savcılar ve Hakimlerin olmasının adil Yargılamayı olumlu yönde etkileyeceğini belirtmektedirler.

İçinde bulunduğumuz koşullarda, yargı mensupları da kendilerini güven içinde görmemektedir. Siyasi iktidarın yargıda etkilerinin görünmesinde, yargı makamlarının baskı altına alınmaya çalışılmasında ve yargı bağımsızlığını ortadan kaldıracak müdahalelerden rahatsızlık duymaktadırlar.

İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ  
ÇALIŞMA GRUBU



## İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ ÇALIŞMA GRUBU

Başkan:  
Prof. Dr. Durmuş Tezcan  
Kültür Üniversitesi

Üyeler: (Soyadı Alfabetik Sırasıyla)  
Yrd. Doç. Dr. Bilge Erson Asar  
Mef Üniversitesi

Av. Rifat Çulha  
Edirne Barosu

Av. Fahrettin Demirağ  
Ankara Barosu

Av. Dr. Salih Oktar  
İstanbul Barosu

Dr. Ceren Yıldız  
Kültür Üniversitesi

## **Giriş**

Avukatlık mesleğinin çatı organı olan Türkiye Barolar Birliği'nin oluşturduğu İnsan Hakları Merkezi bünyesinde, geçtiğimiz yıllarda olduğu gibi, bu yıl da bir 2018 Yıllığı hazırlanırken, ifade özgürlüğü raporunu hazırlamak üzere görevlendirilen Çalışma Grubumuz, hukuki çerçevede 2017 yılı için hazırladığı ön raporu temel alan bu çalışma ile ifade özgürlüğüne ilişkin güncel gelişme ve değerlendirmeleri, ortaya koymaya gayret göstermiştir.

## **Kapsam, Sınırlandırma ve Yöntem**

İfade Özgürlüğü Çalışma Grubumuz, 2017-2018 yılları ile sınırlandığı raporunda, bu özgürlüğün değeri ve öneminin bilincinde olarak, özgürlüğün anlamı ve kapsamına ilişkin bir açıklama yapmaktan kaçınmayı uygun görmektedir. Bu yolla Çalışma Grubu, "İnsan Hakları Raporu"nun amacına uygun bir şekilde hazırlanmasına gayret etmiştir. Raporda, Türkiye'de ifade özgürlüğüne ilişkin değerlendirmeler bakımından ilk olarak mevzuatta ifade özgürlüğüne ilişkin olarak yapılan güncel değişikliklere, ardından bireysel başvuru kararları bakımından Türkiye'nin ifade özgürlüğü karnesine yönelik tespitlere yer verilmiş; sonrasında ise ifade özgürlüğünün özel görünüş biçimlerinden basın özgürlüğü, internete erişim, medyadaki yapısal değişiklikler, bilimsel ve sanatsal ifade özgürlüğü konularına ilişkin gelişmeler, olaylar, davalar ortaya koyulmuştur.

Rapor hazırlanırken, pek çok kaynaktan yararlanılmıştır. Bu kaynaklar arasında bakanlıklar ve kamu kurumlarının yayımladıkları belgeler ve veriler, Anayasa Mahkemesi ve AIHM kararları; uluslararası örgütlerin görüş ve raporları, ulusal ve uluslararası STKların hazırladıkları raporlar ve ortaya koydukları veriler ve gazete haberleri bulunmaktadır.

## 1. MEVZUATTAKİ İFADE ÖZGÜRLÜĞÜNE İLİŞKİN GÜNCEL DEĞİŞİKLİKLER

Mevzuat değişikliği bakımından, doğrudan ifade özgürlüğüne yönelik olmasa da, en önemli değişiklik hiç şüphesiz Anayasamızda yapılan yönetim sistemi değişikliğidir. Bu değişiklik, pek çok kanunda da değişiklik yapılmasına neden olmuştur. Diğer yandan, OHAL Kararnameleri çerçevesinde pek çok değişiklik yapılmış; bu değişiklikler 7145 sayılı Bazı Kanun ve KHK'lerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'u 25 Temmuz 2018 günü TBMM'de kabul edilmesi ve 31 Temmuz 2018 günü Cumhurbaşkanı tarafından onaylanarak yürürlüğe girmesiyle bir kısmı süreli ve bir kısmı da sürekli olarak kalıcı hale getirilmiştir. Bu çerçevede, özellikle son 2 senelik dönemde mevzuatımızda yapılan değişiklikler, tespit edildiği ölçüde, aşağıda sunulmuştur.

TCK'da ifade özgürlüğü bağlamında uygulanması gündeme gelen suçlar açısından önemli bir mevzuat değişikliğine rastlanmamıştır. İfade özgürlüğü kapsamında değinilebilecek bir değişiklik olarak TCK m. 297'deki Anayasa Mahkemesi'nin kanunilik ilkesine aykırılık nedeniyle vermiş olduğu 2011/116 K. sayılı iptal kararı üzerine söz konusu hüküm 2016 yılında yeniden düzenlenmiştir. İlgili düzenleme gereğince madde- nin f bendi, *"Kurum idaresince incelenmek üzere alınanlar hariç, mahkemelerce yasaklanmış veya suç örgütlerini temsil eden yayın, afiş, pankart, resim, sembol, işaret, doküman ve benzeri malzemeler ile örgütsel haberleşme araçlarını"*, g bendi ise *"Yetkili makamlarca izin verilenler hariç, ses ve görüntü almaya yarayan araçları, ceza infaz kurumuna veya tutukevine sokan, buralarda bulunduran veya kullanan kişi bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır."* şeklinde düzenlenmiştir. Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararı doğrultusunda, kanunilik ilkesine uygun olarak yapılan bu düzenleme yerindedir.

Terörle Mücadele Kanununa 20 A maddesi eklenmiştir. Zararın tazmini amacıyla şüpheli ve sanıkların mal varlığı de-



ğerlerine tedbir konulması, yokluğunda davaların devamına imkan tanınmıştır. Benzer düzenlemelere CMK'da da yer verilmiştir (CMK m. 128, 133). Malvarlığının yönetimi için kayyum atanması öngörülmüştür.

680 sayılı KHK ile 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkındaki Kanun'da kalıcı değişiklikler yapılmış; bilhassa düzenleyici otoriteye (Radyo ve Televizyon Üst Kurulu) yayınları geçici olarak askıya alma yetkisi verilmiştir. 6112 sayılı Radyo ve Televizyon Kuruluşlarının Yayın Hizmetleri Hakkında Kanunun "Olağanüstü dönemde yayınlara" başlığını taşıyan 7. maddesine, 2018 yılında 7072 sayılı Kanun 16. maddesi ile 4. fıkra eklenmiştir. Eklenen fıkranın hükmü şöyledir: "Bu madde ile 9/6/2004 tarihli ve 5187 sayılı Basın Kanunu uyarınca getirilen yayın yasağı ve kısıtlamalarına aykırı olarak yayın yapılması halinde, Üst Kurul tarafından medya hizmet sağlayıcı kuruluşunun programlarının yayını bir gün durdurulur ve bu halde 32. maddenin dördüncü fıkrası uygulanır. Bu yıl içinde; aykırılığın tekrarı halinde medya hizmet sağlayıcı kuruluşun yayınlara beş güne kadar, ikinci kez tekrar edilmesi halinde onbeş güne kadar durdurulmasına, üçüncü kez tekrar edilmesi halinde ise yayın lisansının iptaline karar verilir." Yayın hizmeti ilkeleri başlığını taşıyan 8. maddesinin 1.fıkrasının (d) bendinin ikinci cümlesi kaldırılmış, ayrıca fıkraya (t) bendi eklenmiştir (7072 sayılı Kanun m. 17). Eklenen (t) bendi şu hükmü getirmektedir: "Terör eylemini, faillerini ve mağdurlarını terörün amaçlarına hizmet edecek sonuçlar doğuracak şekilde sunamaz." Ayrıca, 2018 yılında 7077 sayılı Kanunla 8. maddenin 2. fıkrasında değişiklik yapılmıştır. Değişik hükme göre, "Radyo ve Televizyon yayın hizmetlerinde, çocuk ve gençlerin fiziksel, zihinsel veya ahlaki gelişimlerine zarar verebilecek türde içerik taşıyan programlar bunların izleyebileceği zaman dilimlerinde ve koruyucu semboller kullanılsa dahi yayınlanamaz." 7077 sayılı Kanunla 4. Fıkra eklenmiştir. Eklenen hükme göre "Radyo ve televizyon ya-

yın hizmetlerinde, arkadaş bulma amacıyla kişilerin tanıştırılıp buluşturulduğu türden programlara, takviye edici gıdalar ve destekleyici ürünler de dahil olmak üzere herhangi bir ürünün satışına, pazarlanmasına ve/veya reklamına, sohbet, arkadaşlık ve eş bulma hatlarının ve hizmetlerinin tanıtımına yer verilemez. İzleyici ve dinleyicileri yanıltıcı ve/veya haksız kazanca neden olacak şekilde yarışma, çekiliş ve benzer adlar altında ödül ve ikramiye taahhüt edilemez, tanıtımı, satışı ve pazarlaması yapılamaz.”

5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun’da çeşitli değişiklikler yapılmıştır. Erişim sağlayıcının yükümlülükleri başlığını taşıyan 6. maddenin (d) bendi Anayasa Mahkemesi’nin 28.01.2016 tarihli RG’de yayımlanan 2015/112 sayılı kararıyla, kararın yayımından bir yıl sonra yürürlüğe girmek üzere iptal edilmiştir. Erişim sağlayıcının; trafik bilgilerini saklama, doğruluğunu, bütünlüğünü, gizliliğini sağlama, faaliyete son verme, Kuruma teslim erişime engelleme kararı verilen yayınların alternatif erişim yollarını engelleyici tedbir alma, yükümlülüklerinden birine aykırılık halinde Başkana idare para cezası tayin yetkisine ilişkin hüküm değiştirilmiştir. 5651 sayılı Kanunun “*erişimin engellenmesi ve yerine getirilmesi*” başlığını taşıyan 8. maddesinin 2. fıkrasına göre, hakim veya mahkeme tarafından erişimin engellenmesi kararı verilmesi düzenlenmiş, soruşturma evresinde gecikmesinde sakınca bulunan hallerde 24 saat içinde hakim onayına sunulmak üzere Cumhuriyet Savcısı’na da erişimin engellenmesi kararı verme yetkisi tanınmıştır. Bu kararın yerine getirilmesine ilişkin 3. fıkrada, 2016 yılında 6757 sayılı Kanunla değişiklik yapılmış; “*Erişimin engellenmesi kararının bir örneği gereği yapılmak üzere Kuruma gönderilir.*” hükmü getirilmiştir. Maddenin 4. fıkrasında ise içeriği 1. fıkrada belirtilen suçları oluşturan yayın içerik ve yer sağlayıcısının yurtdışında

bulunması halinde veya yurtiçinde bulunsa bile 1. fıkranın a bendinin 2,5 ve 6 numaralı alt bentlerinde yazılı suçları oluşturan yayınlara ilişkin olarak erişimin engellenmesi kararının re'sen BTK Başkanı tarafından verileceği kararın erişim sağlayıcısına bildirilerek gereğinin yerine getirilmesinin isteneceği belirtmiştir (5651 sayılı Kanunun 6512 ve 6757 sayılı kanunla değişik m. 8/4). Maddenin 6. fıkrasında ise başkan tarafından erişimin engellenmesi kararına konu yayını yapanların belirlenmesi halinde Cumhuriyet savcılığına suç duyurusunda bulunulacağı belirtilmiştir (5651 sayılı Kanunun 6512 ve 6757 sayılı kanunla Değişik m. 8/6). Kovuşturmayaya yer olmadığı kararı veya beraat kararı halinde erişimin engellenmesi kararının hükümsüz kalacağı hükme bağlanmıştır (5651 sayılı Kanunun 6512 ve 6757 sayılı kanunla Değişik m. 8/7-8). Erişimin engellenmesi yönündeki idari tedbir kararına uymama idari para cezasını gerektiren bir fiil olarak kabul edilmiştir. Ayrıca 8. maddesinin 14. Fıkrasında, 5602 sayılı Şans Oyunları Hasılatından Alınan Vergi, Fon ve Payların Düzenlenmesi Hakkında Kanunun 3. maddesinin 1. fıkrasının (ç) bendinde tanımlanan kurum ve kuruluşların görev alanına giren suçların internette işlendiğini tespit etmeleri halinde erişimin engellenmesi kararı alınabileceği, kararın uygulanmak üzere BTK'ya gönderileceği belirtilmiştir.

5161 sayılı Kanuna "Gecikmesinde Sakınca Bulunan Hâllerde İçeriğin Çıkarılması ve/veya Erişimin Engellenmesi" başlıklı 8/A maddesinde çeşitli değişiklikler yapılmıştır. Maddenin 1. fıkrası ile yaşam hakkı ile kişilerin can ve mal güvenliğinin korunması, millî güvenlik ve kamu düzeninin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi veya genel sağlığın korunması sebeplerinden bir veya birkaçına bağlı olarak hâkim veya gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde, Cumhurbaşkanlığı veya millî güvenlik ve kamu düzeninin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi veya genel sağlığın korunması ile ilgili bakanlıkların

talebi üzerine “Başkan” tarafından internet ortamında yer alan yayınlara ilgili olarak içeriğin çıkarılması ve/veya erişimin engellenmesi kararı verilebileceği; kararın, “Başkan” tarafından derhâl erişim sağlayıcılara ve ilgili içerik ve yer sağlayıcılara bildirileceği; içerik çıkartılması ve/veya erişimin engellenmesi kararının gereğinin, derhâl ve en geç kararın bildirilmesi anından itibaren dört saat içinde yerine getirileceği hüküm altına alınmıştır. Maddenin 2. fıkrasında; Cumhurbaşkanlığı veya ilgili Bakanlıkların talebi üzerine “Başkan” tarafından verilen içeriğin çıkarılması ve/veya erişimin engellenmesi kararının, “Başkan” tarafından, yirmi dört saat içinde sulh ceza hâkiminin onayına sunulacağı; hâkimin, kararını kırk sekiz saat içinde açıklayacağı; aksi hâlde, kararın kendiliğinden kalkacağı hüküm altına alınmıştır. Maddenin 3. fıkrasında ise bu madde kapsamında verilen erişimin engellenmesi kararları, ihlalin gerçekleştiği yayın, kısım, bölüm ile ilgili olarak (URL, vb. şeklinde) içeriğe erişimin engellenmesi yöntemiyle verilebileceği, teknik olarak ihlale ilişkin içeriğe erişimin engellenmesi yapılamadığı veya ilgili içeriğe erişimin engellenmesi yoluyla ihlalin önlenemediği durumlarda, internet sitesinin tümüne yönelik olarak erişimin engellenmesi kararı verilebileceği hükmolunmuştur. Maddenin 4. fıkrasında ise, bu madde kapsamındaki suça konu internet içeriklerini oluşturan ve yayanlar hakkında “Başkan” tarafından, Cumhuriyet Başsavcılığına suç duyurusunda bulunulabileceği; bu suçların faillerine ulaşmak için gerekli olan bilgilerin içerik, yer ve erişim sağlayıcılar tarafından hâkim kararı üzerine adli mercilere verileceği; bu bilgileri vermeyen içerik, yer ve erişim sağlayıcıların sorumluların, fiil daha ağır cezayı gerektiren başka bir suç oluşturmadığı takdirde, üç bin günden on bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılacağı hüküm altına alınmıştır. Son olarak maddenin 5. fıkrasında; bu madde uyarınca verilen içeriğin çıkarılması ve/veya erişimin engellenmesi kararının gereğini yerine getirmeyen erişim sağlayıcılar ile ilgili içerik

ve yer sağlayıcılara “Başkan tarafından” elli bin Türk lirasından beş yüz bin Türk lirasına kadar idari para cezası verileceği hüküm altına alınmıştır.

5161 sayılı Kanunda “Özel hayatın gizliliği nedeniyle içeriğe erişimin engellenmesi” başlıklı 9/A maddesi ile de ifade özgürlüğüne tesir edecek değişiklikler yapılmıştır. Maddenin 1. fıkrası uyarınca internet ortamında yapılan yayın içeriği nedeniyle özel hayatının gizliliğinin ihlal edildiğini iddia eden kişilere, “Kuruma” doğrudan başvurarak içeriğe erişimin engellenmesi tedbirinin uygulanmasını isteyebilme yetkisi verilmiştir. Maddenin 3. fıkrasında “Başkan”ın, kendisine gelen bu talebi uygulanmak üzere derhâl Birliğe bildireceği, erişim sağlayıcıların bu tedbir talebini derhâl, en geç dört saat içinde yerine getireceği hüküm altına alınmıştır. Maddenin 5. fıkrasında ise erişimin engellenmesini talep eden kişilerin, internet ortamında yapılan yayın içeriği nedeniyle özel hayatın gizliliğinin ihlal edildiğinden bahisle erişimin engellenmesi talebini talepte bulunduğu saatten itibaren yirmi dört saat içinde sulh ceza hâkiminin kararına sunacağı; hâkimin, internet ortamında yapılan yayın içeriği nedeniyle özel hayatın gizliliğinin ihlal edilip edilmediğini değerlendirerek vereceği kararını en geç kırk sekiz saat içinde açıklayacağı ve doğrudan “Kuruma” göndereceği; aksi hâlde, erişimin engellenmesi tedbiri kendiliğinden kalkacağı hüküm altına alınmıştır. Maddenin 6. fıkrası ile hâkim tarafından verilen bu karara karşı “Başkan” tarafından 5271 sayılı Kanun hükümlerine göre itiraz yoluna gidilebileceği düzenlenmiştir. Son olarak, maddenin doğrudan BTK Başkanına erişimin engellenmesi kararı verme yetkisi veren 8. fıkrasında özel hayatın gizliliğinin ihlaline bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde doğrudan Başkanın emri üzerine erişimin engellenmesinin “Kurum” tarafından yapılacağı düzenlenmiştir.

2820 sayılı Siyasal Partiler Kanununda ifade özgürlüğüyle bağlantı kurulabileceğini düşündüğümüz yegane değişiklik 13.3.2018 tarihli 7102 Sayılı Kanunla “Çeşitli Yasaklar” başlığını taşıyan dördüncü bölümünün “Tüzük ve Programlar ile Parti Faaliyetlerine İlişkin Sınırlamalar” başlığını taşıyan 2. Fıkrasında yapılmıştır. Değişik fıkra hükmü şöyledir: “Siyasi partiler, tüzük ve programları dışında faaliyette bulunamazlar”.

2017 yılı 680 sayılı KHK ile 2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanununun ek maddelerinde yapılan değişiklikler ile polisin yetkileri ifade özgürlüğün müdahalesi genişletilmiş, bir tür internet polisi yaratılmıştır. Ek madde 7 ile polise Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, Anayasa düzenine ve genel güvenliğine dair önleyici ve koruyucu tedbirleri almak, emniyet ve asayiş sağlama üzere, ülke seviyesinde “ve sanal ortamda” istihbarat faaliyetlerinde bulunma yetkisi verilmiş, bu amaçla bilgi toplayacağı, değerlendireceği, yetkili mercilere veya kullanma alanına ulaştıracağı, Devletin diğer istihbarat kuruluşlarıyla işbirliği yapacağı hüküm altına alınmıştır. Böylece polisin yetkileri internet alanını da kapsayacak şekilde genişletilmiş, bu doğrultuda, anılan yetkilerin internet bağlantı adresleri ve internet kaynakları arasındaki veri trafiği ile iletilen veriler açısından da kullanılması mümkün hale gelmiştir<sup>1</sup>.

<sup>1</sup> Ayrıca Ek 7. maddenin 2. fıkrasında sayılan suçların ve yeni eklenen bilişim suçlarının önlenmesi amacıyla bazı tedbirlerin uygulanacağı belirtilmiştir. Kolluğa internet suçlarının önlenmesi yetkisi veren düzenleme ile bilişim suçları, ilgili daire başkanın yazılı emri veri trafiği denetlenebilecek ve üretilen verilerin tespiti edilecektir. Böylece internet bağlantı adresleriyle internet kaynakları arasındaki veri trafiği ve söz konusu verilerin depolanarak kolluğun tasarruf alanına girmiş bulunmaktadır. Bu bilişim verileri belli bir kişiye aidiyeti belirlenebiliyorsa doğal olarak kişisel veri niteliği taşıyacaktır. Esasen bu yetki suçların önlenmesi amacıyla kolluğa verildiğine göre kolluğun bunları sadece depolamakla yetinmeyip belli indikatörler doğrultusunda analiz ederek tehlike algılaması yapabilmesi gerekecektir. Ancak PVSK’daki hükümler arasında mukayeseli hukukta trol ağı metodu veya veri madenciliği adı altında

## 2. BİREYSEL BAŞVURULARDA TÜRKİYE'NİN İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ

### a. Anayasa Mahkemesi'ne İfade Özgürlüğü Kapsamında Yapılan Bireysel Başvurular

Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru sayısı 01 Ocak - 30 Haziran 2018 tarihleri arasındaki süre çerçevesinde 17.892'dir. İhlal kararlarının haklara göre dağılımı gözetildiğinde toplam 2.853 karardan 84 karar, yaklaşık %3'lük bir oranla, ifade özgürlüğüne ilişkindir<sup>2</sup>. Haziran - Ekim ayı arasındaki başvuruları değerlendirmek gerekirse toplam 31 karardan 11'i hakkında (%35,5'lik bir oranla) ihlal, 20'si hakkında (%64,5'lik bir oranla) ise kabul edilmezlik kararı verilmiştir. İhlal kararlarından 5'i basın özgürlüğüne (%45,5'lik bir oranla), 4'ü ifade özgürlüğü ile şeref ve itibarın dengelenmesine ilişkin olup (%36,4'lük bir oranla), 2'si (%18,2'lik bir oranla) cezaevinde yayınlara erişim ile ilgilidir. İhlal kararlarının neticesinde 10 başvuru hakkında yeniden yargılama kararı verilmiş olup, 1 başvuruda ise manevi tazminata hükmedilmiştir.

---

bilinen yöntemin Türkiye'de uygulanması mümkün hale gelecektir. Ancak bu konuda Zira, Anayasa'nın 20. Maddesi uyarınca özel hayatın gizli alanına giren kişisel veriler üzerinde devletin tasarrufla bulunabilmesi için Anayasa'nın 13. maddesi uyarınca Kanunla verilmiş özel yetkiye ihtiyaç olduğunu düşünüyoruz.. Öte yandan, 7072 sayılı Kanunla aynen kabul edilen 680 sayılı KHK ile PYSK Ek m. 6'da polise sanal ortamda işlenen suçlarda, yetkili Cumhuriyet Başsavcılığının tespiti amacıyla, internet abonelerine ait kimlik bilgilerine ulaşma ve sanal ortamda araştırma yapma yetkisi tanınmıştır. Ek m. 5 uyarınca polise, sanal ortamda işlenen suçlarda, yetkili Cumhuriyet başsavcılığının tespiti amacıyla, internet abonelerine ait kimlik bilgilerine ulaşmaya, sanal ortamda araştırma yapmaya yetkili olacağı düzenlenmiştir. Erişim sağlayıcıları, yer sağlayıcıları ve içerik sağlayıcıları talep edilen bu bilgileri kolluğun bu suçlarla mücadele için oluşturduğu birimine bildireceği hüküm altına alınmıştır.

<sup>2</sup> Bireysel Başvuru İstatistikleri 2012-2018, Anayasa Mahkemesi Başkanlığı, <http://www.anayasa.gov.tr/icsayfalar/istatistikler/pdf/istatistik-30Haziran.pdf> , Erişim Tarihi: 25.10.2018.

2017-2018 yıllarında ifade özgürlüğüne ilişkin yapılan bireysel başvuruların<sup>3</sup> konuları; hükümlü ve tutuklulara doküman

- <sup>3</sup> 2018 yılı kararları: Özün Kanbay, 2014/5584, 09.01.2018; Selçuk Kozagaçlı, 2014/10715, 10.01.2018; İyi Haber Yayın Organizasyon Tic. A.Ş., 2014/13819, 10.01.2018; Arif Altın, 2014/2170, 10.01.2018; Hulusi Elmas, 2014/13607, 10.01.2018; Şahin Alpay, 2016/16092, 11.01.2018; Mehmet Hasan Altan (2), 2016/23672, 11.01.2018; Kamuran Reşit Bekir (6), 2014/1117, 24.01.2018; Fatma Nida Olçar, 2014/5456, 08.02.2018; Sabah Yıldızı Radyo ve Televizyon Yayın İletişim Reklam Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi (2), 2015/3369, 08.02.2018; Medya İzmir Basın Yayın Rek. San. ve Tic. A. Ş., 2015/7019, 08.02.2018; Mehmet Çapraz, 2014/10736, 08.02.2018; Ömür Radyo Televizyon Ticaret Anonim Şirketi, 2015/14943, 21.02.2018; Küçük Hasan Çoban, 2015/17776, 07.03.2018; Ahmet Temiz ve Musa Şanak , 2015/13923, 07.03.2018; Ahmet Temiz ve Musa Şanak (2), 2015/14850, 07.03.2018; Selma Irmak, 2016/32948, 07.03.2018; Hikmet Kale (3), 2015/329, 08.03.2018; Hikmet Kale (2), 2015/2686, 07.03.2018; Hikmet Kale, 2015/2683, 07.03.2018; Ahmet Temiz (12), 2015/4500, 08.03.2018; Ahmet Temiz (11), 2015/16566, 07.03.2018; Ahmet Temiz (9), 2014/8340, 24.01.2018; Murat Kaymaz (2), 2015/12913, 21.03.2018; Halil Şahin ve Diğerleri, 2015/16870), 21.03.2018; İdris Baluken, 2016/41020, 21.03.2018; Abdulhamit Babat ve Zeki Bayhan, 2015/13046, 22.03.2018; Ozan Alpka Ya, 2015/15980, 22.03.2018; Figen Yüksekdağ Şenoğlu, 2016/25187, 04.04.2018; Cengiz Nergiz, 2015/2866, 18.04.2018; Kemal Gözler, 2014/5232, 19.04.2018; Nihat Durmuş ve Durmuş Ofset Gaz. Bas. Yay. Mat. Kül. ve Spor Etk. ve Tic. L Td. Şti., 2014/5761, 10.05.2018; Erol Balcı, 2015/7325, 10.05.2018; Nihat Akdoğan, 2016/29411, 23.05.2018; Eyüp Hanoğlu, 2015/13431, 23.05.2018; Hamdi Akın İpek, 2015/17763, 24.05.2018; Mehmet Doğan, 2014/8875, 07.06.2018; Kemal Kılıçdaroğlu (3), 2015/1220, 18.07.2018
- 2017 yılı kararları: Orhan Pala, 2014/2983, 15.02.2017; Önder Balıkçı, 2014/6009, 15.02.2017; Medya Gündem Dijital Yayıncılık Ticaret A. Ş. (2), 2014/14965, 16.02.2017; Harun Reşit Çömen, 2014/19048, 21.06.2017; Hakan Yigit, 2015/3378, 05.07.2017; Engin Kabadas, 2014/18587, 06.07.2017; Hakkı İlker Yaşar ve Birgün Yayıncılık ve İletişim Tic. A.Ş. (2), 2014/12902, 20.09.2017; Asli Alp ve Şükrü Alp, 2014/18260, 04.10.2017; G. D. (2), 2014/1808, 04.10.2017; Asım Bayar ve veysel Bayar, 2014/4141, 04.10.2017; Özgür Sevgi Göröl Birinci, 2014/12112, 04.10.2017; Fahri Göncü, 2014/17943, 05.10.2017; Gamze Yiğit, 2014/16026, 05.10.2017; Bizim Fm Radyo Yayıncılığı ve Reklamcılık A.Ş., 2014/11028, 18.10.2017; Kemal Kılıçdaroğlu, 2014/1577, 25.10.2017; Ali Kıdık, 2014/5552, 26.10.2017; İrfan Sancı, 2014/20168, 26.10.2017; Hacı Boğatekin, 2014/18101, 26.10.2017; Adem Talas, 2014/12143, 16.11.2017; Hacı Boğatekin (2), 2014/12162, 21.11.2017; Koray Çalışkan , 2014/4548, 05.12.2017; Bilal Demirdag (2), 2014/5188, 19.12.2017; Selahattin



verilmemesi, hükümlü ve tutuklulara disiplin cezası verilmesi, tutukluluk nedeniyle milletvekilliği görevinin yerine getirilememesi, elkoyma-kayyum atama, yayıncılık faaliyetlerine ara verilmesi, cevap ve düzeltme hakkı, sanatsal eser, internet erişiminin engellenmesi, basın hürriyeti, siyasi faaliyete ilişkin söylemler, ifade özgürlüğünün korunması şikâyeti, şeref ve itibarın korunması, dilekçe hakkının kullanılması ve yargılama faaliyeti çerçevesindeki söylemler şeklinde sınıflandırmak mümkündür<sup>4</sup>.

Yapılan sınıflandırmalara ilişkin AYM'in verdiği önemli kararlar için bir çerçeve çizmek gerekirse öncelikle yayıncılık faaliyetlerine ara verilmesine ilişkin kararlara değinmek gerekir. Devletin medyada etkili çoğulculuğu sağlamak ve medya organlarının basın ve haber verme özgürlüğünü güvence altına almak için gerekli yasal ve idari düzenleme yapma ve var olan mevzuatı etkili bir şekilde işletme pozitif yükümlülüğünü yerine getirmediğini ifade eden Anayasa Mahkemesi, sınırlı bir sayısı olan kanal ve frekansların, koşullarını yerine getiren kişiler arasında yayın yapmalarına olanak sağlayacak biçimde ve hakkaniyete uygun olarak tahsis edilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Frekans tahsisinin yapılamaması nedeniyle yeni kuruluşlara yayın izni verilmemesinin, özellikle radyoculuk sektöründe rekabeti düşürme etkisine işaret edilmiş; ulusal medyanın çeşitliliğinin korunması yönünde tedbirlerin alınmamış olmasının, bu alandaki rekabeti engellediği ve demokratik bir toplumda yaşamsal önemdeki ifade ve basın özgürlüklerine zarar verdiği kabul edilmiştir<sup>5</sup>.

---

Demirtaş, 2016/25189, 21.12.2017; Mahmut Aba, 2014/5322, 27.12.2017; Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş. ve Cumhuriyet Vakfı, 2014/11876, 27.12.2017; Keleş Öztürk, 2014/15001, 27.12.2017

<sup>4</sup> Bkz. EK 1- Anayasa Mahkemesi'ne 2017-2018 Yıllarında Yapılan İfade Özgürlüğüne İlişkin Başvuruların Tasnifi

<sup>5</sup> İyi Haber Yayın Organizasyon Tic. A.Ş. 2014/13819, 10.01.2018. Sabah

AYM'nin değerlendirdiği ve verilen kararın uygulanmaması nedeniyle sonrasında AİHM önünde dava konusu olan, tutukluluk nedeniyle milletvekilliği görevinin yerine getirilememesine ilişkin başvuru, milletvekili olan başvurucu hakkında tutuklamaya konu suçlamaların ifade özgürlüğü ve siyasi faaliyet kapsamındaki eylemlere ilişkin olması ve tutukluluk nedeniyle milletvekilliği görevinin yerine getirilememesi nedenleriyle ifade özgürlüğü ile seçilme ve siyasi faaliyette bulunma haklarının ihlal edildiği iddialarına ilişkindir<sup>6</sup>. Nitekim Selahattin Demirtaş başvurusunda, başvurucu soruşturmaya ve tutuklamaya konu suçların tamamının değişik tarihlerde milletvekili ve siyasi parti genel başkanı sıfatıyla katıldığı miting, basın açıklaması, konferanslar gibi etkinliklerde yaptığı konuşmalar olduğunu, tutuklanması nedeniyle yasama faaliyetine katılma hakkının engellendiğini belirterek Anayasa'nın 19., 26. ve 67. maddeleri, Sözleşme'nin 5. ve 10. maddeleri ile Sözleşme'ye ek 1 No.lu Protokol'ün 3. maddesinde düzenlenen ifade özgürlüğü ile seçilme ve siyasi faaliyette bulunma haklarının ihlal edildiğini ileri sürmüştür<sup>7</sup>. Yapılan değerlendirmeler dikkate alındığında başvurucunun yalnızca ifade özgürlüğü ile seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakları kapsamında kalan eylemleri nedeniyle soruşturmaya maruz kaldığı ve tutuklandığı iddiası yönünden farklı bir sonuca varılmasını gerekli kılan bir durum bulunmadığı, açıklanan nedenlerle başvurucunun tutuklanmasının ifade özgürlüğü ile seçilme ve siyasi faaliyette bulunma haklarını

---

Yıldız Radyo ve Televizyon Yayın İletişim Reklam Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi Başvurusu (2), 2015/3369 , 08.02.2018. Medya İzmir Basın Yayın Rek. San. ve Tic. A. Ş. 2015/7019, 08.02.2018. Ömür Radyo Televizyon Ticaret Anonim Şirketi 2015/14943 , 21.02.2018.

<sup>6</sup> Gülser Yıldırım Başvurusu (2), 2016/40170, 16.11.2017. Leyla Birlik 2016/40882, 04.07.2018.

<sup>7</sup> Erdem Gül ve Can Dündar, §§ 92-100; Hidayet Karaca, §§ 111-117; Mehmet Baransu, §§ 157-164; Günay Dağ ve Diğerleri, §§ 191-203; Mehmet Haberal, §§ 105-116; Mustafa Ali Balbay, §§ 120-134; Kemal Aktaş ve Selma Irmak, §§ 61-75; Faysal Sarıyıldız, §§ 61-75; İbrahim Ayhan, §§ 60-74; Gülser Yıldırım, §§ 60-74

ihlal ettiği iddialarına ilişkin olarak bir ihlalin bulunmadığı açık olduğundan başvurunun bu kısmının açıkça dayanaktan yoksun olması nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar verilmiştir<sup>8</sup>.

Bir diğer önemli husus, 5651 sayılı Kanun'un 9. maddesinde öngörülen internet yayınına erişimin engellenmesi yolunun ancak kişilik haklarına hukuka aykırı olarak müdahale edilen hallerde başvuru, bireyin şeref ve itibarına yönelik müda-

<sup>8</sup> Karşıoy: "Başvurucu milletvekilliğinin yanı sıra bir siyasi partinin (hdp) eş genel başkanıdır ve bu sıfatla 2820 sayılı siyasi partiler kanunu'nun 15. Maddesinin 3. Fıkrasında da belirtildiği üzere partiyi temsil yetkisine sahiptir. Hdp, en son yapılan 1 Kasım 2015 genel seçimlerinde aldığı 5.148.085 oy itibarıyla dördüncü, milletvekili sayısı yönünden de üçüncü büyük siyasi partidir. Sınırsız ve mutlak bir hak olmayan siyasi faaliyetlere katılma hakkından yararlanma, suç şüphesi içeren etkinliklere katılan ilgili kişilerin hiç bir şekilde tutuklanmayacağı ve yargılanmayacağı anlamına gelmez. Hakkında suç işlediğine dair kuvvetli bir belirti bulunan bir milletvekili ve parti (eş) genel başkanı yasama dokunulmazlığının usulüne uygun kaldırılmasından sonra elbette tutuklanabilir ancak bu tedbir kaçma ve Anayasa 19/3 'de belirtilen diğer hususlardaki risklerin de değerlendirildiği somut olgusal temellere dayanmalıdır. Böyle bir temeli olmayan, ölçülülük ilkesiyle uyumayan tutuklama uygulamaları siyasi faaliyetler üzerinde caydırıcı bir etki yaratarak demokratik toplum düzeninin yerleşmesine ve gelişmesine zarar vermiş olacaktır. Başvurucunun tutuklanmasının siyasi faaliyetlerini yerine getirmesine engel olarak yasama faaliyetine katılma hakkını engellendiği kuşkusuzdur. Benzer şekilde, beş milyondan fazla oy alan bir siyasi partinin eş genel başkanı için somut olgulara dayanan kaçma şüphesi, delilleri yok etme ve gizleme gibi durumlar olmadan sadece işlediği iddia edilen suçun katalog suçlardan olması ve başsavcılıkların ifade verme çağrısını reddetmesinden dolayı tutuklama tedbirine başvurulmasının partinin temsil ettiği seçmenlerin demokratik toplumsal hayata katılmalarını olumsuz etkileyeceğini söyleyebiliriz. Açıklanmaya çalıştığım nedenlerle başvurunun anayasanın 13. Maddesiyle birlikte değerlendirildiğinde 19. Maddesinde güvence altına alınan kişi hürriyeti ve güvenliği hakkı ile 67. Maddesindeki seçme, seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakkının ihlal edildiği düşüncesiyle çoğunluk kararına katılmadım." Selahattin Demirtaş 2016/25189, 21.12.2017. AİHM de karşı oy yazısında vurgulanan konular bakımından ve ek olarak AİHS m.5/3 ile bağlantılı olarak 18. madde açısından ihlal kararı vermiştir. Bkz. Selahattin Demirtaş v. Turkey (No. 2), 14305/17), 20.11.2018. Nureddin Atuş 2014/11189, 21.09.2017. Selma Irmak 2016/32948, 07.03.2018. Karşıoy Bakımından aynı Yönde Bkz. Selahattin Demirtaş 2016/25189, 21.12.2017. İdris Baluken 2016/41020, 21.03.2018. Figen Yüksekdağ Şenoğlu 2016/25187, 04.04.2018. Nihat Akdoğan 2016/29411 , 23.05.2018. Ferhat Encu 2016/29925, 11.06.2018.

haleleri gecikmeksizin bertaraf edebilmesi amacını taşıyan bir yol olduğudur. İnternet yayınına erişimin engellenmesi tedbirinin amacı basın hürriyeti ile kişilik hakkı arasında gerekli hassas dengeyi kurularak sağlanmasını sağlamak; bireylere haksız olarak zarar veren, onlar hakkında gerçek dışı bilgiler yayan, şeref ve itibarlarını ihlal eden İnternet sitelerinin ilgili yayınlarına ulaşılmasını engelleyerek kişilik haklarına devam etmekte olan ve ilk bakışta anlaşılabilir müdahaleyi durdurma. O halde bu yol basın özgürlüğünün ve basın mensuplarının haber verme ve eleştiri haklarının özüne dokunmayacak, aynı zamanda hak sahibinin çıkarlarını koruyacak şekilde kullanılmalıdır. İçeriğe erişimin engellenmesi kararı, yapılmış bir haberin kişilerin şeref ve itibarlarına saldırı oluşturduğunu kamuya bildirme işlevine sahiptir. Çekişmesiz bir dava sonucunda bu kararı verebilmenin ancak hukuka aykırılığın ve kişilik haklarına müdahalenin ilk bakışta anlaşılacak kadar belirgin olduğu ve zararın süratle giderilmesinin zaruri olduğu hallerde mümkün olduğu hatırlanmalıdır<sup>9</sup>.

## **b. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne İfade Özgürlüğü Kapsamında Yapılan Bireysel Başvurular**

AİHM'in 2017-2018 yılları arasında, 20 Kasım 2018 itibariyle, Türkiye'ye karşı ifade özgürlüğü iddiasıyla açılmış 38 davayı karara bağlamıştır.<sup>10</sup> AİHM 2017 istatistiklerine göre Tür-

<sup>9</sup> Medya Gündem Dijital Yayıncılık Ticaret A. Ş. Başvurusu (2), 2014/14965, 16.02.2017. G. D. Başvurusu (2), 2014/1808, 04.10.2017. Asım Bayar Ve Veysel Bayar 2014/4141, 04.10.2017. Fahri Göncü 2014/17943, 05.10.2017. Gamze Yiğit 2014/16026, 05.10.2017. Miyase İlknur Ve Diğerleri 2015/15242, 18.07.2018. Yeni Gün Haber Ajansı Basın Ve Yayıncılık A. Ş. 2015/6313, 13.09.2018. Asli Alp Ve Şükrü Alp 2014/18260, 04.10.2017.

<sup>10</sup> 2018 yılı kararları: Gül v. Türkiye, 14619/12, 09/10/2018; Aydemir ve Karavil v. Türkiye, 16624/12, 09/10/2018; Aktan v. Türkiye, 41839/09, 09/10/2018; Yıldırım v. Türkiye, 74054/11, 25/09/2018; Düzel v. Türkiye, 64375/12, 25/09/2018; Varhan v. Türkiye, 2433/12, 25/09/2018; Polat ve Tatlı v. Türkiye, 5782/10, 25/09/2018; Ayaydın v. Türkiye, 20509/10, 25/09/2018; Yüksel v. Türkiye, 30682/11, 25/09/2018; Kınık v. Türkiye, 39047/11, 25/09/2018; Çelik v. Turkey, 25834/09, 04/09/2018; Fatih

kiye aleyhine yapılan başvurular arasında tüm maddelerden verilen 116 ihlal kararının 16'sı ifade özgürlüğüne ilişkindi.<sup>11</sup> 2018'de ise Mahkeme'nin önüne gelen davalarda 20.11.2018 itibarıyla ifade özgürlüğü ile ilgili olarak karar bağladığı dava sayısı 38'dir. Bu davaların 1'i dışında<sup>12</sup> diğerlerinden ihlal kararı verilmiştir.

Mahkeme Türk Milletini, Türkiye Cumhuriyeti Devletini, Devletin kurum ve organlarını aşığılama suçuna konu olan

---

Taş v. Türkiye (No. 5), 6810/09, 04/09/2018; Çetin ve Gedik v. Türkiye, 29899/07 33333/08, 04/09/2018; Çalağın et al. v. Türkiye, 46162/07 21029/08 41912/08...04/09/2018; Babayiğit v. Türkiye, 42728/08, 04/09/2018; Çelik v. Türkiye, 25834/09, 04/09/2018; Arslan ve diğerleri v. Türkiye, 3752/11, 10/07/2018; Dünder ve Aydınkaya v. Türkiye, 37091/11, 10/07/2018; Kula v. Türkiye, 20233/06, 19/06/2018; Bayar v. Türkiye, 24548/10, 19/06/2018 ; Sarıtaş ve Geyik v. Türkiye, 70107/11, 19/06/2018; Fatih Taş v. Türkiye (No.4), 51511/08, 24/04/2018; Fatih Taş v. Türkiye (No.3), 45281/08, 24/04/2018; Ergünderoğın v. Türkiye, 48979/10, 17/04/2018; Uzan v. Türkiye, 30569/09, 20/03/2018; Şahin Alpay v. Türkiye, 16538/17, 20/03/2018; Mehmet Hasan Altan v. Türkiye, 13237/17, 20/03/2018; Öztıp ve diğerleri v. Türkiye, 43587/07 11324/08 20574/08 26817/08 4762/09 4770/09 34055/11 69680/11, 20/03/2018; Aydoğın v. Türkiye, 55828/08, 27/02/2018; Aydoğın Et Dara Radyo Televizyon Yayincılık Anonim Şirketi v. Turkey, 12261/06, 13/02/2018; Belek ve Özkurt v. Türkiye, 10758/09, 13/02/2018; Zengin ve Çakır v. Türkiye, 57069/09, 13/02/2018; Aksoy v. Türkiye, 37546/08, 30/01/2018; Saygılı ve Karataş v. Türkiye, 6875/05, 16/01/2018; Müslüm Yalçınkaya ve diğerleri v. Türkiye, 51497/09, 16/01/2018; Aydın ve diğerleri v. Türkiye, 43641/05 41892/06 41893/06, 16/01/2018; Çabuk v. Türkiye, 7886/08, 16/01/2018; Adıyaman v. Türkiye, 24211/08, 09/01/2018

2017 yılı kararları: Eker v. Türkiye, 24016/05, 24/10/2017, Bayar v. Türkiye, 603/09, 24/10/2017 ; Bayar v. Türkiye 55060/07 55061/07/13/06/2017; Surat v. Türkiye, 50930/06, 10/10/2017; Çamyar v. Türkiye, 16899/07, 10/10/2017; Çamyar v. Türkiye 42900/06, 05/09/2017; Fatih Taş v. Türkiye, 6813/09, 10/10/2017; Balbal v. Türkiye, 66327/09, 10/10/2017; Yurtsever v. Türkiye, 42320/10, 05/09/2017; Özer v. Türkiye, 47257/11, 05/09/2017; Özalp v. Türkiye, 48583/07 53717/07, 18/07/2017; Ali Çetin v. Türkiye, 30905/09, 20/06/2017; Çolak ve Kasımoğulları v. Türkiye, 29969/07 47462/07, 13/06/2017; Ali Gürbüz v. Türkiye, 14742/10, 13/06/2017; Güllü v. Türkiye, 57218/10, 13/06/2017; Sarıgül v. Türkiye, 28691/05, 23/05/2017; Döner ve diğerleri v. Türkiye, 29994/02, 07/03/2017

<sup>11</sup> [https://www.echr.coe.int/Documents/Stats\\_violation\\_2017\\_ENG.pdf](https://www.echr.coe.int/Documents/Stats_violation_2017_ENG.pdf)

<sup>12</sup> Fatih Taş v. Türkiye (No.3), 45281/08, 24/04/2018

başvuruları, Dilipak / Türkiye<sup>13</sup> ve Karácsony ve Diğerleri / Macaristan<sup>14</sup> kararlarında özellikle özetlenen ve ifade özgürlüğü konusundaki içtihadından doğan ilkeleri hatırlatarak değerlendirmektedir. Mahkeme, Sözleşme'nin 10. maddesinin 1. fıkrası ile korunan ifade özgürlüğüne yönelik müdahalenin yasayla TCK m.301'de - yani mülga Ceza Kanunu'nun 159. maddesinin 1. fıkrasında - öngörülmediğini belirterek, müdahalenin gerekliliği ile ilgili olarak, kullanılan bazı ifadelerin sertliğine rağmen, ideolojik bir dilde ifade edilen hususların devletin kuruluşlarına yönelik sert bir eleştiri gibi değerlendirilebileceğini tespit etmiştir. Mahkeme, bir bütün olarak değerlendirildiğinde, ihtilaf konusu metinlerin şiddet, silahlı direniş yahut isyan çağrısı içermediği durumlarda nefret söylemi teşkil etmeyeceği kanısındadır. Mahkeme, yukarıda belirtilenler ışığında, ihtilaf konusu tedbirin zorunlu sosyal ihtiyaca karşılık vermediği; her halükârda, hedeflenen meşru amaçlarla orantılı olmadığı ve dolayısıyla, demokratik bir toplumda gerekli olmadığı, dolayısıyla Sözleşme'nin 10. maddesinin ihlal edildiğine karar verdiği başvurular olmuştur<sup>15</sup>. Basın özgürlüğü kapsamında açılan davalarda AİHM tarafından 10.maddenin 2. fıkrasında öngörülen kamu düzeninin korunması, suçun işlenmesinin önlenmesi amacıyla yapılan müdahaleler; Gözel ve Özer kararı<sup>16</sup> (§ 64) Belek ve Velioglu kararı<sup>17</sup> (§ 26-27) dikkate alınarak değerlendirilmiş ve verilen mahkumiyet kararlarında dayanan gerekçelerin başvuruların ifade özgürlüğüne yapılan müdahaleyi haklı

<sup>13</sup> Dilipak / Türkiye, Başvuru No: 29680/05, Kt.: 15/09/2015;

<sup>14</sup> Karácsony ve Diğerleri/Macaristan, Başvuru No: 42461/13 44357/13, Kt.: 17/05/2016.

<sup>15</sup> Çamyar / Türkiye, Başvuru No: 42900/06, Kt.: 05.09.2017 Yurtsever / Türkiye, Başvuru No: 42320/10, Kt.: 05.09.2017; Benzer yönde bkz. Özer / Türkiye, Başvuru No: 47257/11, Kt.: 05.09.2017 Surat/Türkiye, Başvuru No: 50930/06, Kt.:10.10.2017 Uzan /Türkiye, Başvuru No: 30569/09, Kt.: 20.03.2018

<sup>16</sup> Gözel ve Özer / Türkiye, Başvuru No: 43453/04 31098/05, Kt.: 06.07.2010.

<sup>17</sup> Belek ve Velioglu / Türkiye, Başvuru No: 44227/04, Kt.: 06.10.2015.

kılacak bir özellik taşımadığını<sup>18</sup> belirterek 10.maddenin ihlaline karar verilmiştir<sup>19</sup>.

AİHM'in 2017 yılında verdiği Ali Çetin / Türkiye kararında da devlet görevlilerine yönelen sözlere ilişkin ifade özgürlüğünün kapsamı ele alınmıştır. İfadeleri nedeniyle hakkında memura hakaret suçundan açılan davada para cezasına hükmedilmesi, ifade özgürlüğüne yapılan müdahalenin demokratik toplum gerekleriyle bağdaşmadığı gerekçesiyle 10.maddenin ihlali olarak değerlendirilmiştir<sup>20</sup>. Farklı gerekçelerle ifade özgürlüğüne ilişkin verilen karara konu olan bir başka başvuru; Mersin Üniversitesinde profesör olan başvuranın yaptığı konuşmanın televizyondan doğrudan yayınladığı bir tartışmada (AB'nin geleneksel yapısı ve Türkiye'nin yapısına ilişkin davranışların nitelendirilmesi muhtemel sorunlar ve çözüm önerileri) izin dilekçesi verip ancak izin almadan katılması halinin disiplin cezası ile cezalandırılmasından kaynaklanmış olup, başvuranın ifade özgürlüğünün ihlal edildiği sonucuna ulaşılmıştır<sup>21</sup>.

Anayasa Mahkemesi kararlarının uygulanması konusundaki sistem bozukluğunun en çarpıcı örneği, hiç şüphesiz Şahin Alpay başvurusunda gözlenmiştir. Anayasa Mahkemesi, gazeteci-yazar Mehmet Altan ve Şahin Alpay'ın bireysel başvurularını 11 Ocak'ta karara bağlamış, iki yazarın da tutuklanmalarının hukuka aykırı olduğuna, basın ve ifade özgürlüğü ile kişi hürriyeti ve güvenliği haklarının ihlal edildiğine karar vermiştir. Ancak Anayasa Mahkemesi'nin kararına rağmen, İstanbul 13.

---

<sup>18</sup> Çolak ve Kasımoğulları / Türkiye, Başvuru No: 29969/07, 47462/07, Kt.: 13.06.2017

<sup>19</sup> Bayar / Türkiye, Başvuru No: 603/09, Kt.: 24.10.2017; Bayar / Türkiye, Başvuru No: 55060/07, 55061/07, Kt.: 13.06.2017 Ali Gürbüz / Türkiye, Başvuru No: 14742/10, Kt.: 13.06.2017 Özalp / Türkiye, Başvuru No: 48583/07 ve 53717/07, Kt.: 18.07.2017 Balbal / Türkiye, Başvuru No: 66327/09, Kt.: 10.10.2017.

<sup>20</sup> Ali Çetin / Türkiye, Başvuru No: 30905/09, Kt.: 20.06.2017

<sup>21</sup> Kula / Türkiye, Başvuru No: 20213/06, Kt.: 19.06.2018

ve 26. Ağır Ceza Mahkemeleri AYM'nin ihlal kararına direnerek Alpay ve Altan'ın tahliyesini reddetmiştir. Yerel mahkemenin, AYM kararını uygulamayı reddetmesi, AY m.153'ü açık bir ihlal gerçekleşmesinin yanında yargıya olan güvenin ve insan haklarının korunması bakımından ulusal düzeydeki en önemli kurum olan AYM'nin kararlarının bağlayıcılığına yönelik güvenin zedelenmesine yönelik endişeleri beraberinde getirmiştir. AİHM'e yapılan bireysel başvuru neticesinde, ifade özgürlüğü yönünden demokrasinin ifade özgürlüğü ile beslendiği, demokratik toplumun özünde bulunan özgürce siyasi tartışma yapmayı sınırlama bahanesi olarak *ulusal güvenliği tehdit eden genel bir tehditin* kullanılmayacağı ifade edilmiştir. Aynı şekilde, AİHM, olağanüstü durumda da hukuka bağlı bir rejimin amacının temel hakları güvence altına alarak normal düzene dönülmesini sağlamak olduğunu, bunu yaparken de çoğulculuk, hoşgörü ve açık yüreklilik gibi demokratik bir toplumun değerlerinin korunması için her şeyin yapılması gerektiğini vurgulamıştır. Bu doğrultuda, hükûmete karşı yapılan eleştirilerin yayınlanmasının, ülkenin liderleri ve yöneticileri tarafından, ulusal çıkarlara büyük zarar verdiği ileri sürülerek, bu davranışların, hükûmeti devirip anayasal düzeni ortadan kaldırmak veya terörizm propagandası yapmak şeklinde yorumlanamayacağını altını çizmiştir. Hatta basın hakkında bu tür ciddi suçlamalar bulunsa bile diğer koruma tedbirlerinin yargılamanın gereği gibi yapılmasına yeterli olmaması halinde en son çare olarak uygulanabileceği belirtilmiştir. Eleştiri yapanların tutuklanması, toplumu korkutarak sessiz kalma sonucu doğurur ve somut olayda olduğu gibi, sonunda beraat eden tutuklu üzerinde de çok çeşitli olumsuz sonuçlar doğurur. AİHM'e göre, sonuç olarak, AİHS m.15'in uygulamasını gerektirecek ciddi bir sebep bulunmamasından dolayı, AİHS m.5 ve ve m.10'un ihlal edildiğine ve 21 bin 500 Euro tazminat ödenmesine karar verilmiştir<sup>22</sup>. Benzer

<sup>22</sup> Şahin Alpay / Türkiye, Başvuru No: 2016/16092, Kt.: 11.01.2018;



gerekçelerle, Mehmet Altan-Türkiye kararında 10.maddeden mahkûmiyete ve tazminata hükmedilmiştir<sup>23</sup>.

Tazminat kararlarının ödenmesi ile sorunun çözüleceğine yönelik bir algı olsa da, unutmamak gerekir ki AİHM kararlarının tek sonucu tazminat yükümlülüğü değildir. İhlal kararlarına sebebiyet veren mevzuat değişikliği devletin pozitif yükümlülüğü kapsamında yerine getirilmezse ihlal kararları verilmeye devam edecektir. AİHS m.46 çerçevesinde Yüksek Sözleşmeciler Taraf, taraf oldukları davalarda Mahkeme'nin verdiği kesinleşmiş kararlara uymayı taahhüt ederler. Mahkeme'nin kesinleşen kararı, infazını denetleyecek olan Bakanlar Komitesi'ne gönderilir. Bakanlar Komitesi, bir Yüksek Sözleşmeciler Taraf'ın, taraf olduğu bir davada verilen kesin karara uygun davranmayı reddettiği görüşünde ise, ilgili Taraf'a ihtarda bulunduktan sonra, Komite toplantılarına katılmaya yetkili temsilcilerin üçte iki oy çokluğu ile alınacak bir kararla, ilgili Taraf'ın öngörülen yükümlülüğünü yerine getirmediği meselesini Mahkeme'ye intikal ettirebilir. Bakanlar Komitesi gerekirse AİHM'den ihlalin devam ettiği yönünde karar alabilir ve alacağı bu karar ile Türkiye'nin üyelik durumunun gözden geçirilmesi gündeme gelebilir.

### 3. ULUSLARARASI KURULUŞLARIN RAPOR VE GÖRÜŞLERİ

**Birleşmiş Milletler Özel Raportörü'nün sunduğu rapor:** BM tarafından Türkiye'deki düşünce ve ifade özgürlüğü hakkının teşviki ve korunması konusunda görevlendirilen BM Özel Raportörü, 14-18 Kasım 2016 tarihleri arasında Türkiye'de bulunarak hükümet yetkilileri, Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay ile gazeteciler, yazarlar, hukukçular, akademisyenler, politikacılar, sanatçılar, STK temsilcilerinin yanında, hükümetin

---

2016/16092 sayılı Şahin Alpay kararındakilere benzer gerekçelerle 10.maddeden mahkûmiyet kararı verilmiştir.

<sup>23</sup> Mehmet Hasan Altan / Türkiye, Başvuru No: 13237/17, Kt.: 20.03.2018

izin verdiği<sup>24</sup> tutuklu gazeteci ve yazarlarla görüşmüş ve gözlemleri neticesinde hazırladığı raporunu 21 Haziran 2017’de sunmuştur.<sup>25</sup>

Özel raportör, Türkiye’ye yaptığı ziyaretle ilgili olarak Türkiye’de medya üzerindeki baskı ve bilgiye ulaşma hakkının ağır biçimde sınırlandırıldığını; özellikle de OHAL ilanını izleyen ilk yıl en az 177 medya kuruluşunun kapandığını, 231 gazetecinin gözaltına alındığını ve 150’den fazlasının hapis hapsede bulunduğunu; 10000’e yakın gazeteci ve medya çalışanının işlerinden olduklarını; en az 778 gazetecinin basın kartının iptal edildiğini; çoğu gazeteci ve medya çalışanının delil olmaksızın veya çok az delille müphem suçlamalarla hapiste tutulduğunu kaydetmiştir.<sup>26</sup> Cumhuriyet ve Özgür Gündem gazetelerinin sıklıkla zikredildiği raporda, bu gazetelerde çalışan veya danışma kurulunda yer alan gazetecilere uygulanan muamelenin gereklilik ve ölçülülük ilkesi gözetilmediği ifade edilmiştir.<sup>27</sup>

**2017 raporuna ilişkin Türkiye’nin sunduğu cevaplarda<sup>28</sup>** Türkiye’nin son yıllarda karşı karşıya kaldığı güvenlik tehditlerinin ciddiyetinin kabul edildiği, ancak 7. paragrafta *“hukuki ve kurumsal baskılar”, “sivil toplum alanının daralması”,*

---

<sup>24</sup> Raporda, hükümet tarafından raportörün Hakan Karasınır, Bülent Utku, Güray Tekin Öz, Mustafa Kemal Güngör and Önder Çelik, ve Necmiye Alpay ile görüşmesine izin verildiği ancak Asli Erdoğan, Ahmet Altan, Mehmet Altan, Kadri Gürsel, Murat Sabuncu, Turhan Günay, karikatürist Musa Kart ve Yargıç Aydın Sefa Akay ile görüşmesine izin verilmediği ifade edilmiştir. A/HRC/35/22/Add.3, Para.3

<sup>25</sup> A/HRC/35/22/Add.3 <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G17/170/40/PDF/G1717040.pdf?OpenElement> (Erişim: 16.11.2018)

<sup>26</sup> İbid, para. 31

<sup>27</sup> İbid, 33-37

<sup>28</sup> Düşünce ve İfade Özgürlüğünün Korunması ve Geliştirilmesine İlişkin Özel Raportörün Türkiye Ziyaretine İlişkin Raporu: Devletin Yorumları A/HRC/35/22/Add.6, 07.06.2017, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G17/157/21/PDF/G1715721.pdf?OpenElement> (Erişim: 16.11.2018)

“Türkiye’nin demokrasi yolundan radikal bir şekilde sapması” gibi temelsiz, genel ve muğlak iddialara yer verildiği belirtilmiştir. Türkiye, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) ve Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesindeki (MSHUS) izin verilen haklarla ilgili olarak yükümlülüklerini azaltma hakkını kullandığını, buna ilişkin bildirim usulüne riayet ettiğini ifade etmiştir. Bu süreçte Türkiye, uluslararası yükümlülüklerinin tamamen farkında olarak, hukukun üstünlüğü ilkesi çerçevesinde; temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasında “gereklilik”, “orantılılık” ve “hukukilik” kriterlerine hassasiyetle uyduğunu, bu konuda çıkarılan kanun hükmünde kararnamelerin kapsamının, başkalarının hak ve özgürlüklerine müdahale etmemek amacıyla sadece terör örgütleriyle sınırlandırıldığını belirtmiştir. Mevcut iç hukuk yolları sayesinde bugüne kadar 300’den fazla kuruluşun (187 dernek, 21 vakıf, 92 özel eğitim kurumu, 5 radyo-televizyon kanalı, 17 gazete ve 1 özel sağlık kuruluşu olmak üzere) yeniden açıldığı ve 30 binden fazla kamu görevlisi görevine iade edildiği belirtilmiştir<sup>29</sup>. Bu süreçte gerçekleşen ihraç, kapatılma vb. işlemler aleyhine yapılan başvuruları incelemek üzere bir iç hukuk yolu olarak Olağanüstü Hal İşlemleri İnceleme Komisyonu kurulduğu ve bu komisyon tarafından verilecek kararların yargı denetimine tabi olduğu ifade edilmiştir. Hükümet, ifade özgürlüğünün sınırlandırılmasına ilişkin raporda söz edilen medya organlarından çoğunun faaliyetinin terörle ve terör örgütleriyle tespit edilen bağlantıları dolayısıyla durdurulduğunu, gazeteci ya da medya çalışanı olan bazı kişiler hakkındaki ceza soruş-

<sup>29</sup> Mevzuatının sınırları içinde, ihraç edilen akademisyenlerin FETÖ/PDY ile yakın bağlantılarının olduğunu kanıtlandığını, ancak masum oldukları tespit edilenler akademisyenlerin 673, 677, 679, 688, 689 ve 690 sayılı KHK’lar ile derhal görevlerine iade edildikleri belirtilmiştir. Bunun yanı sıra, Gülen yapısı tarafından işletilen özel okullarda çalışan öğretmenlerin lisanslarının yalnızca bu okullarda çalışmaları nedeniyle değil, FETÖ/PDY için çalışmaları nedeniyle iptal edildiği ifade edilmiştir. Bu iptallere ilişkin itiraz eden öğretmenlerin durumunun illerde kurulan kurullar tarafından incelendiği ve 1.335 öğretmenin lisansının iade edildiği yer verilmiştir. Bkz. ibid, s.9

turmaları ve davaların ise gazetecilik faaliyetleri dolayısıyla değil, Türk ceza mevzuatında suç olarak tanımlanan; terör örgütleri ile bağlantıları, destekleri, gazetecilikle ilgisi olmayan diğer faaliyetleri ya da mesleklerini terör faaliyetlerinin hizmetine sunmaları dolayısıyla yürütüldüğünü belirtmiştir.

Türkiye tarafından, ifade ve medya özgürlüğü dâhil, temel hak ve özgürlükleri daha da güçlendirmek amacıyla mevzuat ve uygulamasını Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) içtihadına daha fazla yudurma kararlılığını sürdürdüğünü ifade edilmiştir<sup>30</sup>.

<sup>30</sup> 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununun 7. maddesinin 2.fıkrasında alan suçun AİHM içtihadına uygun olarak terör örgütlerinin yöntemlerini meşrulaştırma, övme ya da teşvik yoluyla propagandasını yapmak ancak bunların cebir, şiddet ya da tehdit içermesi halinde suç teşkil edeceği öngörülmüştür. Suçun niteliğinin daha da somutlaştırıldığı ve hükmün daraltıldığı ifade edilmiştir. TCK m.299 çerçevesinde cumhurbaşkanına hakaret suçu ile ilgili Adalet Bakanlığı'nun izni ile 2000'in üzerinde davanın açılmış olmasına yönelik eleştirilere yönelik cevapta, Cumhurbaşkanına hakaret teşkil eden fiillerin, çoğunlukla kaba ve yüz kızartıcı sövgüler içerdiği ve herhangi bir gerçekliğe ya da eleştiriye dayanmadığı belirtilmiştir. Temmuz 2016'da Cumhurbaşkanının toplumda uzlaşmayı teşvik amacıyla bazı ciddi durumlar dışında kendisi ve ailesine yönelik hakaretler dolayısıyla açılmış davalardan feragat ettiğine yer verilmiştir. 5651 sayılı İnternet Kanununda Mart 2015 tarihinde yapılan değişikliğin gerekçesinin, internette meydana gelebilecek ulusal güvenlik, kamu düzeninin korunması ve benzeri nedenlerinden biri ya da birkaçını içeren ihlallerle ilgili olarak kısa süre içinde önleyici tedbirlerin alınabilmesine dayandığı belirtilmiştir. "2015 yılı itibarıyla Hükümetin, ilgili mahkeme kararlarıyla birlikte 110.000 web sayfasına ve 16.500 URL'ye erişim engelleme tedbiri uyguladığına" ilişkin iddianın gayri resmi kaynaklardan toplanan spekülasyonlara dayandığı işaret edilerek, erişim engelleme kararlarının büyük çoğunluğunun (yaklaşık %99,5) çocuk istismarı, müstehcenlik, fuhuş vb. suçlarla ilgili olduğu ifade edilmiştir. İçerik kaldırmanın teknik olarak mümkün olmadığı hallerde, mahkeme, son çare olarak söz konusu içeriği yayımlayan siteye erişimi engelleme kararı verebileceği öngörülmüştür. Erişim engelleme tedbirine başvurulmasının temel nedeninin, "https" formatındaki internet sitelerinde belli bir içeriğe erişimi engellemenin teknik olarak mümkün olmadığıdır. Bu hallerde, içerik, emre uygun olarak yer veya erişim sağlayıcılar tarafından çıkarılmazsa, bu durumda yetkililerin elindeki tek seçeneğin erişimi engelleme olduğu, başka bir deyişle sorunun merkezinde, içerik ve yer sağlayıcılarının ilgili mahkeme kararlarına ve hukukun üstünlüğü evrensel ilkelerine uymamasının yer almadığı belir-

**Avrupa Konseyi Venedik Komisyonu** *Son Dönemde Çıkarılan Kanun Hükmünde Kararnamelerde Yer Alan Medya Özgürlüğüne İlişkin Tedbirler Hakkında Görüşünde*<sup>31</sup> bu dönemde yapılan uygulamaları eleştiren raporunda medyanın uluslararası hukuka aykırı biçimde müdahalelere maruz kaldığını, gözcülük işlevini yitirdiğini; gözcüdeki gazetecilerin adil yargılanma hakkına uygun olarak olağanüstü hal uygulaması ve bu uygulama kapsamında çıkarılan kanun hükmünde kararnamelerin Avrupa Standartlarında medya özgürlüğüyle uyumlu olmadığını belirten bir görüş yayımlamıştır. Bu görüş, Türkiye’deki OHAL uygulamasının medya özgürlüğünü ne derece etkilediğinin araştırılması amacıyla Avrupa Konseyi Siyasi İşler ve Demokrasi Komisyonu tarafından Kasım 2016’da yapılan başvuru temelinde hazırlanmıştır. Görüş hazırlanırken, KHK’lar aracılığıyla kapatılan medya kuruluşlarının durumu, OHAL kapsamında haklarında soruşturma başlatılan gazeteciler ve 685 sayılı KHK ile oluşturulan OHAL İşlemleri İnceleme Komisyonu mekanizması temel alınmıştır. Görüşte, darbe girişimi sonrası olağanüstü önlemler alınmasının “anlaşılır” olduğu, KHK’lar ile bazı medya kuruluşlarının bireyselleştirilmiş karar ve temyiz olasılığı olmaksızın kapatılmasının ise “uluslararası hukuka aykırı” olduğu şeklinde bir değerlendirmede bulunmuştur. Haklarında, büyük ölçüde yazdıkları nedeniyle soruşturma açılan gazetecilerle ilgili gözaltıların da Avrupa

---

tilmiştir. Bununla birlikte Hükümet, internet aktörlerinden (içerik ve yer sağlayıcılar) sahte hesaplar, hesap ele geçirmeler, kişilik hakları ve/veya özel hayat ihlalleri ve uygunsuz içeriklerle ilgili şikâyetleri çözmek için etkili mekanizmalar geliştirmelerinin istediğini ifade etmiştir. İnternet aktörlerinin illegal içeriklere ilişkin acilen tedbir almaları gerekirken, uygunsuz içeriklerin günlerce yayımlamaya devam ettikleri, bu konuda ilgili şirketlerin temsilcilerinin, kullanıcı şikâyetlerinin etkin bir şekilde çözülmemesi halinde mahkemelerin ve ilgili kurumların müdahale edeceği konusunda defalarca uyarıldığı, ancak istenilen sonuçların alınmadığı belirtilmiştir.

<sup>31</sup> Opinion No. 872 / 2016, CDL-AD(2017)007, 13 Mart 2017, [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2017\)007-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2017)007-e)

İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) içtihatları dikkate alınarak ve “uygun ve yeterli” gerekçe gösterilerek gerçekleşmesi gerektiği hatırlatılmıştır<sup>32</sup>.

İfade ve medya özgürlüğü, **Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri** bakımından öncelikli konulardan birisidir. Türkiye’ye gelince, gerek halefi ve gerekse kendisi için normların gerisinde kalan gerek yasalardaki hükümler ve gerekse bu kuralların yargısal yorumu ile oluşan ihlallerle mücadele için çok önemli görevler ifa ettiklerini belirtmiştir. İnsan Hakları Komiseri, 15 Temmuz 2016 tarihindeki darbe teşebbüsünden sonra ilan edilen olağanüstü hal uygulamasıyla ifade özgürlüğüne getirilen sınırlamaların yoğunlaştığını gözlemlemiştir. Gazetecilerin ve diğer medya mensupları hakkında kovuşturmalar yapılması ve tutuklanmaların İnsan Hakları Komiseri kadar, çok sayıda kurumu da endişelendirdiğini ifade etmiştir. Bu kurumlar arasında Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi, Hukuk yoluyla demokrasi için Avrupa Komisyonu sayılmıştır. Bu müdahale dilekçesi İnsan Hakları Komiserinin 6-14 Nisan 2016 tarihleriyle 27-29 Eylül 2016 tarihleri arasında yaptığı Türkiye gezilerindeki gözlemlerin ışığında hazırlanmış olup, gazeteciler hakkında açılan soruşturma ve kovuşturmaların ayrıntılı hazırlanmadığını ve yüzeysel kaldığını gözlemlediğini belirtmiştir. Gazetecilerin haber verme hakkı ülke güvenliği gibi nedenlerle sınırlandırılırken bunların somut dayanaklarının gösterilmesinin zorunlu olduğuna yer verilmiştir. İnsan Hakları Komiseri, müdahale dilekçesinde terörle mücadelenin zor bir iş olduğunu, ancak bu gerekçenin somut delillerle güçlendirilmesi gerektiğini ve Türkiye’deki ifade özgürlüğü ihlallerinin çok önemli olduğu gerekçesiyle, AİHS m.36/3 ile kendisine verilen bir görevi yerine getirmekte olduğunun altını çizmiştir. Ekim 2017’de Media Legal Defence Initiative, PEN International, ARTICLE 19, the Association of

<sup>32</sup> <https://www.dw.com/tr/venedik-komisyonu-ohal-ile-medya-ozgurlugu-geriledi/a-37928599>, (Erişim Tarihi: 09.11.2018)

European Journalists, the Committee to Protect Journalists, the European Centre for Press and Media Freedom, the European Federation of Journalists, Human Rights Watch, Index on Censorship, the International Federation of Journalists, the International Press Institute, the International Senior Lawyers Project ve Reporters without Borders isimli ifade ve basın özgürlüğü alanında faaliyet gösteren 13 önde gelen uluslararası hükümet dışı kuruluş davalara üçüncü taraf sıfatıyla müdahale başvurusunda bulunmuştur.<sup>33</sup> Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri'nin 2 Kasım 2017'de bir diğer müdahale talebi de<sup>34</sup> on milletvekilinin ifade özgürlüğü ve kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı ihlaline yönelik yaptıkları başvurulara ilişkin davalardır.<sup>35</sup> AİHM'den konuyla ilgili çıkacak kararın uluslararası kuruluşların da öncelikle ve yakından takibinde olduğu görülmektedir. Sonuç olarak, AİHM'in bu davalarda alacağı tavır, Türkiye'de ifade özgürlüğüne saygının boyutunu gösterecek bir özellik taşımaktadır. Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri'nin Türkiye ile ilgili hazırladığı raporda öne çıkan bir diğer vurgu da akademik özgürlüklere ilişkin olmuştur.

**Avrupa Birliği'nin ana organlarından Avrupa Komisyonu tarafından 17 Nisan 2018 tarihinde yayımlanan raporda, Türkiye'deki ifade özgürlüğüne ilişkin çarpıcı tespitlere yer verilmiştir. OHAL döneminde çıkarılan 31 KHK ile ifade özgürlüğü, toplanma özgürlüğü ve usuli haklar da dâhil olmak üzere belirli medeni ve siyasi hakların kısıtlandığı ve bu ka-**

<sup>33</sup> <https://europeanjournalists.org/blog/2017/10/21/groups-intervene-in-cumhuriyet-case-before-echr/>

<sup>34</sup> <https://rm.coe.int/third-party-intervention-12-cases-v-turkey-on-freedom-of-expression-an/1680764ef6>

<sup>35</sup> Abdullah Zeydan v. Turkey (no. 25453/17); Ayhan Bilgen v. Turkey (no. 41087/17); Besime Konca v. Turkey (no. 25445/17); Çağlar Demirel v. Turkey (no. 39732/17); Ferhat Encü v. Turkey (no. 25464/17); Figen Yüksekdağ; Şenoğlu v. Turkey (no. 14332/17); Gülser Yıldırım v. Turkey (no. 31033/17); İdris Baluken v. Turkey (no. 24585/17); Nihat Akdoğan v. Turkey (no. 25462/17); Nursel Aydoğan v. Turkey (no. 36268/17); Selahattin Demirtaş v. Turkey (no. 14305/17); Selam Irmak v. Turkey (no. 25463/17)

rarnamelerle kilit mevzuatta, olağanüstü hâl kaldırıldığında etki doğurmaya devam edecek değişikliklerin yapıldığı belirtilmiştir<sup>36</sup>.

OHAL çerçevesinde alınan tedbirlerin kapsamının orantılılık ilkesine aykırı biçimde basında ve akademisyenler arasındaki birçok muhalif sesi de içine alacak şekilde genişlediği<sup>37</sup>; gazeteciler, insan hakları savunucuları, yazarlar veya sosyal medya kullanıcılarının aleyhindeki davaların yanı sıra basın kartlarının geri alınması, çok sayıda medya kuruluşunun kapatılması veya bu kuruluşlara kayyum atanmasının yasaların seçilerek ve keyfi biçimde uygulanmasına dayandığı<sup>38</sup>; TBMM İktisadî ve Sosyal İşleri Komisyonu'nun, milletvekili dokunulmazlığının önemli bir unsuru olan yasama sorumsuzluğu ilkesi ihlal edilerek, milletvekillerinin ifade özgürlüğünün kısıtlanması riskini ortaya çıkardığını; Mayıs 2016'da milletvekili dokunulmazlığının tek sefere mahsus olarak kaldırılmasının ardından, genellikle kamuoyuna verdikleri demeçlere ve terör faaliyetlerine destek oldukları iddialarına dayanılarak, milletvekillerine yönelik bir dizi gözaltı ve tutuklamanın başlatıldığını<sup>39</sup>; Türkiye Barolar Birliği ile Türk Tabipleri Birliği'nin statülerinde de-

<sup>36</sup> [https://www.ab.gov.tr/siteimages/kapbtablolar/2018\\_turkiye\\_raporu\\_tr.pdf](https://www.ab.gov.tr/siteimages/kapbtablolar/2018_turkiye_raporu_tr.pdf) Avrupa Komisyonu, Komisyon Çalışma Dokümanı, 17.04.2018, SWD(2018) 153 nihai, s.6, Erişim Tarihi: 12.10.2018.

<sup>37</sup> Ocak 2016'da, Güneydoğu'daki güvenlik operasyonlarını kınayan ve barış görüşmelerinin yeniden başlatılması çağrısı yapan ancak PKK terör örgütünün terör eylemlerini kınamayan bir bildiriye imza atan "Barış için Akademisyenler" inisiyatifinde yer alanlar hakkında disiplin soruşturmalarına ve ceza işlemlerine devam edildiğine ve Ocak 2018'in sonu itibarıyla, üniversiteden atılan toplam 5.822 akademisyenden 386'sının "Barış için Akademisyenler" inisiyatifi içinde yer aldığı belirtilmiştir. [https://www.ab.gov.tr/siteimages/kapbtablolar/2018\\_turkiye\\_raporu\\_tr.pdf](https://www.ab.gov.tr/siteimages/kapbtablolar/2018_turkiye_raporu_tr.pdf) Avrupa Komisyonu, Komisyon Çalışma Dokümanı, 17.04.2018, SWD(2018) 153 nihai, s.45-46, Erişim Tarihi: 12.10.2018.

<sup>38</sup> [https://www.ab.gov.tr/siteimages/kapbtablolar/2018\\_turkiye\\_raporu\\_tr.pdf](https://www.ab.gov.tr/siteimages/kapbtablolar/2018_turkiye_raporu_tr.pdf) Avrupa Komisyonu, Komisyon Çalışma Dokümanı, 17.04.2018, SWD(2018) 153 nihai, s.9, Erişim Tarihi: 12.10.2018.

<sup>39</sup> [https://www.ab.gov.tr/siteimages/kapbtablolar/2018\\_turkiye\\_raporu\\_tr.pdf](https://www.ab.gov.tr/siteimages/kapbtablolar/2018_turkiye_raporu_tr.pdf) Avrupa Komisyonu, Komisyon Çalışma Dokümanı, 17.04.2018, SWD(2018) 153 nihai, s. 18-19, Erişim Tarihi: 12.10.2018.



ğişiklik yapılmasına yönelik mevzuat değişikliğinden bahsedilmesinin, ciddi bir endişe kaynağı olduğunu<sup>40</sup>; Türkiye'nin, uyumda erken bir aşamada olduğu ifade özgürlüğü konusunda ciddi gerileme bulunduğunu; İnternet Kanunu ve genel yasal çerçeve, yürütmenin, uygun olmayan şekilde geniş kapsamlı gerekçeler temelinde ve mahkeme izni olmaksızın internet içeriğini engellemesine imkân vermeye devam ettiği ifade edilmiştir<sup>41</sup>.

Mevcut yasal çerçeve ve uygulamaların, basında ve internette ifade özgürlüğünün uygulanmasını güvence altına almadığı da ifade edilmiştir. Terörle mücadele, internet ve istihbarat hizmetlerine ilişkin ilgili mevzuatın ifade özgürlüğü üzerinde caydırıcı bir etkisi olduğu ve Avrupa standartları ile uyumlu olmadığı belirtilmiştir. Mart 2018'de, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu uhdesinde bulunan yayınlara ilişkin düzenleme ile yurt dışından yayın yapanlar da dâhil olmak üzere, herhangi bir çevrimiçi medya hizmet sağlayıcısı ve platform operatörlerinin yayın hizmetlerini de içine alacak şekilde genişleten bazı değişiklikler kabul edildiği, Radyo ve Televizyon Üst Kuruluna internet ortamında yapılan yayınlara yasak getirme yetkisinin ciddi endişelere sebebiyet verdiği değerlendirilmiştir. Olağanüstü hâl çerçevesinde RTÜK, "toplumun ulusal ve ahlaki değerlerine, genel ahlaka ve ailenin korunması ilkelerine aykırı" yayın yaptıkları gerekçesiyle televizyon ve radyo kanallarını para cezasına çarptırmaya, yayınlarını geçici olarak durdurmaya ve bazı televizyon ve radyo kanallarının yayınına son vermeye devam ettiği ifade edilmiştir<sup>42</sup>.

<sup>40</sup> [https://www.ab.gov.tr/siteimages/kapbtablolar/2018\\_turkiye\\_raporu\\_tr.pdf](https://www.ab.gov.tr/siteimages/kapbtablolar/2018_turkiye_raporu_tr.pdf) Avrupa Komisyonu, Komisyon Çalışma Dokümanı, 17.04.2018, SWD(2018) 153 nihai, s.47, Erişim Tarihi: 12.10.2018.

<sup>41</sup> [https://www.ab.gov.tr/siteimages/kapbtablolar/2018\\_turkiye\\_raporu\\_tr.pdf](https://www.ab.gov.tr/siteimages/kapbtablolar/2018_turkiye_raporu_tr.pdf) Avrupa Komisyonu, Komisyon Çalışma Dokümanı, 17.04.2018, SWD(2018) 153 nihai, s.45-46, Erişim Tarihi: 12.10.2018.

<sup>42</sup> [https://www.ab.gov.tr/siteimages/kapbtablolar/2018\\_turkiye\\_raporu\\_tr.pdf](https://www.ab.gov.tr/siteimages/kapbtablolar/2018_turkiye_raporu_tr.pdf) Avrupa Komisyonu, Komisyon Çalışma Dokümanı, 17.04.2018, SWD(2018) 153 nihai, s.46, Erişim Tarihi: 12.10.2018.

#### 4. BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ, İNTERNETE ERİŞİM VE MEDYA KURULUŞLARINA İLİŞKİN UYGULAMALAR

İfade özgürlüğünün önemli bir aracı olan **basın özgürlüğü**, özellikle OHAL döneminden sonra gerek gazetecilere yönelik uygulamalar, gerek internet yasakları gerekse medya organlarındaki muhalif seslerin giderek azalması bakımından son iki senelik dönemde ciddi gelişmelere sahne olmuştur. **Sınır Tanımayan Gazeteciler**'in (Reporters Without Borders) her yıl belirli parametreleri esas alarak hazırladığı listeye göre Türkiye basın özgürlüğünde dünya sıralamasında 180 ülke arasında 2016'da 151. sırada iken 2017 yılında 155., 2018'de 157. sıraya gerilemiştir.<sup>43</sup> Türkiye'nin, gazeteciler için dünyanın halen daha en büyük hapisanesi olduğu vurgusuyla Bu gerilemenin gerekçesi olarak ise *"son bir yıl içinde daha fazla sayıda toplu dava, daha fazla tutuklamalar, yasaların gazetecileri susturmaya yönelik daha fazla kullanılması, çoğulculuğa karşıtlığın artması"* gösterilmiştir. Yine yapılan başka bir değerlendirme çerçevesinde 100 devlet arasında Türkiye'nin internet özgürlükleri bakımından sıralaması 66 olarak belirlenmiş ve Türkiye bu alanda da *"özgür değil"* kategorisinde değerlendirilmiştir.<sup>44</sup>

**Freedom House**, Ocak 2018'de yayımladığı "Demokrasi Krizde: 2018'de Dünyada Özgürlük" başlıklı raporunda "vatandaşların hassas konularda görüşlerini ifade etmekten çekinmelerine yol açan" ve "yetkileri cumhurbaşkanlığında merkezileştiren referandumun" etkileri yüzünden Türkiye'yi "özgür olmayan" bir ülke olarak sınıflandırmıştır.<sup>45</sup> Rapor

<sup>43</sup> <https://rsf.org/en/turkey> (Erişim: 7.11.2018)

<sup>44</sup> <https://freedomhouse.org/report/freedom-net/2018/turkey> (erişim 7.11.2018)

<sup>45</sup> <https://rsf.org/en/ranking> (Erişim: 9.11.2018); Freedom House, Demokrasi Krizde: 2018'de Dünyada Özgürlük, Ocak 2018, [https://freedomhouse.org/sites/default/files/FH\\_FITW\\_Report\\_2018\\_Final\\_SinglePage.pdf](https://freedomhouse.org/sites/default/files/FH_FITW_Report_2018_Final_SinglePage.pdf) (Erişim: 7.11.2018)

Türkiye'nin son 12 senede 34 puan ile basın özgürlüğünde en çok gerileyen ülke olduğu da ileri sürülmüştür.<sup>46</sup>

Global düzeyde basın özgürlüğünün güçlendirilmesi için mücadele eden dünyanın en eski kuruluşlarından biri olan **Uluslararası Basın Enstitüsü** (IPI), Basın Enstitüsü, Pan-Avrupa Gazeteci Organizasyonu, Avrupa Basın ve Medya Özgürlüğü Merkezi (ECPMF) Uluslararası Yazarlar Birliği (PEN) ve Pen Almanya'nın desteğiyle Türkiye'de bağımsız basına destek için "Abone oluyorum (I subscribe)" kampanyası başlatmıştır. Kampanya Türkiye'de az sayıda kalmış bağımsız basını desteklemek ve kaynak sağlamak amacıyla belirlenen yayın organlarına<sup>47</sup> dünya genelinde abone olunmasını sağlayarak bu gazetelere destek sunulmasını hedeflemiştir.<sup>48</sup>

Yaman Akdeniz ve Kerem Altıparmak tarafından **English PEN** için hazırlanan *Türkiye'de Can Çekişen İfade Özgürlüğü: OHAL'de Yazarlar, Yayıncılar ve Akademisyenlerle İlgili Hak İhlalleri* isimli raporda; Türkiye'nin ifade özgürlüğü bakımından mevcut durumuna genel bir bakışla birlikte özellikle 15 Temmuz 2016 Darbe Girişimi sonrası yazarlar, yayıncılar, akademisyenler ve akademideki hak ihlallerine ilişkin bir değerlendirme yapılmıştır. Bulgular, istatistiki veriler, vaka çalışmaları ve değerlendirmeler sonucunda ortaya çıkan tablo çerçevesinde; yazarlar, yayıncılar ve akademisyenlerle ilgili ifade özgürlüğü ihlallerinin yazılı basın, görsel medya, ve internette ifadenin kısıtlanmasına benzer bir nitelik taşıdığını ileri sürmüşlerdir<sup>49</sup>.

<sup>46</sup> Ibid, s.10.

<sup>47</sup> Şu anda BirGÜN ve Evrensel gazeteleri kampanyaya dahildir. Bkz. <https://www.isubscribe.media> (Erişim: 20.11.2018)

<sup>48</sup> <https://ipi.media/i-subscribe-to-support-independent-journalism-in-turkey/> (Erişim: 20.11.2018)

<sup>49</sup> Yaman Akdeniz - Kerem Altıparmak; "Türkiye'de Can Çekişen İfade Özgürlüğü: OHAL'de Yazarlar, Yayıncılar ve Akademisyenlerle İlgili Hak İhlalleri", <https://www.englishpen.org/campaigns/turkey-freedom-of-expression-in-jeopardy/> (Erişim Tarihi: 7.11.2018)

Öte yandan, AB Türkiye ilerleme raporunda gazetecilerin çalışma koşulları, yetersiz sendikal haklar ve iş mevzuatının gereğince uygulanmış, basın kartı almanın güçlüğü ve keyfi akreditasyon kararları verilmiş; 2017’de, 17 tanesi sürekli basın kartı olmak üzere 87 basın kartının iptal edilmiş; TV kanallarının ve radyo istasyonlarının kapatılmasını öngören KHK’lar çerçevesinde, 25 basın kuruluşunun yeniden açılmasına izin verilmiş olmasına rağmen, 175 basın kuruluşu kapalı kalmaya devam ettiği belirtilmiştir.<sup>50</sup>

Venedik Komisyonu da Terörle Mücadele Kanununun “terörizmin çıkarlarına hizmet edecek sonuçlar doğuran” yayınları yasaklayan 18. maddesinin, özellikle 15 Temmuz darbe girişiminden sonraki dönemde yaşananlar bakımından gazetecilerin terörle ilgili konularda özgürce yayın yapabilmelerini caydırıcı etki yaratmasının muhtemel oluşuna yer vermiştir. AIHM’in de basına yönelik müdahalelerde, öngörülen yaptırımların basın üzerinde caydırıcı bir etkisi olduğu, böyle bir cezaya çarptırılma ihtimalinin sadece bir faraziye olmadığı, hem yayıncılık hem gazetecilik faaliyetine etki ettiği ve bu cezaların tecil edilmesinin bile bu sonucu değiştirmeyeceği gerekçeleriyle 10. maddenin ihlal edildiğine karar verdiği davalar bulunmaktadır.<sup>51</sup>

AB Konseyi’nin 2016’daki ilerleme raporunda da, benzer ifadelerle Cumhurbaşkanı’na ve üst düzey siyasetçilere hakaret suçlarında hapis cezası ile cezanın ertelenmesi veya adli para

---

<sup>50</sup> [https://www.ab.gov.tr/siteimages/kapbtablolar/2018\\_turkiye\\_raporu\\_tr.pdf](https://www.ab.gov.tr/siteimages/kapbtablolar/2018_turkiye_raporu_tr.pdf) Avrupa Komisyonu, Komisyon Çalışma Dokümanı, 17.04.2018, SWD(2018) 153 nihai, s.47, Erişim Tarihi: 12.10.2018.

<sup>51</sup> Güncel davalar için örneğin bkz. Çamyar / Türkiye, Başvuru No: 16899/07, Kt.: 10.10.2017; Ergündoğan/Türkiye, Başvuru No: 48979/10, Kt.: 17.04.2018; ihlal olmadığına ilişkin Farklı yönde üst düzey görevlerde bulunan memurların ismini tam olarak vermesi ve bu olaylar sırasında meydana gelen ölüm ve yaralamalardan sorumlu olduğunu ifade etmesi nedeniyle ifade özgürlüğünün dışına çıktığı ve 10.maddenin ihlal edilmediğine karar vermiştir. Güllü/Türkiye, Başvuru No: 57218/10, Kt.: 13.06.2017.

cezalarının basın üzerinde caydırıcı etkisi olduğu belirtilmiştir<sup>52</sup>. Söz konusu vakalar bakımından bu kısıtlamanın giderek artan bir biçimde oto sansüre yol açabileceği belirtilerek; bu durumun devlet başkanlarına hakaretin suç olmaktan çıkartılması veya verilecek cezaları hapis cezasını içermeyecek şekilde kısıtlarken suçun yalnızca en ciddi sözlü saldırılarla sınırlı tutulması yönündeki Avrupa uygulamalarıyla uyumlu olmadığı ifade edilmiştir. Bu çerçevede Adalet Bakanlığı'nın 2015-2017 yılları arasındaki istatistikleri incelendiğinde, Cumhurbaşkanına hakaret suçunu düzenleyen TCK 299 kapsamında 2015 yılında 1953 kişi hakkında dava açıldığı; 570 suç hakkında 238i mahkumiyet, 120si beraat, 151i hükmün açıklanmasının geri bırakılması ve 169u diğer kararlar olmak üzere toplam 678 karar verildiği; 2016 yılında açılan dava sayısı 4187<sup>53</sup>, sonuçlanan davalardaki suç sayısı ise 2156 olarak istatistiklere yansıdığı; bu davalarda da 884'ü mahkumiyet, 544'ü beraat, 720si hükmün açıklanmasının geri bırakılması, 431'i ise diğer kararlar olmak üzere toplam 2579 karar verildiği görülmüştür.<sup>54</sup> 2017 yılında TCK 299. Maddede düzenlenen cumhurbaşkanına hakaret suçu çerçevesinde 6033 kişi hakkında dava açılmış<sup>55</sup>; bu suça ilişkin 2017 yılında görülen 4069 davada 2.099 mahkumiyet, 873 beraat, 1660 hükmün açıklanmasının geri bırakılması ve 518 diğer kararlar olmak üzere 5150 karar verilmiştir.<sup>56</sup> 2014 yılında TCK 299 kapsamında açılan davalarda sayısı 132 iken, bu sayının 2016 yılında 4187'ye, 2017 yılında ise 6033'e çıkması bu tür eleştirilere temel oluşturacak niteliktedir. Geç-

<sup>52</sup> [https://www.ab.gov.tr/siteimages/kapbtablolar/2018\\_turkiye\\_raporu\\_tr.pdf](https://www.ab.gov.tr/siteimages/kapbtablolar/2018_turkiye_raporu_tr.pdf) Avrupa Komisyonu, Komisyon Çalışma Dokümanı, 17.04.2018, SWD(2018) 153 nihai, s.45, Erişim Tarihi: 12.10.2018.

<sup>53</sup> <http://www.adliscil.adalet.gov.tr/Istatistikler/1996/2016acilantck.pdf> (Erişim: 11.11.2018)

<sup>54</sup> <http://www.adliscil.adalet.gov.tr/Istatistikler/1996/2016karartck.pdf> (Erişim: 11.11.2018)

<sup>55</sup> <http://www.adliscil.adalet.gov.tr/Istatistikler/1996/2017TckAcilanDavaSucVeSanikSayisi.pdf> (Erişim: 11.11.2018)

<sup>56</sup> <http://www.adliscil.adalet.gov.tr/Istatistikler/1996/2017TckUyarıncaKararaBaglananDavalardakiSucVeKararSayilari.pdf> (Erişim: 11.11.2018)

tiğimiz son iki senede olduğu gibi beraat kararlarının azınlıkta kalmasının ve mahkemelerin ya hükmün açıklanmasının geri bırakılması ya da mahkumiyet kararı verme yönünde eğilim göstermesinin, politikacılara yönelen ve ifade özgürlüğü sınırlarında kalacak eleştiriler açısından da (oto)sansür etkisi oluşturacaktır.<sup>57</sup>

Türkiye Gazeteciler Sendikasının verilerine göre halen tutuklu gazeteci sayısı 145'tir.<sup>58</sup> Tutuklu Gazetecilerle Dayanışma Platformu'nun (TGDP) saptamasına göre ise 19 Kasım 2018 tarihi itibarıyla Türkiye cezaevlerinde tutuklu ve hükümlü gazetecilerin sayısı toplamda 32'si imtiyaz sahibi ve yazı işleri müdürü olmak üzere 217'dir.<sup>59</sup> Öte yandan, gazetecilerin yargılandığı davalarda giderek artan biçimde tahliye kararlarının verilmesi, bu süreçte, olumlu bir gelişme olarak kaydedilmiştir.<sup>60</sup>

<sup>57</sup> Geçtiğimiz sene hazırladığımız ön raporda da belirttiğimiz bir hususu burada yeri gelmişken tekrar hatırlatmak istiyoruz. 2016 yılında Karşıyaka 7. Asliye Ceza Mahkemesi ile İstanbul 43. Asliye Ceza Mahkemesi tarafından TCK 299'un (cumhurbaşkanına hakaret suçu) Anayasa'ya aykırı olduğu ileri sürülerek yapılan iptal başvurusu, AYM'nin E:2016/25, K: 2016/186 sayılı ve 14.12.2016 tarihli kararıyla reddedilmiştir. AİHM ise, Fransa ile ilgili verdiği Eon v. Fransa kararının ardından Fransa'da cumhurbaşkanına hakaret, suç olmaktan çıkarılmıştır. Anayasa Mahkemesi ise, Anayasa'ya aykırılık iddiasıyla yapılan başvuruyu değerlendiren söz konusu suçun "Şerefe Karşı İşlenen Suçlar" bölümünde değil, "Millete ve Devlete Karşı Suçlar ve Son Hükümler" başlıklı Dördüncü Kısımın, "Devletin Egemenlik Alametlerine ve Organlarının Saygınlığına Karşı Suçlar" başlıklı Üçüncü Bölümünde düzenlendiğini; düzenlemenin, güdülen amaçla orantılı olduğunu, cezalandırmanın amacının Cumhurbaşkanının şahsında Devletin saygınlığına yönelik saldırının önlenmesi olduğunu belirtmiş, ayrıca kovuşturmanın Adalet Bakanlığı'nun iznine tabi olduğundan bahisle bunun suçu işleyen kişiler açısından da bir güvence temin ettiğini belirterek Anayasa'ya aykırılık bulunmadığı gerekçesiyle iptal talebini reddetmiştir. Mahkeme bu karara varırken konuya ilişkin AİHM içtihatlarına değinmemiştir. Ayrıca kararda, Cumhurbaşkanının devletin başı olması yanında bir siyasi parti başkanlığını üstlendiği hususu da ret kararında tartışılmamıştır.

<sup>58</sup> <https://tgs.org.tr/cezaevindeki-gazeteciler/> (Erişim: 20.11.2018)

<sup>59</sup> <http://tutuklugazeteciler.blogspot.com> (Erişim: 20.11.2018)

<sup>60</sup> Örneğin kamuoyunda „Cumhuriyet Gazetesi davası“ olarak bilinen davanın tutuklu yargılanan sanıklarının tamamı tahliye edilmiştir. Bu

**İnternete erişim** bakımından Türkiye’de 2017 yılında Kürtçe yayın yapan çok sayıda websitesi ve uydu TV dâhil, 100,000’den fazla websitesinin engellendiği edildiği bildirilmiştir. Wikipedia, Suriye’deki bir çatışmaya Türk Hükümetinin dâhil olması ve Devlet Destekli Terörizm konulu iki makale nedeniyle Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurulu’nun 29 Nisan 2017 tarihli kararı ile engellenmiştir.<sup>61</sup> Yasaklamaya neden olan makalelerdeki içeriklerin değiştirilmesine karşın sitenin engellenmesi kararının kaldırılmamasına yönelik yapılan eleştirilere 17.01.2018 tarihli basın açıklamasıyla cevap veren BTK, “makaleler üzerinde yapılan kontrollerde yasadışı içeriklerin ısrarla yayınlanmaya devam ettiği”nin görüldüğünden bahisle bu noktada kararın yargı yoluyla kaldırılmasının mümkün olduğunu duyurmuştur.<sup>62</sup> Öte yandan Twitter Şeffaflık Raporuna Türkiye’nin, bireysel hesapların kapatılması için Twitter’a en çok talepte bulunan ülke olduğu bildirilmiştir.<sup>63</sup>

Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu verileri uyarınca 5651 sayılı Kanunda sayılan katalog suçlar kapsamında, Kurumca idari tedbir olarak uygulanan erişimin engellenmesinin<sup>64</sup>, suç türlerine göre oransal dağılımını şu şekilde sıralanmıştır:

---

olumlu gelişmeye karşın, sanıkların yargılamalarına devam edildiğini de belirtmek gerekir.

<sup>61</sup> <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-39718562> 29 Nisan 2017. Bu karar Ankara 1. Sulh Ceza Hakimliğinin kararı ile onanmıştır.

<sup>62</sup> BTK 17.01.2018 tarihli basın açıklaması, <https://www.btk.gov.tr/uploads/pages/wikipedia-ya-iliskin-basin-aciklamasi/wikipedia-basin-aciklamasi17012018.pdf>, Erişim: 9.11.2018

<sup>63</sup> İnsan Hakları İzleme Örgütü, Dünya Raporu 2017: Türkiye, <https://www.hrw.org/world-report/2017/countrychapters/turkey>

Devletlerin çeşitli nedenlerle içeriklerin kaldırılması veya hesapların silinmesine yönelik taleplerine ilişkin veriler, önde gelen internet kuruluşlarının şeffaflık politikası çerçevesinde istatistiksel olarak paylaşılmaktadır. Google için bkz. [https://transparencyreport.google.com/government-removals/by-country/TR?country\\_breakdown=period:Y2017H2;country:TR&lu=country\\_breakdown](https://transparencyreport.google.com/government-removals/by-country/TR?country_breakdown=period:Y2017H2;country:TR&lu=country_breakdown) Facebook için bkz. <https://transparency.facebook.com/government-data-requests/country/TR>; Twitter için bkz. <https://transparency.twitter.com/en/countries/tr.html>. (Erişim: 9.11.2018)

<sup>64</sup> <http://www.guvenliweb.org.tr/dosya/brEi5.pdf> (Erişim: 9.11.2018)

müstehcenlik 63,13%; Kumar Oynanması için Yer ve İmkân Sağlama 9,15%; Çocukların Cinsel İstismarı 1,85%; Sağlık İçin Tehlikeli Madde Temini 0,11%; Fuhuş 25,63%; Uyuşturucu ve Uyarıcı Madde 0,05%; Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar 0,05%; İntihara Yönlendirme 0,03%.

**Medya kuruluşları** bağlamında ilk olarak dile getirilecek husus, 15 Temmuz 2016'daki darbe girişiminden sonra pek çok basın-yayın kuruluşu OHAL KHKları ile kapatılmıştır. CHP İstanbul Milletvekili Mustafa Sezgin Tanrıkulu soru önergesinde 2016-2018 yılları arasında kaç gazete, dergi, internet sitesi, radyo, televizyonun kapatıldığını sormuş; önergeyi yanıtlayan Başbakan Yardımcısı Hakan Çavuşoğlu OHAL Kararnameleri ile 6 haber ajansı, 18 televizyon, 22 radyo, 50 gazete ve 20 dergi olmak üzere toplam 116 basın-yayın kuruluşunun kapatıldığını ifade etmiştir.<sup>65</sup> Öte yandan İnsan Hakları Ortak Platformu tarafından 17 Nisan 2018 yayımlanan rapor uyarınca 20 Mart 2018 tarihi itibarıyla kapatılan medya kuruluşu sayısı 174'tür.<sup>66</sup> Rapora göre OHAL Kararnameleri ve TMSF satış ilanları kapsamında elde edilen veriler uyarınca kapatılan televizyon kanallarının sayısı 33<sup>67</sup>; kapatılan yayınevî ve dağıtım şirketlerinin sayısı 30<sup>68</sup>; kapatılan radyo sayısı

<sup>65</sup> <http://www.haberiniz.com.tr/gundem/116-medya-kurulusu-kapatildi-448759h.html> (Erişim Tarihi: 09.11.2018). <https://www.dw.com/tr/türkiyede-ohalin-bilançosu/a-44705773> (Erişim Tarihi: 09.11.2018).

<sup>66</sup> 21 Temmuz 2016-20 Mart 2018 Olağanüstü Hal Uygulamaları: Güncellenmiş Durum Raporu, [http://www.ihop.org.tr/wp-content/uploads/2018/04/Olağanüstü-Hal\\_17042018.pdf](http://www.ihop.org.tr/wp-content/uploads/2018/04/Olağanüstü-Hal_17042018.pdf), s.47. (Erişim Tarihi: 09.11.2018) Kısaça İHOP 2018 Raporu

<sup>67</sup> Art TV, Kanal 35, Azadi TV, Kanaltürk, Barış TV, MC TV, Birlik Medya TV, Mehtap TV, Bugün TV, Merkür TV, Can Erzincan TV, Mezopotamya TV, Denge TV, Ört TV - Ödemiş, Dünya TV, Özgür Gün TV, Hayat TV, Samanyolu TV, Hayat'ın Sesi TV, Tele 9 Adana, Hira TV, Tuna Shopping TV, Irmak TV, TV 10, İMC TV, Van Genç TV, Jıyan TV, Van TV, Kanal 12, Yek Televizyon, Kanal 24, Yumurcak TV, SRT TV, Zarok TV

<sup>68</sup> Altın Burç Yayınları, Burak Basın Yayın Dağıtım, Define Yayınları, Dolunay Eğitim Yayın Dağıtım, Evrensel Basım: Doğa Basım Yayın Dağıtım Ticaret Ltd. Şti, Giresun Basın Yayın Dağıtım, Gonca Yayınları, Gülyurdu Yayınları, GYV Yayınları, Işık Akademi, Işık Özel Eğitim



39<sup>69</sup>; kapatılan dergi sayısı 20<sup>70</sup>; kapatılan gazete sayısı 50<sup>71</sup>; kapatılan haber ajansı sayısı ise 7<sup>72</sup>’dir.<sup>73</sup> Bununla birlikte, 668 sayılı KHK ile kurulan RTÜK Komisyonu tarafından verilen kapatma kararlarının da 27 olduğu kaydedilmiştir.

2018’in basın özgürlüğüne veya daha başka bir ifade ile özgür basına ilişkin en önemli gelişmelerinden biri de Doğan

---

Yayınları, Işık Yayınları, İklim Basın Yayın Pazarlama, Kaydrak Yayınları, Kaynak Yayınları, Kervan Basın Yayıncılık, Kuşak Yayınları, Muştu Yayınları, Nil Yayınları, Rehber Yayınları, Sürat Basım Yayın Reklamcılık Eğitim Araçları, Sütun Yayınları, Şahdamar Yayınları, Ufuk Basın Yayın Haber Ajans Pazarlama, Ufuk Yayınları, Waşanxaneya Nil, Yay Basın Dağıtım Pazarlama, Reklamcılık, Yeni Akademi Yayınları, Yitik Hazine Yayınları,, Zambak Basın Yayın Eğitim Turizm

<sup>69</sup> Aksaray Mavi Radyo, Aktüel Radyo, Art Radyo, Azadi Amed Radyo, Batman FM, Berfin FM, Burç FM, Cihan Radyo, Cuma Radyo, Dünya Radyo, Esra Radyo, Haber Radyo Ege, Hatmar FM, Herkül FM, Jest FM, Kanaltürk Radyo, Ört FM, Özgür Gün Radyo, Özgür Güneş Radyo, Özgür Radyo, Patnos FM, Radyo Aile Rehberi, Radyo Bamteli, Radyo Cihan (İstanbul), Radyo Fıkh, Radyo Karacadağ, Radyo Küre, Radyo Mehtap, Radyo Nur, Radyo Ses – Mersin, Radyo Şimşek, Rengin FM, Samanyolu Haber Radyosu, Uşak radyo Klas

<sup>70</sup> Akademik Araştırmalar Dergisi, Aksiyon, Aşya Pasifik (PASİAD) Dergisi, Bağımsızlık, Demokrasi, Sosyalizm İçin Yürüyüş Dergisi, Bisiklet Çocuk Dergisi, Diyalog Avrasya Dergisi, Ekolife Dergisi, Ekoloji Dergisi, Evrensel Kültür Dergisi, Fountain Dergisi, Gonca Dergisi, Gül Yaprığı Dergisi, Habereksen Dergisi, Nokta, Özgürlük Dünyası Dergisi, Sızıntı Dergisi, Tiroj Dergisi, Yağmur Dergisi, Yeni Ümit, Zirve Dergisi

<sup>71</sup> Adana Haber Gazetesi, Adana Medya Gazetesi, Ajans 11 Gazetesi, Akdeniz Gazetesi, Akdeniz Türk Gazetesi, Akis Gazetesi, Antalya Gazetesi, Azadiya Welat Gazetesi, Banaz Postası Gazetesi, Batman Doğu Gazetesi, Batman Postası Gazetesi, Bizim Kocaeli, Bugün Gazetesi, Cizre Postası Gazetesi, Çınaraltı Gazetesi, Dağyeli Gazetesi, Demokrat Gebze Gazetesi, Ekonomi Gazetesi, Express Gazetesi, Gazete ŞuJin, Gediz Gazetesi, Güney Express Gazetesi, Haber Kütahya Gazetesi, İpekyolu Gazetesi, İrade Gazetesi, İskenderun Olay Gazetesi, Kocaeli Manşet, Merkur Haber Gazetesi, Meydan Gazetesi, Milas Feza Gazetesi, Millet Gazetesi, Nazar, Özgür Düşünce Gazetesi, Özgür Gündem Gazetesi, Rojeva Medya Gazetesi, Son Dakika Gazetesi, Son Nokta Gazetesi, Taraf, Today’s Zaman, Turgutlu Havadis Gazetesi, Türkiye Manşet, Urfa Haber Ajansı Gazetesi, Van İpekyolu Haber Gazetesi, Yarına Bakış, Yedigün Gazetesi, Yeni Emek Gazetesi, Yeni Hayat Gazetesi, Yerel Bakış Gazetesi, Yüksekova Haber Gazetesi, Zaman Gazetesi

<sup>72</sup> Adana Haber Ajansı, Cihan Haber Ajansı, Dicle Haber Ajansı, Dihaber-Dicle Medya Haber Ajansı, Jin Haber Ajansı, Muhabir Haber Ajansı, SEM Haber Ajansı

<sup>73</sup> İHOP 2018 Raporu, s.47-53.

Holding'in satılmasıdır. Mart 2018'de gerçekleşen satışla beraber Doğan Yayın Holding'in bünyesinde bulunan başta CNN Türk, Kanal D, D Smart, TV2, Dream TV, Dream Türk TV, Doğan Haber Ajansı, Hürriyet, Posta, Fanatik, Daily News, TME, Doğan Kitap, YAYSAT olmak üzere çeşitli radyo ve dergilerin de bulunduğu aralarında bulunduğu pek çok yayın organı Demirören Holding'e devredilmiştir. Medya sektöründe rekabeti daraltan böylesine büyük bir satış, medyanın tarafsızlığına ilişkin endişeleri arttırma ve muhalif (sayılabilecek) medya organlarının sayısını azaltma özelliği taşımaktadır.

## 5. BİLİM VE SANAT AÇISINDAN İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ

İfade özgürlüğü ile ilgili bir konuda bilim ve sanat özgürlüğüdür. Son 2 yıllık dönemde, AB ilerleme raporuna göre, OHAL Kararnemeleriyle 4500'e yakın akademisyen ihraç edilmiş; öğretmenler lisanslarını kaybetmiştir.<sup>74</sup> Öte yandan rektör seçim usulünün kaldırılarak rektörlerin cumhurbaşkanı tarafından atanması usulünün getirilmesi, görünürde dahi üniversitelerin özerkliğini zedeleyen bir değişiklik olarak eleştirilmiştir.<sup>75</sup>

<sup>74</sup> AB ilerleme raporunda bu hususa şu şekilde değinilmiştir: *OHAL kapsamında alınan tedbirleri müteakip, 8.800 yükseköğretim personelinin yanı sıra, 33.600'den fazla devlet okulu ve 22.400'ü aşkın özel okul öğretmeni ve yöneticisi ihraç edilmiştir. Binlerce kurum (özel okullar, üniversiteler, dernekler, öğrenci yurtları vb.) kapatılmıştır. Başta yükseköğretim olmak üzere eğitim, uygun olmayan siyasi etkiler nedeniyle hâlâ yüksek risk altındadır. (...) Son PISA sonuçlarına göre, Türkiye'nin sıralama tablosunun en sonunda yer alması, eğitimin genel kalitesine ilişkin ciddi sorunlara işaret etmektedir.*" s. 89

<sup>75</sup> Bilim Akademisi 2017-2018 Akademik Özgürlükler Raporunda, 2 Ekim 2018 tarihinde yayımlanan 141 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı uyarınca rektör atama prosedürünün şu şekilde işleyeceğini öngörmüştür: *YÖK rektör adaylığı için duruma göre 5 veya 30 günlük bir süre için ilana çıkacak, ilgili adaylar devlet üniversiteleri için doğrudan YÖK'e, vakıf üniversitelerinde ise mütevelli heyetine başvuruda bulunacaktır. Daha sonra YÖK doğrudan başvuruda bulunan veya vakıf üniversitesi mütevelli heyetinin teklif ettiği rektör adaylarının "şartları taşıyıp taşımadığı, lisans, lisansüstü eğitim mezuniyetleri, akademik unvanlarını aldığı tarihler ve atamaları, buldukları idari görev ve deneyimleri, sicil ve disiplin dosyaları yönlerinden bir raporlama yaparak Cumhurbaşkanlığına" sunacaktır. Cumhurbaşkanı ise, YÖK tarafından kendisine bildirilen rektör adayları arasından birini, vakıf üniversitelerinde mütevelli heyetinin teklif ettiği rektör adayını veya adaylarından birini rektör*

Gerek Birleşmiş Milletler, gerek Avrupa Birliği, gerekse Avrupa Konseyi nezdinde Türkiye ile ilgili olarak raporlarda özellikle zikredilen bir durum da Barış İçin Akademisyenler bildirisinin imzacılarının yaşadıklarına ilişkindir.<sup>76</sup>

2018’de Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve Birleşmiş Milletler arasında yapılan bir teknik yardım anlaşmasına dayanılarak 1952 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi’nin bünyesinde kurulmuş olan Türkiye ve Orta-Doğu Amme İdaresi Enstitüsü’nün (TODAİE) 2 Temmuz 2018’de kapatılması da dikkat çekicidir.

Öte yandan, akademisyenlerden OHAL döneminde ihraç edilenlerden OHAL İnceleme Komisyonu tarafından göreve iadesine karar verilenlerle ilgili olarak 7145 sayılı Kanunun 22.

---

*olarak atayacaktır. Eğer bu adayları uygun bulmazsa Cumhurbaşkanı başvuru sürecinin yenilenmesini isteyebilecektir.” <https://bilimakademi.org/wp-content/uploads/2018/10/8-ekim-akademik-ozguruluk-raporu-2017-18.pdf> (Erişim: 10.11.2018)*

<sup>76</sup> Bu uygulamaların en ilginç örneklerinden biri Barış İçin Akademisyenler bildirisi imzacısı olan ve Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nden OHAL KHK’sı ile ihraç edilen akademisyen Dr. Cenk Yiğiter’in yaşadıklarıdır. İhraç edildikten sonra Ankara Barosu’nda staj yapmaya başlayan Dr. Yiğiter’in, Adalet Bakanlığı’nın staj kararına ilişkin açtığı davada Ankara 10. İdare Mahkemesi, “KHK’li birisinin avukatlık stajı yapmasında telafisi olmayan zarar vardır” demek suretiyle yürütmeyi durdurma kararı vermiş ve Yiğiter’in stajının bitmesine iki hafta kala stajı durdurularak kaydı silinmiştir. <http://sendika62.org/2018/03/khkli-yigiterin-avukatlik-staji-bitmesine-iki-hafta-kala-durduruldu-480193/> (Erişim: 14 Kasım 2018) Dr. Yiğiter’e ilişkin olaylar bununla kalmamış, ihraç edildiği Ankara Üniversitesi’nin İletişim Fakültesi’nin Radyo ve Sinema kazanmış olmasına rağmen bir yönetmelik değişikliği ile üniversiteye kayıt yaptırması engellenmiştir. Dr. Cenk Yiğiter hakkında ayrıca, cumhurbaşkanına hakaret suçundan açılan davanın 4 Ekim 2018’de görülen son duruşmasında hakkında bir yıl beş ay on beş gün hapis cezasına hükmedilmiş; mahkeme tarafından hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına da karar verilmemiştir. Yiğiter ayrıca 9 Kasım 2018 günü sabah saatlerinde, facebook paylaşımları ve ihraç edildikten sonra Ankara Üniversitesi Cebeci Kampüsü’ndeki basın açıklamaları gerekçe gösterilerek “terör örgütü adına eylem ve faaliyette bulunma” gerekçeleriyle gözaltına alınmış; 12 Kasım 2018’de ise serbest bırakılmıştır. <https://www.birgun.net/haber-detay/akademisyen-cenk-yigiter-serbest-birakildi-236522.html> (Erişim: 14 Kasım 2018)

maddesi uyarınca getirilen yeni düzenleme de önemlidir: Bu düzenleme uyarınca kamu görevine dönmeye karar verilen öğretim elemanları Ankara, İzmir, İstanbul illeri dışında ve öncelikli olarak 2006 yılından sonra kurulan üniversitelerde istihdam edilmek üzere görevlerine iade edilebilecekleridir. Buna ek olarak bu kişilerin ihraç edildikleri döneme ilişkin herhangi bir tazminat isteme haklarının bulunmadığı da hüküm altına alınmıştır.<sup>77</sup> Ayrıca YÖK tarafından öğretim üyelerinin ihracına yönelik olarak bir genelge hazırlanmıştır<sup>78</sup>

<sup>77</sup> “(1) Kamu görevinden, meslekten veya görev yapılan teşkilattan çıkarılan ya da ilişkisi kesilenlere ilişkin başvurunun kabulü hâlinde karar, kadro veya pozisyonunun bulunduğu kuruma, yükseköğretim kurumlarında kamu görevinden çıkarılan öğretim elemanları için Yükseköğretim Kurulu Başkanlığına bildirilir. Kamu görevine iade edilmesine karar verilenlerin eski kadro veya pozisyonuna atanması esastır. Ancak müdür yardımcısı veya daha üstü ile bunlara eşdeğer yöneticilik görevinde bulunmakta iken kamu görevinden çıkarılmış olanların atamalarında, söz konusu yöneticilik görevlerinden önce buldukları kadro ve pozisyon unvanları dikkate alınır. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığına bildirilenlerin atama teklifleri; Ankara, İstanbul, İzmir illeri dışında ve 2006 yılından sonra kurulan yükseköğretim kurumlarına öncelik verilmek kaydıyla, Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından kamu görevinden çıkarıldığı yükseköğretim kurumu haricinde tespit edilecek yükseköğretim kurumlarından birine önceki kadro unvanlarına uygun olarak on beş gün içinde yapılır. Kurumlar, bildirim veya atama teklif tarihini takip eden otuz gün içerisinde atama işlemlerini tamamlar. Bu kapsamda yer alan personele ilişkin kadro ve pozisyonlar, ilgililere ilişkin atama onaylarının alındığı tarih itibarıyla diğer kanunlardaki hükümlere bakılmaksızın ve başka bir işleme gerek kalmaksızın ilgili mevzuatı uyarınca ihdas, tahsis ve vize edilmiş sayılır. Söz konusu kadro ve pozisyonlar, herhangi bir şekilde boşalmaları hâlinde başka bir işleme gerek kalmaksızın iptal edilmiş sayılır. Atama emri, ilgili kamu kurum ve kuruluşu tarafından 11/2/1959 tarihli ve 7201 sayılı Tebligat Kanunu hükümlerine göre ilgililere tebliğ edilir. Tebliğ tarihini takip eden on gün içerisinde göreve başlamayanların bu maddeden doğan atanma hakkı ile mali hakları düşer. Kamu kurum ve kuruluşları atama ve göreve başlatma işlemlerinin sonucunu, işlemlerin tamamlanmasını takip eden on beş gün içinde Devlet Personel Başkanlığına bildirirler. İlgililerin kamu görevinden çıkarılmasına ilişkin kanun hükmünde kararname hükümleri, bu fıkrada belirtilen kişiler bakımından tüm hüküm ve sonuçlarıyla birlikte ortadan kalkmış sayılır. Bu kapsamda göreve başlayanlara, kamu görevinden çıkarılma tarihlerini takip eden aybaşından göreve başladıkları tarihe kadar geçen süreye tekabül eden mali ve sosyal hakları ödenir. Bu kişiler, kamu görevinden çıkarılmalarından dolayı herhangi bir tazminat talebinde bulunamaz.”

<sup>78</sup> [http://www.yok.gov.tr/documents/10279/38771823/Ihraclarla\\_Ilgili\\_Duzenleme.pdf](http://www.yok.gov.tr/documents/10279/38771823/Ihraclarla_Ilgili_Duzenleme.pdf) (Erişim: 11.11.2018)

**Sanatsal ifade özgürlüğü** bakımından da bazı olaylar yaşanmıştır. Bunlar arasında, şarkılarında uyuşturucuya özendirdiği iddiasıyla tutuklanan ve 26 gün tutuklu kalan ‘Ezhel’ ismiyle tanınan rap müzisyeni Ömer Sercan İpekçioğlu hakkında açılan kamu davası zikredilebilir. Bu davada İstanbul Anadolu 44. Asliye Ceza Mahkemesi’ndeki davada şarkıcının suç işleme kastıyla hareket etmediğine hükmedilerek önce tahliye sonra da beraat kararı verilmiştir.<sup>79</sup>

Sanatsal ifade özgürlüğüne ilişkin başka bir ihlal de “Onur (Pride) filminin yasaklanmasıyla ilgilidir.<sup>80</sup> Ankara Valiliği, bu yasağın gerekçesini *bazı kesimler tarafından tepki gösterilebileceği ve provokasyonlara neden olabileceği şeklinde ifade etmiştir*<sup>81</sup>

Öte yandan, Türkiye’nin Türkiye tarafından sanatsal ifade özgürlüğünü destekleyici bir adım olarak yarıtcılık ve kültürel ifadeye erişim ve bunların bir parçası olabilmeyi de içine alan<sup>82</sup> UNESCO *Kültürel İfadelerin Çeşitliliğinin Korunması ve Geliştirilmesi Hakkında Konvansiyon*’a 2 Kasım 2017 tarihinde taraf olduğunu olumlu bir gelişme olarak kaydetmek gerekir.<sup>83</sup>

## SONUÇ

İfade özgürlüğü ile ilgili yapılan çalışmalar, genel olarak bu özgürlüğün demokratik bir toplumun temel yapı taşı olduğu fikrinden hareket eder. Biz de raporumuzun sonuç de-

<sup>79</sup> <https://www.ntv.com.tr/galeri/yasam/ezhel-hakim-karsisina-cikti-uyusturucuyu-ozendirme-sucundan-yeni-dava,djuEf7Q5oEuVOoofmYAFAQ/vprKa4Aseki5hgaRKjR7A>

<sup>80</sup> <https://www.cnnturk.com/kultur-sanat/sinema/ankara-valiligi-onur-pride-filmini-yasakladi> (Erişim: 19.11.2018)

<sup>81</sup> <http://www.ankara.gov.tr/yasaklama-kararina-iliskin-basinduyurusu-28062018>

<sup>82</sup> <https://en.unesco.org/creativity/sites/creativity/files/freemuse-the-state-of-artistic-freedom-2018.pdf>, Freemuse Sanatsal Özgürlük Raporu, s.66.

<sup>83</sup> [http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL\\_ID=49443&URL\\_DO=DO\\_TOPIC&URL\\_SECTION=201.html](http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=49443&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html) (Erişim: 17.11.2018)

ğerlendirmelerini bu düşünceden hareketle yapmayı uygun görüyoruz. Şöyleki, ifade özgürlüğü, “devlet aklı” ile “insan hakkı”nın karşı karşıya geldiği en problematik meselelerden biridir. En demokratik kabul edilebilecek toplumlarda dahi bu özgürlüğün kapsam ve sınırları ile özgürlüğün meşru kısıtlama nedenlerinin yorumlanması sorunsuz değildir. Türkiye açısından ise bu konu, öteden beri gerek hukuki gerekse politik tartışmaların ön sıralarında yer almış; kamuoyunun gündemini işgal eden bir mesele olmuştur. Özellikle son yıllarda ifade özgürlüğü ve buna bağlı hak ve özgürlükler (basın özgürlüğü, bilgi edinme hakkı, akademik özgürlükler gibi) bakımından uluslararası kamuoyunda da sıklıkla dile getirilen ve ulusal ve uluslararası düzeyde yayımlanan rapor ve görüşlerle bir gerilemenin içinde bulunduğumuz ifade edildiğinden, bu değerlendirmelere ilişkin gerekçelendirmelerin doğru anlaşılmasının, sorunun çözümünde ve ifade özgürlüğünün teminat altına alınmasında son derece önemlidir.

Çalışma Grubumuz, AİHM kararlarında vurgulandığı ve 2017 raporunda da belirttiği üzere, hoş giden, sevindiren sözler kadar, insanları kızdıran, hoş gitmeyen, sarsıcı sözlerin de **şiddet içermemek** veya **şiddeti teşvik etmemek kaydıyla** ifade özgürlüğünün bir parçası olduğunu düşünmektedir. Bir toplumun demokratik niteliğinin en önemli göstergesi olan ifade özgürlüğüne getirilecek her türlü kısıtlamanın ve bu çerçevedeki müdahalenin meşru amaç, yasayla öngörülebilirlik ve ölçülülük kriterleri çerçevesinde olması gerekmektedir. Geçirilen olağanüstü halin etki ve sonuçlarının olağan hale geçişle ortadan kaldırılabilmesi için ulusal ve uluslararası çerçevede sahip olunan sorumlulukların; demokratik, laik, sosyal bir hukuk devleti olma niteliğinden taviz vermeyen bir anlayışla yerine getirilmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda 2019 ve sonrasında Türkiye bakımından ifade özgürlüğü karnesinin düzeltilmesi için; uluslararası örgütlerin hazırladıkları raporlarda ileri sürülen eleştiriler, AYM ve AİHM kararlarında ifade özgürlüğünün korunmasına yönelik belirlenen kriterler ve

alınan kararlar, mevcut yasal düzenlemeler ile bir bütün olarak değerlendirilmelidir. Demokratik bir toplum olmanın en önemli gereksinimlerinden birinin, özgürlüklerin geniş, sınırlamaların ise dar biçimde yorumlanarak uygulanması olduğu unutulmamalıdır.

## EK 1. AYM KARARLARININ TASNİFİ

İHLAL KARARLARI				
Sıra No	Başvurucu	Başvuru No	Karar Tarihi	BAŞVURU KONUSU
1	ABDÜLHAMİT BABAT VE ZEKİ BAYHAN	2015/13046	22/03/2018	Doküman verilmemesi
2	ADEM TALAS	2014/2143	06/11/2017	TSK mensubu. BİMER'e verdiği dilekçe nedeniyle disiplin cezası ile cezalandırılması
3	AHMET KORKMAZ VE DİĞERLERİ	2014/106265	10/01/2018	Basın açıklaması nedeniyle yargılanması ve 6352 sayılı Kanun uyarınca kovuşturmanın ertelenmesi
4	AHMET TEMİZ (11)	2015/16566	07/03/2018	Doküman verilmemesi
5	AHMET TEMİZ (12)	2015/4500	08/03/2018	Doküman verilmemesi
6	AHMET TEMİZ (9)	2014/8340	24/01/2018	Doküman verilmemesi
7	AHMET TEMİZ VE MUSA ŞANAK	2015/13923	07/03/2018	Doküman verilmemesi
8	AHMET TEMİZ VE MUSA ŞANAK (2)	2015/14850	07/03/2018	Doküman verilmemesi
9	ALİ KIDIK	2014/5552	26/10/2017	İnternette yayınlanan haberlere ve köşe yazısına ulaşılmasının engellenmesi
10	ARİF ALTIN	2014/2170	10/01/2018	Yargıtay Başsavcısı A.Y.'ya gönderdiği e-posta'da yer alan söz nedeniyle cezalandırılması
11	BİLAL DEMİRDAĞ (2)	2014/5188	19/12/2017	Doküman verilmemesi
12	BİZİM RADYO	2014/11028	18/10/2017	Yeniden yayına başlama izni verilmemesi
	BÜLENT HATUN	2014/3536	24/05/2018	Sendikal faaliyet – afiş asması nedeniyle idari para cezası ile cezalandırılması
13	CENGİZ NERGİZ	2015/2866	18/04/2018	Doküman verilmemesi

İNSAN HAKLARI RAPORU (2017 -2018)

14	EROL BALCI	2015/7325	10/05/2018	Twitter'den Mustafa Kamalak'ı eleştirilmesi nedeniyle HAGB verilmesi
15	ERTAN YÜREK	2015/18932	22/03/2018	Doküman verilmemesi
16	EYÜP HANOĞLU	2015/13431	23/05/2018	Siyasetçiye yönelik eleştiri nedeniyle tazminata hükmedilmesi
17	FATMA NİDA OLCAR	2014/5456	08/02/2018	Habere yaptığı yorum nedeniyle cezalandırılması
18	HACİ BOĞATEKİN	2014/18101	26/10/2017	İnternet haber sitesindeki yazılarının hakaret teşkil etmesi nedeniyle kovuşturmanın ertelenmesi
19	HACİ BOĞATEKİN (2)	2014/12162	21/11/2017	İnternet haber sitesindeki yazısı nedeniyle aleyhine tazminata hükmedilmesi
20	HAKAN YİĞİT	2015/3378	05/07/2018	İnternet sitesinde sorumlu müdür. Yayımladığı haberde yer alan videonun haberleşmenin gizliliğini ihlal etmesi nedeniyle cezalandırılması
21	HALİL BAYIK	2014/20002	30/11/2017	Doküman verilmemesi
22	HALİL BAYIK (2)	2015/19539	05/05/2018	Doküman verilmemesi
23	HALİL ŞAHİN VE DİĞERLERİ	2015/16870	21/03/2018	Doküman verilmemesi
24	HİKMET KALE	2015/2683	07/03/2018	Doküman verilmemesi
25	HİKMET KALE (2)	2015/2683	07/03/2018	Doküman verilmemesi
26	HİKMET KALE (3)	2015/329	08/03/2018	Doküman verilmemesi
27	HULUSİ ELMAS	2014/13607	10/01/2018	Spor müsabakasında mağlubiyet nedeniyle basına verilen demekte kişilik haklarına saldırı nedeniyle cezalandırılması ve tazminata hükmedilmesi
28	İRFAN SANCI	2014/20168	26/10/2017	Müstehcen içeriğe sahip "Yumuşak Makine" adlı kitabı yayınlaması nedeniyle açılan davanın ertelenmesi
29	İYİ HABER YAYIN AJANSI	2014/13819	10/01/2018	Radyo lisans talebinin reddi
30	KAMURAN REŞİT BEKİR (6)	2014/1117	24/01/2018	Doküman verilmemesi
31	KELEŞ ÖZTÜRK	2014/15001	27/12/2017	Avukatın duruşmada Cumhuriyet savcısına söylediği sözler
32	KEMAL GÖZLER	2014/5232	19/04/2018	İnternette yayınlanan kitabına belirsiz süreyle erişimin engellenmesi
33	KILIÇDAROĞLU (3)	2015/1220	18/07/2018	Yaptığı konuşmada, Kayseri Belediye Başkanı ve Belediye çalışanlarına hakaret ettiği nedeniyle tazminata hükmedilmesi
34	KORAY ÇALIŞKAN	2014/4548	05/12/2017	Siyasetçiye yönelik eleştiri



İNSAN HAKLARI RAPORU (2017 -2018)

35	KÜÇÜK HASAN ÇOBAN	2015/17776	07/03/2018	Doküman verilmemesi
36	MAHMUT ABA	2014/5322	27/12/2017	“Heviye Jime” Dergisinin 2014 Ocak Şubat sayılarının verilmemesi Karar gerekçesi soyut
37	MEDYA İZMİR BASIN YAYIN	2015/7019	08/02/2018	Yayın lisansı talebinin reddi
38	MEHMET ÇAPRAZ	2014/10736	08/02/2018	Ayrı yaşadığı eşine telefonla mesaj göndermek suretiyle işlediği tehdit ve hakaret suçlarından cezalandırılması
39	MEHMET ÇELEBİ ÇALAN (4)	2014/8333	19/12/2017	Doküman verilmemesi
40	MEHMET ÇELEBİ ÇALAN (5)	2015/5195	23/05/2015	Doküman verilmemesi
41	MEHMET DOĞAN	2014/8875	07/06/2018	HSK ve Hakim Ali Suat Ertoşun’u eleştiren yazısı
42	MEHMET HASAN ALTAN	2016/23632	11/01/2018	Yazdığı köşe yazıları nedeniyle tutuklanması
43	MURAT KAYMAZ	2015/2913	21/03/2018	Doküman verilmemesi
44	MURAT KAYMAZ (2)	2015/12913	21/03/2018	Doküman verilmemesi
45	MUSTAFA NİHAT BEHRA-MOĞLU- GÜNEŞ	2015/11961	11/06/2018	Siyasiye yönelik açıklamaları nedeniyle aleyhine tazminata hükmedilmesi
46	OZAN ALPKAYA	2015/15980	22/03/2018	Doküman verilmemesi
47	ÖMÜR RADYO	2015/1950	21/02/2018	Radyo lisans talebinin reddi
48	ÖZÜN KANBAY	2014/5584	09/01/2018	Sosyal medyada paylaşılan görüş nedeniyle cezalandırılması
49	SABAH YILDIZI (2)	2015/3369	08/02/2018	Yayın lisansı talebinin reddi
50	SELÇUK KOZAĞAÇLI	2014/10715	10/01/2018	Basın açıklaması dolayısıyla hakkında açılan dava sırasında kovuşturmanın ertelenmesi kararı verilmesi
51	SİNAN BARAN	2015/11494	11/06/2018	Siyasetçiye yönelik eleştiri nedeniyle adli para cezasına hükmedilmesi
52	SİNAN İYİT	2013/1495	30/11/2017	Doküman verilmemesi
53	ŞAHİN ALPAY	2016/16092	11/01/2018	Yazdığı yazılar nedeniyle tutuklanması
54	YAŞAR ASLAN	2015/15731	23/05/2018	Doküman verilmemesi
55	YENİGÜN HABER AJANSI – CUMHURİYET	2014/1876	27/12/2017	Milletvekilinin yaptığı basın açıklamasının gazetede yayımlanması nedeniyle gazetenin yayımcısı ve sahipleri aleyhine tazminata hükmedilmesi

İNSAN HAKLARI RAPORU (2017 -2018)

<b>DÜŞME KARARLARI</b>				
Sıra No	Başvurucu	Başvuru No	Karar Tarihi	BAŞVURU KONUSU
1	AHMET YILDIRIM	2014/10354	06/12/2017	İnternet sitesine erişimin engellenmesi kararının kaldırılmaması
2	DURSUN ÇİÇEK (3)	2014/2185	06/12/2017	Mahkemeye verdiği suç ihbar dilekçesinin hakaret içermesi nedeniyle 1 yıl 6 ay hapse mahkum edilmesi. Bu karar Başsavcılığın itirazı üzerine Yargıtay tarafından bozulmuş ve mahkeme beraat kararı vermiştir.
3	YÜCEL SAYMAN		08/06/2017	Duruşma salonunda sarf ettiği sözler nedeniyle cezalandırılması

<b>BAŞVURU YOLU TÜKETİLMEMESİ NEDENİYLE KABULEDİLMEZLİK</b>				
Sıra No	Başvurucu	Başvuru No	Karar Tarihi	BAŞVURU KONUSU
1	ALAADDİN AKKAŞOĞLU –AKİS	2014/18247	20/12/2017	İnternette yayın yapan şirketin bilgisayarlarında yapılan aramanın hukuka aykırı olması
2	HACİ BOĞATEKİN (3)	2015/6321	23/05/2018	6352 sayılı Kanun Geç.1. md. Uyarınca kovuşturmanın ertelenmesi, istinaf kanun yolu tüketilmemiş
3	HAMDİ AKIN İPEK	2015/17763	24/05/2018	Kayım atanması. OHAL inceleme komisyonuna başvurulmamış olması
4	NACİ BEŞTEPE	2015/14665	10/05/2018	TSK yöneticilerini eleştirme nedeniyle TSK sosyal tesislerine 6 ay süreyle girmesinin yasaklanması. Karar düzeltmeye gitmemiş
5	PINAR BAYRAM	2016/22302	20/07/2017	Özel bir eğitim kurumunda öğretmen olarak çalışan başvurunun çalışma izninin iptal edilmesi
6	REMZİYE DUMAN	2016/25923	20/07/2017	Öğretmenlik mesleğinden çıkarılması
7	SAİT ORÇAN	2016/29085	19/07/2017	Öğrencilikle ilişkisinin kesilmesi
8	ŞİNASI AKDEMİR	2014/3145	21/03/2018	Bir cevap ve düzeltme (tekzip) metnini usulüne uygun olarak yayınlamayan sorumlular hakkında açılan ceza davasında kovuşturmanın ertelenmesine karar verilmesi suretiyle şeref ve itibarın korunması hakkının ihlali

İNSAN HAKLARI RAPORU (2017 -2018)

<b>AÇIKÇA DAYANAKTAN YOKSUN OLMA NEDENİYLE KABULEDİLMEZLİK KARARLARI</b>				
Sıra No	Başvurucu	Başvuru No	Karar Tarihi	BAŞVURU KONUSU
1	ABDÜLHAMİT BABAT	2015/17616	04/04/2018	Ceza İnfaz Kurumunca Doküman verilmemesi
2	ABDÜLMENAF OSMAN	2015/5483	10/05/2018	Cezaevinde bilgisayar kullanma talebinin reddi
3	AHMET TEMİZ (10)	2014/2863	24/01/2018	Doküman verilmemesi
4	ALPASLAN ALTAN	2016/15586	11/01/2018	Yüksek mahkeme üyesi. FETÖ'den tutuklu
5	CIHAT ÖZDEMİR	2015/2141	09/05/2018	Ceza infaz kurumunda slogan atması nedeniyle disiplin cezası verilmesi
6	DİYADİN AKDEMİR	2015/9562	04/04/2018	Doküman verilmemesi
7	OĞULCAN BÜYÜKKALKAN VE DİĞERLERİ	2014/17226	10/01/2018	Gezi Parkı olayları nedeniyle Twitter hesabından 12 paylaşımı polis kayıt altına almış. Gözaltı. İddianame. Beraat
8	ENES USTA	2014/15689	21/11/2017	Yönettiği internet sitesine erişimin engellenmesi suretiyle ifade özgürlüğünün ihlali
9	FERHAT ENCU	2016/29925	11/06/2018	Milletvekili
10	FIGEN YÜKSEKDAĞ ŞENOĞLU	2016/25187	04/04/2018	Milletvekili
11	GÜLSER YILDIRIM (2)	2016/40170	16/11/2017	Milletvekili
12	HAKAN OLGUN (2)	2014/15588	25/01/2018	Verdiği dilekçede tehdit içeren sözlerle yer verilmesi nedeniyle 15 gün disiplin cezası
13	HAKKI İLKER YAŞAR VE BİRGÜN YAYINCILIK (2) (2014/14637 sayılı başvuru: habere erişimin engellenmesi- kabuledilmezlik-09/03/2017)	2014/12902	20/09/2017	Birgün gazetesinde çıkan habere karşı cevap ve düzeltme talebinin mahkemeye kabul edilmesi nedeniyle ifade ve basın özgürlüğünün ihlali
14	HARUN REŞİT ÇÜMEN	2014/19048	21/07/2017	haberlere karşı cevap ve düzeltme (tekip) talebi
15	HIDIR DEMİR	2015/15997	10/05/2018	Sendika üyesinin basın açıklamasında söylediği sözler nedeniyle 7080 TL APC ve HAGB kararı verilmesi
16	İDRİS BALUKEN	2016/41020	21/03/2018	Milletvekili
17	KAMURAN REŞİT BEKİR(7)	2014/3163	24/01/2018	Doküman verilmemesi
18	LEYLA BİRLİK	2016/40882	04/07/2018	Milletvekili
19	MEHMET ÇELEBİ ÇALAN (3)	2014/4163	19/12/2017	Doküman verilmemesi
20	MEHMET DENİZ GÜZEL	2014/16042	25/01/2018	Doküman verilmemesi
21	MEHMET ORHAN YÜCEL	2014/14293	21/03/2018	Şeref ve itibarın korunması

İNSAN HAKLARI RAPORU (2017 -2018)

22	MÜJDAT GÜRBÜZ	2017/36529	23/05/2018	Ceza infaz kurumunca, radyo dinlemesi yasaklanmış
23	NİHAT AKDOĞAN	2016/29411	23/05/2018	Milletvekili
24	NUREDDİN ATUĞ	2014/11189	21/09/2017	Siyasi ve yasal faaliyetleri nedeniyle tutuklanması
25	ÖZGÜR SEVGİ GÖRAL BİRİNCİ	2014/12112	04/10/2017	Bir televizyon programında dile getirdiği düşünceleri gerekçe gösterilerek bir üniversiteye öğretim elemanı olarak alınmaması
26	HARUN REŞİT ÇÜMEN	2014/19048	21/06/2017	Zaman gazetesinde çıkan haberler nedeniyle cevap ve düzeltme hakkının mahkemece kabul edilmesi nedeniyle ifade ve basın özgürlüğünün ihlal edildiği
27	SELAHATTİN DEMİRTAŞ	2016/25189	21/12/2017	Milletvekili-tutuklu
	SELMA IRMAK	2016/32948	07/03/2018	Milletvekili
28	ŞİNASI AKDEMİR	2014/3145	21/03/2018	Tekzip metnini usulüne uygun yayınlamama
29	ŞÜKRÜ YILDIZ	2015/18720	09/05/2018	Ceza evinde açlık grevi nedeniyle disiplin cezası
30	UMUT KILIÇ	2015/16643	04/04/2018	Hakimlik mülakatı sırasında Cumhurbaşkanına ve kamu görevlilerine hakaret
31	VELİ DİKME	2015/15902	09/05/2018	Ceza infaz kurumunda aldığı hücre hapsi cezasının infazı sırasında ziyaretçi kabulüne izin verilmemesi telefonla haberleşmesinin ve televizyon izlemesinin yasaklanması
32	YAŞAR ASLAN	2015/15731	23/05/2018	Doküman verilmemesi
33	CENK BALCIOĞLU	2015/3522	20/09/2018	Başvuru, çok sayıda dilekçe veren memura disiplin cezası verilmesi nedeniyle ifade özgürlüğünün ihlal edildiği iddiasına ilişkindir.

İNSAN HAKLARI RAPORU (2017 -2018)

<b>İHLAL OLMADIĞI NEDENİYLE KABULEDİLMEZLİK KARARLARI</b>				
Sıra No	Başvurucu	Başvuru No	Karar Tarihi	BAŞVURU KONUSU
1	ENGİN KABADAŞ	2014/18587	06/07/2017	Asker olan ve verdiği konferanslarda kullandığı ifadelerin siyasi faaliyette bulunmak suçunu oluşturduğundan bahisle cezalandırılan başvurunun adil yargılanma hakkı ve ifade özgürlüğünün ihlal edildiği iddialarının değerlendirilmesi
2	HAMDİ AKIN İPEK	2015/17763	25/05/2018	Terör örgütü propagandası yapma suçlarından dolayı başlatılan ceza soruşturması sırasında verilen arama, el koyma ve kayyum atama kararları nedeniyle adil yargılanma ve mülkiyet hakları ile ifade ve basın özgürlüğünün ihlal edildiği iddialarının değerlendirilmesi
3	İHSAN TAŞ	2014/11255	21/11/2017	Dini değerleri aşağılama. HAGB. Orantılı
4	KILIÇDAROĞLU	2014/1577	25/10/2017	Siyasi parti liderinin parti grup toplantısında Başbakan'a karşı söylediği sözler nedeniyle tazminat ödemeye mahkum edilmesinin ifade özgürlüğünü ihlal ettiği iddiasının değerlendirilmesi
	KILIÇDAROĞLU (2)	2015/2850	18/07/2018	Bir siyasi parti lideri olan başvurunun dile getirdiği bazı iddialardan dolayı tazminat ödemeye mahkum edilmesinin ifade özgürlüğünü ihlal ettiği iddiasına ilişkindir
5	NİHAT DURMUŞ VE DURMUŞ OFSET	2014/5761	10/05/2018	İskenderun Olay gazetesinin genel yayın yönetmeni. "Boncuğun maceraları" yazı dizisi nedeniyle tazminata hükmedilmesi

<b>EKSİKLİĞİN GİDERİLMEMESİ NEDENİYLE KABULEDİLMEZLİK</b>				
Sıra No	Başvurucu	Başvuru No	Karar Tarihi	BAŞVURU KONUSU
1	REMZİ UÇUCU	2015/4883	23/05/2018	Başvurucu hükümlü olduğu için Avukatı, başvurunun nüfus cüzdan örneğini temin edememiş



TOPLANTI VE  
GÖSTERİ YÜRÜYÜŞÜ HAKKI  
ÇALIŞMA GRUBU



## **TOPLANTI VE GÖSTERİ YÜRÜYÜŞÜ HAKKI ÇALIŞMA GRUBU**

Başkan:

Av. İzzet Varan

Artvin Barosu

Üyeler: (Soyadı Alfabetik Sırasıyla)

Av. Velat Alan

Diyarbakır Barosu

Av. Mesut Gerez

Şırnak Barosu

Av. Cem Yarım

Kırklareli Barosu



## AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİNDE BULUNAN HÜKÜMLERDEN;

*Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 10.maddesi; İfade özgürlüğü:*

1. Herkes ifade özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu hak, kamu makamlarının müdahalesi olmaksızın ve ülke sınırları gözetilmeksizin, kanaat özgürlüğünü ve haber ve görüş alma ve de verme özgürlüğünü de kapsar. Bu madde, Devletlerin radyo, televizyon ve sinema işletmelerini bir izin rejimine tabi tutmalarına engel değildir.
2. Görev ve sorumluluklar da yükleyen bu özgürlüklerin kullanılmasında, yasayla öngörülen ve demokratik bir toplumda ulusal güvenliğin, toprak bütünlüğünün veya kamu güvenliğinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın, başkalarının şöhret ve haklarının korunması, gizli bilgilerin yayılmasının önlenmesi veya yargı erkinin yetki ve tarafsızlığının güvence altına alınması için gerekli olan bazı formaliteler, koşullar, sınırlamalar veya yaptırımlara tabi tutulabilir.

*Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 11.maddesi; Toplantı ve Dernek Kurma Özgürlüğü:*

1. Herkes barışçıl olarak toplanma ve dernek kurma hakkına sahiptir. Bu hak, çıkarlarını korumak amacıyla başkalarıyla birlikte sendikalar kurma ve sendikalara üye olma hakkını da içerir.
2. Bu hakların kullanılması, yasayla öngörülen ve demokratik bir toplum içinde ulusal güvenliğin, kamu güvenliğinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için gerekli olanlar dışındaki

sınırlamalara tabi tutulamaz. Bu madde, silahlı kuvvetler, kolluk kuvvetleri veya devlet idaresi mensuplarınca yukarıda anılan haklarını kullanılmasına meşru sınırlamalar getirilmesine engel değildir.

***Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 17.maddesi; Hakları kötüye kullanma yasağı:*** Bu Sözleşme 'deki hiçbir hüküm, bir devlete, topluluğa veya kişiye, Sözleşme 'de tanınan hak ve özgürlüklerin yok edilmesi veya bunların Sözleşme' de öngörülmüş olandan daha geniş ölçüde sınırlandırılmalarını amaçlayan bir etkinliğe girişme ya da eylemde bulunma hakkı verdiği biçiminde yorumlanamaz.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 18.maddesi; **Haklara getirilecek kısıtlanmaların sınırlanması:** anılan hak ve özgürlüklere bu Sözleşme hükümleri ile izin verilen kısıtlamalar öngörüldükleri amaç dışında uygulanamaz.

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASINDA BULUNAN HÜKÜMLERDEN;** Anayasamızın İkinci Kısımında Temel Hak ve Ödevlerin düzenlendiği birinci bölümde yer alan; Temel hak ve hürriyetlerin niteliği başlığında;

***Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 12.maddesi:*** Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir. Temel hak ve hürriyetler, kişinin topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluklarını da ihtiva eder.

***Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 13.maddesi:*** Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve lâik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz.

***Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 14.maddesi:***

Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbirisi, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmayı ve insan haklarına dayanan demokratik ve lâik Cumhuriyeti ortadan kaldırmayı amaçlayan faaliyetler biçiminde kullanılamaz. Anayasa hükümlerinden hiçbirisi, Devlete veya kişilere, Anayasayla tanınan temel hak ve hürriyetlerin yok edilmesini veya Anayasada belirtilenden daha geniş şekilde sınırlandırılmasını amaçlayan bir faaliyette bulunmayı mümkün kılacak şekilde yorumlanamaz. Bu hükümlere aykırı faaliyette bulunanlar hakkında uygulanacak müeyyideler, kanunla düzenlenir.

***Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 25.maddesi:*** Herkes, düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir. Her ne sebep ve amaçla olursa olsun kimse, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; düşünce kanaatleri sebebiyle kınanamaz ve suçlanamaz.

***Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 26.maddesi:*** Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir. Bu hürriyet Resmî makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir almak ya da vermek serbestliğini de kapsar. Bu fıkra hükmü, radyo, televizyon, sinema veya benzeri yollarla yapılan yayımların izin sistemine bağlanmasına engel değildir. Bu hürriyetlerin kullanılması, millî güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği, Cumhuriyetin temel nitelikleri ve Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünün korunması, suçların önlenmesi, suçluların cezalandırılması, Devlet sırrı olarak usulünce belirtilmiş bilgilerin açıklanmaması, başkalarının şöhret veya haklarının, özel ve aile hayatlarının yahut kanunun öngördüğü meslek sırlarının korunması veya yargılama görevinin gereğine uygun olarak yerine getirilmesi amaçlarıyla sınırlanabilir.

## **YASALARIMIZDA BULUNAN HÜKÜMLERDEN;**

### **2935 SAYILI OLAĞANÜSTÜ HAL KANUNUNDA BULUNAN HÜKÜMLERDEN;**

#### ***Bu Yasanın 11.Maddesi;***

Bu Yasanın 11.maddesi; Bu Kanunun 3 üncü maddesinin birinci fıkrasının (b) bendi gereğince olağanüstü hal ilanında; genel güvenlik, asayiş ve kamu düzenini korumak, şiddet olaylarının yaygınlaşmasını önlemek amacıyla 9 uncu maddede öngörülen tedbirlere ek olarak aşağıdaki tedbirler de alınabilir:

- a) Sokağa çıkmayı sınırlamak veya yasaklamak,
- b) Belli yerlerde veya belli saatlerde kişilerin dolaşmalarını ve toplanmalarını, araçların seyirlerini yasaklamak, .....
- m) Kapalı ve açık yerlerde yapılacak toplantı ve gösteri yürüyüşlerini yasaklamak, ertelemek, izne bağlamak veya toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin yapılacağı yer ve zamanı tayin, tespit ve tahsis etmek, izne bağladığı her türlü toplantıyı izletmek, gözetim altında tutmak veya gerekiyorsa dağıtmak,

### **2911 SAYILI TOPLANTI VE GÖSTERİ YÜRÜYÜŞLERİ KANUNUNDA BULUNAN HÜKÜMLERDEN;**

***Bu yasanın 3.maddesi:*** Herkes, önceden izin almaksızın, bu Kanun hükümlerine göre silahsız ve saldırısız olarak kanunların suç saymadığı belirli amaçlarla toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir.

***Bu yasanın 6.maddesi:*** Toplantı ve gösteri yürüyüşleri, tüm il ve ilçe sınırları içerisinde aşağıdaki hükümlere uyulmak şartıyla her yerde yapılabilir.

***Bu yasanın 7.maddesi:*** Toplantı ve yürüyüşlere ve bu amaçla toplanmalara güneş doğmadan başlanamaz. Açık yerlerdeki

toplantılar ile yürüyüşler gece vaktinin başlamasıyla dağılacak şekilde, kapalı yerlerdeki toplantılar ise saat 24.00'e kadar yapılabilir.

***Bu yasanın 8.maddesi:*** Toplantının yapıldığı yer, toplantı süresince umuma açık yer sayılır.

***Bu yasanın 17.maddesi:*** Bölge valisi, vali veya kaymakam, millî güvenlik, kamu düzeni, suç veya suç işleneceğine dair açık ve yakın tehlike mevcut olması hâlinde yasaklayabilir veya bir ayı aşmamak üzere erteleyebilir, şeklindedir.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, T.C Anayasası ile güvence altına alınmış ifade özgürlüğünün bir anlamda; birden ziyade kişiler önünde açıklanması, düşünce ve ifadenin geniş kitlelere ulaştırılması, geniş kitlelere benimsetilme, tanıtma, sempati sağlama gibi çeşitli nedenlerle Toplantı ve Gösteri Yürüyüşlerine gereksinim vardır.

Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri hakkı; ülkemizde yaşanan 15 Temmuz hain darbe girişimi neticesinde 21 Temmuz 2016 tarihinde uygulamaya konulan Olağanüstü Hal kapsamında tüm ülkede kullanımının 2016 ve 2017 yıllarının tamamında, 2018 yılında ise olağanüstü halin kaldırıldığı 19 Temmuz 2018 tarihine kadar adeta askıya alındığı, ve bu hakkın hemen hemen hiç kullanılmasına izin verilmediğinden bu hususta ihlalleri tespit etmek kolay olmamaktadır.

2911 sayılı Yasanın 3.maddesine göre, herkes, önceden izin almaksızın toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahip iken ilan edilen olağanüstü hal ile illerde valiler, ilçelerde kaymakamlıklarca toplantı ve gösteri yürüyüşlerini kural olarak izne tabi kıldıkları, STK'lar tarafından yapılan müracaatlar için başlangıçta bir ay süre ile ertelenme yönteminin izlenmesine karşın, süre sonunda genellikle güvenlik gerekçesi ile kapalı veya açık yerlerde yapılacak toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin yasaklandığı veya bazen de izin verilmeme

hallerinde gerekçe dahi gösterilmeme tercihinin kullanılmaya başlanıldığı en sık görülen şikayetler arasında yer almıştır.

Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hakkının olağanüstü hal nedeniyle kısıtlanmaya gidilmesi halin şartlarına uygun ise de; uygulamada hiç izin verilmeme, tamamen yasaklama, gerekçe gösterilmeme gibi daha çok kolaycı ve yasağcı yöntemlerin seçilmiş olduğu, bu hakkın Anayasanın sözü, ruhu bir yana bırakılarak, hakkın özüne dokunularak ve de ölçülülük ilkesine aykırı davranılarak uygulandığı şikâyetleri oldukça artış göstermiştir.

Bu hakkın kullanılmasına ilişkin yapılan saha çalışmaları sırasında meslek kuruluşları, yerel ve ulusal boyutlu dernekler, sivil toplum örgütleri ile yapılan görüşme ve değerlendirmelerde izin verilmeyen toplantı ve gösterilerin genellikle sosyal, çevresel ve muhalif siyasal içerikler taşıdığı, olağan üstü hale rağmen bölgelerinde izne dahi tabi tutulmayan iktidar yanlısı siyasal, dinsel içerikli toplantıların varlığı sıkça ileri sürülmüştür. Bu durum güvenlik gerekçelerinin pekte haklılık göstermediğini desteklemektedir.

Toplantı ve gösteri yürüyüşleri hakkı kapsamında sahada belirtilen diğer sorunlar ise başlangıçta izin verilmesine rağmen son anda yasaklama kararlarının alındığı, yapılan salon tahsislerinin son anda iptal edildiği veya hiç tahsis yapılmadığı şeklindedir.

Olağanüstü hal öncesinde, toplantı ve gösteri yürüyüşleri yasa dışı addedilerek haklarında soruşturma başlatılarak açılan ceza davalarının büyük çoğunluğunun olağanüstü dönemde karara bağlandığı yine yargılaması neticelenen davaların önemli kısmında, gösteri ve yürüyüş esnasında atılan sloganlardan yola çıkılarak suç vasfının Cumhurbaşkanıya hakarete dönüştürülerek yargılamalarda Hükmün Açılanmasının Geri Bırakılmasına veya verilen cezaların ertelenmesine az sayıda dosyada ise verilen ceza kararlarının ertelenmediği veya para

cezasına çevrilmediği bilgi aktarımlarında değinilen mahkeme ilamlarından anlaşılmıştır.

Olağanüstü hâl dönemine ilişkin kısıtlamalar konusunda yapılan çalışmalarda özellikle çevre aktivistlerinin çevreye verilen zararlar, imar değişiklikleri, ÇED raporları gibi konularda yapılmak istenen toplantı ve gösterilerin engellendiğine dair yakınmaların geçen yıllara oranla artış gösterdiği tespit edilmiştir.

Değerlendirme kapsamında; 2017 ve 2018 yılı 1 Mayıs kutlamaları ile 10 Ekim Ankara Gar patlamasında ölenlerin anmak için bazı illerde toplantı ve gösteri yürüyüşlerine güvenlik gerekçesi ile izin verilmediği, bazı yerlerde de yapılan gösterilerin yasaklı bölge sınırlarında kalması nedeniyle müdahale edildiği ve göstericilerin dağıtıldığı belirtilmiştir.

Olağanüstü halin son bulmasından sonra özellikle 25 Kasım kadına yönelik şiddete karşı mücadele ve dayanışma günü etkinlikleri kapsamında ülkenin çeşitli illerinde düzenlenen gösteriler olaysız sona ermiş olmasına rağmen İstanbul ilinde Tünel'den Taksim Meydanına yürümek isteyen silahsız ve saldırısız olan kadın göstericilerin bu toplantı ve gösterileri bir izne dayanmadığı ileri sürülerek yasa dışı sayıldığı ve güvenlik kuvvetlerince kaba kuvvet ve biber gazı kullanımı şeklinde gelişen müdahalelere maruz kaldıkları basından ve bazı aktivistlerden alınan bilgi ile özetlenmiştir.





TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ  
ÇALIŞMA GRUBU



## **TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ ÇALIŞMA GRUBU**

Başkan:

Av. Nuriye KADAN

İzmir Barosu

Üyeler: (Soyadı Alfabetik Sırasıyla)

Av. Hülya AKSAKAL

İstanbul Barosu

Av. Ezgi CANKURT

Edirne Barosu

Av. Derya DEMİR

Mersin Barosu

Av. Saide EKMEK

Ankara Barosu

Av. Hüseyin KANDEMİR

Şanlıurfa Barosu

Av. Gülce MUTOĞLU KILAVUZ

İzmir Barosu

Arş. Gör. Buket VURGEÇ

Gaziantep Üniversitesi

## TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİNE İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELERİMİZ

### Giriş

Türkiye Barolar Birliği İnsan Hakları Merkezi bünyesindeki cinsel Kimlik hakları Çalışma Grubumuzun adının çalışma alanımıza daha uygun olması sebebiyle Toplumsal Cinsiyet Eşitliği olarak değiştirilmesine karar verilmiş ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Grubu olarak çalışmalarına devam etmektedir.

### Toplumsal Cinsiyet nedir?

Toplumsal cinsiyet kavramı, belirli bir toplumun erkekler ve kadınlar için uygun saydığı, toplumsal olarak inşa edilmiş roller, davranışlar ve beklentileri, bunlar arasındaki hiyerarşiyi ve bunlara uyulmadığında kişilerin maruz kaldığı ayrımcılığı ifade eder.

Toplumsal cinsiyet; biyolojik cinsiyetten farklı olarak toplumsal ve kültürel olarak belirlenen ve dolayısıyla içeriği toplumdaki topluma olduğu kadar tarihsel olarak da değişebilen “cinsiyet konumu” ya da “cins kimliği”dir. Bu anlamıyla toplumsal cinsiyet yalnızca cinsiyet farklılığını belirlemekle kalmaz, aynı zamanda cinsler arasındaki eşitsiz güç ilişkilerini de belirtir. (Berktaş 2000:16) . Bu anlamda, toplumsal cinsiyet, toplumsal düzlemde kurgulanan, kültürel olarak değişkenlik gösteren, sosyal, ekonomik ve siyasi faaliyetlerle bilinçli bir şekilde inşa edilen bir kavramdır (Marshall, 1999).

### Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği

Bu inşa edilmiş “roller” dolayısıyla kadın ve erkek arasında bir “eşitsizlik” durumuna yol açmakta ve bu eşitsizliklerin sonucu olarak da fırsatları kullanma, kaynakların ayrılması ve bunların kullanımında, hizmetlere ulaşmada bireylerin cinsiyeti nedeniyle ayrımcılık yapılmaktadır. Cinsiyetteki ayrım kadın ve erkeğin sahip olduğu biyolojik farklılıklarla sınırlıyken top-

lumsal cinsiyet eşitsizliğinin temeli politik, ideolojik, ekonomik ve kültürel yapılara dayanır. Toplumsal cinsiyet ayrımcılığının ortaya çıktığı alanlara bakarsak eğitimden siyasete, siyasetten ekonomiye, ekonomiden sosyal yaşama kadar, toplumsal hayatın hemen hemen her alanında olduğu söylenebilir.

Bunun yanı sıra Cinsel Yönelim Ayrımcılığı Toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık, sadece kadınların toplumsal kaynaklardan eşit biçimde yararlanmalarını engellemekle kalmaz, heteroseksüellikten farklı cinsel yönelimleri olan bireylerin (LGBTİ bireyler) başta yaşam hakları olmak üzere, temel insan hakkı ihlallerine uğramalarına da yol açar. Türkiye’de eşcinselliği yasaklayan herhangi bir yasa olmamakla birlikte, cinsel yönelim ayrımcılığı yaygındır. Bu ayrımcılık, eşcinselliğin bir ‘hastalık’ olarak görülmesi, dolayısıyla ‘tedavi’ edilmeye çalışılmasından, trans ve eşcinsel cinayetlerine kadar geniş bir insan hakkı ihlali alanı yaratmaktadır.

Cinsel yönelim ayrımcılığı, yalnızca eşcinsel ya da trans bireylerin sorunu değildir. Kadın bedeniyle doğmuş olanların Kadın gibi, erkek bedeniyle doğmuş olanların da Erkek gibi davranmalarını zorunlu kılan cinsiyet kalıplarının bireylere dayatılmasının en şiddetli aracıdır da. Genel geçer erkeklik/kadınlık kalıplarının bir biçimde dışında olan erkekleri ve kadınları da ‘hizaya sokmayı’ hedeflemektedir.

Ayrımcılığın yaratılmasında ve sürdürülmesinde çeşitli araçlar kullanılır. Bunların başında, şiddet gelir. Ayrımcılığın sürdürülmesini sağlayan ve kolaylaştıran bir başka araç ta kalıpyargılardır.

### **Küresel Cinsiyet Eşitliği Raporu**

Dünya Ekonomik Forumu’nun (World Economic Forum, WEF) 2017 raporuna göre144 ülke arasında Türkiye 2016 yılında 130.sıraydayken bir basamak daha gerileyerek 131.sırada yer almıştır. Cinsiyet eşitsizliği uçurumu kapanacağı yerde

daha da büyümekte olup kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olması için 100 yıl, erkeklerle eşit ücrete sahip olması içinse 217 yıl beklemesi gerekmektedir.

Küresel Cinsiyet Eşitliği Raporunda Kadınların siyasete katılımları, ağılık ve eğitime erişimleri ile ekonomik katılım ve fırsatlar olmak üzere 4 alanda ölçme yapılmakta.

Bu endekslere göre ; Türkiye’de Kadınlar ekonomide 128’inci, siyasette 118’inci, eğitimde 101’inci, ve sağlığa erişimde 59.’uncu.

Sıralamaya baktığımızda Etiyopya, Bahreyn,Katar bizden daha iyi durumda. En iyi durumda olan ilk 5 ülke ise sırasıyla İzlanda, Norveç, Finlandiya, Ruanda ve İsveç. ilk on içerisinde Filipinler, Yeni Zelanda, Slovenya ve Nikaragua gibi ülkeler var.

## **Sonuç**

Her ne kadar toplumsal cinsiyet eşitliği temel olarak, bireylerin cinsiyet temelli ayrımcılığa uğramadan toplumsal yaşamın her alanında eşit olarak yer alması, görülebilmesi, güçlenmesi, temsil edilmesi ve katılımı olarak ifade edilmekte ise de bu yaklaşım, başta kadınların olmak üzere bireylerin toplumsal alandaki mevcut engellerinin aşılması, görünürlüklerinin artması ve buna yönelik önlemlerin alınması bağlamında önemlidir.

Kadınlara ve LGBTİ bireylere yönelik cinsiyete dayalı ayrımcılığın ortadan kaldırılması için CEDAW ,İSTANBUL SÖZLEŞMESİ başta olmak üzere çeşitli uluslararası sözleşmeler ve yasal düzenlemeler vardır. Ancak ayrımcılığın ve eşitsizliğin ortadan kaldırılması yürütülecek kararlı ve sürekli bir mücadeleyle mümkündür. BM İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nin giriş sözcükleri de bunu açıkça ortaya koymaktadır: “Bütün insanlar onur ve haklar bakımından özgür ve eşit doğar.” Cinsel yönelimleri ve cinsiyet kimlikleri temelinde bireylere yöneltilen şiddet ve ayrımcılığın sona erdirilmesi insan hakları alanında aşılması gereken büyük bir sorundur.

## Değerlendirmeler

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Çalışma Grubu olarak İşgücüne Katılım Oranlarında Gizlenen Ayrımcılık, Kamu Hukuku Açısından LGBT haklarının Değerlendirilmesi, Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini Sağlamada Devletin Rolü Bağlamında Ankara Valiliği LGBTİ Etkinlikleri Yasaklama Kararının Değerlendirilmesi ile Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Konusunda Barolar ile yapılan Deneyim Paylaşım Toplantısına ilişkin çalışmaları sunmaktayız.

### TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİNİ SAĞLAMADA DEVLETİN ROLÜ: ANKARA VALİLİĞİ LGBTİ ETKİNLİKLERİ YASAKLAMA KARARI ÖRNEĞİ

İnsanların biyolojik cinsiyet özellikleri ile ikili cinsiyet rejimine dayalı biyolojik farklılıklar ileri sürülerek kurgulanan, esasen gerçekliği ve gerekliliği tartışmalı toplumsal roller, tarih boyunca eşitsizliği ve ayrımcılığı meşru göstermede araç olarak kullanılmıştır.

Kadınların, LGBTİ bireylerin, çocukların, yaşlıların, engellilerin, kısacası hegemonik erkeklik tanımı dışında kalan herkesin, diğer bireyler, aileleri ve toplum tarafından, bağımlı, edilgen ve güçsüz kişiler olarak konumlandırılmaları, bu haksız ve temelsiz statü tayinine dayalı olarak eşitsiz ve ayrımcı muamelelere maruz bırakılması, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin en yalın tanımı olabilir.

Kız çocuklarının eğitim hakkından yoksun bırakılması, kadınların toplumsal yaşamdan, soyutlanarak ev içine hapsedilmesi, belirli mesleklerde kadın istihdamının uygun bulunmaması, iş yaşamında kadınlar aleyhine ücret ve terfi eşitsizliklerinin yaşanması, LGBTİ bireylerin “bilinen erkeklik”e saldırı olarak görülen varoluşlarının toplumda görünmez kılınması, nefret

ve şiddetin hedefi haline gelmeleri ve cezasızlık, erkeklerin sürekli biçimde “erkeklik”lerini ispat edecek performansları sergilemeye itilmesi toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yol açtığı ve sürdürdüğü temel sorunlardır.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin, gündelik sorunlardan, yerleşik adaletsizliklere kadar hemen hemen her alanda acımasız iktidar ilişkileri doğurduğu inkar edilmez bir gerçektir. Bu bakımdan devletler ve uluslararası örgütler, insan toplumunun bu karanlık yönünü daha fazla görmezden gelemeyeceklerini idrak etmiş, buna bağlı olarak toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak adına çalışmalar başlamış ve özellikle son yıllarda bu çalışmalar hız kazanmıştır.

1979 yılında “Kadınlara Karşı Her tür Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi”nin (KKAÖS-CEDAW) kabulüyle uluslararası bir norm haline gelen toplumsal cinsiyet eşitliği anlayışı, bu dönem sonrasında uluslararası kadın konferansları, Sözleşme’yi onaylayan ülkelerden gelişmeleri denetlemek üzere istenen raporlarla hayata geçirilmeye çalışılmıştır<sup>1</sup>.

Cinsiyetler arası eşitliğin sağlanması ve toplumsal cinsiyet ayrımcılığının ortadan kaldırılması doğrultusunda BM tarafından Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Konferansı (1994), Dördüncü Dünya Kadın konferansı (1995) adı altında iki küresel toplantı düzenlenmiştir<sup>2</sup>. Türkiye, Dördüncü Dünya Kadın Konferansı gibi dünya kadınlarının konumlarını güçlendirmeyi amaçlayan uluslararası toplantı sonucunda kabul edilen belgeleri (Pekin Deklarasyonu ve Eylem Planı) çekince koymadan kabul etmiştir. Ayrıca Avrupa Birliği’ne uyum sürecinde Türkiye, cinsiyet eşitliği politikaları doğrultusunda

---

<sup>1</sup> Meryem KORAY, Avrupa Birliği ve Türkiye’de “Cinsiyet” Eşitliği Politikaları: Sol-Feminist Bir Eleştiri, syf:16 Kaynak: <http://calismatoplum.org/sayi29/koray.pdf>

<sup>2</sup> Meltem DEMİRGÖZ BAL, Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Genel Bakış, syf:24  
Kaynak: <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/207491>

mevzuat değişiklikleri hazırlamış, cinsiyete dayalı her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırılması için yeterliliği ve doğruluğu tartışmalı olsa da pek çok hukuki düzenleme yapmıştır.

Birleşmiş Milletler'in üye ülkeleri, 25 Eylül 2015 tarihinde, 2030 yılı için 17 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefini (SKH) içeren küresel gündemi kabul etmiştir. Bu hedeflerden 5 numaralı hedef "Toplumsal Cinsiyet Eşitliği" olup, bu hedef ile cinsel şiddet ve istismar, ücretsiz bakım ve ev işlerinin eşitsiz bölüşümü ve kamu görevlerinde kadınlar ve kız çocuklarına karşı her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırılması, kadınların arazi ve mülk gibi ekonomik kaynaklar üzerinde eşit haklara sahip olması, cinsel ve üretme sağlığına herkesin erişmesini sağlamak BM üye ülkelerinin ortak hedefi haline gelmiştir<sup>3</sup>. Her ne kadar uluslararası örgütler tarafından dahi politik nedenlerle açıkça dile getirilmese de toplumsal cinsiyet eşitliği, yalnızca biyolojik cinsiyetlere dayalı ayrımcılık ile mücadele ederek sağlanmayacaktır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin bir yönünü de cinsel yönelim, cinsiyet kimliği temelli ayrımcılıklar ve nefret suçları oluşturmaktadır. LGBTİ bireylere yönelik, yok sayma, görünür olmaya çalışmalarını engelleme, aile ve topluma düşman gösterme, aşağılama, şiddet ve cezasızlık gibi sorunlar ile mücadele toplumsal cinsiyet eşitliğini gerçek anlamda sağlamada mücadele alanlarına dahildir. Zira toplumsal cinsiyet eşitliği kavramı, "topluma" rağmen ortaya çıkmış bir kavram olup, bu kavramı kadın-erkek eşitliğini sağlama gibi dar bir alanda, "makbul" sınırlarda gerçekleştirmeye çalışmak yetersiz ve faydasız olacaktır.

BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği tarafından yayınlanan, "Uluslararası İnsan Hakları Hukukunda Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimliği" başlığı taşıyan kitapçıkta, LGBTİ kişilerin insan haklarının korunmasına dair devletlerin beş temel yasal

<sup>3</sup> <http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/sustainable-development-goals/goal-5-gender-equality.html>



yükümlülüğü ve bu yükümlülüklerle dayalı tavsiyeler açıklanmıştır. Buna göre devletler;

- Bireylerin homofobik ve transfobik şiddetten korunması,
- LGBT kişilere yönelik işkencenin ve zalimane, insanlık dışı ve onur kırıcı muamelenin önlenmesi,
- Eşcinselliğin suç olmaktan çıkarılması,
- Cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılığın yasaklanması,
- İfade özgürlüğü, örgütlenme ve barışçıl toplanma haklarına saygı gösterilmesi,

ile yükümlüdür.

Bu çalışmada, Türkiye'nin uluslararası alanda katıldığı konferansların, uzun yıllardır tarafı olduğu sözleşmelerin, insan haklarının, küresel hedeflerin, sosyal bir devlet olmanın gereklerini sağlayıp sağlamadığı, Ankara Valiliği 18 Kasım 2017 tarihli LGBTİ etkinliklerini süresiz yasaklama kararı ve bu kararın devamı niteliğindeki 3 Ekim 2018 tarihli kararı üzerinden incelenmiş, devletin toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamadaki rolünün "toplumsal hassasiyetler"e takıldığı anlaşılmıştır.

İlk olarak, 18 Kasım 2017 tarihli Ankara Valiliği kararını<sup>4</sup> incelediğimizde, valiliğin internet sitesinden yayınladığı açıklamada Lezbiyen, gay, biseksüel, trans ve interseks dernekler tarafından kentte düzenlenmesi planlanan tüm etkinliklerin süresiz olarak yasaklandığı bildirildiği görülmektedir. Valilik bu bildiri:

*"Çeşitli sosyal medya ve birtakım yazılı ve görsel medya organlarından LGTT (Lezbiyen, gay, biseksüel, transseksüel veya travesti)*

---

<sup>4</sup> <http://www.ankara.gov.tr/yasaklama-kararina-iliskin-basin-duyurusu-19112017>

ile LGBTİ (Lezbiyen, gay, biseksüel, transgender, intersex) adıyla çeşitli sivil toplum örgütleri tarafından, ilimizin muhtelif yerlerinde birtakım toplumsal hassasiyet ve duyarlılıkları içeren sinema, sinevizyon, tiyatro, panel, söyleşi, sergi vb. etkinliklerin gerçekleştirileceği şeklinde bilgiler elde edilmiştir...

...Söz konusu paylaşımlarla halkın sosyal sınıf, ırk, din, mezhep veya bölge bakımından farklı özelliklere sahip bir kesimini diğer bir kesimi aleyhine kin ve düşmanlığa alenen tahrik edeceği, bu nedenle kamu güvenliği açısından açık ve yakın tehlikenin ortaya çıkabileceği; ayrıca kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve ahlâkın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunmasını tehlikeye düşürebileceği göz önünde bulundurulduğunda yapılmak istenen organizasyona katılacak olan grup ve şahıslara yönelik olarak; birtakım toplumsal duyarlılıklar nedeniyle de bazı kesimler tarafından tepki gösterilebileceği ve provokasyonlara neden olabileceği değerlendirilmektedir.”

ifadeleri ile yasaklama gerekçesini toplumsal hassasiyet, genel sağlık ve ahlâkın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması, provokasyonların önlenmesi olarak açıklamıştır.

Ankara'daki LGBTİ dernekleri Kaos GL ve Pembe Hayat, Valiliğin LGBTİ etkinliklerini süresiz olarak yasaklamasına karşı ayrı ayrı kararın iptali ve yürütmesinin durdurulması istemli dava açmış, idare mahkemesi Davacıların, yürütmeyi durdurma talebinin reddine karar vermiş, Anayasa Mahkemesi tarafından da tedbir talebi reddedilince dosya Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne taşınmıştır<sup>5</sup>.

<sup>5</sup> Kaos GL Derneği, gerek başvuruda gerekse konuya ilişkin açıklamasında: Valiliğin "LGBTİ temalı etkinliklere saldırı olabileceği" bilgisini aldıktan sonra kamu güçlerini bu tehditleri bertaraf etmek için harekete geçirmek yerine etkinlikleri yasaklayarak sözleşmenin aşağılayıcı muamele yasağını düzenleyen 3. maddesini ihlal ettiğini, aşağılayıcı muamele bakımından devletin pozitif yükümlülüklerini yerine getirmediğini, yine AİHS'nin özel hayata saygıyı düzenleyen 8. maddesi ile düşünce özgürlüğünü düzenleyen 9. maddesinin de ihlal edildiğini vurgulamış,

Ankara Valiliği internet sitesinde henüz yer almasa da Valiliğin, İl Emniyet Müdürlüğü'ne gönderdiği 3 Ekim 2018 tarihli yazısında da “genel ahlâkın korunmasını” içeren 2911 Sayılı Kanun’un 17. Maddesi gerekçe göstererek LGBT etkinliklerinin yasaklandığı, bir diğer ifadeyle süresiz yasağın sürmekte olduğu bir kez daha ilan etmiştir<sup>6</sup>.

Uluslararası insan hakları hukuku, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelinde ayrımcılığı yasaklamaktadır. Cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği tıpkı ırk, cinsiyet, renk ya da din gibi, ayrımcılık için kabul edilemez temellerdir. Uluslararası hukuk ayrımcılığı, yasaklanan gerekçelerden birine doğrudan ya da dolaylı olarak dayanan ve uluslararası hukuk kapsamında teminat altına alınan hakların eşit biçimde tanınmasını, kullanılmasını ya da uygulanmasını geçersiz kılma ya da engelleme amacı ya da etkisi bulunan her türlü ayırım, dışlama, kısıtlama ya da tercih ve diğer fark gözeten muamele olarak tanımlanmaktadır. Devletin, muamele farkının makul ve nesnel bir gerekçesinin olduğunu gösterememesi halinde, yasaklanan temellerde muamele farkı ayrımcı olarak değerlendirilir.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, herkesin ifade ve düşünce özgürlüğü, barışçıl toplanma ve örgütlenme özgürlüğü haklarını teminat altına almaktadır. Aynı haklar, Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi’nin 19. 21. ve 22. maddelerince de teminat altına alınmıştır. İfade özgürlüğü kapsamında “her çeşit bilgiyi ve fikri, sözlü, yazılı ya da basılı biçimde, sanat eserleri biçiminde ya da kendi seçeceği herhangi bir başka bi-

---

etkinliklerin yasaklanması ile hem LGBTİ+ların özel hayatlarını geliştirilmesi hem de ifade özgürlüklerini kullanmasının engellendiğini, yasak ile bir bütün olarak, toplantı ve dernek kurma özgürlüğünün her türlü formunun süresiz ve genel olarak yasaklandığını, Sözleşmenin 11. maddesinin ihlal edildiği hatırlatmıştır. Kaynak: <http://kaosgl.org/sayfa.php?id=26245>

<sup>6</sup> [http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/1107074/Ankara\\_Valiligi\\_nden\\_LGBTi\\_yasagi.html](http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/1107074/Ankara_Valiligi_nden_LGBTi_yasagi.html), <http://haber.sol.org.tr/toplum/ankara-valiligi-icin-ohal-bitmedi-lgbt-etkinliklerine-yeni-yasak-248876>

çimde araştırma, edinme ve iletme” kapsamaktadır.” Bu, örgütlenme ve toplanma haklarının kullanılması ile de bağlantılıdır. Örgütlenme özgürlüğü bireylerin ortak çıkarlarını toplu olarak ifade etmeleri, yaymaları, takip etmeleri ve savunmaları için bir araya gelmelerini kapsar. Toplanma özgürlüğü ise gösteriler, yürüyüşler ve geçit törenleri dâhil, kamusal ya da özel alanda her türlü toplanmaya tekabül eder. Bu haklar etkin bir sivil toplum ve işleyen bir demokrasinin temelinde bulunmaktadır. Bunlar aynı zamanda insan hakları savunucularının çalışmaları için olmazsa olmaz haklardır. Cinsel yönelimi ya da cinsiyet kimliğine dayalı olarak bireyin ifade, örgütlenme ve barışçıl toplanma özgürlüğü haklarına getirilen sınırlamalar İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nin 19. ve 20. maddeleri ile Medeni ve Siyasi Haklara ilişkin Uluslararası Sözleşme’nin 19. 21. ve 22. maddelerini ihlal etmektedir. Bu haklara getirilen sınırlamalar uluslararası hukukun ayrımcılık yasağı hükümleri ile uyumlu olmalıdır<sup>7</sup>.

Toplumsal hayatı ciddi biçimde tehdit eden, şiddeti ve nefreti olağanlaştıran, eşitsizliği ve ayrımcılığı körükleyen her türlü yayının yapılabilirdiği, kameralar önünde, canlı yayınlarda kişi veya grupların açıkça tehdit edilebildiği, bu tür nefret ve tehdit söylemlerinin “ifade hürriyeti” kapsamında değerlendirilerek cezasız bırakıldığı bir dönemde, Ankara Valiliği’nin LGBTİ bireyleri korumak yerine, ötekileştiren ve yasaklayan kararı elbette ayrımcı ve elbette insan haklarını ihlal eden bir karardır. LGBTİ bireylerin toplumun diğer üyeleri ile eşit haklara sahip olduğunu kabul etmek, bu gerçekliğe uygun biçimde LGBTİ bireylerin her türlü ayrımcılığa karşı korunması ve barışçıl faaliyetlerinin geliştirilmelerini sağlamak devletin yükümlülüğüdür. Bu yükümlülük uluslararası insan hakları hukukunun esasını oluşturan iki temel ilkeye dayanmaktadır: eşitlik ve ayrımcılık yasağı. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları

<sup>7</sup> [https://www.ohchr.org/Documents/Publications/BornFreeAndEqual\\_Turkish.pdf](https://www.ohchr.org/Documents/Publications/BornFreeAndEqual_Turkish.pdf)

Evrensel Bildirgesi'nin giriş sözcükleri de bu yükümlülüğün dayanağını açıkça ortaya koymaktadır: *"Bütün insanlar onur ve haklar bakımından özgür ve eşit doğar."* Eşitliği sağlamak, ayrımcılığı önlemek ile görevli devletin, idari yapıları aracılığıyla, ayrımcılığı bizzat körüklemesi, insan hakkı ihlallerine yol açması düşündürücüdür. Gelişmemiş devletlerde, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelli ayrımcılığa karşı yeterli yasal korumanın bulunmaması, devletlerin sergilediği homofobik tutumlar, dünyanın hemen hemen her bölgesinde LGBTİ bireyleri, fiziksel saldırı, cinsel saldırı, işkence gibi insanlık dışı muamelelerin odağı haline getirmektedir. Ankara Valiliği kararı bu perspektiften incelendiğinde, toplumun birer ferdi olarak "var olma" mücadelesi veren, ifade hürriyetini, toplanma ve örgütlenme hakkını kullanmaya çalışan, mücadelelerini sattan aldıkları güçle sürdürmek isteyen LGBTİ bireylere "Bu etkinlikleri istemeyenler, bu etkinliklerden rahatsız olanlar var. Devlet olarak sizi korumak yerine, etkinliklerinizi yasaklamayı uygun buluyoruz" mesajının verildiği anlaşılmaktadır. Kanaatimizce Valilik kararının gerekçesi<sup>8</sup>, yasağın hukuka aykırılığının yazılı metin olarak kamuoyuna duyurulmasından ibarettir. Devlet, topluma rağmen, toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak ile yükümlü iken, Ankara Valiliği toplumsal

<sup>8</sup> Tüm bölgelerde meydana gelen çok sayıda olayda, polis ya da hükümet görevlilerininin LGBTİ [lezbiyen, gey, biseksüel, trans ve interseks] bireylerin haklarını savunanlara karşı şiddet ve tehdit kullandıklarına dair iddialar vardır. Bu olayların birçoğunda yetkililer gösteri, konferans ve toplantıları yasaklamış, LGBTİ hakları için çalışan örgütlerin tescil edilmesini engellemiştir. Polislerin ise söz konusu LGBTİ hakları savunucularını dövdükleri ve hatta cinsel olarak istismar ettikleri iddia edilmiştir. Yetkililer genellikle, bu hak savunucularına karşı alınan tedbirleri "halk" bu gösterilerin yapılmasını ya da bu örgütlerin tescil edilmesini istemiyor veya "insanlar" kendi çevrelerinde LGBTİ kişileri istemiyor, gibi açıklamalarla gerekçelendirmeye çalışmıştır. Özel Raportör, Devletlere şiddet ve tehditlere karşı hak savunucularını koruma sorumluluğunu hatırlatmak üzere İnsan Hakları Savunucuları hakkında Bildirge'nin 2. ve 12. maddelerine tekrar dikkat çekmektedir.

Kaynak: Genel Sekreter Özel Temsilcisi'nin insan hakları savunucuları hakkında raporu (A/HRC/4/37), parag. 96. [https://www.ohchr.org/Documents/Publications/BornFreeAndEqual\\_Turkish.pdf](https://www.ohchr.org/Documents/Publications/BornFreeAndEqual_Turkish.pdf)

hassasiyetleri gerekçe göstererek, süresiz biçimde LGBTİ etkinliklerini yasaklamış, tarafı olduğu sözleşmeleri, temel insan haklarını ve küresel hedefleri bir kenara koyarak, LGBTİ mücadelesini tanımadığını açıkça ortaya koymuştur.

Devletlerin, LGBTİ kişilerin insan haklarının korunması konusunda yasal yükümlülükleri, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ve ardından kabul edilen uluslararası insan hakları sözleşmeleri temelinde insan hakları hukukunda açıkça ortaya konmaktadır.

Cinsiyet, cinsel yönelim ya da cinsiyet kimliklerine bakılmaksızın herkes, aralarında yaşam hakkı, kişi güvenliğinin ve özel yaşamının korunması hakkı; işkenceye, keyfi yakalanmaya ve alıkonulmaya maruz bırakılmama hakkı, ayrımcılığa uğrama hakkı, ifade özgürlüğü, örgütlenme ve barışçıl toplanma hakkının da bulunduğu uluslararası insan hakları hukuku kapsamında sağlanan korumalardan yararlanmalıdır<sup>9</sup>.

## TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİNİN KAMU HUKUKU AÇISINDAN KISA BİR DEĞERLENDİRMESİ

LGBT hakları hakkında kamu hukuku açısından değerlendirme yapmak gerekirse öncelikli olarak Anayasa Hukuku açısından var olan normlardan en önemlilerini irdelemek gerekmektedir. AY (Anayasa) m. 10 uyarınca herkes eşittir. “Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür.” şeklinde düzenlenmiştir. Ancak söz konusu düzenlemede, toplumsal cinsiyet yahut

<sup>9</sup> [https://www.ohchr.org/Documents/Publications/BornFreeAndEqual\\_Turkish.pdf](https://www.ohchr.org/Documents/Publications/BornFreeAndEqual_Turkish.pdf)

cinsel yönelime ilişkin ayrımcılığın yasaklandığı görülmektedir. Bu nedenle öncelikle uluslararası sözleşmeler uyarınca eşitlik ilkesinin toplumsal cinsiyet yahut cinsel yönelime ilişkin eşitliği de kapsamı gerektiği savunulabilir.

Bunun yanısıra özel hayatın gizliliğini düzenleyen AY m.20 uyarınca da *“Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz.”* Bu düzenleme açısından da bireylerin özel hayatı anayasal düzeyde koruma altına alınmıştır. Cinsel yönelime ilişkin özel hayatın ise bu kapsamın dışında bırakıldığı anlamı da madde metninden çıkmamaktadır. Anayasal anlamda korumaya sahip olan bireyin cinsel yönelime yönelik yaşam tarzı ve özel hayatı da bu normun koruması altındadır.

Anayasa’da hakların sınırlanması açısından ölçütler AY m.13’te yer almaktadır. Burada da ancak kanunla sınırlama getirileceği düzenlenmiştir.

Bununla birlikte uluslararası sözleşmelerde de yer alan haklar bulunmaktadır. İHAS (İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi) m. 8 uyarınca *“Herkes, özel ve aile yaşamına, konutuna ve haberleşmesine saygı gösterilmesi hakkına sahiptir.”* İHEB (İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi) m. 12 uyarınca *“Hiç kimse özel yaşamı, ailesi, konutu veya yazışması konularında keyfi müdahalelere, onur ve şanına karşı saldırılara maruz tutulamaz. Herkesin bu gibi müdahale ve saldırılara karşı yasal yoldan korunma hakkı vardır”* ve MSHS (Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi) m.17 ise; *“Hiç kimsenin özel yaşantısına, ailesine, konutuna ya da haberleşmesine keyfi ya da kanunsuz olarak dokunulamaz; hiç kimsenin onuruna ya da toplumda sahip olduğu onur ve şöhretine yasal olmayan müdahalede bulunamaz. Herkesin, bu gibi müdahalelere ya da saldırılara karşı yasalarca korunmasını isteme hakkı vardır.”* denilmektedir.

Birleşmiş Milletler tarafından LGBT bireylerin özgürce yaşamaları için devletlere yapılan beş tavsiyeyi kısaca değerlendirmek gerekir. Devletin ilk yükümlülüğü cinsel yönelime

ilişkin ayrımcılığa karşı korumadır. Buna ilişkin olarak ailenin korunması hakkında kanun kapsamında başvuruların etkin şekilde değerlendirilmesi İstanbul Protokolü açısından da yükümlülüktür. Öte yandan korumanın kapsamının sadece kadınlar açısından değerlendirilmesi değil, kapsamın özellikle trans bireyler açısından da etkin şekilde sağlanması gerekmektedir. Devletin infaz kurumları dahil koruma yükümlülüğü mevcuttur.

Şiddete uğramama açısından öncelikle fiziksel şiddet açısından TCK'nın kasten yaralama ve cebir fiillerini düzenleyen maddelerine "cinsel yönelime ilişkin ayrımcılık saikiyle" ibaresinin konulması gereklidir.

Devletin ikinci görevi "LGBT'lerin işkenceye ve zalimane, insanlık dışı ve onur kırıcı muameleye maruz bırakılmasının, bu türden fiillerin yasaklanması,cezalandırılması ve mağdurların tazmin edilmesi yoluyla önlenmesi" dir<sup>10</sup>. LGBT bireylerin yaşam hakkının korunması da öncelikli koruma arasındadır.

Üçüncü olarak eşcinselliği suç sayan kanunların iptal edilmesi de tavsiye edilmektedir<sup>11</sup>. Söz konusu Askeri Ceza Kanun'un 153. Maddesi bu bağlamda iptal edilmelidir.

Yakın bir tarihte Anayasa Mahkemesi'ne yapılan **26.6.2015-29398 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan başvurusunu özellikle eşcinsel yaşama dair Anayasa Mahkemesinin bakış açısı bakımından ele almak gerekmektedir.** 22.5.1930 tarihli ve 1632 sayılı Askeri Ceza Kanunu'nun, 22.3.2000 tarihli ve 4551 sayılı Kanun'un 31. maddesiyle değiştirilen 153. maddesinin birinci fıkrasında yer alan "*...veya karı koca gibi herhangi bir kimse ile nikâhsız olarak devamlı surette yaşamak-*

---

<sup>10</sup> [https://www.ohchr.org/Documents/Publications/BornFreeAndEqual\\_Turkish.pdf](https://www.ohchr.org/Documents/Publications/BornFreeAndEqual_Turkish.pdf) Erişim Tarihi :19.11.2018 (Çevrimiçi).

<sup>11</sup> [https://www.ohchr.org/Documents/Publications/BornFreeAndEqual\\_Turkish.pdf](https://www.ohchr.org/Documents/Publications/BornFreeAndEqual_Turkish.pdf) Erişim Tarihi :19.11.2018 (Çevrimiçi).



ta..." ibaresinin Anayasa'nın 2., 20. ve 41. maddelerine aykırılığı ileri sürülerek iptaline karar verilmesi istemi ile Anayasa Mahkemesi'ne başvuru yapılmıştır. Mahkeme ise anayasaya aykırılığın bulunmadığına karar vermiştir<sup>12</sup>. Mahkemenin kararına karşı karşı oyların birinde "Ölçülülük ilkesiyle devlet, cezalandırmanın sağladığı kamu yararı ile bireyin hak ve özgürlükleri arasında adil bir dengeyi sağlamakla ve korumakla yükümlüdür. İtiraz konusu kural, fiilin ağırlığını, eyleme verilen cezanın sonucunu cezadan beklenen sosyal faydadan ziyade hakkın tamamını süresiz şekilde elden almış olmasını dikkate almaması, silahlı kuvvetlerde ki düzenin yeniden tesisi bir yana kişinin Türk Silahlı Kuvvetlerinden ilişkisinin tamamen kesilmesine yol açması nedeniyle kamu yararı ile bireyin hak ve özgürlükleri arasında adil bir denge oluşturamadığından ölçülülük ilkesine aykırıdır. Bu bakımdan; karı koca gibi herhangi bir kimse ile nikâhsız olarak devamlı surette yaşama eylemine, asker kişiler hakkında uygulanan TSK'dan ayırma yaptırımının, korunması düşünülen yarar ile çatışan hak ve özgürlükler arasında adil ve makul bir denge gözetmemesi nedeniyle hukuk devleti ilkesine ve herkesin özel hayatının güvence altına alınmış olması karşısında özel hayatın gizliliği ilkesine aykırı olduğu açıktır."<sup>13</sup> gerekçesiyle karar eleştirilmiştir. Kanaatimizce de başvuru konusu olan Askeri Ceza Kanunu m. 153, Anayasa'ya açıkça aykırıdır.

Benzer bir başvuru da 20.02.2018- 30338 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanmıştır. Mahkeme başvuruyu reddetmiştir. Ancak kararın karşı oy yazısında ise "İtiraz konusu kuralla cezai yaptırıma bağlanan fül, asker kişilerin özel hayatın en mahrem alanlarından biri olan cinsel yönelimle bağlantılı cinsel içerikli davranışları olup,

<sup>12</sup> <http://kararlaryeni.anayasa.gov.tr/Karar/Content/458a1ea9-ff63-47d2-abce9efdc3b0244b?excludeGerekce=False&wordsOnly=False> Erişim Tarihi: 19.11.2018 (Çevrimiçi).

<sup>13</sup> <http://kararlaryeni.anayasa.gov.tr/Karar/Content/458a1ea9-ff63-47d2-abce9efdc3b0244b?excludeGerekce=False&wordsOnly=False> Erişim Tarihi: 19.11.2018 (Çevrimiçi).

*anayasamızda vücut bulan özel hayata saygı hakkının (m.20) ve eşitlik ilkesinin (m.10) korunması altındadır.”* denilmekle; ilk olarak cinsel yönelime ilişkin yaşam tarzının anayasal bir hak olduğu vurgulanmıştır<sup>14</sup>.

Dördüncü olarak ayrımcılık fiilleri bakımından devletin etkin kanun maddelerine ve yaptırımlara gitmesi gerekir<sup>15</sup>. TCK m.122’de cinsel kimlik ve cinsel yönelime ilişkin ayrımcılığa dair bir düzenleme içermemektedir. Bu nedenle madde metninde cinsel kimlik ve cinsel yönelime ilişkin ayrımcılığın önlenmesi için madde metninin cinsel temelli ayrımcılık saikinin önlenmesine dair düzenlemeleri içerecek şekilde değiştirilmesi gerekmektedir.

Beşinci olarak da örgütlenme özgürlüğü açısından devletin LGBT bireylerin ifade özgürlüğüne saygı duyması ve bu hakkın tanınması gereklidir<sup>16</sup>. LGBT Pride’ın gerçekleştirilmesi de devletin sorumluluğu arasındadır.

Bunlarla beraber, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi’nin 31 Mart 2010’da Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimliğine Dayalı Ayrımcılıkla Mücadelede Alınacak Önlemlere İlişkin Üye Devletlere Yönelik CM/Rec (2010)5 No.lu Tavsiye Kararı da cinsel kimlik hakları bakımından önem taşımaktadır. Bu karar uyarınca, ülkeler ayrımcılık yapılmasını önlemenin dışında, LGBTİ bireylere hoşgörülü davranılmasını da sağlamakla yükümlüdür<sup>17</sup>.

Öte yandan cinsel yönelime ilişkin nefret saikiyle gerçekleş-

---

<sup>14</sup> <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/02/20180220-5.pdf> Erişim Tarihi: 19.11.2018 (Çevrimiçi).

<sup>15</sup> [https://www.ohchr.org/Documents/Publications/BornFreeAndEqual\\_Turkish.pdf](https://www.ohchr.org/Documents/Publications/BornFreeAndEqual_Turkish.pdf) Erişim Tarihi :19.11.2018 (Çevrimiçi).

<sup>16</sup> [https://www.ohchr.org/Documents/Publications/BornFreeAndEqual\\_Turkish.pdf](https://www.ohchr.org/Documents/Publications/BornFreeAndEqual_Turkish.pdf) Erişim Tarihi :19.11.2018 (Çevrimiçi).

<sup>17</sup> İçişleri Bakanlığı için LGBT Hakları El Kitabı, s.27-28.

tirilen şiddet fiillerinin yargılanmasında, haksız tahrik indiriminin uygulanması görülmektedir. Bir kimsenin cinsel yönelimine ilişkin ayrımcılık saikiyle mağduru olduğu şiddet fiillerinde indirimin yapılması, açıkça AY'ye aykırıdır<sup>18</sup>.

2012'de kabul edilen Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, "cinsiyet temelli ayrımcılık" yahut "cinsiyet temelli şiddet" tanımı yapmamaktadır. Mevzuatımızda da, "cinsiyet", "cinsiyet kimliği" ya da "cinsel yönelim" ifadeleri yer almamaktadır.

LGBT bireylerin, cinsel temelli hakaret, tehdit gibi sözel şiddet yahut kasten öldürme, kasten yaralama fiillerinin mağduru olduğu görülmektedir. Söz konusu fiillerin suç olarak düzenlendiği TCK m.125vd, 81-82, 86,87, 83, 88, 106 gibi maddelerinde "cinsiyet", "cinsiyet kimliği" ya da "cinsel yönelim" e yönelik nefret saikiyle işlenmesi daha ağır cezayı gerektiren nitelikli hal olarak düzenlenmelidir. Bu gibi düzenlemeler eşitliğin sağlanması, ayrımcılık yasağının işler hale gelmesi ve bireylerin maddi ve manevi varlıklarının gelişmesi hakları ile birlikte insan onurunun korunması açısından da önem taşımaktadır.

## İŞGÜCÜNE KATILIM ORANLARINDA GİZLENEN AYIRIMCILIK:

### Kadın İşi/Erkek İşi

#### GİRİŞ

Dünya genelinde de Türkiye'de de kadınların işgücüne katılım oranı erkeklerden daha düşüktür. Son yıllarda, ülkemizde

---

<sup>18</sup> İşçileri Bakanlığı için LGBT Hakları El Kitabı, s.35.

kadınların işgücüne katılım oranlarında önemli artışlar yaşandığını gösterir istatistikler yayınlanıyor ve haberler yapıyor olmasına rağmen, bu oranlar, her dönemde erkeklerin işgücüne katılma oranlarından daha düşük düzeyde kalmıştır. Ayrıca kadınların çoğunlukla hizmet sektöründe istihdam edildikleri yapılan çalışmalarda ortaya konulmaktadır. Buna göre kadınların toplumsal rollerine uygun ve o rollerin devamı niteliğinde olan işlerde işgücüne katılım oranında artış sağlanması, işgücü piyasasında cinsiyete dayalı ayrımcılığın ortadan kalktığını göstermemektedir. Kadınlara yüklenen toplumsal roller gereğince, kadınlar zamanlarının büyük kısmını ücretsiz olarak tabir edilen ev işleri, çocuk ve eş bakımı gibi işlerle geçirmekte; hane içerisindeki görünmez emek, aile için bir getiri olmakla birlikte piyasada ücretlendirilmemektedir. Bu durum, kadınların çalışma hayatında verimliliğinin düşük olacağı önyargısına zemin hazırlamaktadır.

Hizmet sektöründe “kadın işi” denilen işlerde dahi kadınların medeni durumları, çocuk sahibi olup olmadıkları istihdam edilmeleri noktasında önem arz etmektedir. Ev işleri, çocuğun bakımı gibi görevler sadece kadının görevi olmaktan çıkmadıkça yasal düzenlemeler veya birtakım reformlarla kadın işi/erkek işi ayrımının da, düşük ücretlerle güvencesiz çalışmanın da sona erdirilmesi mümkün görünmemektedir. İstatistiklerde kadınların istihdam edilme oranlarında yükselişin tek başına cinsiyete dayalı ayrımcılığı ortadan kaldırmadığı, kadın işi/erkek işi kategorisinin bu ayrımı derinleştirdiği ve ücret farklılıklarını da beslediğine dair tespitler TÜİK’ in Ağustos/2018 ve önceki dönem verileri ışığında ortaya konulacaktır.

### **İşgücü Piyasasında Kadın**

2018 yılının 27-39. haftalarını içine alan Temmuz, Ağustos ve Eylül aylarını kapsayan verileri aşağıdaki gibidir.

## Mevsim etkisinden arındırılmamış temel işgücü göstergeleri, Ağustos 2017, Ağustos 2018<sup>19</sup>

	Toplam		Erkek		Kadın	
	2017	2018	2017	2018	2017	2018
15 ve daha yukarı yaşta kişiler	(Bin)					
Nüfus	60 002	60 733	29 707	30 038	30 295	30 695
İşgücü	32 233	32 989	21 842	22 266	10 390	10 723
İstihdam	28 828	29 318	20 001	20 209	8 827	9 109
Tanım	5 953	5 697	3 172	3 066	2 781	2 631
Tanım dışı	22 876	23 621	16 829	17 143	6 046	6 479
İşsiz	3 404	3 670	1 841	2 056	1 563	1 614
İşgücüne dahil olmayanlar	27 769	27 745	7 865	7 773	19 905	19 972
	(%)					
İşgücüne kabılma oranı	53,7	54,3	73,5	74,1	34,3	34,9
İstihdam oranı	48,0	48,3	67,3	67,3	29,1	29,7
İşsizlik oranı	10,6	11,1	8,4	9,2	15,0	15,1
Tanım dışı işsizlik oranı	12,8	13,2	9,7	10,5	20,3	19,7
15-64 yaş grubu						
İşgücüne kabılma oranı	59,0	59,8	79,4	80,2	38,3	39,2
İstihdam oranı	52,6	53,0	72,6	72,7	32,4	33,1
İşsizlik oranı	10,8	11,4	8,6	9,4	15,4	15,4
Tanım dışı işsizlik oranı	12,8	13,3	9,7	10,5	20,5	19,8
Genç nüfus (15-24 yaş)						
İşsizlik oranı	20,6	20,8	16,8	17,9	27,7	26,4
Ne eğitimde ne istihdamda olanların oranı <sup>(1)</sup>	28,0	28,6	17,7	19,4	38,6	38,2

Tablodaki rakamlar yuvarlamadan dolayı toplamı vermeyebilir.

(1) Çalışmayan ve eğitimde (örgün ve yaygın) olmayan gençlerin, toplam genç nüfus içindeki oranıdır.

Tabloya göre, genel olarak 2018 yılında erkeklerde işgücüne katılma oranı 0,6 puanlık artışla %74,1, kadınlarda da 0,6 puanlık artışla %34,9 olarak gerçekleşmiştir.

Bu verilerin cinsiyete dayalı ayrımcılığa ilişkin tek başına bir veri olmayacağını yukarıda belirtmiştik. Buna göre yine TÜİK'in **İşteki durum ve ekonomik faaliyete göre istihdam edilenler, Ağustos 2017, Ağustos 2018 verilerine bakıldığında;** 2017 yılında tarım sektöründe çalışan erkeklerin oranı % 15,9, 2018 yılına gelindiğinde bu oran % 15,2 olmuştur. Kadınların, tarım sektöründe 2017 yılında çalışma oranı % 31,5 iken 2018 yılına gelindiğinde bu oranın % 28,9'a düştüğü gözlemlenmektedir. Sanayi sektörüne bakıldığında erkeklerin oranı 2017 yılında % 20,9 iken 2018 yılında % 21,8 e yükselmiş, sanayi sektöründe çalışan kadınların oranı ise 2017 yılında %14,2 iken 2018 yılında %14,6 ya yükselmiştir.

Ancak kadınlarla erkeklerin sanayi sektöründe çalışma oranları arasındaki fark oldukça dikkat çekicidir. Bu fark inşaat

<sup>19</sup> <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27690>

sektöründe dikkat çekici ölçüde açılmaktadır. Buna göre, 2017 yılında inşaat sektöründe çalışan erkeklerin oranı % 11 iken 2018 de bu oran % 9,9 a düşmüştür. Kadınların 2017'deki oranını ise %1 iken 2018'de % 0,9 a kadar gerilemiştir. Diğer dikkat çekici husu ise hizmet sektöründe yaşanmaktadır. Hizmet sektöründe çalışan kadın sayısı erkeklerin sayısını az da olsa geçmiştir.2017 yılında erkeklerin hizmet sektöründe çalışan erkeklerin oranı %52,2 iken 2018 yılına geldiğimizde bu oran az bir artışla %53,2 olmuştur. Kadınların hizmet sektöründeki yaygın çalışması 2017 ve 2018 verileriyle de desteklenmiştir. Buna göre 2017 yılında hizmet sektöründe çalışan kadınların oranı %53,4 iken 2018 yılına gelindiğinde bu oran artarak %55,7 ye kadar yükselmiştir.

Aşağıdaki tabloda 2007-2016 yılları arasında üç ayrı sektörde kadın ve erkeklerin istihdamına ilişkin veriler yer almaktadır. Buna göre, kadınların hizmet sektöründe istihdam edilmele- rindeki artış geçtiğimiz 10 yılın verileri ile karşılaştırıldığında dikkat çekicidir. Tarım sektöründe çalışan kadınların oranı her ne kadar son on yıl içerisinde azalmışsa da erkeklere oranla halen tarım sektöründe kadın istihdamı ağır basmaktadır.

#### Cinsiyete ve ekonomik faaliyetlere göre istihdamın yüzde dağılımı, 2007-2016

[15+yaş-age]

(%)

Yıl Year	Ekonomik faaliyetler-Economic activities								
	Tarım-Agriculture			Sanayi-Industry			Hizmet-Service		
	Toplam Total	Erkek Male	Kadın Female	Toplam Total	Erkek Male	Kadın Female	Toplam Total	Erkek Male	Kadın Female
2007	23,5	16,8	42,7	26,7	30,4	16,1	49,8	52,8	41,2
2008	23,7	17,1	42,1	26,8	30,8	15,7	49,5	52,1	42,3
2009	24,6	18,1	41,6	25,3	29,1	15,3	50,1	52,7	43,1
2010	25,2	18,3	42,4	26,2	30,3	15,9	48,6	51,4	41,7
2011	25,5	18,7	42,2	26,5	31,1	15,2	48,1	50,3	42,6
2012	24,6	18,4	39,3	26,0	30,7	14,9	49,4	50,9	45,8
2013	23,6	17,8	37,0	26,4	31,1	15,3	50,0	51,0	47,7
2014	21,1	16,1	32,9	27,9	32,4	17,1	51,0	51,5	50,0
2015	20,6	15,9	31,4	27,2	32,0	16,2	52,2	52,1	52,5
2016	19,5	15,5	28,7	26,8	31,6	15,9	53,7	53,0	55,4

TÜİK Hanehalkı İşgücü Araştırması, 2007-2016

15 yaş üzeri istihdam edilenlerin sosyal güvenlik kuruluşuna kayıtlılık durumu, Ağustos 2017, Ağustos 2018 verilerine bakacak olursak; 2017 yılında toplam **ücretli ve yevmiyeli çalışan erkeklerin %18,1' i kayıt dışı çalışırken, 2018 yılına geldiğinde bu oran %17,8 e düşmüştür.** Toplam ücretli ve yevmiyeli çalışan kadınların ise 2017 yılında kayıt dışı çalışma oranı %20,6 iken 2018 yılında bu oranın %20,3 olarak tespit edildiği anlaşılmaktadır.

Aşağıdaki tabloda ise yine TÜİK tarafından 2012-2016 yılları arasında yönetici pozisyonunda çalışan kadınların erkeklere oranı verilmiştir. Söz konusu tablo kadınlara çalışma hayatında reva görülen pozisyonların ne olduğunu da ortaya koymaktadır. Bu tablo istihdamdaki artışın tek başına cinsiyet ayırıcılığının giderildiği bilgisini veremeyeceğini göstermektedir.

**Cinsiyete göre yönetici pozisyonundaki bireylerin oranı, 2012-2016**

Yıl Year	Toplam Total	Erkek Male	Kadın Female
2012	100,0	85,6	14,4
2013	100,0	83,4	16,6
2014	100,0	84,5	15,5
2015	100,0	85,6	14,4
2016	100,0	83,3	16,7

TÜİK, İşgücü İstatistikleri, 2012-2016

Son olarak, esnek çalışma biçimlerinden kabul edilen yarı zamanlı çalışma, evden çalışma, çağrı üzerine çalışma biçimleri, ev işleri, çocuk ve eş bakımı gibi ücretlendirilmeyen işlerle zamanın büyük çoğunluğunu harcayan kadınların en çok başvuracağı çalışma biçimleri olarak özellikle kadın istihdamını artırmak amacıyla yapıldığı iddia edilen düzenlemelerdi. Bu çalışma biçimleri iş güvencesinden yoksun, nitelikli işkollarından uzak toplumsal rolüne hapsolmuş kadınların sayısının

artmasına yol açarken **çalışma yaşamında** toplumsal cinsiyet eşitliğinin kurulmasının da önüne geçmektedir. **TÜİK' in 2007-2016 yılına ait verilerine bakıldığında kadınların** yarı zamanlı çalışmayı daha çok tercih etmek zorunda kaldığı da görülecektir. Buna göre; son on yılda erkeklerin yarı zamanlı çalışma biçimini tercih etme oranlarında büyük bir artış gözlemlenmemektedirken, kadınların bu çalışma biçimini erkeklere oranla daha çok tercih etmesi tam da yukarıda saydığımız nedenleri destekler niteliktedir. Buna göre yarı zamanlı, “kadınlara uygun işlerde” çalışan kadınlar, kalan zamanlarında da toplumsal cinsiyet rollerine uygun olarak ücretsiz emeklerini hane halkı için harcayacaklardır. Kadınların yarı zamanlı işlerde çalışmaya yönlendirilmesi uzmanlık gerektiren işlerde, nitelikli işgücü olmalarının önüne geçmekte kadınların kıdem sürelerinin de düşük olmasına yol açmaktadır. Bu durum kadınlarda kalıcı istihdamın sağlanamadığının da göstergesidir.

#### Cinsiyete göre yarı-zamanlı çalışanların istihdam içindeki oranı, 2007-2016

[15+yaş-age]	(%)		
Yıl Year	Toplam Total	Erkek Male	Kadın Female
2007	8,1	4,4	18,6
2008	8,5	4,8	19,0
2009	11,3	6,6	23,8
2010	11,7	6,9	23,8
2011	12,0	6,8	24,7
2012	12,0	6,9	24,4
2013	12,5	7,2	24,8
2014	11,7	7,1	22,6
2015	10,9	6,7	20,6
2016	10,3	6,5	19,1

TÜİK Hanehalkı İşgücü Araştırması, 2007-2016



## SONUÇ

TÜİK' in verileri ışığında, cinsiyet ayrımcılığının oldukça genel hatlarına değinilen bu çalışmada dahi yasal düzenlemeler ya da çeşitli reformlar adı altından uygulamaya konulan politikaların önceliğinin kadınların işgücüne katılım oranlarının artmasına yönelik olduğu açıktır. İstihdama katılım oranlarının artmasının ise tek başına cinsiyete dayalı ayrımcılığı ortadan kaldırmadığı açıktır. 2003 yılında yürürlüğe giren 4857 Sayılı İş Kanunu' nun 5. Maddesi; iş ilişkisinde cinsiyet ayrımı ve cinsiyete bağlı düşük ücret ödenmesi yasaklamıştır. Buna göre eşit davranma borcu işveren açısından yasayla tanımlanan bir borç halini almıştır. Fakat bu ilkeler yasayla tanımlanmış olsa da kadınların düşük ücretlerle çalıştığı, istihdama katılım noktasında da istihdam edilirken de ayrımcılığa tabi tutulmaya devam ettikleri TÜİK verileriyle de sabittir. Kadın işi/erkek işi gibi bir ayrımın varlığı, ev işlerinin ve çocuk bakımının kadınların sorumluluğunda olduğuna, kadınların asli görevinin ev işleri, çocuk bakımı vb. olduğu; bunları aksatmayacak şekilde bir işte çalışmalarına ilişkin anlayış, cinsiyete dayalı ayrımın derinleşmesine yol açmaktadır. Bunun sonucunda toplamda çalışan kadın sayısının arttığına dair istatistiki çalışmaların ardında görünmeyen düşük ücretlerle, güvencesiz ve kayıt dışı olarak devam eden bir çalışma hayatının varlığı unutulmamalıdır. Kadınların işe alınmalarından, ücretlendirilmelerine, kendilerini geliştirme hakkına ve terfi etmelerine kadar çalışma hayatının tüm aşamalarında cinsiyete dayalı bir ayrımcılığın mevcut yasal düzenlemeler veya politikalarla engellenemediği, toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaktan uzak, çalışma şartlarına bakılmaksızın kadınların işgücüne katılım oranını artırmak amacıyla yapılan düzenlemeler eşitsizliğin ve ayrımcılığın daha da derinleşmesine yol açmaktadır.

## BAROLARLA YAPILAN DENEYİM PAYLAŞIM TOPLANTISININ DEĞERLENDİRİLMESİ

06.10.2018 tarihinde Türkiye Barolar Birliği'nde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Çalışma Grubumuzun gerçekleştirdiği deneyim toplantısına pek çok barodan avukat katılım sağladı. Toplantıda her barodan avukat meslektaşlar söz alarak barolarında toplumsal cinsiyet eşitliği alanında yaptıkları çalışmalarından söz ettiler.

- Edirne Barosu temsilcisi 1300 kişiyi kapsayan bir anket ile Kadına Karşı Şiddete ilişkin veri toplamış olup sonuçların henüz ellerinde olmadığını ifade ettiler. Adli yardım talebinde bulunan şiddet mağduru kadınlara yönelik vekâlet masraflarının karşılanması şeklinde öneride bulundular.
- İstanbul Barosu İnsan Hakları Merkezi, Kadın Hakları Merkezi ve Çocuk Hakları Merkezlerinin bulunduğunu ifade ettiler. Uzlaşma alanında kadın, çocuk ve mültecilerle ilgili olarak düzenlemeler yapılması gerektiğini belirttiler. Yukarıda sayılan merkezlerde dosyalarında raporlama ve başvuru takibi yaptıklarını ifade ettiler.
- Düzce Barosu İnsan Hakları Komisyonu, Kadın Hakları Komisyonu, Cezaevi Komisyonu ve Çocuk Hakları Komisyonlarının mevcut olduğunu; Valilik tarafından gerçekleştirilen insan hakları toplantılarına katıldıklarını ve insan hakları kapsamında çeşitli etkinlikler gerçekleştirdiklerini dile getirdiler. İnsan hakları konusunda seminerler düzenlediklerini, aile şiddetin çok görüldüğü ilçelerde bilgilendirme ve kitapçık dağıtımını yaptıklarını, ŞÖNİM ile çalışmalar yaptıklarını ifade ettiler. TBB ile hukuk okuryazarlığı projesine katıldıklarını bildirdiler. Komisyonlarda çalışmaların gönüllülük esasıyla yapılması nedeniyle kimi zaman sıkıntılar yaşadıklarını ifade ettiler.
- Antalya Barosu çok fazla aktif çalışan bir baro olarak deneyimlerini paylaştılar. İnsan Hakları Merkezi, Çocuk Hak-

ları Merkezleri ve Kadın Hakları ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Kurulu mevcut. Kadın Hakları ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Kurulu olarak eşitlik temelli çalıştıklarını ve başkanları olmadığını dile getirdiler. Çalışmaları arasında dava takipleri, duruşma takipleri, eğitimler, STK'larla ortak çalışmalar, kamu spotu hazırlamak, bülten hazırlamak gibi faaliyetler olduğunu belirttiler. Baroda Kadın Hakları ve Cinsiyet Eşitliği Dersleri verilmekte ve mağdurla iletişim, şiddet ve türleri, 6284 s.Kanun, Feminist Teori, Adli Tıp raporlama gibi konular bu dersin kapsamındadır. Bunun yanında CMK görevlendirmeleriyle ilgili olarak hatalı uygulamalar üzerinde çalışılıyor ve Hakim-Savcı ziyaretleri yapılarak mevzuat hatırlatmaları yapılıyor. İl koordinasyon toplantılarında 6284 s.Kanun ile ilgili genelge kararı alınması sağlanmıştır. Eğitim ve sağlık personeline yönelik belli suçlarda derhal barodan avukat istenmesi yönünde irtibat kurulmuş ve sığınma evindeki kadınlara avukat atanması yapılmaması sağlanmıştır.

- Şanlıurfa Barosu İnsan Hakları Merkezi bulunduğunu bildirerek, daha çok Suriyeli sığınmacıların problemleri konusunda çalıştıklarını bildirdi.
- Bursa Barosu Çocuk ve Kadın Hakları Komisyonlarının mevcut olduğunu, bu komisyonlar ile eğitim faaliyetleri, atölye çalışmaları yapıldığını, toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimi gerçekleştirdiklerini, cezaevlerine yönelik çalışmalar yapıldığını, okullara bilgilendirme maksatlı gidildiğini, TV programlarına katılım sağlanarak bilgi aktarıldığını bildirdiler. Çeşitli davalara müdahil olduklarını, müdahillik taleplerinin kabul edilmediği durumlarda ise yetki belgesi ile duruşmalara katılım sağladıklarını ifade ettiler.
- Ankara Barosu Kadın Hakları Merkezi, Çocuk Hakları Merkezi ve İnsan Hakları Merkezlerinin mevcut olduğunu, davalara katılım talebinde bulduklarını, Gelincik Projesi'ni gerçekleştirdiklerini, toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimlerini

gerçekleştirdiklerini, cezaevlerindeki çocuklarla ilgili çalışmalar yaptıklarını, lgbti konusunda çalışmalar yaptıklarını bildirdiler.

- Kilis Barosu Kadın Hakları Komisyonu, Çocuk Hakları Komisyonu ve İnsan Hakları Komisyonu'nun olduğunu ancak toplumsal cinsiyet bağlamında spesifik bir çalışmalarının henüz gerçekleşmediğini bildirdiler.
- Kırıkkale Barosu Kadın Hakları ve Çocuk Hakları Komisyonlarının olduğunu ancak çok aktif çalışmadıklarını ve veri paylaşımının ötesine gidemediklerini belirttiler.
- Giresun Barosu Kadın Hakları, Çocuk Hakları ve İnsan Hakları Komisyonları'nın mevcut bulunduğunu, bu komisyonlar ile cezaevi koşullarının iyileştirilmesi toplantıları, Adli Yardım görevlendirmeleri ve çeşitli sivil toplum kuruluşları ile işbirlikleri gerçekleştirdiklerini ilettiler.
- Adana Barosu Kadın Hakları Komisyonu, Çocuk Hakları Komisyonu ve İnsan Hakları Komisyonu ile çalışmalarını sürdürmekte olduğunu bildirdi. Çeşitli eğitim çalışmaları ve hassas gruplarla ilgili dosyalarda müdahillik talepleri oluyor.
- Zonguldak Barosu Kadın Hakları Komisyonu, Çocuk Hakları Komisyonu ve İnsan Hakları Komisyonu'nun mevcut olduğunu, eğitim çalışmaları, dava takibi yaptıklarını; adli yardım taleplerini karşıladıklarını belirttiler. ŞÖNİM ile bağlantı kuramamış olmak ve henüz LGBTİ alanında çalışma yapmamış olmak şeklinde iki hususun eksikliğini bildirdiler. Gönüllülük konusunda sıkıntı yaşadıklarını anlattılar.
- Hatay Barosu Kadın Hakları Komisyonu, Çocuk Hakları Komisyonu ve İnsan Hakları Komisyonu ile çalışmalar yaptıklarını ancak başvuruları yeterince takip edemediklerini ilettiler.

- Muş Barosu Kadın ve Çocuk Hakları Komisyonu ve İnsan Hakları Komisyonu'nun bulunduğunu ancak adli yardım taleplerini karşılamak dışında başka faaliyet gösteremediklerini bildirdiler.
- Çorum Barosu Kadın ve Çocuk Hakları Komisyonu ile İnsan Hakları Komisyonları'nın mevcut olduğunu, bu komisyonlar çatısı altında Süslü Kadınlar Bisiklet Turu, Sevgi Evleri ziyaretleri, kadın cinayetleri dosyalarında müdafilik, valilik ile yürütülen çeşitli projelere katılım gibi faaliyetlerde bulduklarını belirttiler.
- Diyarbakır Barosu, Kadın ve Çocuk Hakları Komisyonları'nın İnsan Hakları Merkezi çatısı altına aldıklarını ve faaliyetlerini sürdürdüklerini ilettiler. Bir süredir toplumsal cinsiyet eğitimlerine devam ettiklerini, Avrupa Konseyi ve Avrupa Birliği projeleri gerçekleştirdiklerini, sanık-şüpheli hakları eğitimleri verdiklerini belirttiler. Adli yardım talepleri bağlamında LGBTİ bireyler hakkındaki dosyalar ile ilgilendiklerini bildirdiler. Sahada destek verecek toplumsal cinsiyet konusunda uzman avukat ihtiyaçları olduğunu vurguladılar.
- Konya Barosu Kadın Hakları ve İnsan Hakları Komisyonları'nın mevcut olduğunu, ASPİM ve sığınma evleri ile ortak faaliyetler gerçekleştirdiklerini ve hukuki destek verdiklerini bildirdiler. Ayrıca ŞÖNİM ile hukuki işbirliği gerçekleştirdiklerini ifade ettiler.
- Kayseri Barosu İnsan Hakları Komisyonu, Kadın Hakları Komisyonu ve Çocuk Hakları Komisyonu ile okullarda bilgilendirme toplantıları ve eğitimler yaptıklarını bildirdiler.
- Denizli Barosu Kadın Hakları Komisyonu ve Çocuk Hakları Komisyonları ile ŞÖNİM ile işbirliği yaptıklarını belirttiler.
- Bartın Barosu Kadın ve Çocuk Hakları Komisyonu ile okullarda paneller düzenlediklerini ifade ettiler.

- İzmir Barosu'nda Kadın Hakları Merkezi, Çocuk Hakları Merkezi ve İnsan Hakları Merkezi mevcut olup çok sayıda gönüllü avukat ile bu merkezlerin adliyedeki bölümlerinde hukuki destek amacıyla nöbet tutmaktalar. Duruşma ve dava takibi yapılmakta, düzenli toplantılar yapılmakta ve bülten çıkarılmaktadır. Çalıştay ve workshoplar düzenlenmektedir. Adli yardım taleplerini karşıladıklarını belirtmişlerdir.

Barolar ile yapılan deneyim paylaşım toplantısı sonucu elde edilen çıktılar:

- Baroların ilgili komisyonlarında görev yapan avukatlar büyük çoğunlukla gönüllülük esası ile çalışıyorlar ve bu nedenle motivasyon eksikliği problemi doğuyor.
- Baroların kendi içlerinde koordinasyon problemleri var ve takım çalışması konusunda desteğe ihtiyaçları var.
- Katılma taleplerinin reddedilmesi konusunda TBB'den nasıl bir destek alınabileceği konusu gündeme getirildi.
- Genel olarak okullara ulaşılmaya çalışılmakla birlikte STK'lar ile çalışmanın da faydalı olabileceği görüşü mevcut.
- Çeşitli baroların toplumsal cinsiyet eğitimi derslerini staj eğitim merkezlerinde müfredata ekledikleri tespit edildi. (Adana Barosu, İzmir Barosu...)
- Baroların bu alanda medya kullanımına gitmesi, kamu spotu tarzında bilgilendirici içerikler üretmeleri ; Belediyeler ile işbirliği yapılarak billboard tarzı alanların toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda bilgiler için kullanılması fikri öne sürüldü.
- Hakim ve Savcıların uluslararası insan hakları sözleşmeleri konusunda (CEDAW, İstanbul Sözleşmesi, Çocuk Hakları Sözleşmesi...) yetkinleştirilmesi gerektiği konuşuldu. Bu

konuda Adalet Bakanlığı ve TBB'nin ortak proje hazırlaması fikri ileri sürüldü.

- Hakim ve savcılara yönelik ziyaretler yapılması gerektiği belirtildi.
- Barolarda toplumsal cinsiyet eşitliği alt çalışma grubu oluşturulması gerektiği vurgulandı.
- Daha deneyimli baroların, deneyimi az olan barolar ile iletişime geçerek deneyim paylaşım toplantısı yapması ve merkez/komisyonu bulunmayan barolara merkez/komisyon kurma noktasında teşvik edici yardımlarda bulunması gerektiği ifade edildi. Bu konuda Türkiye Barolar Birliği'nin de desteklerinin gerektiği belirtildi.
- Toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında yasalarda yapılması gereken değişikliklerin saptanması gerektiği ortaya kondu.
- Okullar ile Milli Eğitim Müdürlükleri kanalından iletişime geçilerek çeşitli projeler ve eğitimler yapılması fikri gündeme getirildi.
- Toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda deneyimsiz barolar açısından eğitimcinin eğitimi verilmesi konusunda deneyimli barolarla işbirliği yapılması konuşuldu. Staj eğitim merkezlerinde zorunlu toplumsal cinsiyet eşitliği dersi verilmesi konusunda baroların teşvik edilmesi ve bu konuda desteklenmesi gerektiği ifade edildi.





**ENGELLİ HAKLARI  
ÇALIŞMA GRUBU**



## ENGELLİ HAKLARI ÇALIŞMA GRUBU

Başkan:

Av. Gonca Özmumcu  
Kütahya Barosu

Üyeler: (Soyadı Alfabetik Sırasıyla)

Av. Murat DENİZ  
Gaziantep Barosu

Av. Cemal DONAT  
İstanbul Barosu

Av. Deniz HALLAÇ  
İzmir Barosu

Av. Güven Kışlalı  
Ankara Barosu

Av. İrem Çeviker Maraşlı  
Ankara Barosu

Av. Şerif Ali MUTLU  
Ankara Barosu

Av. Müge ÖZATA  
İzmir Barosu

## ENGELLİLİK VE ENGELLİLERLE İLGİLİ YAŞANAN ACİL SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ RAPORU

### ENGELLİ KİMDİR?

**ENGELLİ;** doğuştan veya sonradan herhangi bir nedenle bedensel, ruhsal, zihinsel, duygusal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük gereksinimlerini karşılama güçlükleri olan korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan kişidir.

**Ülkemizde birçok engelli tanımı yer almaktadır. 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanuna göre ise;** engelli; fiziksel, zihinsel, ruhsal ve duysal yetilerinde çeşitli düzeyde kayıplarından dolayı topluma diğer bireyler ile birlikte eşit koşullarda tam ve etkin katılımını kısıtlayan tutum ve çevre koşullarından etkilenen bireyi ifade etmektedir.

Bilindiği gibi, engelliliğin ortaya çıkmasında devlet aygıtının asli görevlerini yerine getirmemesine, sosyal devlet ilkesinin uygulanmamasına dayalı olarak asli sorumluluğunun bulunduğu tartışmasızdır.

Bu sorumluluğun doğal sonucu olarak da; devlet tarafından alınması gereken tedbirler ve engellilerin toplumsal yaşama etkin bir şekilde kazandırılması yönünde gerek mevzuat, gerek toplumsal bilinç eksikliğinin giderilmesi, gerekse de geliştirici karar ve ilkeleri benimseyip, etkin çalışmalar yapması sosyal devlet ilkesinin yadsınamaz bir sonucudur.

### I- ENGELLİ RAPORLARIYLA İLGİLİ YAŞANAN SORUNLAR

#### ENGELLİ SAĞLIK KURULU RAPORU

- Engelli Sağlık Kurulu Raporu, ilgili kurumun sevk etmesi veya engelli vatandaşların doğrudan müracaatıyla Engelli Sağlık Kurulu Raporu vermeye yetkili sağlık kuruluşla-

rından alınabilir. Rapor vermeye yetkili sağlık kuruluşları, Sağlık Bakanlığının [www.saglik.gov.tr](http://www.saglik.gov.tr) adresinden öğrenilebilmektedir. Engelli bireyi sağlık kuruluşuna bir kurumun sevk etmesi gerekmemektedir, engelli birey kendisi de doğrudan hastaneye giderek rapor alabilecektir.

- Engelli raporu almak isteyenler Bakanlığın internet sitesinde yer alan her hangi bir sağlık kuruluşuna giderek raporunu alabilecektir.
- Engelli Sağlık Kurulu Raporu alanlardan **ÜCRET TALEP EDİLMEYECEĞİ** Sağlık Bakanlığı-Tedavi Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün 2010/31 sayılı genelgesinde yer almaktadır.
- İster kurum sevkiyle olsun isterse doğrudan doğruya ilgisinin müracaatıyla olsun sağlık kuruluşu düzenlediği raporun en az bir suretini mutlaka ilgisine vermek zorundadır. Çünkü raporda faydalanılması muhtemel tüm haklar yer almaktadır ve ilgisinin durumuna göre faydalanması gereken tüm haklar için birer suret tasdik edilip kendisine verilmesi gerekmektedir,
- Rapor almak üzere sağlık kuruluşuna müracaat edildiğinde raporun ne için alınacağı sorulduğu takdirde herhangi bir neden bildirilmesine gerek bulunmamaktadır. Zira yeni sistemde Sağlık Bakanlığı raporun formatını belirlemiştir. Yeni yönetmelikte mükerrer rapor yasağı bulunduğundan düzenlenen rapor her işlemde geçerli sayılacaktır ve yeni rapor alınması yasaklandığından alınan raporlar dikkatle incelenmeli ve eksik hususlar tamamlattırılmazdır.
- 30.03.2013 tarihinden sonra alınmış bir rapor varsa Rapor Yönetmeliğinin 2. Maddesinde yer alan istisnalar dışında hiçbir kurum yeni rapor talep edemez.
- 8/10/1986 tarihli ve 86/11092 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulan Türk Silahlı Kuvvetleri Sağlık

Yeteneği Yönetmeliği kapsamında asker hastanelerince malullük aylığı bağlanacaklar için istisnai düzenleme yapılmıştır.

**Engelli sağlık kurulu raporu almak için;** Kimlik fotokopisi ve fotoğraf ile birlikte rapor vermeye yetkili kuruluşların sağlık kurulu bölümüne müracaat edilir

Engelli sağlık kurulu raporuna, engelli, velisi veya vasisi veya hut raporu isteyen kurum tarafından itiraz edilebilir. İlgililer itiraz dilekçesi ve ilk engelli sağlık kurulu raporunun tasdikli bir örneği ile birlikte, bulunduğu ilin sağlık müdürlüğüne başvurur. İl sağlık müdürlüğünce, engelli sağlık kurulu raporu alacak kişi en yakın farklı bir engelli sağlık kurulu raporu vermeye yetkili hastaneye gönderilir. İtiraz edilen engelli sağlık kurulu raporu ile itiraz üzerine verilen engelli sağlık kurulu raporundaki kararlar aynı yönde ise engelli sağlık kurulu raporu kesinleşir.

Engelli sağlık kurulu raporlarının farklı olması durumunda, Sağlık Bakanlığınca belirlenmiş olan hakem hastanelerden, kişinin ikamet ettiği yere en yakın bir hakem hastaneye, kişi yeniden muayene edilmesi ve engelli sağlık kurulu raporu tanzim edilmesi amacıyla yine İl Sağlık Müdürlüğü kanalıyla gönderilir. Hakem hastanenin engelli sağlık kurulunca verilen kararı kesindir.

#### **UYGULAMA VE SORUN :**

1- Engelli sağlık kurulu raporları, rapor vermeye yetkili sağlık kurumlarınca mevzuata uygun düzenlenmemektedir.

Uygulamada ilgilinin başvuru dilekçesinde belirtilen amaç dikkate alınmaksızın yönetmeliğe ekli formdaki raporun kullanım amacı kısmına ilgili hekim tarafından genellikle matbu olarak "2022'den yararlanabilir." şeklinde yazılarak rapor düzenlenmektedir. Ayrıca çoğu kez rapor içeriği

memurlar tarafından doldurulmakta, ilgili sağlık kurulu tarafından sadece imza atılmaktadır. Bunun sonucunda ise kurumlara yapılan başvurularda rapordaki kullanım amacı kısmı yönetmeliğe uygun olarak doğru bir şekilde doldurulmadığı gerekçesiyle yetersiz olduğundan bahisle rapor kabul edilmemektedir. Bu durum kişilerin haklarına erişimi noktasında mağduriyetlerine neden olduğu gibi yeniden rapor talebinden kaynaklı olarak rapor vermeye yetkili hastanelerin mevcut iş yükünü artırmakta, bürokrasi ve kırtasiyeciliğe neden olmaktadır.

2- Engelli sağlık kurulu raporlarının usulüne uygun düzenlendiği durumlarda ise raporun yönetmelik gereği ilgili sağlık kurumları tarafından Sağlık Bakanlığı veri tabanına düzenli veya hiç aktarılmadığı görülmektedir.

3- Sağlık Bakanlığı tarafından veri tabanında mevcut haliyle yer alan raporlar ise T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı veri tabanına elektronik ortamda aktarılmamaktadır.

4- T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından Ulusal Özürlüler Veri Tabanı(UÖVT) henüz oluşturulmamıştır. Açıklama: 16/07/2006 tarih ve 26230 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan ilk yönetmelikten itibaren 16/12/2010 tarih ve 27787 sayılı, 14/01/2012 tarih ve 28173 sayılı ve sonuncusu 30/03/2013 tarih ve 28603 sayılı olmak üzere farklı tarihlerde çıkarılan toplam 4 yönetmelikte aynı madde başlığı ve numarası altında UÖVT öngörülmesine rağmen aradan geçen 12 yıllık süre zarfında mevzuat gereği yerine getirilmediğinden sistem bir türlü kurulup hayata geçirilememiştir.

Mevzuatın uygulanmasıyla ilgili özellikle bürokratik işleyişten kaynaklı olarak ortaya çıkan sorunlar Devlet Denetleme Kurulu tarafından hazırlanmış olan “2009/5 sayılı Özürlülük Araştırmaları Raporu” ile açıkça ortaya konulmuştur.

### **TALEP VE ÖNERİLERİMİZ:**

- 1- Sağlık kurumları tarafından düzenlenen engelli raporlarının Sağlık Bakanlığı tarafından yönetmeliğe uygunluğunun denetlenmesi ve raporun mevzuata uygun hazırlanması konusunda eğitim, genelge vb. yöntemlerle farkındalık oluşturulması,
- 2- Hastanelerce usulüne uygun hazırlanacak raporların düzenli bir biçimde Sağlık Bakanlığı'nun veri tabanına aktarılması,
- 3- Sağlık Bakanlığı veri tabanında toplanan raporların yukarıdaki mevzuata göre T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na aktarılması,
- 4- T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nca mevzuat gereğince bir an öce Ulusal Özürlüler Veri Tabanının oluşturulması ve oluşturulacak veri tabanından bu verilerin hangi usul ve esaslara göre alınabileceğine dair yasal ve idari düzenlemelerin yapılması,
- 5- Engellilik durumuna ilişkin rapor esas alınarak yapılan işlem ve verilen hizmetlerde raporu talep eden kurumlar tarafından UÖVT ye elektronik ortamda sorgulama yapma ve erişim imkanının sağlanması, (Bu konuda Adalet Bakanlığı UYAP sistemi aracılığıyla bir çok kurumla yapılan protokollerle kurulan entegrasyon sayesinde nüfus, adres, adli sicil, tapu, trafik ve SGK bilgilerine elektronik ortamda ulaşılabilmektedir. Bu sistemden örnek alınabilir.)
- 6- Raporun talebinde ve düzenlenmesinde asıl amaç kişinin engellilik durumunun tespiti olduğundan farklı hizmetlerden yararlanabilmek için her seferinde amaca göre ayrı ayrı rapor istenmesi ve düzenlenmesinin önüne geçilebilmesi açısından yönetmeliğin kullanım amacı ile ilgili 9/4 fıkrasının değiştirilmesi veya kaldırılması yoluna gidilmesi, gerektiği değerlendirilmektedir.

## II- ENGELLİ KİMLİK KARTI

Engellilerin çeşitli hak ve hizmetlerden yararlanmasını sağlamak amacıyla T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından engelli kimlik kartı verilmektedir. Engelli kimlik kartı almak için, engelli raporunun onaylı örneği, 1 adet resim ve T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüklerinde bulunan başvuru formuyla birlikte T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü'ne müracaat edilir.

04.03.2014 tarihinde yayınlanan yönetmelikle bu tarihten sonra düzenlenecek olan kartlar şehir içi toplu taşıma araçları ve şehirlerarası deniz ve demiryolları ile yapılacak seyahatlerde ücretsiz taşıma için de kullanılacaktır.

Engelli kimlik kartı engelli sağlık kurulu raporu yerine geçmez. Kimlik kartına sahip her Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı, mevzuatta münhasıran engelli kişilere tanınan hak ve hizmetlerden yararlanır. Kimlik kartı alıp almamak engelli kişinin isteğine bağlıdır.

### UYGULAMA ve SORUN

Engelli kimlik kartı niteliği itibariyle son derece basit bir şekilde düzenlenmektedir ve kurum tarafından ilgili yönetmelikte vasıflandırıldığı derecede önem görmemektedir. Bu nedenle de ilgili kurumlarca geçerli kabul edilmemektedir.

### TALEP ve ÖNERİLER

Engelli kimlik kartı, T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlükleri tarafından yetkili sağlık kuruluşlarınca verilmiş olan engelli raporuna dayanılarak hazırlanmaktadır. Dolayısıyla yetkili sağlık kuruluşlarından alınmış bir engelli sağlık kurulu raporu bulunmayan engellinin engelli kimlik kartı alması mümkün değildir. Bakanlık tarafından yapılacak bir düzenlemeyle engelli kimlik kartlarının çipli hale getirilmesi başta toplu ulaşım olmak üzere rapor gerektiren hallerde



ülke genelindeki tüm kurum, gerçek ve tüzel kişilerce kabul edilmesinin zorunlu hale getirilmesi yaşanan birçok sorunun önüne geçecektir.

### **III- SOSYAL GÜVENLİK KURUMU İLE İLGİLİ SORUNLARA İLİŞKİN RAPOR**

#### **A- 5510 SAYILI SOSYAL SİGORTALAR VE GENEL SAĞLIK SİGORTASI KANUNU İLE İLGİLİ YAPILACAK DÜZENLEMELER**

##### **1- Genel Sağlık Sigortasına İlişkin**

##### **SORUNLAR ve ÇÖZÜM ÖNERİLERİ:**

- 1- 2022 Sayılı Kanun ve evde bakım ücreti kapsamında ödenen aylıklar kesilince GSS de aynı anda kesildiği ve gelir testi yapılması zaman aldığından mağduriyetler yaşanmaktadır. Aylığın kesilmesiyle ilgili yapılan tespit sırasında gelir testinin de gerçekleştirilmesi özellikle kronik rahatsızlığı bulunan süregen engelliler açısından önemlidir.
- 2- Herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna tabi olmayan, yaşlı/engelli aylığı almayan, evde bakım ücretinden faydalanmayan engellilerin gelir testi yapılınca kadar GSS kapsamına alınması, gelir testi yapıldıktan sonra prim tahakkuk etmesi halinde ilk primi ödemediği tarihten itibaren GSS kapsamından çıkartılması yönünde değişiklik yapılması gerekmektedir.
- 3- Evde Bakım Maaşı alan Engelli bireyin bakıcısının sigortalı yapılması. Bu husus daha önceki hükümetlerin yapılacağı- nı beyan ettiği ve ailelerin önemle istediği bir uygulamadır.
- 4- 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar Ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nun "Genel Sağlık Sigortası Sayılanlar" başlıklı 60. Maddesine yukarıdaki sorunların çözümlerine yönelik fıkraların eklenmesi gerekmektedir.

## 2- Emeklilik İşlemlerine İlişkin

### SORUNLAR ve ÇÖZÜM ÖNERİLERİ:

1- Malulen emekli olanların kontrol muayenesine sevki sonrasında maluliyetin ortadan kalktığı gerekçesiyle aylıklar kesiliyor. Oysa ki maluliyetin tespitine ilişkin dava açıldığında maluliyetin ortadan kalkmadığı mahkeme kararıyla tespit ediliyor.

*(Çözüm: Maluliyet Tespit İşlemleri Yönetmeliğinde ya düzenleme yapılmalı ya da yürürlükten kaldırılmalı)*

2- SGK tarafından maluliyet veya emekli aylıkları iptal edilen kişilerin bu haklarını dava yoluyla kazanmaları halinde o kişiyle ilgili işlemleri yapan bürokratlar hakkında işlem yapılması ve kurumun tazmin yükümlülüğüyle ilgili 5510 sayılı kanuna ve ilgili yönetmeliklere madde eklenmesi gerekmektedir.

## 3- Vergi İndirim Belgesine İlişkin

**SORUN :** 01.10.2008 tarihinden önce çalışmaya başlayan işçi ve memurların emekli olmak istemeleri halinde gelir vergisi muafiyeti belgesi istenmesi birçok engellinin yeni mevzuata göre rapor alamadığı için mağduriyetine yol açmaktadır.

**ÇÖZÜM :** Bu ayırımın ortadan kaldırılması gerekiyor. Bu da ilgili maddenin kanundan çıkarılmasıyla gerçekleşecektir.

## 4- Engelli Mevzuatını Bilmeyen Bürokratlara İlişkin

### SORUNLAR ve ÇÖZÜM ÖNERİLERİ:

1- %60 ve üzeri ağır engelli 18 yaşını doldurmuş erkek çocuğu olan ailelerin, bu durumdaki çocuklarının kendi sosyal güvencelerinden faydalanmaları için SGK'ya yaptıkları müracaatlar sürekli olarak reddedilmekte ve aileler hastane

hastane gezdirilmektedir. Var olan raporun kabul edilerek ailelerin bu konudaki mağduriyetlerinin giderilmesi gerekmektedir. (5510 sayılı kanun 60. Madde- kanunda var ama uygulamada sorun yaşanmakta)

- 2- 4B'ye (Bağ-Kur) tabi engellilerin emeklilik taleplerini birimler mevzuata aykırı bir şekilde sürekli reddetmekte ve gerekmediği halde vergi indirim belgesi talep etmektedirler.

*(2011 / 58 sayılı genelge 4B'ye tabi engellilerin emeklilik işlemlerine ilişkin genelgedir)*

- 3- Genel olarak emeklilik talebinde bulunan engellilerin talepleri 5510 S.K. Madde 28 kapsamında emeklilik olduğu halde sanki tüm talep sahipleri Madde 25 kapsamında malulen emeklilik talep ediyor gibi talepler reddedilmektedir. Bu hususta %60'ın altında engel oranı olanlar çoğu zaman dava açmak zorunda kalmakta ve emekliliklerini gecikmeli olarak elde etmektedirler.
- 4- 5510 S.K 28. Maddesine göre engellilere tanınan erken emeklilik hakkından faydalanmayı talep eden %60 ve üzeri orana sahip engellilerin işlemleri bazen malulen emeklilik gibi yapıldığı için tekrar çalışmaya başladıklarında ceza-i işlemlere maruz kalmaktadırlar.
- 5- Kurum bünyesindeki Sağlık Kurulları ve Bölge Sağlık Kurulları normalde %60 üzeri raporu bulunan engellilerin çoğuna %60 engelli değil yönünde karar vermektedir. Bu şekilde verilen kararların çoğu dava açıldığında mahkemelerce iptal edilmektedir.

## **B- SAĞLIK UYGULAMA TEBLİĞİNE İLİŞKİN SORUN ve ÖNERİLER**

- 1- Sağlık Uygulama Tebliğinde yer alan ve bedellerinin bir kısmı karşılanan cihaz ve araçların bedellerinin belirlene-

cek standartlara göre tamamının karşılanması, ortez protez dışında kalan ekran okuyucu, büyüteç gibi yazılım ve programların da kapsama alınması ve ödemenin doğrudan SGK tarafından yapılmak suretiyle engellilerin ödeme yapma zorunluluğunun kaldırılması.

- 2- Hasta alt bezinin eczanelerden temini uygulamasının bir an önce hayata geçirilmesi son derece önemlidir.
- 3- Özel hastanelere getirilen avuç içi tarama uygulaması raporlu ilaç kullanan ağır engellileri sürekli hastaneye gitmeye mecbur etmiş olup ağır engellilerin bu uygulamadan istisna tutulması gerekmektedir.

#### **IV- ÇALIŞAN ENGELLİLER İLE İLGİLİ SORUNLARA İLİŞKİN RAPOR**

##### **1- ENGELLİLERİN KENDİ MESLEKLERİYLE İLGİLİ KADRODA ÇALIŞTIRILMALARINA İLİŞKİN**

**SORUN :** Engelliler Hakkında Kanununun, Devlet Memurları Kanunu'nun 53. Maddesinde yaptığı ilk değişiklikle engellilerin kendi meslekleriyle ilgili kadrolarda çalıştırılmasının önu açılmış fakat bu düzenleme sonra değiştirilmiştir.

**ÇÖZÜM:** Yapılacak değişiklikle engellilerin kendi meslekleriyle ilgili kadrolarda çalışmalarının önu açılmalıdır. (657 sayılı kanun madde 53'e ek fıkra yapılabilir)

##### **2- KİŞİNİN ENGELİNE UYGUN İŞ VERİLMESİ VE GEREKLİ ARAÇ GEREÇİN TEMİN EDİLMESİNE İLİŞKİN**

**SORUN :** Engellilerin engeline uygun işlerde çalıştırılmaması ve engeline uygun araç gereç temin edilmemesi. Engelli çalışanların mesleklerini ifada kullanacakları araç gereç ödenek gerekçesiyle reddedilmektedir.

**ÇÖZÜM** : Engellilerin engeline uygun işlerde çalıştırılması, araç gereç temini ve ödenek gerekçesiyle kurumun engellilerin taleplerinin reddedilmesinin önüne geçilmelidir. Bu da ceza-i yaptırım ile mümkün olabilmekte ve bunun için de 657 sayılı kanunda ve aşağıda yer alan yönetmelikte ilgili düzenleme yapılmalıdır.

### **3- BELEDİYE, ÜNİVERSİTE VE TAŞRA TEŞKİLATI OLMAYAN KURUMLARDA TAYİN HAKKINA İLİŞKİN**

**SORUN** : Belediyelerde, üniversitelerde ve taşra teşkilatı olmayan diğer kurumlarda çalışan engelli işçi ve memurların tayin hakkı bulunmamaktadır.

**ÇÖZÜM** : Belediyelerde, üniversitelerde ve taşra teşkilatı olmayan diğer kurumlarda çalışan engelli işçi ve memurlara da gerekçe göstermeksizin bir defaya mahsus tayin hakkının tanınması gerekmektedir. Bu da işçiler için “Kamu Kurum ve Kuruluşlarına İşçi Alınmasında Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik”e, memurlar için de “Devlet Memurlarının Yer Değiştirme Suretiyle Atanmalarına İlişkin Yönetmelik”e madde eklenerek gerçekleştirilebilir. Ayrıca yine memurlar için 657 sayılı kanunun 72. Maddesine ek fıkra yapılabilir.

### **4- ENGELLİLERİN ÖZEL SEKTÖRDE ASGARI ÜCRETLE ÇALIŞTIRILMASINA İLİŞKİN**

**SORUN**: Engellilerin kalifiye olma durumuna bakılmaksızın özel sektörde çoğunlukla vasıfsız işlerde ve asgari ücretle çalıştırılması. Ayrıca engelli olmayan biriyle aynı statüde olsa dahi asgari ücretle çalıştırılmaktalar.

**ÇÖZÜM** : Engellilere çalıştırıldıkları işin niteliğine göre ücret ödenmesiyle ilgili 4857 sayılı kanuna madde eklenebilir. Bu duruma uymayanlar hakkında da müeyyide uygulanmasına ilişkin hüküm de devamında yapılabilir.



HUKUK GÜVENLİĞİ VE  
MÜLKİYET HAKLARI  
ÇALIŞMA GRUBU



## HUKUK GÜVENLİĞİ VE MÜLKİYET HAKLARI ÇALIŞMA GRUBU

Başkan:

Av. Münci Özmen

Ankara Barosu

Üyeler: (Soyadı Alfabetik Sırasıyla)

Av. Enver Aksakal

İstanbul Barosu

Dr. Artuk Ardıçoğlu

Ankara Üniversitesi

Av. Mustafa Kemal Baran

Ankara Barosu

Av. Dr. Gülnur Erdoğan

İzmir Barosu

Prof. Dr. Korkut Kanadoğlu

Girne Üniversitesi

Arş. Gör. Kadir Can Özel

Adana Bilim ve Teknoloji Üniversitesi



## SUNUŞ

*Av. Münci ÖZMEN*

Çalışma grubumuz bu yıl, Avukatların uygulamada sıklıkla karşılaştıkları mülkiyet hakkı ihlallerinden üç konuyu incelemeye karar vermiştir. Bunlar, **(1)** kıyı-kenar çizgisi ve orman arazisi içinde kalan taşınmazlarda mülkiyet hakkı ihlalleri, **(2)** Kadastro Kanununun 12. maddesinden kaynaklanan hak ihlalleri (hak düşürücü süre sorunu ve idari kararlar mülkiyet hakkına son verilmesi) ve **(3)** acele kamulaştırmalardır. Dolayısıyla, bu yıl için hazırlanan raporumuz, belirtilen üç konudan oluşmaktadır.

2017 Anayasası ile değişikliğe uğramayan, Anayasanın 90. maddesinin son fıkrası uyarınca, başta Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) olmak üzere, temel hak ve özgürlükler (insan hakları) alanında taraf olduğumuz uluslararası sözleşmeler/protokoller, ulusal yasalarımıza göre öncelik taşımaktadırlar. Bu nedenle, AİHS'nin kurduğu ve bağlayıcı olduğunu belirttiği Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) kararlarının Türkiye ile ilgili olanları, Türkiye açısından bağlayıcı olmaya devam etmektedir. Bunun anlamı, Türkiye'nin, AİHM'nin ilgili ihlal kararlarında tespit edilen ihlallerin giderilmesi ve tekrarlanmasının önlenmesi için gerekli tedbirlerin (yasal, idari vb.) alınması konusunda, uluslararası hukuk yükümlülüğü altında bulunmasıdır. Bu yükümlülük, Türkiye ile ilgili kararların Türkiye için bağlayıcı olmasıyla ilgilidir. Ancak, en az bunun kadar önemli bir yükümlülük daha vardır: O da, AİHS'de ve AİHS'ye ek Protokollerde yer alan hak ve özgürlüklerin güvence altına alınmasıdır (AİHS m. 1). Buna göre, AİHS ve AİHS'ye ek Protokollere taraf olan devletlerin, bu belgelerde yer alan hak ve özgürlükleri hayata geçirmek/gerçekleştirmek bağlamında pozitif yükümlülüğü bulunmaktadır. Bu yükümlülüğün yerine getirilebilmesi için de, AİHS ve AİHS'ye ek Protokollerde yer alan hak ve özgürlüklerin AİHM tarafından nasıl anlaşılıp yorumlandığının bilinmesi

gerekir. Dolayısıyla, yasa koyucular ve uygulayıcılar, sadece Türkiye ile ilgili olanları değil, diğer ülkelerle ilgili AİHM kararlarını da göz önünde bulundurmaldırlar.

Türkiye’de kıyı-kenar çizgisi ve orman arazisi içinde kalan taşınmazların tapu kayıtlarının iptali ile ilgili mülkiyet hakkı kayıpları AİHM’ye götürülmüş ve AİHM’den ihlal kararları alınmıştır. Bundan sonra, Yargıtay içtihat değiştirmiş ve TMK’nun, Devletin tapu sicillerinin tutulmasından doğan zararlardan sorumluluğunu düzenleyen 1007. maddesinin uygulamasının kapsamını genişleterek, belirtilen ihlallerin iç hukukta tazminat yoluyla giderilmesine yönelmiştir. Konu, çeşitli boyutlarıyla, raporumuzun ilgili bölümünde incelenmiştir.

Kadastro Kanununun 12. maddesi uyarınca, kadastro tutanağının kesinleşmesini izleyen 10 yıl geçtikten sonra eski tapu kayıtlarına göre malik olanların mülkiyet haklarını ileri sürmelerinin engellenmesinden ve eski tapu kayıtlarının kendiliğinden geçerliklerini yitirmelerinden doğan hak kayıpları konusunda ise, AİHM’nin ne yönde karar vereceği henüz belli değildir. Ancak, AİHM’nin çeşitli kararlarında ortaya koyduğu ilkelere bakarak bir tahminde bulunulabilir:

AİHM, mülkiyet hakkı ile ilgili hemen bütün kararlarında, kamu yararı ile kişinin haklarının adil bir dengede tutulması gerektiğinin altını çizmektedir. Örneğin, (i) taşınmazın, imar planında okul alanı olarak belirlenip, tapuya şerh verilmesi nedeniyle, satış değerinin düşmesinde<sup>1</sup>; (ii) kamulaştırma bedelinin aşırı derecede düşük tutulmasında<sup>2</sup>; (iii) mülkiyetle ilgili sorunun çözümü için yapılan görüşmelerin uzaması nedeniyle bedelin değerinin düşmesine karşılık, faiz ödenmemesinde<sup>3</sup>; (iv) tapudaki ölçekli haritaya bakmaksızın tapu kaydında belirtilen yüzölçümüne dayanarak taşınmazı satın alanın, daha sonra idare tarafından yapılan tapu kaydının

<sup>1</sup> 6.12.2011 tarihli Ayangil vd. / Türkiye kararı

<sup>2</sup> 25.3.2014 tarihli Vistins ve Perepjolkins / Letonya kararı (Büyük Daire)

<sup>3</sup> 16.7.2014 tarihli Alisic vd. / Bosna-Hersek, Hırvatistan, Sırbistan ve Eski Yugoslavya Cumhuriyeti kararı (Büyük Daire)

düzeltilmesi işlemi nedeniyle uğradığı zararda<sup>4</sup>; (v) taşınmaz üzerinde TEİAŞ'ın tesis ettiği irtifak hakkı nedeniyle oluşan değer kaybının tam olarak ödenmemesi durumunda<sup>5</sup>; (vi) Fransız sahillerinin korunmasında<sup>6</sup>; (vii) maluliyet aylığının, yasal kriterin değişmesi nedeniyle tamamen kesilmesinde<sup>7</sup>; (viii) çevrenin korunması amacıyla ticari faaliyetin geçici olarak durdurulmasında<sup>8</sup> ve (ix) sosyalist rejimin millileştirdiği taşınmazın iadesinde, idarenin yaptığı yanlışlığın külfetinin, taşınmazı iyiniyetle iktisap edenlere yüklenmesinde<sup>9</sup> hep, kamu yararı ile kişinin hakları arasında adil dengenin kurulup kurulmadığı aranmıştır. Buna göre, Kadastro Kanununun 12. maddesi uyarınca, kadastro tutanağının kesinleşmesinden önce malik olanların mülkiyet haklarına hiçbir bedel ödemeden son verilmesinin, AİHM'nin adil denge ilkesine aykırı olduğu söylenebilir. Konu, raporumuzun ilgili bölümünde ayrıntılarıyla ele alınmıştır.

AİHM'nin, acele kamulaştırma konusunda Türkiye ile ilgili kararında<sup>10</sup>, acele kamulaştırma bedelinden sonra yargı organının hükmettiği ek bedele, enflasyonu dikkate alan bir faizin ödenmemiş olması, adil denge ilkesine aykırı bulunmuş ve mülkiyet hakkının ihlal edildiği sonucuna varılmıştır. Raporumuzun acele kamulaştırma ile ilgili bölümünde, konu çeşitli yönleriyle değerlendirilmiştir.

Hak ve özgürlüklerle ilgili yasaların, geleceğe yönelik “devletsözü” olduğu<sup>11</sup>, dolayısıyla, güvenilir olması gerektiği anlayışı benimsenirse, hukuk devletin başlangıç noktası olan hukuk güvenliği daha kolay sağlanabilir.

<sup>4</sup> 7.7.2015 tarihli Gürtaş Yapı Ticaret ve Pazarlama A.Ş. / Türkiye kararı

<sup>5</sup> 31.5.2016 tarihli Kahyaoglu vd. / Türkiye kararı

<sup>6</sup> 6.10.2016 tarihli Malfatto ve Mieille / Fransa kararı

<sup>7</sup> 13.12.2016 tarihli Belane Nagy / Macaristan kararı (Büyük Daire)

<sup>8</sup> 7.6.2018 tarihli O'Sullivan McCarthy Mussel Development Ltd / İrlanda kararı

<sup>9</sup> 12.6.2018 tarihli Beinarovic vd. / Litvanya kararı

<sup>10</sup> 6.12.2016 tarihli Dökmeci / Türkiye kararı

<sup>11</sup> 13.12.2016 tarihli Belane Nagy / Macaristan kararı (Büyük Daire) (prg. 105)

## KIYI-KENAR ÇİZGİSİ VE ORMAN ARAZİSİ İÇİNDE KALAN TAŞINMAZLARDA MÜLKİYET HAKKI İHLALLERİ VE AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİNİN YAKLAŞIMI

*Av. Dr. Gülnur ERDOĞAN*

Anayasanın 35. maddesi herkese, mülkiyet ve miras haklarına sahip olma hakkı tanıyarak mülkiyet hakkına anayasal bir koruma sağlasa ve bu hakkın ancak kamu yararı amacıyla, kanunla sınırlanabileceği belirtse de, kıyı-kenar çizgisi ve orman arazisi içinde kalan, ancak herhangi bir şekilde özel mülkiyete konu olmuş taşınmazlar yönünden sıklıkla hazine adına tapu iptal ve tescil davaları ile karşı kalınmakta, özellikle bedelsiz yapılan bu tesciller ile mülkiyet hakkına haksız müdahaleler meydana gelmektedir.

Mahkemelerin bu yerlerin bedelsiz tescil edilebileceğine dair verdiği kararların temelinde, dağ, orman, maden, akarsu, mer'a ve kıyı-sahil şeridindeki yerlerin kamu malı sayılması ve orman ve kıyı-kenar çizgisi içinde kalan yerlerin özel mülkiyete konu olmayacağı düşüncesi<sup>1</sup> bulunmakta ve bu taşınmazlara ait tapuların, mülkiyet hakkına haksız müdahale yapıldığı düşülmeksizin bedelsiz iptali yoluna gidilmektedir<sup>2</sup>. Ancak, Türk yargısındaki bu bedelsiz tapu iptali ve tescili yaklaşımı, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine (AİHS) ek 1. No.lu Protokolün 1. maddesinde düzenlenen ve mülkiyet hakkını düzenleyen maddesi ile çelişmekte ve Anayasanın 90/V. hükmü gereği, iç hukukun bir parçası haline gelen, ek Protokolle bir bütün oluşturan AİHS'yi ihlal etmektedir. Zira, mülkiyet hakkını düzenleyen ek 1 No.lu Protokolün 1. maddesine göre

---

<sup>1</sup> Müdahalelere konu bu yerler “kamunun yararlanmasına açık” ve “devletin hüküm ve tasarrufu altında” olduğu kabul edilen, özel mülkiyete ve hatta kamusal mülkiyete de konu olamayacağı kabul edilen alanlardan oluşmaktadır (*Zevkliler*, s. 76).

<sup>2</sup> *Tezcan*, s. 2608.

her gerçek ve tüzel kişinin mal ve mülk dokunulmazlığına saygı gösterilmesini isteme hakkı mevcuttur ve kişinin mülkiyet hakkından yoksun bırakılması ancak belli koşullara bağlı şekilde gerçekleştirilebilecektir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin (AİHM) 1411/03 başvuru no.lu Turgut ve diğerleri-Türkiye<sup>3</sup> kararında, mülkiyet hakkını özü itibarıyla güvence altına alan, ek 1 No'lu Protokol'ün 1. maddesinin birbirinden ayrı üç kural ihtiva ettiği, genel nitelik arz eden birinci bendin ilk cümlesinde ifade edilen birinci kuralda, mülkiyete saygı hakkından söz edildiği, aynı bendin ikinci cümlesinde yer alan ikinci kuralda, mülkten yoksun bırakma işleminin bazı koşullara bağlandığı, ikinci bentte yer alan üçüncü kuralda ise sözleşmeci devletlere mal ve mülklerin kullanımını kamu yararına uygun şekilde düzenleme yetkisi tanındığı belirtilirken, belli bir takım mülkiyet hakkı ihlali örneklerine ilişkin olan ikinci ve üçüncü kuralın ise, ancak birinci kuralda ifade edilen ilkenin ışığında yorumlanması gerektiğinin altını çizmektedir.

Ayrıca AİHM, ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin ikinci kuralı anlamında 'mülkiyet hakkından yoksun bırakma'nın gerçekleşip gerçekleşmediğini belirlemek için, sadece resmi bir el koyma ya da kamulaştırma işleminin varlığının yeterli olmayacağını, görünenlerin ötesine geçerek, ihtilafli müdahaleyle ilgili olguların da incelenmesi gerektiğini belirtmekte ve AİHS'nin, hakların 'somut ve etkili' biçimde korunmasını öngördüğünü dikkate alarak, resmi bir el koyma ya da kamulaştırma işleminin mevcut olmadığı durumlarda, müdahalenin, fiili bir kamulaştırma niteliği taşıyıp taşımadığını araştırmaktadır.

Bu durum özellikle devletin hukuka uygun şekilde vermiş olduğu tapu senedine güvenerek, iç hukuktaki tüm sonuçlarıyla birlikte meşru malikleri oldukları ve tapuda kayıtlı senetleri-

<sup>3</sup> <http://www.kararara.com/aihm/turkce2/aihm11130.htm> (Erişim. 04.10.2018)

nin geçerliliği konusunda 'hukuki güvence'den faydalandıklarına ilişkin bir ihtilafın bulunmadığı ve mülkiyet hakkının varlığının tartışılmaz şekilde ortaya konduğu, iyiniyetli malikler yönünden önem taşımaktadır. Zira, Türk yargı organları verdikleri kararlarla, bir yandan tapu senetlerini bedelsiz olarak iptal ederek, yasal malikleri mülkiyet hakkından yoksun bırakmakta, diğer yandan da, mülkiyetin devredildiği devlet açısından sebepsiz zenginleşme yaratmaktadır.

AİHM'nin kararlarında belirttiği gibi, tabiatın korunmasında kamu yararının bulunduğu tartışmasızdır ve özel mülkiyete konu taşınmazlara kamu yararı nedeniyle el konulabilir. Ancak, tüm temel hak ve özgürlüklere müdahalede olduğu gibi, bu el koymanın da, devletçe adil bir denge kurularak gerçekleştirilmesi ve mülk sahiplerine orantısız bir yük yüklenmesi gerekmektedir. Söz konusu adil denge ise, mülkün değerine karşılık gelen makul bir bedelin ödenmesiyle ve mülkün bedelinin tazminiyle kurulabilir. Aksi halde, yapılan müdahale AİHS açısından aşırı/orantısız bir müdahale teşkil etmekte ve mülkiyet hakkını ihlal etmektedir. Devlet, taşınmaza bedelsiz el koyarak, kamu yararının gerekleri ile kişinin haklarının korunması arasında kurulması gereken adil dengeyi mülk sahipleri aleyhine bozmamalıdır. Bu, AİHM tarafından devlet için öngörülmüş bir yükümlülüktür.

AİHM, yukarıda belirtilen ilke ve değerlendirmelerini, 22.07.2008 tarihli Köktepe-Türkiye ve 17.04.2012 tarihli Altunay-Türkiye kararlarında tekrar etmiştir<sup>4</sup>.

AİHM tarafından verilen, mülkiyet hakkının ihlaline ilişkin kararlar neticesinde, 18.11.2009 tarih, E. 2009/4-383, K. 2009/517 sayılı Yargıtay Hukuk Genel Kurulu kararı ile içtihat değişikliğine gidilerek, Türk hukukunda özel mülkiyete konu olamayan, ancak bir şekilde özel mülkiyete konu olmuş taşınmazlar için Türk Medeni Kanunu'nun (TMK) 1007. mad-

<sup>4</sup> Ayrıntılı bilgi için bkz. *Tezcan*, s. 2609 vd.

desi kullanılmaya başlanmıştır<sup>5</sup>. Bu bağlamda, tapu sicilinin tutulmasından doğan bütün zararlardan Devletin sorumlu olduğunu belirten TMK'nun 1007. maddesine dayanarak, taşınmazlarına bedelsiz el konulan taşınmaz maliklerince, Devlet aleyhine, haksız tescilden doğan zararların tazmini için dava açılabilmesi kabul edilmiştir. Bu davalar, halen, AİHM tarafından tüketilmesi gereken bir iç hukuk yolu olarak nitelendirilmektedir<sup>6</sup>.

Ancak, bu yaklaşım, mülklerine bedelsiz olarak el konulan taşınmaz maliklerini koruma açısından yeterli bir çözüm oluşturmamaktadır; zira, söz konusu taşınmaz maliklerini, dava açma yükümlülüğü ile karşı karşıya bırakmaktadır. Taşınmazlarına bedelsiz el konulan taşınmaz maliklerini, yargılama harç ve giderlerine katlanarak tazminat davası açmak zorunda bırakmak, kanaatimizce malikler açısından katlanılması ağır bir külfet yaratmaktadır. Bu durum, AİHM'nin, kamu yararının gerekleri ile kişinin haklarının korunması arasında kurulması gereken adil denge ilkesiyle bağdaşmamaktadır. Malikler açısından yaratılan bu külfet kaldırılmadıkça, özellikle yüksek bedelli taşınmazların yargılama harç ve giderleri gözetildiğinde, kişilerin mülkiyet hakkına yapılan müdahalenin tazmini için dava açmak zorunda bırakılmalarının hakkaniyete uygun bir çözüm olarak kabulü mümkün değildir. Bunun yerine, 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu'nun 10. maddesindeki düzenlemenin esas alınarak idareye, mahkemeye müracaatla taşınmaz malın bedelinin tespiti ile idare adına tesciline karar verilmesini isteme yükümlülüğünün yüklenmesi, hem usul ekonomisi yönünden uygun olur, hem tapu siciline güvenerek ve usulüne uygun şekilde taşınmazının mülkiyetine sahipken, mülkiyetini bedelsiz olarak kaybeden kişinin dava açma külfetini ortadan kaldırır.

<sup>5</sup> *Tezcan*, s. 2612-2616.

<sup>6</sup> *Gemalmaz*, s. 1. Ayrıca bkz. 6384 sayılı Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine Yapılmış Bazı Başvuruların Tazminat Ödenmesi Suretiyle Çözümüne Dair Kanun.

Anayasa Mahkemesinin 06.02.2014 tarih, 2012/1246 Başvuru No.lu kararında<sup>7</sup> da belirttiği üzere, Anayasa'nın "Temel hak ve hürriyetlerin sınırlanması" kenar başlıklı 13. maddesi uyarınca, temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar da, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve lâik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz. Mülkiyet hakkına getirilecek sınırlamaların, ayrıca, Anayasa'nın 35. maddesinde öngörüldüğü gibi, kamu yararı amacıyla ve uluslararası sözleşmelere uygun olarak ve kanunla yapılması gerekmektedir. Bu kapsamda, Türk Anayasası ile mülkiyet hakkına getirilen koruma, tüm sınırlandırmaların mutlak manada kanunla öngörülmesini gerekli kılarak, AİHS'ye ek 1 No.lu Ek Protokolün 1. maddesiyle sağlanan korumadan daha geniştir. Hak ve özgürlüklere keyfi müdahalenin engellenmesi ve hukuk güvenliğinin sağlanması, demokratik hukuk devletlerinin en önemli amaçlarından. Hak ve özgürlüklere yapılacak müdahale ve sınırlandırmaların mutlak manada kanunla düzenlenmesi ise, hukuk güvenliğini sağlayacak önemli bir güvencedir. Hukuk güvenliği ilkesi, hukuk normlarının öngörülebilir olmasını, bireylerin tüm eylem ve işlemlerinde devlete güven duyabilmesini, devletin de yasal düzenlemelerinde bu güven duygusunu zedeleyici yöntemlerden kaçınmasını gerekli kılar. Ayrıca, yasal düzenlemelerin hem kişiler, hem idare yönünden herhangi bir duraksamaya ve kuşkuya yer vermeyecek şekilde açık, net, anlaşılır ve uygulanabilir olmasını ve kamu otoritelerinin keyfi uygulamalarına karşı koruyucu önlem içermesini ifade eder. Bu bakımdan, kanun metni, bireylerin, gerektiğinde hukuki yardım almak suretiyle, hangi somut eylem ve olguya hangi hukuksal yaptırımın veya sonucun bağlandığını belli bir açıklık ve kesinlikte öngörebilmelerine imkân verecek düzeyde kaleme alınmış olmalıdır. Dolayısıyla, uygulanması öncesinde

<sup>7</sup> <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/03/20140315-18.pdf> (Erişim. 30.10.2018).



kanunun, muhtemel etki ve sonuçlarının yeterli derecede öngörülebilir olması gereklidir. Kanunlar, mahkeme içtihatları ve yürütmenin düzenleyici işlemleri, erişilebilir, bilinebilir ve öngörülebilir oldukları sürece, hukuk güvenliği sağlanabilir. Aslolan muhtemel muhataplarının mevcut şartlar altında belirli bir işlemin ne tür sonuçlar doğurabileceğini öngörmelerini mümkün kılacak bir normun varlığıdır ve Anayasa'nın 35. maddesine göre, kişilerin mülkleri ancak kanunla öngörülmüş usullerle ve kamu yararı gerektirdiğinde, karşılığı ödenmek suretiyle ellerinden alınabilir. Anayasa'nın 13. maddesinde yer alan ölçülülük ilkesi uyarınca, kişilerin mülklerinden mahrum bırakılmaları halinde, hedeflenen kamu yararı ile mülkünden mahrum bırakılan bireyin hakları arasında adil bir denge kurulması gerekmektedir. Bu kapsamda kişilerin mülkleri ancak kanunla öngörülmüş usullerle ve kamu yararı gereği karşılığı ödenmek suretiyle ellerinden alınabilir ve kıyı-kenar çizgisi ile orman arazisi içinde kalan taşınmazların bedelsiz devri nedeniyle Devlet aleyhine usulsüz/haksız tescilden doğan tazminat davası açmak yerine, bedelin tespiti ve taşınmazın Devlet adına tescili istemi ile dava açma yükümlülüğünün Devletçe üstlenilmesini sağlamak, temel bir hak olan mülkiyet hakkının korunmasında daha doğru bir yaklaşım olacaktır.

## KAYNAKÇA:

Gemalmaz, SH. Burak; Tapusu Orman Alanı veya Kıyı Kenar Çizgisi İçinde Kaldığı İçin İptal Edilen Taşınmazlar Bakımından Tazminat Komisyonu Başvurusu,

<https://burakgemalmaz.com/2016/08/10/orman-alani-ve-kiyi-kenar-uyusmazliklarinda-aihlmden-tazminat-komisyonuna/> (Erişim. 04.10.2018)

Tezcan, Durmuş; AİHM, Kararları Işığında Orman Arazilerinin Bedelsiz Tapu İptal Kararlarının Mülkiyet Hakkını İhlal Sorunu, Yaşar Üniversitesi Elektronik Dergisi, Prof. Dr. Aydın Zevkliler'e Armağan, C. 8, s. 2607-2616.

<https://journal.yasar.edu.tr/wp-content/uploads/2014/01/13-Durmu%C5%9F-TEZCAN.pdf> (Erişim. 04.10.2018)

Zevkliler, Aydın; Kıyılarda Mülkiyet İlişkisi, Amme İdaresi Dergisi, Cilt: 12, Sayı: 3, 71-83, (1979).

**3402 Sayılı Kadastro Kanununun 12. Maddesinden  
Kaynaklanan Hak İhlalleri (Hak Düşürücü Süre Sorunu Ve  
İdari Kararla Mülkiyet Hakkına Son Verilmesi)**

*Av. Mustafa Kemal BARAN*

3402 Sayılı Kadastro Kanununun “Genel İlke” Bölümünde “Amaç” başlıklı 1. maddesi şöyledir:

“Madde 1 - (Değişik: 22/2/2005 - 5304/1 md.) Bu Kanunun amacı, ülke koordinat sistemine göre memleketin kadastral veya topoğrafik kadastral haritasına dayalı olarak taşınmaz malların sınırlarını arazi ve harita üzerinde belirterek hukukî durumlarını tespit etmek suretiyle 4721 sayılı Türk Medeni Kanununun öngördüğü tapu sicilini kurmak, mekânsal bilgi sisteminin alt yapısını oluşturmaktır.”

Bu maddeden anlaşılacağı üzere, 3042 Sayılı Yasanın ilkesi ve amacı, taşınmazların harita üzerindeki sınırlarının, yerinin, şeklinin tam olarak belirlenmesi ve bu anlamda 4721 sayılı Türk Medeni Kanununun tanımladığı tapu sicilinin anlaşılır bir biçimde oluşturulmasına hizmet etmektir. Maddedeki “... taşınmaz malların sınırlarını arazi ve harita üzerinde belirterek hukukî durumlarını tespit etmek...” ibaresinden kasıt, taşınmazın hukuksal durumum değiştirilmesi değil; taşınmazın hukuksal durumunu, yerini ve şeklini tam olarak, ihtilaflara yol açmayacak ve tapuya güveni sağlayacak derecede tespit etmektir.

İlke ve amacı böyle belirlenmişken, Kanunun “Kadastro tutanaklarının kesinleşmesi ve hak düşürücü süre” başlıklı 12. maddesi şu hükmü taşımaktadır:

“Madde 12 - 30 günlük ilan süresi geçtikten sonra dava açılmayan kadastro tutanaklarına ait sınırlandırma ve tespitler kesinleşir.

Kadastro müdürü tarafından onaylanarak kesinleşin tutanaklar ile kadastro mahkemesinin kesinleşmiş kararları; kesinleşme tarihleri tescil tarihi olarak gösterilmek suretiyle en geç 3 ay içinde tapu kütüklerine kaydedilir.

Bu tutanaklarda belirtilen haklara, sınırlandırma ve tespitlere ait tutanakların kesinleştiği tarihten itibaren on yıl geçtikten sonra, kadastrodan önceki hukuki sebeplere dayanarak itiraz olunamaz ve dava açılmaz. (Ek cümle: 25/2/20095841/2 md.; İptal: Anayasa Mahkemesi'nin 12/5/2011 tarihli ve E.: 2009/31, K.: 2011/77 sayılı Kararı ile.)

Kadastrosu tamamlanan çalışma alanı içerisinde kalan eski tapu kayıtları, işleme tabi kayıt niteliğini kaybederler. Bu kayıtlara dayanılarak kadastro ve tapu sicil müdürlüklerinde işlem yapılamaz.

Kesinleşmemiş tutanaklar herhangi bir nedenle tapuya tescil edilmişse, iddia ve taşınmazın niteliğine bakılmaksızın, taşınmazı tescil tarihinden itibaren 20 yıl müddetle malik sıfatıyla zilyetliğinde bulunduranlar ile bunların akdi ve kanuni halefleri açılmış ve açılacak olan davalarda medeni kanunun tapuya itimat prensibinden yararlanırlar.”

Maddenin 3. fıkrasında yer alan, “Bu tutanaklarda belirtilen haklara, sınırlandırma ve tespitlere ait tutanakların kesinleştiği tarihten itibaren on yıl geçtikten sonra, kadastrodan önceki hukuki sebeplere dayanarak itiraz olunamaz ve dava açılmaz” ibaresi ile tutanakların kesinleşmesinin üzerinden 10 yıl geçtikten sonra, kadastrodan önce var olan mülkiyet hakkının aranması veya ileri sürülmesi hakkı ortadan kalkmakta, yasanın deyimiyle, düşmektedir. Bu hüküm, mülkiyet hakkıyla ilgili gerçeğin tespitini de engellemektedir. Hak arama, diğer deyişle, dava açma hakkının ortadan kaldırıldığı hususu ise, açık ifadelerle belirtilmektedir.

Maddenin 4. fıkrasında “Kadastrosu tamamlanan çalışma alanı içerisinde kalan eski tapu kayıtları, işleme tabi kayıt niteliğini kaybederler. Bu kayıtlara dayanılarak kadastro ve tapu sicil müdürlüklerinde işlem yapılamaz” denilerek, idari nitelikteki kadastro kararıyla, kadastrodan önceki malikin rızası olmaksızın, mülkiyet hakkına son verilmesi ve söz konusu mülkün el değiştirmesi öngörülmektedir.

Maddenin 3. ve 4. fıkraları birlikte okunduğunda, tapuya güveni tesis etmesi gereken/beklenen kadastro kararıyla, tapuda yer alan mülkiyet hakkına el atılmakta, o hak tapuda yokmuş gibi davranılmakta ve hakkın devri yapılabilmektedir.

Dışişleri Bakanlığı Avrupa Konseyi Ve İnsan Hakları Genel Müdür Yardımcılığı’na sunulan B.09.1.TKG.061 647-03-01-10-507/ sayılı, ‘Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne Başvuru’ konulu Kadastro Müdürlüğü’nün görüş bildirme yazısında, “Gayrimenkul mülkiyeti (istisnai bazı durumlarda tescilden önce kazanılsa da) kural olarak tapu siciline tescil ile kazanılmaktadır. 3402 sayılı Kadastro kanunu uygulaması sonucunda ve Kanununun 12. maddesinde öngörülen 10 yıllık hak düşürücü sürenin geçmesi veya kesinleşmiş yargı kararlarına dayanılarak herhangi bir kişi adına tapu sicilinde kayıtlı bulunan bir taşınmazla ilgili olarak, daha eski tarihli tapu kayıtlarına dayanılarak hak iddia edilmesi, olmayan bir hakkın talep edilmesi olarak kabul edilmektedir” şeklinde ifade edilen görüşü, konuya idare açısından nasıl bakıldığına açıklık getirmektedir. Bu görüşün, normlar hiyerarşisinde, 3402 Sayılı Kadastro Kanununun 12. maddesinin, 4721 sayılı Türk Medeni Kanununun önüne geçmesi ve idari nitelikteki kadastro kararıyla, eski tapu kaydına ve o dönemin hukuk kurallarına göre geçerli ve mevcut olan mülkiyet hakkının yok edilmesine ve yerine, idari kararlar, umulmadık ve ‘sonradan olma’ bir mülkiyet hakkının konması sonucunu doğurduğunu gözlemlemekteyiz.

3402 sayılı Kanununun 1. maddesindeki ilke ve amaçtan uzaklaşan, 4721 sayılı Türk Medeni Kanununun tapu kaydı ile ilgili hükümleriyle çelişen ve en önemlisi, Anayasa ve uluslararası sözleşmeler ile korunan temel haklardan biri olan mülkiyet hakkına aykırı olan bu düzenleme ve uygulama, “... 12.madde ile getirilen bu süre ile tapu sicilinde kararlılık sağlanmış, sicillerin bozulması, belli bir süre geçtikten sonra yargı organlarıncaya bu sicillerin tartışma konusu yapılmaması amaçlanmıştır” ifadeleriyle savunulsa da, savunulanlarla ilgisi bulunmayan ağır hak ihlallerine yol açmaktadır. Buna rağmen Yargıtay - konu hakkında, 1.11.2018 tarihinde henüz istinaf mahkemesi kararı bulunmamaktadır - söz konusu 12. maddenin 3. fıkrasındaki hak düşürücü süreyi, burada belirtilen anlayış doğrultusunda istikrarlı olarak uygulamaktadır.

Tapu sicilinin kararlılığı (sabit, sarsılmaz ve değişmez olması) esastır. Tapu sicili, kendinden doğru olan kayıtları geçmişten geleceğe aktarmalıdır. Oysa, kesinleşen kadastro kararları, tapu sicilinin, bu nitelikte olması gereken akışını kesintiye uğratmaktadır. Zira, 3402 sayılı Kadastro Kanununun 12. maddesi, tapu sicilinde geçmişten geleceğe aktarılan tapu kaydına idari nitelikteki kadastro kararıyla müdahale edilmesine, kaydın, dolayısıyla, mülkiyet hakkının değiştirilmesine ve devrine olanak tanımaktadır. Bu çerçevede, kadastro kararının eski malike tebliğ edilmediği<sup>1</sup> de düşünülürse, olup bitenden haberi olmayan malikin 10 yıllık hak düşürücü süre geçtikten sonra, mülkiyet hakkını geri dönülmez biçimde ve bedelsiz olarak kaybetmesi kaçınılmazdır. Bu durumun, hakkaniyete uygun olduğu savunulamayacağı gibi, tapu sicilinin kararlılığını sağladığı da söylenemez. Zira, tapu sicili, akışının kesintiye uğratılması nedeniyle, doğru olan kayıtları geçmişten geleceğe aktarma işlevini yitirmekte ve yanlış ve haksız edinimlere açık hale getirilmektedir.

<sup>1</sup> Kadastro İlanları Hakkında Yönetmelik, m. 7.

Kadastro kararlarının, 3402 sayılı Kadastro Kanununun 1. maddesinde belirtilen amaçla uyumlu olması için, taşınmazların harita üzerindeki sınırlarının, yerinin, şeklinin belirlenmesine yönelik olması ve mülkiyet hakkının geriye dönülmez biçimde kaybına yol açmaması gerekir.

3402 sayılı Kadastro Kanununun belirtilen hükümleri ve Yargıtay'ın uygulamaya yön veren içtihatları, Anayasa ve uluslararası sözleşmeler ile güvence altına alınan mülkiyet hakkına aykırı sonuçlar doğurmaktadır. Bu aykırılığın, Anayasa Mahkemesi tarafından soyut veya somut norm denetimi yollarıyla (Anayasa m. 150 ve 152) düzeltilebileceği düşünülebilir ancak, Anayasa Mahkemesinin, 3402 sayılı Kanundan önceki 766 sayılı Tapulama Kanununun benzer hükmünün (m. 31/2) iptal talebini reddettiği (03.05.1973 gün ve 1972/52 esas 1973/5 karar sayılı karar) göz önünde bulundurulduğunda, Anayasa Mahkemesinden olumlu sonuç elde edilmesi olasılığı düşük gözükmemektedir. Bununla birlikte denetlenmesinde yarar bulunabilir.

AİHM içtihatlarına göre, bedelsiz olarak mülkiyet hakkından yoksun bırakılmak, mülkiyet hakkının ihlalidir. Bu noktadan hareketle ve günümüze kadar iç hukukta soruna çözüm bulunamamış olması karşısında, 3402 sayılı Kadastro Kanununun 12. maddesinden kaynaklanan uygulamaların yarattığı mağduriyetlerin, iç hukuk yollarının tüketilmesi (son olarak, Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruda bulunulması dahil) koşulu yerine getirildikten sonra, AİHM'ye götürülmesi, bu konudaki hak ihlallerine çözüm getirebilir.

## ACELE KAMULAŞTIRMANIN GÜNCEL AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

*Kadir Can ÖZEL\**

Kaynağını Anayasa'nın 'Mülkiyet hakkı' başlıklı 35. maddesi ile 'Kamulaştırma' başlıklı 46. maddesinden alan, önemi sebebiyle 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 20/A hükmündeki ivedi yargılama usulüne tabi olan ve 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu'nun (KK) 27. maddesinde düzenlenen 'acele kamulaştırma', uygulamada kimi zaman ilgili idare tarafından KK m. 27'deki hallere uyulmaksızın yapılmaktadır.

Yani kamulaştırma yetkisine sahip ilgili idare, 'acilen kamulaştırma' şeklinde bir ifade kullanarak, yaptığı işlemi lafzi olarak 'acele kamulaştırma' işlemi sayarak idari işlem tesis edebilmektedir<sup>1</sup>. Tesis edilen bu gibi işlemlerin dava konusu olması halinde, davayı inceleyen ilgili mahkemenin bu işlemi bir acele kamulaştırma işlemi olarak değerlendirmesi mümkün değildir<sup>2</sup>.

Bu bağlamda, idarenin, yaptığı işlemi kendi iradesiyle 'acele kamulaştırma' olarak nitelemesi yetmemekte, bunun yanında KK'nın 27. maddesinde düzenlenen acele kamulaştırma hallerine uyması gerekmektedir.

Nitekim KK 27/1'e göre, "3634 sayılı Milli Müdafaa Mükellefiyeti Kanununun uygulanmasında yurt savunması ihtiyacına veya aceleliğine Cumhurbaşkanınca karar alınacak hallerde veya özel kanunlarla öngörülen olağanüstü durumlarda gerekli olan taşınmaz

---

\* Arş. Gör., Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (k.c.ozel@gmail.com).

<sup>1</sup> Meltem Kutlu Gürsel, **Kamulaştırma Hukuku**, Güncellenmiş ve Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2012, s. 410.

<sup>2</sup> Dan. 6. DD., 09.11.2004, E. 2004/1179, K. 2004/5503. Bkz. Kutlu Gürsel, s. 410-411'den naklen.

*malların kamulaştırılmasında kıymet takdiri dışındaki işlemler sonradan tamamlanmak üzere ilgili idarenin istemi ile mahkemece yedi gün içinde o taşınmaz malın ... seçilecek bilirkişilerce tespit edilecek değeri, idare tarafından mal sahibi adına ... yapılacak davetiye ve ilanda belirtilen bankaya yatırılarak o taşınmaz mala el konulabilir".* Buna ek olarak, acele kamulaştırma kamu yararı<sup>3</sup> amacıyla yapılabilir. Aksi durum, idarenin keyfiliğine yol açacak olup, idarenin kanuniliği / kanuni idare ilkesinin<sup>4</sup> ihlal edilmesine ve dolayısıyla Anayasa m. 8 ile m. 123'ün ihlal edilmesine sebebiyet verecektir<sup>5</sup>.

<sup>3</sup> İdari işlemlerin amacı kamu yararadır. Bu amaç, geneldir ve değişmez. Bu bağlamda, devlet yetkileri, özel yararlar, kişisel çıkarlar için kullanılmadığı gibi, kişisel inançların, siyasal yeğlemelerin gerçekleştirilmesinde araç olarak da kullanılmaz. Devlet yetkilerinin kamu yararı dışında kullanılması, işlemi amaç yönünden sakatlar ve işlemin iptalini gerektirir. Bkz. Turgut Tan, **İdare Hukuku**, Güncelleştirilmiş 5. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2016, s. 874; Kamu yararı kavramı hakkında ayrıca bkz. Metin Günay, **İdare Hukuku**, Güncellenmiş ve Gözden Geçirilmiş 10. Baskı, İmaj Yayınevi, Ankara, 2011, s. 29; Turan Yıldırım, Melikşah Yasin, Nur Kaman, H. Eyüp Özdemir, Gül Üstün ve Özge Okay Tekinsoy, **İdare Hukuku**, Güncellenmiş 6. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2017, s. 394-395; Oğuz Sancakdar, Eser Us, Mine Kasapoğlu Turhan ve Lale Burcu Önüt, **İdare Hukuku Teorik Çalışma Kitabı**, Genişletilmiş ve Güncellenmiş 5. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2015, s. 51; Kemal Gözler ve Gürsel Kaplan, **İdare Hukukuna Giriş**, 20. Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa, 2015, s. 159-162.

<sup>4</sup> Kanuni idare ilkesi, idareye ve idarenin faaliyetlerine kanunun egemen olmasıdır. Kanuni idare ilkesinin başlıca üç boyutu bulunmaktadır: 1-) Kanuna Saygı İlkesi: İdare, üstlendiği görevleri yerine getirirken yürürlükteki kanunlara ve kanunlara eşit öteki hukuk kaynaklarına uygun davranmalıdır. 2-) İdarenin kuruluş ve teşkilatlanmasında asli yetki yasama organına aittir. Hiçbir idari kuruluş kendiliğinden var olmayıp, her idari kuruluş varlığını kanunlardan alır. 3-) Kanuni Dayanak İlkesi: İdare belli konularda faaliyette bulunmak için kendisine verilen kanuni bir yetkiye sahip olmalıdır. Bkz. Günay, s. 42-43. Kanuni idare ilkesi hakkında ayrıca bkz. Yıldırım, Yasin, Kaman, Özdemir, Üstün ve Okay Tekinsoy, s. 3-4; Sancakdar, Us, Kasapoğlu Turhan ve Önüt, s. 56-58; Gözler ve Kaplan, s. 27-28.

<sup>5</sup> Anayasa m. 8: "Yürütme yetkisi ve görevi, ... kanunlara uygun olarak kullanılır ve yerine getirilir"; Anayasa m. 123/1: "İdare, kuruluş ve görevleriyle ... kanunla düzenlenir".



Ayrıca belirtmelidir ki, 28 Nisan 2018 tarihli Resmi Gazete’de<sup>6</sup> yayımlanan 7139 sayılı Kanun’un 29. maddesiyle, KK m. 27’ye yeni bir fıkra eklenmiştir. Buna göre, KK m. 27 kapsamında, *“Mahkemece verilen taşınmaz mala el koyma kararı tapu müdürlüğüne bildirilir. Taşınmaz malın başkasına devir, ferağ veya temlikinin yapılamayacağı hükmü tapu kütüğüne şerh edilir. ...”*. Kanun koyucu tarafından getirilen bu düzenlemenin, acele kamulaştırma kapsamında el konulan taşınmaza ilişkin, mahkeme ile tapu müdürlüğü arasında uygulamada doğabilecek tutum farklılıklarını gidermeye ve ilgili taşınmaz üzerindeki tasarrufları engellemeye yönelik olduğu söylenebilir.

Acele kamulaştırmayı ele alan KK m. 27’yle ilgili üzerinde durulması gereken bir diğer husus ise, 2 Temmuz 2018 tarihli ve 700 sayılı Kanun Hükmünde Kararname’nin (KHK) 86. maddesiyle yapılan değişikliktir. Zira bu tarihten önce, ivedi hallerde acele kamulaştırma yapılabilmesi için ‘Bakanlar Kurulu Kararı’ aranıyorken, bu tarihten sonra ‘Cumhurbaşkanı Kararı’ aranmaktadır<sup>7</sup>.

Nitekim 700 sayılı KHK’yla, KK m. 27’de yapılan değişiklikten önce, ‘Ankara-İstanbul Hızlı Tren Projesi’ kapsamında, Köseköy - Gebze arasında bulunan gayrimenkuller, T.C. Devlet Demiryolları İşletmesi Genel Müdürlüğü tarafından, Ulaştır-

<sup>6</sup> R.G., T. 28.04.2018, S. 30405.

<sup>7</sup> 21.01.2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanun’la Anayasa’nun ‘Yürütme yetkisi ve görevi’ başlığını taşıyan 8. maddesindeki ‘Bakanlar Kurulu’ ibaresi kaldırılmıştır. Ayrıca 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi’nin (R.G., T. 10.07.2018, S. 30474) ‘Cumhurbaşkanı’ başlığını taşıyan 1. maddesinde, yürütme yetkisinin Cumhurbaşkanı’na ait olduğu düzenlenmiştir. Bunlara ek olarak, 698 sayılı KHK (R.G., T. 04.07.2018), 700 sayılı KHK (R.G., T. 07.07.2018, S. 30471, 2. Mükerrer) ve 703 sayılı KHK’yla (R.G., T. 09.07.2018, S. 30473, 3. Mükerrer), çeşitli kanunlarda yer alan ‘Başbakan’, ‘Başbakanlık’, ‘Bakanlar Kurulu’, ‘Hükümet’ ibareleri ‘Cumhurbaşkanı’, ‘Cumhurbaşkanı Yardımcıları’ ve ‘Cumhurbaşkanlığı’ olarak değiştirilmiştir. Görüldüğü üzere, Türkiye’de, Başbakanlık ile Bakanlar Kurulu kaldırılmış ve yürütme yetkisi tek başına Cumhurbaşkanına ait hale gelmiştir.

ma Bakanlığı'nın<sup>8</sup> 17.10.2007 tarihli ve 84 sayılı yazısı üzerine, KK'nın 27. maddesine göre, Bakanlar Kurulu'nun 22.02.2007 tarihli ve 2007/11779 sayılı kararına dayanılarak<sup>9</sup>, yine benzer bir şekilde, 'Kuzey Marmara Otoyolu (3. Boğaz Köprüsü Dahil) Projesi' kapsamında, bazı taşınmazlar T.C. Karayolları Genel Müdürlüğü tarafından, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı'nın 20.03.2017 tarihli ve 81545 sayılı yazısı üzerine, KK'nın 27. maddesine göre, Bakanlar Kurulu'nun 20.03.2017 tarihli ve 2017/10039 sayılı kararına dayanılarak acele kamulaştırılmıştır<sup>10</sup>. Değişiklikten sonra ise, 'Kınalı - Tekirdağ - Çanakkale - Savaştepe Otoyolu Projesi' kapsamında, bazı taşınmazlar T.C. Karayolları Genel Müdürlüğü tarafından, KK'nın 27. maddesine göre, Cumhurbaşkanı'nın 21.09.2018 tarihli ve 115 sayılı kararına dayanılarak acele kamulaştırılmıştır<sup>11</sup>.

Öte yandan, acele kamulaştırma kararının tabi olacağı hukuki rejim bakımından, acele kamulaştırma kararının eskiden olduğu gibi Bakanlar Kurulu tarafından veya günümüzde olduğu gibi Cumhurbaşkanı tarafından verilmesi farkını gözetmeksizin, her iki durumda da, bu kararların yargısal denetimini 2575 sayılı Danıştay Kanunu m. 24 çerçevesinde, idari yargı kolunda yer alan (ilk derece mahkemesi sıfatıyla) Danıştay'ın yaptığı / yapacağı belirtilmelidir.

<sup>8</sup> Türkiye'de, 09.04.1987 tarihli ve 3348 sayılı Ulaştırma Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun'la 'Ulaştırma Bakanlığı' kurulmuştur (R.G., T. 17.04.1987, S. 19434). Bunun yanı sıra, 10.08.1993 tarihli ve 491 sayılı Denizcilik Müsteşarlığının Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'yle Başbakanlık'a bağlı 'Denizcilik Müsteşarlığı' kurulmuştur (R.G., T. 19.08.1993, S. 21673). Sonrasında ise, 26.09.2011 tarihli ve 655 sayılı Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'yle birlikte, 'Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı' kurulmuş ve 3348 sayılı Kanun ile 491 sayılı KHK yürürlükten kaldırılmıştır (R.G., T. 01.11.2011, S. 28102 (Mükerrer)). Ardından 703 sayılı KHK'yla 'Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı'nın ismi 'Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı' olarak değiştirilmiştir (R.G., T. 09.07.2018, S. 30473 (3. Mükerrer)).

<sup>9</sup> R.G., T. 20.03.2007, S. 26468.

<sup>10</sup> R.G., T. 22.04.2017, S. 30046.

<sup>11</sup> R.G., T. 22.09.2018, S. 30543.

Acele kamulaştırmayla ilgili üzerinde durulması gereken bir diğer husus ise, acele kamulaştırmanın gerek idareler, gerek mahkemeler tarafından istisnai bir yol olarak görülmesinin gerekliliğidir. Yani kural, 'kamulaştırma'; istisna ise, 'acele kamulaştırma' olmalıdır.

Bu bağlamda, Diyarbakır'ın Sur ilçesindeki bazı taşınmazlara yönelik, Bakanlar Kurulu tarafından alınan 21 Mart 2016 tarihli ve 2016/8659 sayılı acele kamulaştırma kararı<sup>12</sup> ve sonraki süreç üzerinde durmakta fayda vardır.

Diyarbakır-Sur, bir kentsel sit alanı olduğu için, koruma amaçlı bir imar planına sahiptir. Bu yerin acele kamulaştırmaya tabi olamayacağını; Diyarbakır-Sur'daki acele kamulaştırmanın kamu yararı içermediğini; acele kamulaştırmayı yapan Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın tasarrufu yapmak için yeterli gerekçesi olmadığını; böyle bir gerekçede acele kamulaştırmaya tabi yerlerin okul, hastane, park gibi kamu yararı amacına yönelik alanlar olması gerektiğini dile getiren çevreler olmuştur. Buna karşın, yürütme organından çeşitli yetkililer ise, acele kamulaştırma sürecinde kimsenin mağdur olmayacağını ve mülkiyet hakkının zarar görmeyeceğini taahhüt etmiştir<sup>13</sup>.

Acele kamulaştırmanın istisnai bir yol olduğunu ve Sur'daki acele kamulaştırma sürecinin kamu yararı amacı taşımadığını ve yeterli gerekçe içermediğini düşünen çevrelerce, Bakanlar Kurulu tarafından verilen söz konusu acele kamulaştırma kararı aleyhine, Danıştay'da, yürütmenin durdurulması talebini içeren iptal davası açılmıştır.

Önüne gelen bu uyuşmazlığı inceleyen Danıştay 6. Dairesi, 8 Aralık 2016'da verdiği kararında, "kamulaştırma için ayrıntılı teknik çalışmaların yapılmasını, bölgenin riskli alan ilan edildiği, kül-

<sup>12</sup> R.G., T. 25.03.2016, S. 29664.

<sup>13</sup> [https://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/04/160413\\_5\\_soru\\_acele\\_kamulastirma](https://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/04/160413_5_soru_acele_kamulastirma) (Erişim Tarihi: 26.09.2018).

*tür varlıklarının ihya ve restorasyon çalışmalarının aslına uygun olarak tamamlanmasının hedeflendiğini, acele kamulaştırmaya konu taşınmazların mahalle, ada ve parsel numarası gösterilmek suretiyle tek tek belirlendiği, kullanılamaz halde bulunan bölgenin kent çepesinde çöküntü alanı oluşumunun önlenmesi, imar ve ıslahının bir an önce yapılması için acele kamulaştırma kararı alındığından ilişkili Bakanlar Kurulu kararının hukuka aykırı olmadığı” şeklinde ifadelerle acele kamulaştırma işleminin iptaline yönelik talebi reddetmiştir. Karara şerh koyan iki hakim ise, “acele kamulaştırmanın istisnai durumlarda uygulanacak bir yöntem olduğu, Bakanlar Kurulu kararının Kamulaştırma Kanunu’na ve bunun uygulama koşullarıyla örtüşmediğine” işaret etmiş ve acele kamulaştırma kararın iptal edilmesi gerektiğini belirtmiştir<sup>14</sup>.*

2017 yılında, söz konusu acele kamulaştırma kararı üzerine evi kamulaştırılan bir vatandaş Anayasa Mahkemesi’ne bireysel başvuruda bulunmuş ve mülkiyet hakkının ihlal edildiğini iddia etmiştir. Başvuruyu değerlendiren Anayasa Mahkemesi, kararında, “müdahalenin yasal mevzuata uygun ve meşru bir amaçla yönelik olduğu, ayrıca müdahalenin mülkiyet hakkının korunması ile kamu yararı arasındaki dengeyi bozmadığı değerlendirilmek suretiyle mülkiyet hakkına yönelik bir ihlalin olmadığı açık olduğu anlaşılmıştır” şeklinde ifadelerle yer vererek başvuruyu kabul edilemez bulmuştur<sup>15</sup>.

Bunun üzerine, iç hukuk yollarını tükettiğine kanaat getiren vatandaş, avukatı aracılığıyla, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne başvurmuştur. Bu başvuruda, Bakanlar Kurulu’nun Sur için aldığı acele kamulaştırma kararının hukuka ve özellikle Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ne Ek 1 No.lu Protokol’ün 1. maddesinde güvence altına alınan mül-

<sup>14</sup> <https://diyarbakirbarosu.org.tr/danistay-6--daire-sur-ilcesinde-alinan-acele-kamulastirma-kararina-karsi-baromuzun-actigi-davayi-reddetmistir-/1045> (Erişim Tarihi: 26.09.2018).

<sup>15</sup> <http://www.milliyet.com.tr/aym-sur-icin-acele-kamulastirma-kararinin-diyarbakir-yerelhaber-2779525/> (Erişim Tarihi: 27.09.2018).

kiyet hakkına<sup>16</sup> aykırı olduğu, acele kamulaştırmanın istisnai bir durum olduğu ve kanunda açıkça belirtilen haller dışında uygulanamayacağı belirtilerek, dayanaktan yoksun olan acele kamulaştırma işleminin iptaline karar verilmesi ve zararın tazmin edilmesi istenmiştir<sup>17</sup>. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, bu başvuru henüz karara bağlanmamıştır.

Acele kamulaştırmanın söz konusu olduğu başka bir güncel alan ise, termik santral ve hidroelektrik santral projeleridir. Bu projelerde sık sık acele kamulaştırma yoluna gidilmekte ve bunun sonucunda, mülkiyet hakkına ilişkin sorunlar ortaya çıkmaktadır.

Bu bağlamda, yeri değiştirilmeden önce İstanbul Silivri’de yapılacak olan termik santral projesi üzerinde durulmalıdır. 23 Ocak 2017 tarihli Bakanlar Kurulu tarafından, tarım yapan bir çiftçinin tarlasının da bulunduğu birçok gayrimenkul hakkında acele kamulaştırma kararı alınmıştır. Çiftçi, bu acele kamulaştırma kararına karşı, Danıştay’da, yürütmenin durdurulması talebini içeren iptal davası açmıştır. Önüne gelen davayı inceleyen Danıştay 6. Dairesi, mülkiyet hakkının kamu yararı amacıyla Anayasa’ya uygun olarak kanunla sınırlandırılabilirliğini; ancak, buna ilişkin düzenlemelerin öncelikle kamu yararına dayandırılması gerektiğini belirtmiştir. Kararın devamında, Türkiye’nin taraf olduğu Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ne Ek 1 No.lu Protokole göre, mülkiyet hakkının insan hakkı olarak kabul edildiği, bu hakkın orantılılık ilke-

---

<sup>16</sup> Maddenin tam metni şu şekildedir: “(1) Her gerçek ve tüzel kişinin mal ve mülk dokunulmazlığına saygı gösterilmesini isteme hakkı vardır. Bir kimse, ancak kamu yararı sebebiyle ve yasada öngörülen koşullara ve uluslararası hukukun genel ilkelerine uygun olarak mal ve mülkünden yoksun bırakılabilir. (2) Yukarıdaki hükümler, devletlerin, mülkiyetin kamu yararına uygun olarak kullanılmasını düzenlemek veya vergilerin ya da başka katkıların veya para cezalarının ödenmesini sağlamak için gerekli gördükleri yasaları uygulama konusunda sahip oldukları hakka halel getirmez”.

<sup>17</sup> <http://www.diyarbakiryenigun.com/surdaki-acele-kamulastirma-aihme-tasindi-28429.html> (Erişim Tarihi: 27.09.2018).

si çerçevesinde kamu yararı gözetilerek sınırlandırılabilceği dile getirilmiş ve acele kamulaştırmaya istisnai olarak başvurulabileceği hűkme bağlanmıştır<sup>18</sup>.

## SONUÇ

Uygulamada gűrűldűđű űzere, acele kamulařtırma, bir istisnai műessese olmaktan ziyade, idarece sık sık bařvurulan bir yol haline gelmiřtir. Bu yola bařvurulurken de kimi zaman kamu yararı amacına uygun hareket edilmemekte, verilen acele kamulařtırma kararı tatmin edici gerekçeler içermemekte ve bűylece műlkiyet hakkı sorunları ortaya çıkmaktadır. İç hukukta bu problemlerin çűzűmű konusunda, yűksek mahkemelerin, űnűne gelen uyuřmazlıklar hakkında, davacılar/bařvurucular aleyhine ret kararı<sup>19</sup> verdikleri, bazen de lehte karar verdikleri gűrűlmektedir. Verilen ret kararlarının, AİHM sűrecini bařlattıđı bilinmektedir.

Acele kamulaştırmayla ilgili uygulamada ortaya çıkan sorunların azaltılabilmesi için;

- 1-) İdare tarafından acele kamulaştırmaya istisnaen başvurulmalıdır.
- 2-) İdare tarafından acele kamulaştırma yapılırken KK'ya uyulmalıdır.
- 3-) Acele kamulaştırma kararı alınırken kamu yararı gűzetilmelidir.
- 4-) Acele kamulaştırma kararı gerekçeli olmalıdır.
- 5-) Acele kamulařtırmayla ilgili uyuřmazlıkları inceleyen mahkemeler műlkiyet hakkını gűzeterek kararlar vermelidir.

---

<sup>18</sup> <https://www.sozcu.com.tr/2018/gundem/danistaydan-acele-kamulaştırma-icin-emsallik-karar-2162843/> (Erişim Tarihi: 27.09.2018).

<sup>19</sup> AYM, 12.03.2015, R.G., T. 16.05.2015, S. 29357.

## KAYNAKÇA

Gözler, Kemal ve Gürsel Kaplan. **İdare Hukukuna Giriş**, 20. Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa, 2015.

Günday, Metin. **İdare Hukuku**, Güncellenmiş ve Gözden Geçirilmiş 10. Baskı, İmaj Yayınevi, Ankara, 2011.

Kutlu Gürsel, Meltem. **Kamulaştırma Hukuku**, Güncellenmiş ve Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2012.

Sancakdar, Oğuz, Eser Us, Mine Kasapoğlu Turhan ve Lale Burcu Öntü. **İdare Hukuku Teorik Çalışma Kitabı**, Genişletilmiş ve Güncellenmiş 5. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2015.

Tan, Turgut. **İdare Hukuku**, Güncelleştirilmiş 5. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2016.

Yıldırım, Turan, Melikşah Yasin, Nur Kaman, H. Eyüp Özdemir, Gül Üstün ve Özge Okay Tekinsoy. **İdare Hukuku**, Güncellenmiş 6. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2017.

## ANAYASA MAHKEMESİ'NİN VE DANIŞTAY'IN ACELE KAMULAŞTIRMA İLE İLGİLİ İÇTİHATLARINDAN KESİTLER

*Av. Enver AKSAKAL*

### 1 - ANAYASA MAHKEMESİ BİREYSEL BAŞVURU KARARI

**ANAYASA MAHKEMESİ, GENEL KURUL KARARI, ALİ  
HIDIR AKYOL VE DİĞERLERİ BAŞVURUSU (Başvuru  
Numarası: 2015/17510) Karar Tarihi: 18/10/2017**

“64. Kamulaştırmanın usul ve esasları 2942 sayılı Kanun’da detaylı bir biçimde düzenlenmiştir. Kamulaştırma, özel mülkiyetteki bir taşınmazın kamu mülkiyetine geçirilmesini hedefleyen idari bir süreçtir. Yukarıda açıklandığı üzere 2942 sayılı Kanun uyarınca ödenek temini ile başlayan bu süreç;

kamu yararı kararı alınması, kamulaştırılacak taşınmazın belirlenmesi, yetkili idare tarafından kamulaştırma kararı alınması, kıymet takdir edilmesi, satın alma usulünün denenmesi, bunun akim kalması durumunda idare tarafından bedel tespiti ve tescil davası açılması ve mahkeme tarafından bilirkişi marifetiyle tespit edilen taşınmazın gerçek bedelinin maliklere ödenmesinden sonra taşınmazın idare adına tesciline karar verilmesi ile nihayete ermektedir. Mülkiyetin idareye geçmesi mahkemece tescil kararı verilmesi ile olur (bkz. § 29).

65. 2942 sayılı Kanun'un 27. maddesinde düzenlenen "acele kamulaştırma usulü" ise münhasıran (1) 3634 sayılı Kanun'un uygulanmasında yurt savunması ihtiyacının doğması halinde, (2) aciliyetine Bakanlar Kurulunca karar verilecek hallerde ve (3) özel kanunlarla öngörülen olağanüstü durumlarda başvurulabilen ve idareye kamulaştırma kararının kesinleşmesinden önce kamulaştırılan taşınmaza el koyma yetkisi tanıyan istisnai bir usuldür. Acele kamulaştırma usulü, olağan kamulaştırmada malik lehine getirilen usule ilişkin güvenceleri bertaraf etmemekte; yalnızca bu usullerin işletilmesinden önce idareye, kamulaştırılacak taşınmaza -mahkemeye başvurmak ve mahkemeden karar almak suretiyle el koyma imkanı tanımaktadır. Taşınmaza el konulduktan sonra kamulaştırma sürecine devam edilmesi ve bu bağlamda öncelikle satın alma yolunun işletilmesi, bunun mümkün olamaması durumunda ise asliye hukuk mahkemesinde idare tarafından bedel tespiti ve tescil dava açılması gerekmektedir (bkz. §§ 31-34).

66. Görüldüğü üzere acele kamulaştırma usulünün olağan kamulaştırma usulünden tek farkı, henüz kamulaştırma süreci bitmeden idareye taşınmaza el koyma imkanı tanınmasıdır. Olağan kamulaştırma usulünde idarenin taşınmaza el koyması ancak taşınmazın idare adına tescilinden sonra mümkün olabilmekte iken acele kamulaştırma usulünde ise idare, kamulaştırma kararının alınmasından hemen sonra diğer aşı-



maların (bedel tespiti, satın alma usulünün denenmesi, bedel tespiti davası açılması ve tescil hükmü kurulması) tamamlanmasını beklemeden taşınmaza el koyabilmektedir.

67.Kamulaştırma kararı, özel mülkiyette bulunan taşınmazın kamu mülkiyetine geçmesiyle sonuçlanan kamulaştırma sürecinin kurucu unsuru niteliğini taşımaktadır. Yetkili idare tarafından hukuka uygun bir şekilde verilen bir kamulaştırma kararı bulunmadan kamulaştırmanın sonraki aşamalarına geçilmesi mümkün değildir (bkz. §§ 29, 30). Acele kamulaştırma usulünün uygulandığı durumlarda da usulüne uygun olarak verilen bir acele kamulaştırma kararının bulunması gerekmektedir. Kamulaştırma kararının gerekliliği bakımından her iki usul açısından hiçbir fark bulunmamaktadır. 68. Acele kamulaştırma uygulanabilecek hallerden biri olan “aciliyetine Bakanlar Kurulunca karar verilmesi” halinin söz konusu olduğu durumlarda idarenin acele kamulaştırma kararı alabilmesi için öncelikle, kamulaştırma ihtiyacı duyulan proje veya yatırımın aciliyet niteliği taşıdığına Bakanlar Kurulunca karar verilmesi gerekmektedir. Bakanlar Kurulunca ilgili proje veya yatırımın aciliyet taşıdığı yolunda karar verilmeden ve bu karara dayanılarak yetkili idarece acele kamulaştırma kararı alınmadan kamulaştırma işlemlerinin tamamlanması mümkün değildir.”

## 2 - DANIŞTAY KARARLARI

### DANIŞTAY İDARİ DAVA DAİRELERİ GENEL KURULU, E. 2010/979, T. 13.1.2011

“Anayasa’nın 46. maddesi uyarınca Devlet ve kamu tüzelkişileri kamu yararının gerektirdiği hallerde özel mülkiyette bulunan malları yasada gösterilen esas ve usullere göre kamulaştırmaya yetkilidir. Buna göre, bir taşınmaz üzerindeki mülkiyet hakkının kamulaştırma yolu ile kaldırılması kamu yararının karşılanması zounluluğunun özel mülkiyet hakkının korunmasından üstün tutulması şartına bağlıdır. Bu çerçeve-

de, 2942 sayılı Yasanın 27 maddesi incelendiğinde, acele kamulaştırmada olağan kamulaştırmaya oranla özel koşulların varlığı aranmış ve üç durumda acele kamulaştırma yapılmasına olanak tanınmıştır.

Bu koşullardan ikisinde, Milli Müdafaa Mükellefiyeti Kanununun uygulanmasında yurt savunması ihtiyacına veya Özel kanunlarda öngörülen olağanüstü durumlarda gerekli olması halleri şeklinde açıkça sayılmak suretiyle üstün kamu yararının ve kamu düzeninin korunmasının gerçekleştirilmesi amacıyla acele kamulaştırma yoluna gidilebileceği belirtilmiştir. Bu kapsamda üçüncü koşul olan aceleliğine Bakanlar Kurulunca karar verilebilmesi için de kamu yararı ve kamu düzenine ilişkin olma halinin maddede yer alan diğer iki koşula paralel nitelik taşıması gerektiği açıktır. Nitekim anılan maddenin gerekçesinde de, **acele ve istisnai hallerde, Yasanın önceki hükümlerine uyulmasının çeşitli sakıncalar yaratabileceği gibi, kamunun büyük zararlara uğramasının da muhtemel olabileceği belirtilerek maddede belirtilen şartların varlığına bağlı olarak kıymet takdiri dışındaki bazı yasal işlemlerin sonraya bırakılarak, maddede öngörülen süre ve şekilde taşınmaza el konulması düzenlenmiştir.**

Kamulaştırma işlemlerinde acelelik halinin uygulanabilmesi için Bakanlar Kurulu Kararında, acelelik hali ve bu hali gerekli kılan durumlar ile gerek acele kamulaştırmanın konusu, gerekse acele kamulaştırılacak taşınmazlar açıklıkla gösterilmek suretiyle acele kamulaştırmanın kapsamı ve çerçevesinin belirlenmesi, acelelik halinin dışındaki durumlar için Bakanlar Kurulu Kararının uygulanmasını sağlayacak ayrıntıya kararda yer verilmesi, yasa koyucu tarafından acelelik halini belirleme konusunda Bakanlar Kurulu'na tanınan yetkinin başka bir makam ya da mercii tarafından kullanılması sonucunu doğuracak, yetki devrini içerecek unsurlar taşımaması gerekmektedir.”

**DANIŞTAY 6. DAİRE, E. 2009/2838, K. 2011/122, T. 1.2.2011**

“Acele kamulaştırma, ancak yurt savunması ihtiyacının bulunması veya yine bu Kanun uyarınca ve de aceleliğine Bakanlar Kurulunca karar verilen hallerde acele kamulaştırma yöntemine başvurulabilir. Ayrıca özel kanunlarla öngörülen olağanüstü durumların varlığı halinde ise Bakanlar Kurulu Kararına gerek bulunmaksızın ilgili idarece acele kamulaştırma yapılabileceği sonucuna varılmaktadır. Aksi yorum ise 2942 Sayılı Kanunun 5. maddesi hükmü uyarınca ayrı illere bağlı birden çok kamu tüzelkişi yararına kamulaştırmalarda ve birden çok il sınırları içindeki Devlet yararına kamulaştırmalarda salt kamu yararı alma yetkisi verilen Bakanlar Kurulu’nun her takdir ettiği durumda acele kamulaştırma yöntemine başvurabileceği sonucu ortaya çıkmaktadır ki bu yorum hem kişilerin mülkiyet hakkının ortadan kaldırılması hususunda Bakanlar Kurulu’na sınırsız bir yetki tanımakta hem de 2942 Sayılı Kanun’da istisnai olarak düzenlenen acele kamulaştırma müessesini sürekli kullanılabilir bir kural haline getirmektedir.”

**DANIŞTAY İDARİ DAVA DAİRELERİ GENEL KURULU, E. 2009/1936, K. 2012/500, T. 19.4.2012**

“Anayasa’nın 13. ve 35. madde hükümleri uyarınca mülkiyet hakkının kamu yararı amacıyla Anayasa’ya uygun olarak yasayla sınırlandırılması mümkündür. Ancak buna dair düzenlemeler öncelikle kamu yararına dayanmalıdır. Buna göre, bir taşınmaz üzerindeki mülkiyet hakkının kamulaştırma yolu ile kaldırılması ( mülkiyetin el değiştirmesi ) kamu yararının karşılanması zorunluluğunun özel mülkiyet hakkının korunmasından üstün tutulması şartına bağlıdır. Bu çerçevede, 2942 Sayılı Kanunun 27. maddesi incelendiğinde, kamulaştırma işlemlerinde öngörülen yöntemlerin bir kısmının uygulanmayarak taşınmaza acele el konulabilmesi yolu istisnai olarak başvurulabilecek bir yöntem olarak düzenlendiğinden, madde hükmü ile acele kamulaştırmada olağan kamulaştırmaya oran-

la özel koşulların varlığı aranmış ve üç durumda acele kamulaştırma yolu ile taşınmaza el konulmasına olanak tanınmıştır. Bu koşullardan ikisi Milli Müdafaa Mükellefiyeti Kanununun uygulanmasında yurt savunması ihtiyacına veya özel kanunlarda öngörülen olağanüstü durumlarda gerekli olması halleri şeklinde açıkça sayılmak suretiyle üstün kamu yararının ve kamu düzeninin korunmasının gerçekleştirilmesi amacıyla acele kamulaştırma yoluna gidilebileceği belirtilmiştir. Bu kapsamda 3. koşul olan aceleliğine Bakanlar Kurulunca karar verilebilmesi için de kamu yararı ve kamu düzenine dair olma halinin maddede yer alan diğer iki koşula paralel nitelik taşıması gerektiği açıktır. Nitekim anılan maddenin gerekçesinde de, **acele ve istisnai hallerde, Kanunun önceki hükümlerine uyulmasının çeşitli sakıncalar yaratabileceği gibi, kamunun büyük zararlara uğramasının da muhtemel olabileceği belirtilerek maddede belirtilen şartların varlığına bağlı olarak kıymet takdiri dışındaki bazı kanuni işlemlerin sonraya bırakılarak, maddede öngörülen süre ve şekilde taşınmaza el konulması düzenlenmiştir.**

Yukarıda yer verilen açıklamalar doğrultusunda, 3213 Sayılı Maden Kanunu uyarınca yapılacak olan kamulaştırma işlemlerinde acele kamulaştırma yoluna başvurulabilmesi için, işletme sahibi özel girişimcinin yararının değil, belli süreli maden işletme çalışmaları konusunda gerçekleşecek olan kamu yararının karşılanması gereksiniminin, taşınmaz malikinin yararından üstün olması ve acelelik koşulunun kamu düzenine dair olması gerekmektedir.

Değinen kamu yararının ise, genel kamulaştırma usulü ile sağlanması amaçlanan kamu yararından farklı olarak, acele kamulaştırma yapılmasını gerektiren, aceleliği zorunlu kılan bir yarar olduğu açıktır.

**İstisnai bir yöntem olan, acele kamulaştırmada, kamu düzenine dair olan** acelelik koşulunun bulunup bulunmadığının tespitinin ise, ancak, acele kamulaştırma yoluna gidilmediği

takdirde kamunun uğraması muhtemel zararlarının neler olduğunun ortaya konulmasına bağlıdır.

...

Dava konusu işlem ile, altın madeninin işletilerek, ekonomik kurallara dayalı olarak hız, yön ve verimlilik koşullarıyla yararlanılabilir değerlere dönüştürülmesi ve ulusal gelire yeterince katkı sağlanması, ulusal ekonominin güçlendirilip kamusal hizmetlere akacak kaynakların zenginleştirilmesi amacıyla yönelik olarak kamulaştırmada kamu yararı bulunduğu karar verilerek acelelik kararı alınmış ise de, altın madenine dair ruhsat ve işletme izninin 20.4.1999 yılında 10 yıl süre ile verildiği, bu tarihten itibaren anlaşma yolu ile satın alma işlemlerinin gerçekleştirildiği, ancak anlaşma sağlanamayan taşınmaz malikleri hakkında ruhsat süresi de gözönünde bulundurularak işlemin tesis edildiği, işletmenin biran önce faaliyete geçmesinin sadece ekonomik yarar yönünden irdelendiği, ancak acele kamulaştırma yoluna gidilmezse kamunun uğraması muhtemel zararlarının neler olduğunun ortaya konmadığı anlaşıldığından, 2942 Sayılı Kanununun 27. maddesi uyarınca olağan kamulaştırma usulü uygulanmaksızın taşınmaza el konulmasını gerektiren acelelik koşulunun gerçekleşmediği sonucuna varılmıştır.

Daire kararında, altın madeninin ülke ekonomisine sağlayacağı ciddi ölçüdeki katkı, işletmenin bir an önce tam kapasite ile faaliyete geçmesi ve kesintisiz olarak üretimin gerçekleştirilmesi, mevcut ekonomik yapı, madencilik sektöründeki koşullardan bahsedilerek acele kamulaştırma yapılmasında kamu yararı bulunduğu sonucuna varılmış ise de; ülkenin doğal kaynaklarından olan madenlerin işletilmesinin ve bu amaçla gerekli olan taşınmazların kamulaştırılmasının kamu yararına olduğu ve kamulaştırmanın yapılabileceği konusunda uyuşmazlık bulunmadığı, ancak, yukarıda açıklandığı gibi, söz konusu kamu yararının sağlanması için, özel koşulları oluşmayan acele kamulaştırmanın uygulanmayacağı dikkate

alındığında, Daire kararında varılan sonuca katılmaya olanak görülmemiştir.”

**DANIŞTAY 6. DAİRE, E. 2012/6974, T. 30.5.2013**

“Anayasa’nın 35. maddesinde “Herkes, mülkiyet ve miras haklarına sahiptir. Bu haklar, ancak kamu yararı amacıyla, kanunla sınırlanabilir. Mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına aykırı olamaz.” hükmü yer almaktadır.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin Ek 1Nolu Protokolü’nün “Mülkiyetin Korunması” başlıklı 1.maddesinde “Her gerçek ve tüzelkişinin mal ve mülk dokunulmazlığına saygı gösterilmesini isteme hakkı vardır. Herhangi bir kimse, ancak kamu yararı sebebiyle ve yasada öngörülen koşullara ve uluslararası hukukun genel ilkelerine uygun olarak mal ve mülkiyetinden yoksun bırakılabilir. Yukarıdaki hükümler, devletlerin, mülkiyetin kamu yararına uygun olarak kullanılmasını düzenlemek veya vergilerin ya da başka katkıların veya para cezalarının ödenmesini sağlamak için gerekli gördükleri yasaları uygulama konusunda sahip oldukları hakka hâlel getirmez. Hükmüne yer verilmiştir.

Anılan mevzuat hükümleri açısından bakıldığında, özel mülkiyet hakkının korunması gereken temel insan hakları arasında öngörüldüğü, uluslararası sözleşmelerde mülkiyet hakkını korumaya yönelik düzenlemelere yer verildiği, bu düzenlemelerde mülkiyet hakkına müdahalelerin olabileceğinin öngörüldüğü, ancak bu müdahalelerde kamu yararı gerekçesi, kanuni düzenleme gereği ve ölçülülük yada orantılılık gibi uluslararası hukukun genel ilkelerinin varlığının dikkate alınması gerektiği, aksi durumda müdahalenin mülkiyet hakkı ihlaline neden olacağı kabul edilmiştir. Nitekim Anayasa Mahkemesi kararları ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihatlarıyla da bu hususların açık bir şekilde ortaya konulduğu görülmektedir.

Bu açıdan, kamu gücü kullanılarak özel mülkiyetteki taşınmazların kamu eline geçirilmesini ifade etmesi anlamında **kamulaştırmanın** yargısal incelemesinde, mülkiyet hakkına söz konusu müdahalede yukarıda yer alan hükümler çerçevesinde kamu yararının varlığının, kanuni düzenleme gereğinin ve orantılılık noktasında adil dengenin sağlanıp sağlanmadığının değerlendirilmesi gerekmektedir.

Diğer taraftan, 2942 sayılı Kamulaştırma Kanununun 27. maddesinde ise, 3634 sayılı Milli Müdafaa Mükellefiyeti Kanununun uygulanmasında yurt savunması ihtiyacına veya aceleliğine Bakanlar Kurulunca karar alınacak hallerde veya özel kanunlarla öngörülen olağanüstü durumlarda gerekli olan taşınmaz malların kamulaştırılmasında kıymet takdiri dışındaki işlemler sonradan tamamlanmak üzere ilgili idarenin istemi ile mahkemece yedi gün içinde o taşınmaz malın 10 uncu madde esasları dairesinde ve 15 inci madde uyarınca seçilecek bilirkişilerce tespit edilecek değeri, idare tarafından mal sahibi adına 10 uncu maddeye göre yapılacak davetiye ve ilanda belirtilen bankaya yatırılarak o taşınmaz mala el konulabileceği, bu Kanunun 3 üncü maddesinin 2 nci fıkrasında belirtilen hallerde yapılacak kamulaştırmalarda yatırılacak miktar, ödenecek ilk taksit bedeli olduğu düzenlemesine yer verilmiştir.

Söz konusu madde incelendiğinde ise, acele kamulaştırma usulünün olağanüstü bir kamulaştırma usulü olarak öngörüldüğü, istisnai durumlarda uygulanacak bir yöntem olduğu, bu yöntemin uygulanmasının gerekçesi olarak olağan kamulaştırma gerekçeleri dışında aceleliğin varlığına işaret eden kamulaştırma şartlarının ortaya konulması gerektiği açıktır.

...

Buna göre, olayda yenileme alanı olarak belirlenen sınırlar içinde ilgili idarece öncelikle taşınmaz malikleri ile anlaşma yoluna gidilmesi, anlaşmanın gerçekleşmemesi halinde de

yine ilk önce olağan kamulaştırma yolunun tercih edilmesi, ancak 2942 sayılı Kanununun 27. maddesinde yer alan acelelik halinin bulunduğu saptanması halinde anılan madde uyarınca acele kamulaştırılması zorunlu bulunan taşınmazlara yönelik olarak gerekli tespitler yapıp sebepleri de belirtilmek suretiyle başvuruda bulunulması ve bunun sonucunda da başvuruda bulunan taşınmazlara yönelik inceleme yapılarak koşulların gerçekleşmesi halinde Bakanlar Kurulunca 2942 sayılı Kanununun 27. maddesi uyarınca aceleliğine karar verilmiş olan taşınmazlara yönelik olarak acele kamulaştırma işlemlerinin yürütülmesi gerekmektedir.

Dosyanın incelenmesinden, uyuşmazlığa konu taşınmazların Fener-Ayvansaray Arası Yenileme Alanı projesi kapsamında kaldığı, taşınmazda bulunan yapının II. grup yapı niteliğinde tescilli eser olduğu, taşınmazın yenileme alanı projesinde konut alanı olarak öngörüldüğü, taşınmazı da kapsayan alanda koruma kurulu kararıyla kabul edilen avan projelerin İstanbul 5. İdare Mahkemesinin 07.05.2012 tarihli, E:2010/465, K:2012/1504 sayılı kararıyla iptal edildiği, davalı idarelerce savunma dilekçelerinde taşınmazın kamulaştırılmasında acelelik hali bulunduğu yolunda herhangi gerekçenin sunulmadığı, yenileme alanına yönelik olarak proje kapsamında yürütülen çalışmaların bir an önce başlatılarak sonuçlandırılması amacıyla acele kamulaştırma kararı alınmasına ihtiyaç duyulduğundan bahisle dava konusu işlemin tesis edildiği anlaşılmaktadır.

Uyuşmazlık konusu olayda, taşınmazı da kapsayan alanın yenileme alanı olarak belirlenmesinin tek başına acele kamulaştırma yapılmasına gerekçe teşkil etmeyeceği, 2942 sayılı Kamulaştırma Kanununun 27. maddesinde öngörülen acele kamulaştırma prosedürünün uygulanabilmesi için gerekli olan olağanüstü durumların ve bu yönetime başvurulması ile amaçlanan kamu yararının somut olarak ortaya konulmadığı sonucuna varılmıştır.



Bu anlamda, taşınmazların acele kamulaştırılmasını gerektirecek acelelik halinin bulunmaması karşısında, dava konusu taşınmazların acele kamulaştırılması yolunda tesis edilen Bakanlar Kurulu kararında hukuka uyarlık bulunmamıştır.”

#### **DANIŞTAY 6. DAİRE, E. 2013/5072, T. 19.3.2014**

“Anayasanın 35. maddesinde, “Herkes, mülkiyet ve miras haklarına sahiptir. Bu haklar, ancak kamu yararı amacıyla, kanunla sınırlanabilir. Mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına aykırı olamaz.” hükmü, 46. maddesinde, “Devlet ve kamu tüzel kişileri, kamu yararının gerektirdiği hallerde özel mülkiyette bulunan malları yasada gösterilen esas ve usullere göre kamulaştırmaya yetkilidir.” hükmü yer almıştır.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin Ek 1 Nolu Protokolünün “Mülkiyetin korunması” başlıklı 1. maddesinde: “Her gerçek ve tüzel kişinin mal ve mülk dokunulmazlığına saygı gösterilmesini isteme hakkı vardır. Herhangi bir kimse, ancak kamu yararı sebebiyle ve yasada öngörülen koşullara ve uluslararası hukukun genel ilkelerine uygun olarak mal ve mülkünden yoksun bırakılabilir. Yukarıdaki hükümler, devletlerin, mülkiyetin kamu yararına uygun olarak kullanılmasını düzenlemek veya vergilerin ya da başka katkıların veya para cezalarının ödenmesini sağlamak için gerekli gördükleri yasaları uygulama konusunda sahip oldukları hakka halel getirmez.” hükmüne yer verilmiştir.

2942 sayılı Kamulaştırma Kanununun 3. maddesinde, idarelerin kanunlarla yapmak yükümlülüğünde buldukları kamu hizmetlerinin veya teşebbüslerinin yürütülmesi için gerekli olan taşınmaz malları, kaynakları ve irtifak haklarını kamulaştırabilecekleri **hüküm altına alınmıştır**.

Anılan mevzuat hükümleri açısından bakıldığında, özel mülkiyet hakkının korunması gereken temel insan hakları arasında öngörüldüğü, Anayasa ve uluslararası sözleşmelerde mül-

kiyet hakkını korumaya yönelik düzenlemelere yer verildiği, bu düzenlemelerde mülkiyet hakkına müdahalelerin olabileceğinin öngörüldüğü, ancak bu müdahalelerde kamu yararı gerekçesi, kanuni düzenleme gereği ve ölçülülük yada orantılılık gibi uluslararası hukukun genel ilkelerinin varlığının dikkate alınması gerektiği, aksi durumda müdahalenin mülkiyet hakkı ihlaline neden olacağı kabul edilmiştir. Nitekim Anayasa Mahkemesi kararları ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatlarıyla da bu hususların açık bir şekilde ortaya konulduğu görülmektedir.

Bu açıdan, idarelerin kanunlarla yapmak yükümlülüğünde bulunduğu kamu hizmetlerinin veya teşebbüslerinin yürütülmesi için gerekli olan özel mülkiyetteki taşınmaz malların, kaynakların ve irtifak haklarının kamu gücü kullanılarak kamu eline geçirilmesini ifade eden kamulaştırmanın yargısal incelemesinde, mülkiyet hakkına söz konusu müdahalede yukarıda yer alan hükümler çerçevesinde kamu yararının varlığının, bu kamu yararının karşılanması zorunluluğunun özel mülkiyet hakkının korunmasından üstün olmasının ve orantılılık noktasında adil dengenin sağlanıp sağlanmadığının değerlendirilmesi gerekmektedir.

Diğer taraftan, 2942 sayılı Kamulaştırma Kanununun 27. maddesinde ise, 3634 sayılı Milli Müdafaa Mükellefiyeti Kanununun uygulanmasında yurt savunması ihtiyacına veya aceleliğine Bakanlar Kurulunca karar alınacak hallerde veya özel kanunlarla öngörülen olağanüstü durumlarda gerekli olan taşınmaz malların kamulaştırılmasında kıymet takdiri dışındaki işlemler sonradan tamamlanmak üzere ilgili idarenin istemi ile mahkemece yedi gün içinde o taşınmaz malın 10. madde esasları dairesinde ve 15. madde uyarınca seçilecek bilirkişilerce tespit edilecek değeri, idare tarafından mal sahibi adına 10. maddeye göre yapılacak davetiye ve ilanda belirtilen bankaya yatırılarak o taşınmaz mala el konulabileceği, bu Kanunun 3. maddesinin 2. fıkrasında belirtilen hallerde yapıla-

cak kamulaştırmalarda yatırılacak miktar, ödenecek ilk taksit bedeli olduğu düzenlemesine yer verilmiştir.

Söz konusu madde incelendiğinde, kamulaştırma işlemlerinde öngörülen yöntemlerin bir kısmının uygulanmayarak taşınmaza acele el konulabilmesi yolu istisnai olarak başvurulabilecek bir yöntem olarak düzenlenmiş, acele kamulaştırmada olağan kamulaştırmaya oranla daha özel koşulların varlığı aranmış ve üç durumda acele kamulaştırma yapılmasına olanak tanınmıştır.

Bu durumların ikisinde, Milli Müdafaa Mükellefiyeti Kanununun uygulanmasında yurt savunması ihtiyacına veya özel kanunlarda öngörülen olağanüstü durumlarda gerekli olması halleri şeklinde açıkça sayılmak suretiyle üstün kamu yararının ve kamu düzeninin korunmasının gerçekleştirilmesi amacıyla acele kamulaştırma yoluna gidilebileceği belirtilmiştir.

Bu kapsamda üçüncü durum olan aceleliğine Bakanlar Kurulunca karar verilebilmesi için de kamu yararı ve kamu düzenine ilişkin olma halinin maddede yer alan diğer iki koşula paralel nitelik taşıması gerektiği açıktır. Nitekim anılan maddenin gerekçesinde de, **acele ve istisnai hallerde, Kanunun önceki hükümlerine uyulmasının çeşitli sakıncalar yaratabileceği gibi, kamunun büyük zararlara uğramasının da muhtemel olabileceği belirtilerek maddede belirtilen şartların varlığına bağlı olarak kıymet takdiri dışındaki bazı yasal işlemlerin sonraya bırakılarak, maddede öngörülen süre ve şekilde taşınmaza el konulması düzenlenmiştir.**

Acele kamulaştırma, olağanüstü bir kamulaştırma usulü olup istisnai durumlarda uygulanacak bir yöntem olduğundan acelelik halinin bulunduğu saptanması halinde acele kamulaştırması zorunlu bulunan taşınmazlara yönelik gerekli tespitler yapıp sebepleri de belirtilmek suretiyle başvuruda bulunulması, olağan kamulaştırma gerekçeleri dışında bu yöntemin uygulanma gerekçesinin, olağanüstü durumların, bu yöneme

başvurulması ile amaçlanan kamu yararının, kamu düzeninin korunmasını gerektiren hallerin somut olarak ortaya konulması ve başvuruda bulunulan taşınmazlara yönelik inceleme yapılarak koşulların gerçekleşmesi halinde Bakanlar Kurulunca 2942 sayılı Kanununun 27. maddesi uyarınca aceleliğine karar verilmiş olan taşınmazlara yönelik olarak acele kamulaştırma işlemlerinin yürütülmesi gerekmektedir.

Dosyanın incelenmesinden, uyuşmazlığa taşınmazın da içinde bulunduğu termik santrali için acele el koyma kararları verilmesi üzerine açılan davalarda Danıştay Altıncı Dairesinin E:2011/9277 ve devamı sayılı kararlarıyla yürütmenin durdurulmasına karar verilmesinin ardından yargı yerince yürütülmesi durdurulan acele kamulaştırma işlemi doğrultusunda ve taşınmazın parsel numaraları belirtilmek suretiyle dava konusu Bakanlar Kurulu kararıyla aynı şekilde acele kamulaştırma kararı verildiği, bunun üzerine görülen davanın açıldığı anlaşılmaktadır.

Dava konusu Bakanlar Kurulu kararı incelendiğinde, acele kamulaştırma yapılmasını gerektiren nedenlerin ortaya konulmadığı, acelelik halinin, üstün kamu yararının ve kamu düzeninin korunmasını gerektiren hallerin açıklanmadığı görülmektedir. Her ne kadar, dosyada yer alan belgelerden, termik santrali kapsamında yapılacak çalışmalar için acele kamulaştırma kararı alındığı anlaşılmakta ise de, **acele kamulaştırmaya ilişkin olarak yukarıda açıklanan özel ve istisnai koşullar bulunmadan ve idarece ortaya konulmadan, salt belirtilen nedenle acele kamulaştırma yapılması hukuken olanaklı değildir.**

Bu durumda, dava konusu Bakanlar Kurulu kararında hukuka uyarlık bulunmadığından bu karar uyarınca yapılacak acele kamulaştırma işlemleri sonucunda ortaya çıkacak mülkiyet ile ilgili sorunların telafisi güç ve imkansız sonuçlar doğuracağı da açıktır.”

**DANIŞTAY, 6. DAİRE, E. 2007/649, T. 13.7.2017**

“Kamulaştırma işlemlerinde acelelik halinin uygulanabilmesi için Bakanlar Kurulu Kararında, acelelik hali ve bu hali gerekli kılan durumlar ile gerek acele kamulaştırmanın konusu, gerekse acele kamulaştırılacak taşınmazlar açıklıkla gösterilmek suretiyle acele kamulaştırmanın kapsamı ve çerçevesinin belirlenmesi, acelelik halinin dışındaki durumlar için Bakanlar Kurulu Kararının uygulanmasını sağlayacak ayrıntıya kararda yer verilmesi, gerekmektedir.

Bu çerçevede davaya konu işleme dayanak oluşturan Bakanlar Kurulu Kararı incelendiğinde; İstanbul ve Tekirdağ illeri sınırları içerisinde tesis edilecek termik santralin inşası amacıyla bazı taşınmazların Elektrik Üretim Anonim Şirketi Genel Müdürlüğü tarafından acele kamulaştırılmasına karar verildiği, karar ekinde bulunan krokide sınır ve koordinatları belirtilen sahaya isabet eden taşınmazların ada ve parsel olarak ayrıntılı şekilde gösterilmediği, mülkiyet hakkının korunması, kullanılması ve sınırlandırılması yönünden belirsizlik yarattığı, mülkiyet hakkı ile sınırlandırılması arasındaki dengenin neden gösterilmeyerek zedelendiği görülmektedir.

Bu durumda acele kamulaştırma işlemine konu termik santral için yapılan çevre düzeni planı değişikliğinin kesinleşmediği, anılan plan değişikliğine karşı davaların açılmış olduğu, termik santral için ÇED raporunun bulunmadığı gibi, uyumsuzluk konusu bakanlar kurulu kararının ekinde termik santral yapılacak sahaya isabet eden taşınmazların ada ve parsel numaralarına yer verilmeyerek mülkiyet hakkının korunması, kullanılması ve sınırlandırılması yönünden belirsizlik oluşturulduğu, mülkiyet hakkı ile sınırlandırılması arasındaki dengenin neden gösterilmeyerek zedelendiği sonucuna varıldığından davaya konu taşınmazın acele kamulaştırılması yolunda tesis edilen Bakanlar Kurulu Kararında hukuka uyarlık bulunmamaktadır.”





